

Q 1236

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE V LJUBLJANI

INSTITUTE OF GEOGRAPHY OF THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA

SLO ,61000 Ljubljana, Trg francoske revolucije 7, p. p. 466, tel.: (061) 213-458

idejni projekt:

BIOTURISTIČNA VAS BUKOVNICA NA GORIČKEM

Ljubljana, 1993

NAMESTO UVODA...

Bukovnica je majhna, prijetna obcestna vas, ki leži severovzhodno od Bogojine, v kotlinici ob Bukovniškem potoku. Vas z vseh strani obdajajo bogati bukovi gozdovi, katerih večji del spada pod gozdni revir Dobrovnik. Tako je le malo prostora za kmetovanje. Malo nad vasjo, nad območjem temperaturnega obrata, uspevajo vinogradi.

Prst je ilovnata in manj rodovitna. Prebivalci imajo veliko goved, sadja in lesa, zato večji delež namenijo za prodajo, ostanek pa imajo za domačo porabo. Ohranja se domače tkalstvo, vendar zelo malo. V vasi primankuje delovne sile, saj je večina odšla v večja mesta služiti kruh (Murska Sobota, Lendava). Bolj malo pa je takih, ki so ostali doma na kmetiji in si pridelujejo lastne pridelke.

Tukaj sta značilna Bukovniški potok in Bukovniško jezero, ki je dobilo ime po potoku. Po II. sv. vojni so z regulacijskimi deli ob Ledavi in njenih pritokih z nasipom zajezili povirje Bukovniškega potoka. Sedaj je tu ribogojnica ribiške družine Lendava. Goje predvsem krape in linje. Na njem prirejajo ribiška tekmovanja in taborjenja. Voda, mir in gozd okrog jezera, z lahkim dostopom iz Dobrovnika, nudijo ugodne pogoje za razvoj turizma.

Podatki so bili vzeti iz Krajevnega leksikona Slovenije (Ljubljana, 1980). Danes je podoba precej drugačna, saj je minilo 13 let. Veliko prebivalcev se je od takrat odselilo, veliko njiv se je spremenilo v travnike, na robna obdelovalna območja že prodira gozd. Hlevi se praznijo! Včasih prijetno mukanje ubija do neba vpijoča tišina. Prazne hiše sklanjajo svoje zidove in dotrajane strehe se rušijo pod vedno večjim bremenom časa. Le tu in tam zablesti nekakšen biser, ki daje upanje tako turizmu kot prebivalcem, vendar so to le osamelci sredi puščave.

Vas ima čudovito lego in bogato arhitektonsko dediščino, ki vzbujata v človeku nekaj starinskega - značilno kmečkega. Z nujnimi investicijami bi se lahko obnovile v takšnem stilu, da bi obdržale svojo prvobitnost, o kateri hrepenijo ljubitelji kmečkega turizma.

Vlado Prebilič, Gimnazija Kočevje

Mateja Kranjec, Srednja trgovska šola

(udeleženca socialnogeografskega mladinskega
tabora Pomurje 21 Dobrovnik-Bukovnica)

NAMESTO UVODA...

Naši predniki so tisoč let prenašali vse težave obmejne pokrajine, kakor so vojna pustošenja, politično in kulturno zapostavljanje, fevdalno izkoriščanje, gospodarsko odmaknjenost, nezaupanje in podobno. Tako Pomurci kljub prizadevanjem niso mogli korakati vstric z razvojem drugih narodov, ki so živeli v boljših družbenih razmerah. Edina dediščina, ki nam je ostala, so stare pomurske hiše in še dokaj neonesnažena zemlja. Vendar pa se stare pomurske črne in zakajene enocelične dimnice umikajo prostornejšim, svetlim domovom mestnega videza. Kmalu bo zgodovinsko podobo pomurskega doma zanamcem mogoče ohraniti le s sredstvi znanosti in tehnike: s podrobnimi opisi, slikami in risbami.

Na ta način bi bilo mladim prihodnjim rodovom sicer omogočeno nazorno spoznavanje preteklosti, obstaja pa tudi druga, boljša možnost: to je bio-turizem, ki je tudi ena izmed rešitev problema naraščajoče brezposelnosti, za katero na tem agrarnem področju ob bolehni industriji ni videti skorajšnje rešitve. Bio-turizem nam omogoča, da svojo bogato dediščino vključimo v najobsežnejšo in najobetavnejšo svetovno gospodarsko dejavnost. Če že nimamo bogatega tehnološkega izročila in vseh drugih ugodnosti razvitega sveta, moramo imeti vsaj vizije o tem, kaj je mogoče narediti s svojo etnično istovetnostjo in razmeroma ohranjenim naravnim okoljem.

Projekt bioturistična vas Bukovnica na Goričkem je dobra osnova za razvijanje takšne miselnosti in uveljavljanje tega koncepta v praksi.

Štefan Skledar,
kustos Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti,
sodelavec pri raziskavi

1. Projekt družbeno-ekonomskega, socialnega, prostorskega in ostalega razvoja
2. Naslov idejnega projekta: BIOTURISTIČNA VAS BUKOVNICA NA GORIČKEM
3. Sofinancerja: Ministrstvo za znanost in tehnologijo,
pogodba št. 2 / A 85 - 6134 - 92
Ministrstvo za okolje in prostor,
pogodba št. 634 - 00 - 68 / 92
4. Izvajalec: Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana
5. Soizvajalec: Mikrokozmos, Ljutomer
6. Nosilec in koordinator: Drago Kladnik
7. Raziskovalna skupina:
Goran Dominko
dr. Vlado Drozg
mag. Ludvik Kavaš
Drago Kladnik
mag. Andrej Kralj
Štefan Skledar
Rajko Sterguljc
Irena Šavel
Goran Šoster
8. Predmetna oznaka: Prekmurje, biološko kmetovanje, mehki turizem, regionalni razvoj, prostorska ureditev, morfologija vasi

nosilec:

Drago Kladnik

Drago Kladnik

direktor:

dr. Marjan Ravbar

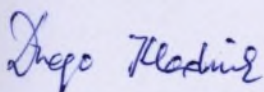
Marjan Ravbar

Doseženi rezultati:

Skladno s pogodbeno sprejetim programom smo izdelali idejni projekt BIOTURISTIČNA VAS BUKOVNICA NA GORICKEM. V odnosu planirano / realizirano odstopa od predvidenega v opustitvi analize stroškov in koristi, ker se je ob delu pokazalo, da je v igri preveč neznank, izhajajočih iz vrste možnih variantnih rešitev. Menimo, da bi bilo potrebno tovrstno problematiko temeljito proučiti v izvedbeni fazi, ko bo ob nadaljnjem soočenju mnenj povsem jasno izkristalizirana stopnja predvidenega poseganja v razvojne tokove vasi. Končni rezultat je idejni projekt, ki lahko služi tudi kot model za morebitne podobne proučitve. Hkrati je natančno dokumentirano sedanje razvojno stanje. Rezultati bodo publicirani v strokovni literaturi, pričakovati pa je, da bodo ob nadaljnjih prizadevanjih v uresničevanju ideje posredovani tudi kot teamske predstavitve, ki naj bi bile namenjene zagotavljanju potrebnih sredstev za njegovo implementacijo, seznanjanju faktorjev odločanja ipd.

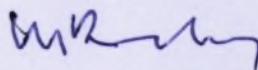
nosilec:

Drago Kladnik

direktor:

dr. Marjan Ravbar

Povzetek

Vas Bukovnica leži na Goričkem v Prekmurju. Je demografsko ogrožena in pričakovati je, da bodo njene arhitekturne morfološke in druge vrednote ob neukrepanju od zunaj sčasoma propadle. S svojo izjemno amfiteatralno lego sredi gozdov nudi prvovrstne pogoje za razvoj turizma, prepletenega z biološkim kmetovanjem. Izoblikovali smo dve možni razvojni variantni rešitvi. Mehkejša je zasnovana na podlagi razvijanja kmečkega turizma, trša pa na oblikovanju živega muzeja na prostem. Prva zahteva večje gradbene posege in zagotavlja manj delovnih mest. Zaradi manjše masovnosti je ekonomsko vprašljiva. Druga temelji na načelih strožjega varovanja arhitekturne dediščine, celovitejše ponudbe, ki bi s pričakovanim večjim zanimanjem gostov zagotavljala večje število delovnih mest. Možne so seveda tudi različne kombinacije vmesnih rešitev. Za zagotovitev nadaljnje implementacije projekta pa je potrebno takojšnje ukrepanje v smeri zaščite in varovanja razpoložljivih vrednot.

Summary

The village of Bukovnica is situated in the southern part of Goričko hilly area in Pomurje region. It is seriously demographically endangered. Without any outside intervention the decay of its architectural morphological and other values is to be expected. With its exceptional location, surrounded by forests, the village offers perfect conditions for development of tourism and biological farming. Two main development variants have been elaborated. Softer one was created on the basis of encouraging of farm tourism and harder on establishing of so called living museum in nature. First variant demands more interventions within architectural value of the village and doesn't offer many working places. Its economical effects are questionable because of smaller expected number of guests. Second variant was created on the basis of more intensive protection of architectural inheritance, integral touristic offer, what could bring higher number of guests and higher amount of new jobs. There is no doubt that also different combinations of both variants can be selected. To assure the possibilities for project implementation it is an urgent need to take steps towards protection of all available potential of the village.

VSEBINA

1.	ZASNOVA IDEJNEGA PROJEKTA	1
1.1.	Izhodišča	1
1.2.	Cilji in namen	2
1.3.	Dodatna pojasnila	4
1.4.	Osnovna dilema	5
2.	BUKOVNICA - ŽIV MUZEJ NA PROSTEM	9
3.	NEKATERE TURISTIČNE DETERMINANTE BUKOVNICE	16
3.1.	Prometna lega	16
3.2.	Povpraševanje po mehkem turizmu	20
4.	VIZIJE BIOLOŠKEGA KMETOVANJA	23
4.1.	Današnja raba tal na Bukovnici	23
4.2.	Vloga kmetijstva danes	24
4.3.	Osnovne dileme biološkega kmetovanja	28
4.4.	Funkcije biološkega kmetovanja na Bukovnici	30
4.5.	Smernice in programi	32
5.	POTENCIALI ZA CELOVITO BIOTURISTIČNO PONUDBO BUKOVNICE	35
5.1.	Demografski potencial	35
5.2.	Arheološke vrednote	38
5.3.	Etnološke vrednote	41
5.4.	Arhitektonske vrednote	49
5.4.1.	Morfološke značilnosti	50
5.4.2.	Arhitekturna analiza	62
5.4.3.	Pregled objektov na Bukovnici, na Ovsišču in na Malem Vrhu	64
5.5.	Izobraževalna komponenta	81
5.6.	Dodatna ponudba	86
6.	KOMUNALNA IN INFRASTRUKTURNA OPREMLJENOST	89
7.	ZASNOVA PROSTORSKE UREDITVE OBMOČJA BUKOVNICE	94
7.1.	Splošno o revitalizaciji Bukovnice	94
7.2.	Minimalna varianta	102
7.3.	Maksimalna varianta	104
8.	NAMESTO ZAKLJUČKA...	106
9.	LITERATURA IN VIRI	108

1. ZASNOVA IDEJNEGA PROJEKTA

1.1. Izhodišča

Goričko sodi med manj razvite slovenske pokrajine. Glede na demografsko ogroženost in industrijsko brezmadežnost predstavlja takorekoč nedotaknjen otok v industrializirani in stehinizirani Evropi, zato lahko svojo "prednost zaostalosti" izkoristi s kvalitetnim preskokom v svoji ponudbi.

Vas Bukovnica predstavlja geografsko zaokroženo kmetijsko območje, od sosednjih naselij ločeno z gozdovi. Sodobni razvojni trendi in prometna odmaknjenost povzročajo njeno hitro zaostajanje v razvoju, ki ga spremljajo vsi znani negativni pokazatelji, kot so demografski in gospodarski, pa tudi že začetki propadanja kulturne pokrajine. Bukovnica je naselje z 72 prebivalci v 20 gospodinjstvih. Skoraj polovica prebivalcev je starejših od 50 let. Perspektivnih kmetij je 6, več kot polovica kmečkih gospodarstev pa je brez prevzemnika. Obdelovalnih površin je v celotnem vaškem atarju 85 ha, ki so kot povsod v Prekmurju zelo razdrobljene (povprečno pride na kmetijo 3,6 ha obdelovalnih površin). V vasi s sicer pomankljivo infrastrukturo je električna napeljava, vaški vodovod, cesta do vasi pa je makadamska.

Negativne razvojne tendence so dosegle takšno stopnjo, da so potrebni takojšnji ukrepi, ki bi na osnovi naravnih zmožnosti in še vedno zdravih demografskih potencialov zagotovili možnost ne le za sanacijo, marveč za korenit zasuk v razvoju. Pri tem je potrebno upoštevati poleg naravnih in demografskih zakonitosti tudi visoko stopnjo varovanja naravnih virov ter kulturno-zgodovinske dediščine.

Skladen razvoj mora upoštevati obstoječe razmere in hkrati predvidevati njihovo načrtno spreminjanje. Tiste pozitivne razvojne procese, ki so na proučevanem območju še prisotni, je potrebno še bolj vzpodbuditi. Razvojno možnost, ki ima že sama v sebi dovolj moči za nadaljevanje, imenujemo "avtopropulzivnost". Mogoča je, če je struktura, za katero v določenem primeru gre, čimbolj spojena z vrsto drugih struktur, ki so povezane z njo. Podrobne proučitve kažejo, da avtopropulzivna moč izjemno naglo usiha, kar zahteva hitro ukrepanje. Drugače bomo čez čas le še objokovali izgubo enega izmed arhitektonskih biserov pri nas, ki pa danes iz različnih razlogov sploh še ni ustrezno evidentiran in zavarovan, čeprav ga mnogi poznavalci izjemno cenijo.

Nizka stopnja razvitosti, ki hkrati pomeni nizko ekološko obremenjenost območja, v okviru predlaganega razvojnega projekta predstavlja celo prednost pri uvajanju novih programov (pridelovanje naravnega živeža, ekološki turizem ...), ki terjajo čisto okolje.

V osnovi je potrebno razčistiti, kakšen razvoj je sprejemljiv in po kakšnih kriterijih naj bi ga opredelili. Odnos posameznik - družba lahko prenesemo tudi v razvojni okvir naselje - regija. Potrebno je narediti vse, da bo prišla do izraza ustvarjalna iniciativnost, ne pa odvisnost od birokratskega aparata, ki ustvarja vzdušje pasivnosti.

V urejanju podeželja je vedno bolj prepričljiva usmeritev, ki poudarja potrebo po ohranjanju in razvijanju lokalnih, avtohtonih značilnosti zgradbe in oblike naselij.

Spoznanje, da kmetijstvo ne more biti edini vir za preživljanje ljudi na podeželju odpira vprašanja nadaljnega razvoja oz. dopolnilnih dejavnosti, ki bi na podeželje prinašale dodatni dohodek.

Kriterije za izbor gospodarske dejavnosti postavlja vedno ostrejša družbena zavest, ki podeželja ne pojmuje več kot rezervni prostor mesta, temveč mu priznava lastne razvojne in strukturne zakonitosti. Sprejemljiv je takšen razvoj, ki gradi na lokalnih potencialih (prirodnih in družbenih), ki je v ravnovesju z naravo in ki obnavlja socialna razmerja (npr. vaško skupnost).

Med dejavnostmi, ki ustrezajo kriterijem sta tudi turizem na deželi in bio kmetijstvo. V obeh primerih gre za izkoriščanje potencialov območja in pridobivanje dodatnega dohodka. Naselje Bukovnica razpolaga s kvalitetami, zaradi katerih je usmeritev v bio kmetijstvo in turizem na deželi ustrezna. Ali bo ta razvoj bolj komercialen ali manj, je stvar oddaljene prihodnosti. Trenutno stanje gradbenega fonda v naselju je takšno, da brez večjih vlaganj v urejanje objektov, razvoj turizma ne bo zaživel. Kajti objekti, ki predstavljajo tipiko prekmurske vasi, so na robu propada; s tem pa bi naselje izgubilo tiste attribute, zaradi katerih se sploh usmerja v turizem.

1.2. Cilji in namen

Osnovni cilj politike pospeševanja skladnega regionalnega razvoja je aktiviranje takšnih razvojnih usmeritev, ki bi zagotovile lastno osnovo za nadaljni razvoj. Pri tem je potrebno zagotoviti tako optimalno izkoriščanje naravnih virov kot tudi ohranitev, obnovitev in dograditev potrebnih kapacitet v povezavi z modernizacijo infrastrukturnih objektov, predvsem komunalne, prometne in komunikacijske infrastrukture.

Zaradi relativno neokrnjene narave in pomanjkanja tovrstne ponudbe se odpira možnost celostne, integralne prenove, ki jo vidimo v preusmeritvi v turistično dejavnost, prepleteno s tradicionalnimi, s sodobnimi spoznanji oplemenitenimi, proizvodnimi funkcijami. Bukovnica naj bi postala bioturistična vas, nekakšen živ muzej na prostem. Šlo naj bi za zaokroženo celoto, kjer bo s kompleksnim pristopom celotno naselje preusmerjeno v pridelovanje bio hrane

ter v ponudbo "mehkega turizma". Tovrstno razmišljanje o obnovi in revitalizaciji naselja na osnovi idejnega projekta, sledi naslednjim osnovnim zamislim:

- vzpostavitev prostorsko zaokroženega kompleksa vasi in vaškega zemljišča, kjer bi ob upoštevanju prvin tradicionalnega ljudskega stavbarstva obnovili, po potrebi pa tudi dogradili avtentično prekmursko goričko vas z vsemi prvotnimi in novimi potrebnimi elementi in funkcijami (bivalna funkcija, turistične kapacitete, gospodarski objekti, gostišča, trgovine, gasilski dom, cerkev ali kapela, različne obrti: lončarstvo, tkalstvo, mizarstvo, kovaštvo, pekarna, sirarna ipd.);
- preprečitev propada vseh ugotovljenih vrednot vasi Bukovnica, ki jim ob nadaljevanju negativnih razvojnih trendov neizbežno grozi;
- vsi objekti naj bodo prilagojeni izvirnemu gradbenemu načinu, tako da nobena zgradba niti načrtovani infrastrukturni posegi ne po obliki, ne po izbiri gradbenih materialov, ne bi odstopala od tipične etnografske prekmurske goričke vasi;
- ohranitev oaze tradicionalnega načina kmečkega življenja za potrebe ljudi iz velikih mest, ki se za nekaj časa hočejo umakniti iz vsakdanje naglice ter se telesno in duhovno sprostiti, pri tem pa jim cena tovrstne usluge ni najpomembnejša;
- drugačen pristop do kmetovanja na družinsko-turističnih kmetijah in do celotne turistične ponudbe (vključevanje vasi kot celote, vključevanje bližnje in širše okolice, zagotoviti možnosti pridobivanja dohodka tako od biokmetovanja kot od dopolnilnih dejavnosti - gostinstvo, prenočitvene kapacitete, obrti);
- v obnovljenem in urejenem naravnem okolju pridelovanje zdravih, v principu bio kmetijskih pridelkov, njihova predelava v zdravo hrano, ki bi jo tržili na tri načine:
 - a) kot hrano za goste, ki bi živeli v vasi,
 - b) kot pridelke oziroma proizvode za prehodne goste ali obiskovalce vasi,
 - c) posredovanje morebitnih viškov drugim zainteresiranim (bolnice, hoteli, posamezniki);
- uporabljajo naj se le naravne snovi;
- kreiranje novih delovnih mest (oskrba gostov, vzdrževanje objektov za goste, revitalizacija opuščanih objektov,...);
- zaustavljanje odseljevanja in zmanjševanje dnevne migracije delovne sile v oddaljena zaposlitvena središča ter zaposlovanje doma;
- spodbujanje vračanja emigrantov (zdomcev), predvsem tistih, ki so finančno in strokovno zmožni novih gospodarskih investicij;
- dvig izobrazbene in kulturne ravni prebivalcev, kar bo prispevalo k njihovemu identificiranju z ekološko ter kulturno-etnološkim usmerjenim razvojem, kakršnega naj bi sprejeli kot svoj način dela in življenja nasploh;
- vzpodbujanje tesnejšega sodelovanja prebivalcev v projektni zasnovi in pri uresničevanju zamisli;
- promet naj bo kar najbolj prilagojen zahtevam po zaščiti okolja (znotraj vasi ne bi bilo avtomobilskega prometa, ampak le kočije s konjsko vprego);
- zagotovitev navzven finančno neodvisnega delovanja sistema, saj si ne moremo privoščiti, da

bo država "botrovala" rojstvu delovanja vsakega takšnega in podobnega projekta. Le takšna zasnova nosi v sebi klice zdravega, stabilnega in perspektivnega razvoja;

- globalno vzeto je čas družbenih sprememb v smeri reprivatizacije in uvajanja tržnega gospodarstva naklonjen smelim, pogumnim, drznim, hitrim in hkrati preišljenim ukrepom in njihovim nosilcem. Le tisti, ki tvorno ukrepa, lahko pričakuje ustrezno dobrobit, zato v tem sistemu za omahljivce ni prostora.

1.3. Dodatna pojasnila

Projekt je zastavljen izrazito integralno in interdisciplinarno, za njegovo izdelavo in kasnejšo izvedbo pa so bili potrebni ekološko misleči specialisti različnih področij. Obenem gre za razvojen planski pristop z elementi prostorskega, urbanističnega in krajinskega planiranja. Strokovnjaki predlagajo možne razvojne usmeritve na podlagi evidentiranja obstoječega stanja ter proučitve možnosti za njihovo uresničitve. V fazi implementacije bo nujno tesno sodelovanje (predvsem motivacijsko) z lokalnimi prebivalci, organizacijami, združenji in društvi, v katere so le-ti vključeni ter z lokalnimi strokovnjaki, ki bi bili sodelavci pri uresničevanju projekta ter potencialni koordinatorji njegovega izvajanja.

Pobuda za snovanje idejnega projekta Bioturistična vas Bukovnica je prišla iz vrst ekološko osveščenih posameznikov v Pomurju, od katerih so bili nekateri vključeni v njegovo izvedbo. Kljub naporom v smeri kar največjega poenotenja gledišč o možnih variantnih rešitvah, se je v prispevkih posameznikov ohranila določena stopnja avtonomnosti, kar se odraža v različni trdoti pristopa. Čeprav je hotenje vseh v bistvu enako, to je preprečiti nadaljne propadanje vasi in zagotoviti pogoje za njen razvoj v smeri turizma, pa se nismo mogli v celoti poenotiti glede obsega posegov in njihove dinamike. Prav tako so se izoblikovala stališča, ki izhajajo iz romantizma na eni strani in trše, ekonomsko globje utemeljene rešitve, ki bolj realno zagotavljajo možnosti oživljanja in prosperitete osnovne ideje.

Od tod izhaja navidezna dvojnost, ki se v svojem bistvu odraža v obeh osnovnih variantnih rešitvah: minimalni in maksimalni. Sprva smo imeli namen opraviti tudi natančnejšo analizo pričakovanih stroškov in koristi, vendar smo tekom snovanja prišli do spoznanja, da se spopadamo s preveč številnimi neznankami, ker je težko vsiljevati eno samo možno rešitev. Najinteresi zainteresiranih nosilcev, varstvenikov dediščine in porajajočega se tržnega gospodarstva izkristalizirajo meje možnega in pričakovanega.

Zato je v idejnem projektu povdarek na analizah, ki utemeljujejo potrebnost posega v razvojne tokove, če želimo ohraniti skoncentrirano dediščino in izrabiti precejšnje komparativne prednosti Bukovnice, ter na opredeljevanju možnosti in evidentiranju dilem, ki se porajajo ob parcialnih proučitvah. Analize so kratke in jedrnate, opremljene s številnimi preprostimi, a

lahko razumljivimi grafičnimi ponazoritvami. Obenem je bil naš namen vzpodbuditi zanimanje v vasi sami in tudi širšem okolju, da se pripravi primerna "klima" za morebitne konkretnejše izvajanje. Pri tem smo si vseskozi prizadevali za kar največjo subtilnost, kajti tradicionalno nežna, rahlo zasanjana prekmurska duša, je lahko ob tovrstnih načrtih milo rečeno zbegana. Hkrati smo skušali vzbuditi interes potencialnih vlagateljev in sofinancerjev ter evidentirati njihovo pripravljenost. Pri tem smo bili dokaj uspešni, saj nekateri podjetnejši in kvalificirani posamezniki kažejo pecejšnjo stopnjo zanimanja in so pripravljeni sodelovati pri morebitnem kreiranju njihovih bodočih delovnih mest.

Zavedamo se, da je pred konkretno realizacijo kakršnega koli posega nujno potrebna še ena faza (imenujmo jo projekt implementacije), ki naj se dokončno odloči za možne oblike in vsebine, potrebne posege in pričakovano dinamiko. V njej se mora natančno opredeliti in ovrednotiti vse potrebne ukrepe, poiskati konkretne nosilce za določene dejavnosti, izhajajoč iz presoje vplivov predvidenih posegov na okolje. V tej fazi je nujna tudi cost-benefit analiza. Odločitve ne morejo biti le sad ekonomske logike, temveč interesa in pripravljenosti družbe tako na mikro, mezo kot makro nivoju. Zato mora idejni projekt za določen čas (vendar nikakor ne predolg, saj bo drugače prepozno!) zoreti, burkati duhove in ustvarjati pozitiven naboj za vnaprej. Vmes pa se morajo sprejeti določeni nujni ukrepi, ki bi zagotovili potrebno zavarovanje in preprečili morebitne nove negativne posege v prostor, ki bi možnosti izvedbe projekta zmanjšali ali celo onemogočili.

Naj omenimo še, da smo za potrebe zbiranja podatkovne baze sodelavci pri raziskavi organizirali in vodili kar dva mladinska raziskovalna tabora: enega v okviru tradicionalnega socialno-geografskega mladinskega raziskovalnega tabora, ki ga je letos enaindvajsetič vzdolž slovensko-madžarske meje na narodnostno mešanem območju organiziral Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, drugega pa v okviru prireditve Svetinjsko poletje, ki jo že več let pripravlja in vodi podjetje Mikrokozmos iz Ljutomera. Udeležba na obeh taborih je bila mednarodna, mladi pa so se nad osnovnimi idejami hitro navdušili. Idiličnost vasice jih je prevzela in vsi po vrsti so prepričani, da je ne bi smeli pustiti še naprej odmirati.

1.4. Osnovna dilema

Zmogljivost slehernega prostora, v katerem se načrtuje ali je že utečena turistična dejavnost, se determinira skozi ekološko zmogljivost (ki jo določa stopnja možne obremenitve vegetacije, živalstva, tal in vode), psihološko zmogljivost (ki jo določa možna stopnja sočasnega obiska in rabe nekega območja, pri kateri še ne prihaja do psihičnega neugodja turistov), tehnično zmogljivost (ki je določena z razpoložljivim obsegom površin za izvajanje različnih dejavnosti in rekreacije) ter ekonomsko zmogljivost (ki jo določajo minimalne ali maksimalne obremenitve turistične superstrukture in infrastrukture glede na potrebne ali možne

investicije)(Jeršič, 1985). Vsi štirje vidiki zmogljivosti pokrajine so pomembni zaradi dileme, do katere stopnje oziroma obsega razvijati posamezna turistična območja ali kraje, da ne bi prišlo do neustreznih obremenitev. V primeru Bukovnice se pridružuje še pomemben motiv ohranjanja relativne prvobitnosti naselja, ki jo hiter razvoj na prehodu v industrijsko-informacijsko družbo v bližnji ali bolj oddaljeni okolici v tolikšni meri načenja, da vse težje identificiramo avtohtone elemente. Tega vidika se zaveda vse več izobraženih in osveženih posameznikov.

Turizem lahko pomembno vpliva na razvoj ne samo posameznega naselja, temveč tudi celotnih regij. Njegovi gospodarski in družbeni učinki vplivajo na pomembne spremembe v funkciji in zunanji podobi širše pokrajine. Vpliv turizma na regionalni razvoj teoretično še ni dovolj proučen, prav tako še niso izdelane metode za uspešno ovrednotenje vseh različnih vplivov. Jeršič (1985) je navedel paleto prednosti in pomankljivosti učinkov turizma na razvoj. Med glavnimi prednostmi izdvaja:

- ohranitev in aktiviranje naravnih in kulturnih prvin pokrajine;
- gospodarsko krepitev zaradi turistične proizvodnje in storitev;
- izboljšanje splošne oskrbne ravni prebivalstva;
- razširitev različnih gospodarskih dejavnosti;
- možnosti dodatne ali delne zaposlitve v kmetijskih območjih z ustrežno ponudbo delovnih mest;
- izboljšanje regionalne in lokalne opremljenosti s turistično in splošno infrastrukturo;
- možnosti rabe turistične infrastrukture tudi za domače prebivalstvo;
- boljšo povezavo oziroma stike območja z bližnjo in bolj oddaljeno okolico.

Turistični razvoj pa prinaša tudi nekatere negativne učinke:

- razpršeno pozidavo pokrajine s turističnimi objekti;
- nevarnost, da se kultura in obrt prilagajata turističnemu okusu in s tem izgubita svojo identiteto;
- opuščanje rabe obstoječih virov območja;
- uničenje pokrajine zaradi pretirane obremenitve;
- visoke ekološke obremenitve zaradi dejavnosti, povezanih s turizmom;
- nepovratnost infrastrukturnih objektov;
- nizko izrabo turistične infrastrukture zaradi pomanjkanja sredstev ter osamitev turistov;
- motnje v ustaljenih družbenih in kulturnih navadah.

Iz navedbe prednosti in pomanjkljivosti izhaja tudi osnovna dilema našega pristopa. Kajti v načelu je tako, da z intenzivnostjo posega v prostor naraščajo pozitivni učinki, a se žal krepijo tudi negativni. Trditev sicer ne velja za celotno paleto (zlasti negativnih) učinkov, kajti nekatere lahko ob večjih vložkih tudi preprečujemo, odpravljamo ali celo izboljšamo. Pa vendar ostaja prisotna dvojnost, ki pa bi morala ob upoštevanju načela samopreživljanja (brez pomoči države!) dobiti ustrezen odgovor.

Neizpodbitno dejstvo je, da Bukovnica propada. Prav tako ni dvoma, da želimo ta proces ustaviti in ohraniti njene vrednote. Pa vendar se oblikujeta dva možna, v bistvu povsem različna scenarija, ki jih bo v prihodnje pri iskanju konkretnjših odločitev potrebno resneje vzeti v precep. Eden zagovarja večje, drugi pa manjše prostorske obremenitve. V čem je njuna bit?

Manjše obremenitve zahtevajo manjše posege v prostor (recimo jim mehka varianta). Obnovili bi se le posamezni objekti, uvedle bi se le nekatere dejavnosti. Razvoj bi v marsičem tekkel po ustaljenih poteh. Stopnja atraktivnosti za povprečnega turista bi bila manjša, zato se računa na obisk posameznih petičnih obiskovalcev, ki bi za ponujeno relativno neokrnjeno in le malo prilagojeno stvarnost bili pripravljene odšteti lepe denarce. Vprašanje se postavlja, če bi tovrstna ponudba lahko zagotovila zadostna sredstva za funkcioniranje sistema in če znamo tovrstno ponudbo v zadostni meri razviti in tržiti. Manjša preobrazba bi zanimanje povprečnih obiskovalcev zmanjševala, zato bi bilo potrebno ponuditi zainteresiranim nekaj več, da načelo samopreživljanja ne bi bilo ogroženo. So pa večje izvedbene možnosti ob uveljavljanju načela postopnosti.

Popolna obnova pomeni večje prostorske in ekološke obremenitve (recimo jim trda varianta). Atraktivnost predstavlja celovita ponudba vasi z različnimi dejavnostmi, ponazoritvami nekdanjega življenja in močno izraženo vzgojno-izobraževalno komponento. Namenjena je povprečnemu turistu, ki se za obisk odloča bodisi samostojno bodisi organizirano, a ga privlači raznolikost in dinamičnost ponujenega za sprejemljivo ceno. Ponudba sloni na družinskosti, kjer se za vsakega družinskega člana najde določena privlačnost. Tudi tu se izhaja iz predstavitve avtohtonega okolja, vendar na načelih masovnosti, skomercializiranosti (vendar ne na račun avtohtone sporočilnosti) in temeljite socialne in ekonomske preobrazbe (ne pa prostorske) naselja. Varianta zahteva hitrejše, organizirano in ustvarjalno ukrepanje, prinaša večje realne možnosti samopreživljanja, vendar večje ekološke obremenitve (ki pa jih je možno ob ustreznih vložkih do določene mere obvladovati).

Seveda so mogoče tudi različne vmesne oblike, vendar smo mnenja, da je v vseh potrebno imeti pred očmi predvsem željo po očuvanju dediščine, samopreživljanju in pa dejstvo, da si v nobenem primeru ne bi smeli privoščiti zgrešenih naložb.

Zato je kot odločujoče motive pri izboru variante potrebno definirati:

- interese vlagateljev;
- širši družbeni interes (ohranitev dediščine, regionalni razvoj);
- interese lokalne skupnosti (upoštevaje njene potencialne);
- ekološki vidik (ohranitev podobe prvobitne pokrajine).

Ni dvoma, da ustrezna organiziranost, finančna učinkovitost, znanje in delovna vnema lahko zagotovijo učinkovito in vzajemno prepletenost obeh navedenih komponent. Cilji obeh variant so v mnogočem podobni, potrebno pa je realno oceniti tako njihovo učinkovitost kot možnosti njihove implementacije. Vse rešitve pa morajo biti v interesu človeka, bodisi nosilca določene aktivnosti bodisi porabnika ponujenih storitev.

2. BUKOVNICA - ŽIV MUZEJ NA PROSTEM

Vsebino muzejev na prostem najjasneje in najkrajše opredeljuje ugotovitev 4. generalne skupščine ICOM, sprejeta 9. julija 1957:

Muzeji na prostem obstajajo zato, da odbirajo, premeščajo in vzdržujejo na primerni lokaciji območja ali posamične objekte ljudskega stavbarstva z notranjo opremo. Skratka, predstavljajo značilnosti celotnega življenja v preteklosti: poselitev, poljedelstvo, rokodelsko dejavnost in druge elemente izginjajočih kultur.

Muzeji na prostem sestojijo iz:

- prenešenih objektov;
- na novo zgrajenih objektov (rekonstrukcija);
- objektov in situ.

Poznamo tipe muzejev na prostem, ki so oblikovani izključno iz posameznih naštetih možnosti, obstajajo pa tudi kombinacije teh tipov (Koželj, 1992). Omenjena deklaracija ICOM-a je bila dopolnjena leta 1972 z zahtevami po predstavitvi celotnih naselij s pripadajočimi obdelovalnimi površinami in kulturne krajine v sklopu muzejskih predstavitev kot nedeljive vezi med naravno in kulturno dediščino.

Že pred 100 leti je Artur Hazelius osnoval pri Stockholmu na Švedskem prvi muzej na prostem, imenovan Skansen. Osnovni cilj tega projekta je bila predstavitev objektov ljudskega stavbarstva in vsakdanjega življenja. V to obliko predstavitve ga je silil predvsem (zanj neustrezen!) muzeološki način predstavitve podeželske stanovanjske kulture in gospodarstva.

Po prvem razcvetu muzejev na prostem v 20-tih in 30-tih letih 20. stoletja, ki so sledili zgledu Skansna, lahko govorimo danes o drugem razcvetu: v zadnjih letih prihaja v neposredni zvezi z združevanjem Evrope do ponovne, kar presenetljive rasti nacionalne zavesti in z njo povezanih snovanj in širitev lokalnih ter regionalnih muzejev na prostem (Koželj, 1992).

Muzej na prostem se lahko bolj približa zgodovinski resničnosti kot ostali muzeji. Biti pa si moramo na jasnem, da je resničnost v muzeju le bolj ali manj posrečen posnetek nekdanje resničnosti. Ta umetna tvorba se v marsičem razlikuje od resničnosti. Težava je v tem, ker je treba dodati toliko sodobnega zaradi obiskovalcev in varnosti. Izbira in postavitve predmetov je prepuščena posameznim znanstvenikom, s tem pa tudi njihovem osebnemu okusu in dojemanju zgodovine. Na majhnem prostoru in z omenjenim številom stavb in predmetov ni mogoče pričarati resničnosti, ki se je dogajala v mnogo večjem prostoru. Stavb večinoma ni mogoče opremiti z izvirnimi predmeti. Ni mogoče pričarati bolezni, revščine, spopadov... (Deklaracija...).

Poleg klasičnega tipa muzeja na prostem so se že v sedemdesetih in še bolj v osemdesetih letih našega stoletja začeli uveljavljati tudi drugi modeli, ki dajejo večji poudarek ekologiji in naravnemu okolju. Muzeji na prostem so začeli gojiti izginule vrste rastlin in živali, ukvarjajo se z nekemiziranim poljedelstvom, sadjarstvom in tako z zgledom prispevajo k zdravljenju okolja. Iz statičnih muzejev so se začeli razvijati v aktivne.

S prikazom življenja na konkretni kmetiji v konkretnem zgodovinskem okolju, ki ga odseva njena zunanja in notranja podoba, stanovanjska hiša, vsi gospodarski objekti in propadajoča zemlja, posejana in zasajena s poljščinami tistega obdobja, se ukvarjajo v Ameriki in Evropi že dolgo znane t.i. living historial farms (Deklaracija...).

Glavna naloga muzejev na prostem je varovati in ohranjati kulturno dediščino. To nalogo lahko uresničimo samo, če temeljito poznamo kulturno izročilo, narodopisje, družbeno in gospodarsko zgodovino, splošno zgodovino, zemljepis, poseljenost. Ena glavnih nalog muzeja na prostem je raziskovanje. Raziskovati mora ne le stavbe in predmete v svojem sklopu, ampak tudi izročilo materialne kulture v pokrajini. Vso dediščino mora skrbno popisati. Ukvarjati se mora tudi z duhovnimi področji, kot so: obnašanje ljudi na obravnavanem območju, družbeni ustroj, navade in običaji, predsodki (vraževerje), umetnost, naravno in umetno spreminjanje pokrajine (Deklaracija...).

Običajno vlada zanje veliko zanimanje. Muzeji na prostem so kraji, kjer se ljudje lahko seznanijo s preteklostjo svojega naroda (ljudstva), najdejo svoje korenine, si naberejo novih moči. Vzroki tega so (Deklaracija...):

- predstavitev v živo dosti bolj vpliva na čustva obiskovalcev, kot vplivajo običajni, akademsko ustrojeni muzeji;
- privlačna podeželska pokrajina; obisk je povezan z izletom, zato ljudje muzej radi obišejo v različnih letnih časih;
- velik del prebivalstva išče svoje korenine.

Muzej na prostem sestavljajo stavbe in drugi veliki predmeti, npr. prometna sredstva, orodja, stroji, razstavljeni pod milim nebom. Večino teh predmetov je treba prepeljati oziroma prestaviti na muzejsko zemljišče. Redki so muzeji, ki so nastali na kraju nastanka stavb (in situ). To se zgodi, če stara mestna jedra ali dele starih mest (naselij) spremenimo v muzej. Dosti muzejev nastane tako, da zgodovinskemu jedru pozidave ali posameznim stavbam (podeželskim dvorcem, kmetijam) dodamo prestavljene stavbe ali kopije.

Nedvomno imajo muzeji, ki jih sestavljajo stavbe na kraju nastanka, veliko prednost, ker je poleg stavb pristno tudi okolje. Patina staranja in obraba sta pristni. To le težko dosežemo pri prestavljenih stavbah, pri kopijah pa sploh ni mogoče (Deklaracija) ...

Pomembno je, da tudi muzej kot celoto čimbolj prilagodimo okolju. Na to moramo biti zelo pozorni, ko izbiramo zemljišče. Pokrajina je pomemben del podobe muzeja. (To še posebej velja za muzeje, ki prikazujejo kmečko kulturo.) Po drugi strani moramo muzej kar najbolj zaščititi pred hrupom, panoramskim in drugim onesnaženjem sodobne, vsiljive industrijske kulture.

Pri načrtovanju muzeja na prostem moramo upoštevati dolgoročni vidik; zato mora biti zemljišče dovolj veliko, da bomo na njem lahko opravljali dejavnosti, s katerimi se muzeji na prostem zdaj še ne ukvarjajo, se pa v prihodnosti bodo. Šteje se, da so muzeji na prostem izredno primerne ustanove, v katerih bi lahko gojili izginjajoče kulturne in divje rastline (npr. stare ali krajevne vrste poljskih in vrtnih sadežev, plevelov, divjih zelišč in dreves). Še več, v sodelovanju z ustreznimi znanstvenimi ustanovami bi ponovno začeli rediti prvotne vrste domačih živali, kar bi muzej "poživilo". Lahko bi se ukvarjali z naravnim (nekemiziranim) poljedelstvom in sadjarstvom in tako z zgledom prispevali k ozdravitvi okolja (Deklaracija ...).

V muzeju je treba poskrbeti, da bodo zaposleni imeli ustrezne pogoje za delo, obiskovalci pa za razgledovanje. Potrebujemo: delovne sobe za znanstvenike in upravo; delavnice za obrtnike; skladišča, urejen prevoz, vodo in energijo, smetišče, vhod za obiskovalce z blagajno in prodajalno, poti za obiskovalce, zaščito stavb in nasadov, službo za obveščanje, kraje za počitek s klopami, stranišča, okrepčevalnice (mogoče staro gostilno), varnostno službo.

Vse naštetu bo gotovo vplivalo na izvirno podobo muzeja, zato je treba to dejavnost čimbolj skriti. Kjer to ni mogoče, kot npr. pri raznih vodih, straniščih, kažipotih, napisnih tablah, pa moramo stvari urediti tako, da bodo čim manj opazne v zgodovinskem okolju (Deklaracija ...).

Ni dvoma, da prav Bukovnica zadostuje večini od zgoraj navedenih kriterijev. Še več, predstavlja naravnost idealno prisposodbo zaželenega, z eno samo, a hudo obliko odstopanja. Deklaracija namreč komercialne dejavnosti izrecno zavrača ali pa jih v najboljšem primeru postavlja v drugi plan, naša razmišljanja z načelom samopreživljanja pa so s to preambulo v precejšnjem nasprotju. Kljub temu smo mnenja, da velja iskati v smeri ohranjanja in podajanja avtentičnosti, kar pa naj bi se ob ustreznem trženju finančno pozitivno obrestovalo.

Prvi pobudniki za postavitev nacionalnega muzeja na prostem pri nas so bili muzealci - etnologi že v 30-tih letih 20. stoletja. Do konkretnjših načrtov za muzej na prostem je prišlo šele po 2.svetovni vojni, vendar pa do uresničitve zastavljenega programa ni prišlo zaradi več razlogov; po drugi strani pa je bila tudi predstavitev objektov na neko izbrano lokacijo v nasprotju s splošno veljavnim in zakonsko opredeljenim načelom varovanja spomenikov "in situ", na mestu samem.

V šestdesetih letih in na začetku sedemdesetih let je prišlo do desetih zametkov lokalnih muzejev na prostem ob muzejih ali kulturnih spomenikih. Vanje je bilo prenešenih okoli trideset objektov. V zadnjem desetletju se uspešno razvijata le dva in sicer v Rogatcu ter v Sečovljah (glej karto).

Ti posamezni prenešeni objekti, ki jih ne moremo imenovati muzej na prostem v pravem pomenu besede, so bili sad nenačrtnega, naključnega in ljubiteljskega dela. Nastali so kot rezultat "gašenja" konservatorskih problemov s prenosom "odpisanih" spomeniških objektov, kjer jih okolica ni mogla ali pa znala vključiti v svojo celostno ponudbo.

Dvajsetega marca 1991 je bilo v kranjski mestni hiši delovno posvetovanje o mreži muzejev na prostem v Sloveniji. Lahko bi rekli, da je že zgodovinsko pravilo, da se ob začetku vsakega desetletja v zvezi s t.i. slovenskim skansenom oziroma skanseni nekaj dogaja. Ničkoliko poskusov je že bilo v preteklosti, prišlo je tudi do mnogih lokalnih realizacij, ki pa so povečini vsa zamrla. Dejstvo je, da sama stroka ni imela enotnega stališča, kar se je vedno znova kazalo na raznovrstnih posvetovanjih. Tudi prvo osrednje vseslovensko tovrstno posvetovanje pred desetimi leti na SAZU v Ljubljani, ki je bilo sklicano z namenom, da bi se izkristalizirali pogledi na tovrstne predstavitve stavbne dediščine, ni uspelo izoblikovati skupnega imenovalca (Gaberšček, 1992).

Kljub osrednjemu konservatorskemu načelu, ki zahteva varovanje objektov na mestu nastanka v nespremenjeni obliki in funkciji, prihaja do neprimernih posegov in rušenj prav zaradi specifičnosti obravnavanega stavbnega fonda (številčnost, problematika zasebnega zemljišča, živa funkcija). Ljudsko stavbarstvo je bolj kot ostale "spomeniške" zvrsti pod stalnim pritiskom družbenoekonomskega razvoja in z njim povezanimi spremembami v bivalni kulturi in celotnem načinu življenja (Keršič, Koželj, Gaberšček, 1992).

V devetdesetih letih se bo zanimanje konservatorskih strok pa tudi politična volja, prevesilo v prid prenove podeželja in vasi. Posamezne stroke se bodo pri vključevanju lastnih stališč morale povezovati z ekološkimi, kmetijskimi, regijsko razvojnimi ter splošnimi gospodarskimi stališči. Interdisciplinarno sodelovanje je nujen pogoj za uspešnost uveljavljanja zamisli. Specifičnost arhitekturnih stališč pri prenovi vasi in podeželja je uveljavljanje kriterijev, kot so prostorsko vrednotenje kvalitete bivanja, humanizacija bivalnega okolja in smotrnost prenove obstoječega stavbnega fonda. Naloga spomeniškovarstvene stroke, natančneje matične institucije, je spremljanje in hiter prenos novih spoznanj v delo spomeniškovarstvenih služb, kar bo v prihodnje bistven pogoj za uspešnost dela.

V zadnjih letih je na Slovenskem razumevanje vrednosti prostorske dediščine vsaj na teoretičnem nivoju močno upadlo, kar kažejo na začetku upoštevane analize dejavnosti spomeniškega varstva. Bodisi neustrezna zakonodaja bodisi neprimerna struktura sodelujočih sta

ohromili možnost vzporednega razvoja zahodnoevropskim tendencam. Te pa so postajale vse bolj obvezujoče prav v smeri varovanja prostorske dediščine in v smeri aktivnega povezovanja strogo spomeniških dejavnosti in načrtovanja razvoja celotnega prostora v skupne napore o gradnji boljšega življenjskega okolja za bodočnost. Ob tem lahko le ugotovimo, da je zadnji čas, da se vključimo v nove tokove in ponovno povežemo v enotne cilje, da vzpostavimo nova razmerja vrednot, ki dajejo kulturni dediščini tudi nove možnosti in naloge in da ponovno poskusimo preseči ozke poglede in samozadostno zapiranje posameznih strok - predvsem konservatorske, arhitekturne, urbanistične...(Fister, 1992).

Ob tem je značilno, da je mnogokrat izražena misel, da za spomenik ne bi smela biti odločujoča (tudi...) njegova gospodarska upravičenost; tokrat je to postavljeno na glavo: prav od kvalitete varovane kulturne dediščine naj bi bila odvisna gospodarska uspešnost posameznih okolij! In v teh kvalitetah so avtentičnost, ohranjenost, originalnost, celovita identiteta in kontinuiteta identitete prostora najvišje ovrednoteni (Fister, 1992).

Poglavitni namen obstoja in delovanja muzeja na prostem je težnja po ohranitvi in predstavitvi objektov in območij ljudskega stavbarstva s poudarjeno pedagoško-vzgojno funkcijo. Muzej na prostem mora prikazovati v čim izdatnejši meri življenje v preteklosti, še posebno gmotno in kar se da družbeno ter duhovno kulturo. Tu najdejo torišče raziskovalnega dela sledeče stroke: kmetijstvo (v najširšem smislu), etnologija (proučevanje načina življenja), zgodovina arhitekture in tehnike, še posebno pa šolstvo in turistična dejavnost. Za postavitev muzeja na prostem so odločilnega pomena sredstva s strani javne porabe. Predvidevamo dokajšnjo tržno naravnost delovanja z iskanjem sponzorjev in s težnjo, da bi se v dobršni meri sam vzdrževal (npr. prodaja vstopnic, publikacij; izdelkov, ki se izdelujejo neposredno v muzeju na prostem in v bližnji okolici; iztržek od prireditev, gostinske dejavnosti itd.)(Koželj, 1992).

Pri izdelavi koncepta mreže regionalnih muzejev na prostem, predstavlja osnovni problem izbor lokacij in objektov, zato še posebno izpostavljamo naslednje kriterije za izbor lokacij (Koželj, 1992):

- velikost prostega zemljišča z velikostjo okoli 20 ha;
- zaprtost območja (npr. dolina brez neprimerne poselitve in infrastrukturnih objektov; vendar je po drugi strani njihova bližina zaželena!);
- konfiguracija tal, ki ustreza tipu predstavljenih objektov in domačij;
- lega v zaščiteneh območjih;
- pripravljenost, pomoč neposrednega okolja (po postavitvi in delovanju muzeja na prostem).

Pred pripravo konservatorskega programa in pred pripravo načrtov prenove, bi bilo potrebno doseči uveljavljane načrtovalsko-raziskovalne faze brez pridobivanja z zakonom določenih soglasij. Kvaliteta opravljanja te faze pa naj bo predmet ocenjevanja revizijske komisije.

Poleg "klasičnega" muzeja na prostem in "eco" muzeja, pri katerem je v ospredju poudarek na statični predstavitvi nekaterih starejših poljedeljskih kultur, se v svetu vedno bolj uveljavlja tip muzeja, imenovan "živeča zgodovinska kmetija". Pri predstavitvi vsebine muzeja na prostem se zavzemamo za ta koncept (Koželj, 1992).

Daljši ekskurz v problematiko muzejev na prostem nas je nedvomno prepričal, da so naše zamisli o preureditvi Bukovnice v načelu dokaj usklajene z željenimi usmeritvami. Kot že rečeno, je edini problem zavestno izpostavljanje komercialne narave in načela samopreživljanja.

Pri tem izhajamo iz zgledov po Evropi. Medtem ko je do pred kratkim v deželah bivšega vzhodnega bloka prevladovala usmeritev v urejanje skansnov ob izdatni finančni pomoči države (ki je mimogrede rečeno skrbela tudi za vzdrževanje; kam je vse to pripeljalo, se danes že dokaj natančno ve!), so se v zahodni Evropi zgodovinsko vredni posamezni objekti in celotna naselja obnavljala in vzdrževala vse bolj s sredstvi, ki jih pridobivajo z nudenjem in prodajo zanimivih prvin radovednim turistom. Poznamo tovrstne pozitivne primere v Franciji (npr. Le Baux v Provansi, Carcassonne pod Pireneji) in drugod. Na ta način se vzdržujejo tudi finančno neperspektivne dejavnosti, ki pa so kot infrastruktura izjemnega pomena za vzdrževanje celotnega sistema, kreirajo se nova delovna mesta, izboljšuje infrastruktura ipd. Saj hočemo v Evropo, mar ne? Nedvomno so tudi pri nas prisotne potrebe po tovrstnem prikazu tradicionalnega in pokrajinsko avtentičnega izročila.

Načelo družinske ponudbe pa nas sili v kreiranje posebne ponudbe za otroke. Je morda pri nas kaj manjša potreba po igranju in zanimivih igralih kot v razviti Evropi ali pa jo bomo vseskozi uresničevali kar na že zgrajenih, bolj ali manj oddaljenih otroških zabaviščih: Gardalandu, Disneylandu, Legolandu ipd. in tam puščali dragocene, težko prislužene devize? Na Danskem kot klasični deželi skrbi za otroke je zraslo precej mehkih oblik zabavišč, ki se v izvedbi prilagajajo lokalni konfiguraciji in drugim naravnim razmeram, po vsebini pa s pisano ponudbo aktivnih oblik udejstvovanja privabljajo poleg otrok tudi rekreacije željne odrasle.

Kaj torej želimo doseči v Bukovnici? Kakšen naj bi bil njen značaj? Gre za prepletanje naslednjih vodilnih usmeritev:

- oblikovanje muzeja na prostem (z vzgojno - izobraževalno komponento);
- lokalne in regionalne značilnosti ljudske kulture ponazoriti z njegovo oživitvijo;
- ohraniti arhitektonsko izročilo izjemne vrednosti;
- zagotoviti načelo samopreživljanja (s komercializacijo);
- ponuditi možnosti za oddih in rekreacijo;
- za otroke ponuditi možnosti za zabavo, kakršne ni daleč naokrog (vendar upošteva mehke, okolju prijazne in manj vpadljive aktivnosti).

Vse dejavnosti bi morale vsebovati okolju manj škodljive prilagoditve. Skrajno trde variante že

zaradi prevladujočega mehkega naravnega okolja sem ne sodijo. To pa še ne pomeni, da ni mogoče zasnovati temeljite preobrazbe, temelječe na tržnih načelih, ki bi se sčasoma odrazila kot pozitiven propulziven element in inovacijsko jedro v širšem regionalnem okviru.

3. NEKATERE TURISTIČNE DETERMINANTE BUKOVNICE

Med družbeno - ekonomske sestavine sistema turizma uvrščamo turistično ponudbo, turistično povpraševanje in posredovalce turizma (Jeršič, 1985). K turistični ponudbi sodijo vse sestavine turističnega potenciala (naravne in družbeno - kulturne sestavine pokrajine ter infrastruktura), turistična opremljenost (objekti za bivanje, oskrbo, rekreacijo, zabavo, prevoz in informiranje), turistične organizacije (organi uprave, razne zveze, društva, mednarodne organizacije) in prebivalstvo receptivnih turističnih območij (udeležba oziroma sodelovanje v turizmu). K turističnemu povpraševanju uvrščamo sestavine turističnih potreb in povpraševanja po turističnih storitvah in sicer: potrebe (po miru, sprostitvi, počitku, obnovitvi življenjskih moči, spremembi, osvoboditvi, komunikacije ipd.), motive (telesne, duševne, medosebne, kulturne, statusne in presežne) ter eksogene oziroma določevalne oziroma inicialne dejavnike (gospodarske, družbene, demografske, tehnološke in politične). Med posredovalce turizma sodijo organizatorji potovanj (navadno velike agencije), posredovalci potovanj (detajlne agencije) in turistične organizacije (razna združenja, npr. združenje zdravilišč)(Jeršič, 1985). Poglejmo si tiste sestavine, ki se nam zde za turistični razvoj Bukovnice odločilne.

3.1. Prometna lega

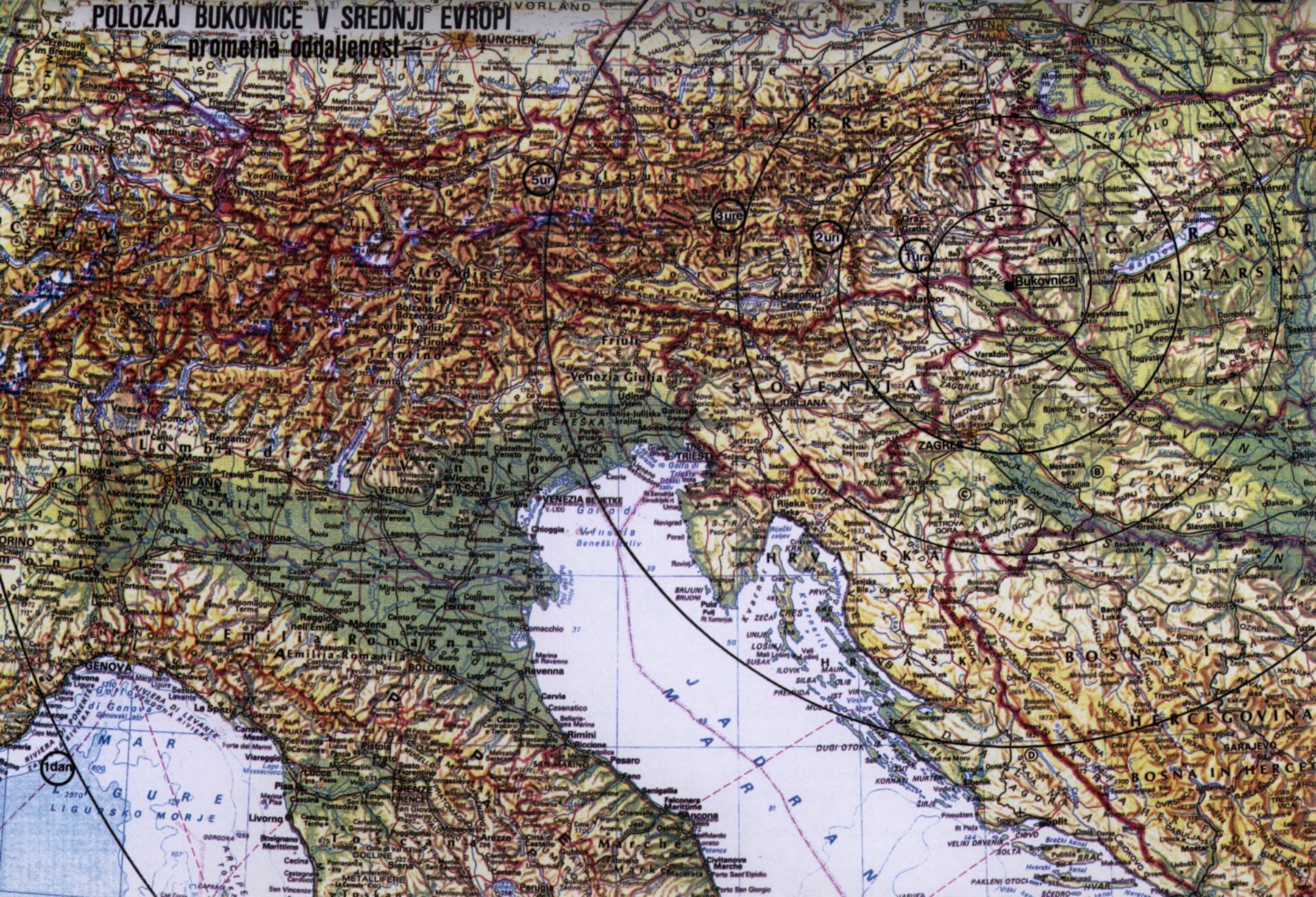
Prekmurje je pokrajina na skrajnem severovzhodu Slovenije. To je svet, ki leži na levem oziroma severnem bregu Mure. Severni del Prekmurja, ki je gričevnat in močno poraščen z gozdom, se imenuje Goričko. Na Goričkem sredi največjega prekmurekega gozda, 17 km vzhodno od Murske Sobote, se nahaja Bukovnica. Leži na desnem bregu Bukovniškega potoka, ki napaja umetno Bukovniško jezero, ki je 2 km južno od vasi. Štiri kilometre južno od vasi se začne Dolinsko, ki skupaj z Ravenskim (bolj na zahodu) tvori drugo za Prekmurje značilno pokrajino - največji ravninski predel v Sloveniji (slovenska žitnica).

Strateško je lega Bukovnice prvovrstna. Nahaja se na pomembnem stičišču srednje, vzhodne in jugovzhodne Evrope (Balkana)(karta). Z odpravo železne zavese se je povečala prehodnost območja, čeprav ga vojna v osrčju Balkana na drugi strani zaenkrat tudi negativno prizadeva.

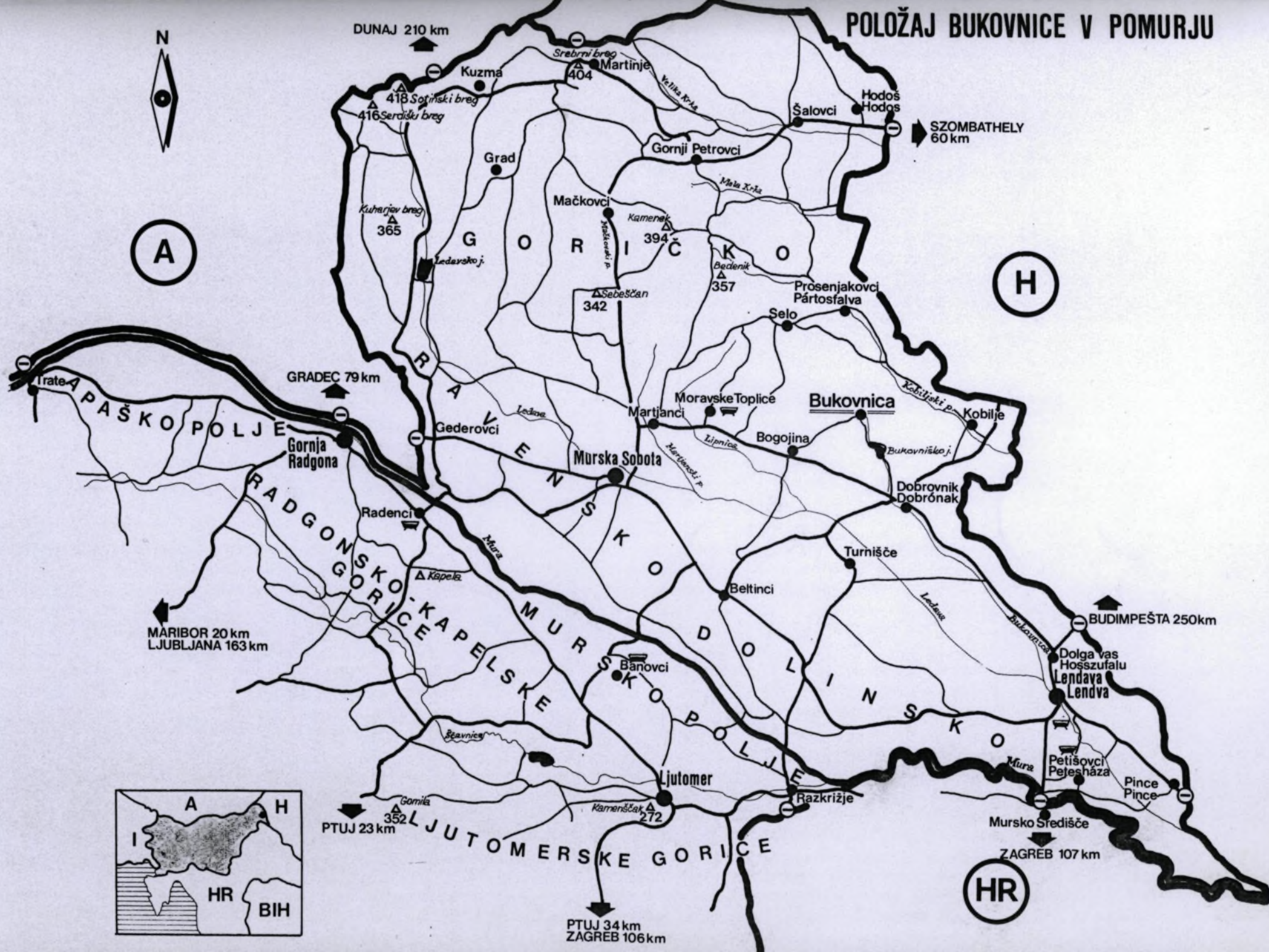
Analiza dostopnosti kaže, da so v območju enourne dostopnosti potencialno gostje iz kar štirih držav: Slovenije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške. Upoštevati je potrebno, da nikjer v bližini ni nobenega podobnega bioturističnega centra. V dveurni dostopnosti so večja središča Maribor, Zagreb in Gradec, iz Ljubljane, Dunaja in Bratislave je mogoče pripotovati prej kot v treh urah, le malo več pa je potrebno za pot iz Budimpešte. Do navedenih razdalj je mogoče ob ustrezno bogati ponudbi pričakovati obiske enodnevnih obiskovalcev, ki bi si za cilj potovanja lahko izbrali prav Bukovnico.

POLOŽAJ BUKOVNICE V SREDNJI EVROPI

prometna oddaljenost

POLOŽAJ BUKOVNICE V POMURJU

LEGA BUKOVNICE NA GORIČKEM

MERILLO 1:25000

V coni enodnevnne dostopnosti se nahaja velik del srednje in jugovzhodne Evrope (vsa Avstrija, Češka, Slovaška, južni del Poljske, Hrvaška, Padska nižina v Italiji kot eno najbolj propulzivnih in gosto naseljenih evropskih območij, bogata Švicater srednja in južna Nemčija). Za goste iz teh območij sicer ni pričakovati, da bo Bukovnica njihova končna in izključna destinacija, lahko pa jo vključimo v celovito turistično ponudbo ne le Prekmurja in severovzhodne Slovenije, temveč naše celotne države.

Za turistično usmeritev govori vrsta dejstev. Med njimi izdvajamo ugotovitev, da turizem postaja najpomembnejša svetovna gospodarska panoga. Z novo Evropo se je strateška lega Prekmurja močno okrepila. Pričakovati je hitrejši razvoj v deželah nekdanjega vzhodnega bloka, porast življenjskega nivoja in večje turistično pospeševanje. Meje se odpirajo, grade se nove prometne povezave in odpirajo novi mejni prehodi. Prekmurje naj bi kaj kmalu s središčem države povezala sodobna in hitra avtocesta, le-te pa so že speljane v Avstriji proti Dunaju in na Madžarskem proti Budimpešti. Tudi Zagreb bo dobil boljšo povezavo na sever.

Sicer pa je najpomembnejša naslednja zakonitost: bolj ko bo vas pomembna turistična atrakcija, od dlje in pogosteje bodo prihajali gostje in obratno. Le zakaj prav Bukovnica ne bi bila osrednja prekmurska turistična atrakcija, katere privesek bi bila ponudba zdraviliškega turizma? Drzna misel, a vredna razmisleka ...

Lega Bukovnice v Prekmurju je sicer obrobna, vendar se s svojim položajem v južnem delu Goriškega precej približuje ravnici Dolinsko, po katere severnem robu teče vzporedna cestna povezava Murska Sobota - Lendava. Dokaj realno je pričakovati, da bo ta trasa izbrana tudi za izgradnjo avtoceste, ki bo osrčje Slovenije povezala z madžarsko mejo. Tako je Bukovnica sicer nekoliko, nikakor pa ne pretirano odmaknjena. Leži tudi ob robu narodnostno mešanega območja vzdolž slovensko - madžarske meje. S svojim povsem slovenskim prebivalstvom tvori most do izpostavljenega otoka slovenskega življa tik ob državni meji v Kobilju. Danes je Bukovnica še vedno slabo prometno povezana z okolico, še zlasti redke in v slabem stanju so povezave v notranjost Goriškega. Prekmurje s svojo značilno, dobro razpoznavno specifikjo, razvitim zdravilniškim turizmom in slovesom bogatega lovnega revirja (zlasti na pernato divjad in srnjad) nudi ugodne pogoje za razvoj turizma.

Bližina termalnih kopališč in zdravilišč je pomemben dejavnik za turistični razvoj Bukovnice. Preko Bogojine je od Bukovnice do Moravskih Toplic le deset kilometrov. Razdalja je primer- no kratka celo za manj naporen kolesarski izlet. Bližina tega velikega turističnega centra nudi možnost za izmenjavo turistične klientele, ki bi popestrila ponudbo obeh v izmenjavo vključenih ponudnikov. Druga večja tovrstna centra sta zdravilišče Lendava in termalno kopa- lišče Petišovci. Termalno kopališče Banovci in Zdravilišče Radenci na desnem bregu Mure sta oddaljena manj kot trideset kilometrov, kar je prav tako dovolj kratka razdalja za eno- ali poldnevne izlete.

Danes lokalno prebivalstvo še ne povprašuje po ponudbi takšne vrste, ki jo snujemo v Bukovnici. Z naraščanjem deagrarizacije, industrializacije ter urbanizacije pa je mogoče v prihodnosti pričakovati povečane potrebe po sprostitev v pristnem podeželskem okolju. Računati velja tudi na poudarjen faktor radovednosti.

Bukovnica je prometno dostopna po relativno boljši (a makadamski) cesti iz smeri Bogojine ter po slabših makadamskih cestiščih iz Dobrovnika na jugu in Motvarjevcev na severovzhodu tik ob madžarski meji. Proti Filovcem, Vučji Gomili, Čikečki vasi in Kobilju je povezana le s kolovozi. Ureditev teh danes slabih povezav nudi izvrstne možnosti za dodatno rekreacijsko ponudbo, zlasti kolesarjenje, v ožjem območju pa tudi za sprehajalne stezice. Območje je s svojo relativno odmaknjenostjo izjemno privlačno za snovanje turistično - rekreativnih dejavnosti. V zadnjem času so znane epizode z različnimi interesenti, ki kažejo povdarjeno zanimanje za tovrstno izrabo prostora. Žal pa pri tem ne kažejo navdušenja za ohranjanje narodnega bogatstva. Prej obratno! Če ne bomo pravočasno ukrepali, obstoji realna možnost, da bo območje Bukovnice izkoristil kakšen bogat patron, če že ne tujec pa domačin, za katerim bo stal interes tujega kapitala... Vas z vso svojo dediščino pa bo še naprej propadala!

Poglejmo si problematiko sedanje prometne povezanosti še nekoliko pobliže. Bukovnica je 5 km oddaljena od lokalne ceste Murska Sobota - Dobrovnik - Lendava in je tako kot z ostalih, tudi s te, južne strani, obdana z gozdom. V načrtu do leta 1999 je izgradnja avtoceste, ki bo Lendavo povezala s Koprom. Prvotno je bila predlagana varianta preko Ptuja, Ormoža in Ljutomera. Prodira pa tudi predlog, da bi ta povezava tekla preko Radizla (blizu Maribora) mimo Murske Sobote proti Lendavi. Kakorkoli že, nobena od omenjenih različic ne bi ogrozila naravne zaščite Bukovnice.

Cestne povezave so sledeče. Po lokalni cesti Murska Sobota - Moravske Toplice - Dobrovnik - Lendava je:

- od Murske Sobote do Bukovnice preko Bogojine 17 km (6 km od Bogojine do Bukovnice je makadamska cesta);
- od M. Sobote do Bukovnice preko Dobrovnika 21 km (od Bukovniškega jezera do Bukovnice je 2 km makadamske ceste, ki je slabše kvalitete kot prej omenjeni del),
- od Lendave preko Dobrovnika do Bukovnice je 19 km (od Dobrovnika do Bukovnice je to povezava mimo Bukovniškega jezera).

Na splošno cestne povezave Prekmurja z drugimi deli naše države in s sosednjimi državami niso kvalitetne. Cesto Murska Sobota - Lendava trenutno obnavljajo in bo, ko bo obnovljena, razbremenjena traktorskega prometa, saj bo imela posebne od cestišča ločene pasove, ki bodo namenjeni traktorjem, kolesom z motorjem, kolesom ipd. Cesta Murska Sobota - Hodoš je večji del v dobren stanju, obnovljeni pa so tudi deli regionalne ceste Maribor - Murska Sobota. Po zelo slabem stanju izstopa del ceste Ptuj - Ormož - Ljutomer, ki povezuje Prekmurje proti

jugu, zlasti odsek Ormož - Pavlovci (3 km), na katerem je omejitev hitrosti vožnje zaradi poškodb na cestišču štirideset kilometrov na uro.

Ne glede na fizično stanje cest, pa velja, da so vse po vrsti preobremenjene, predvsem pa ne ustrezajo standardom hitrega in udobnega potovanja.

Poglejmo še, kakšna je pogostnost avtobusnih prevoznih zvez. Na Bukovnico se lahko iz Murske Sobote pripeljemo le dvakrat na dan, pa še to s šolskim avtobusom, ki načeloma vozi samo šolarje (zjutraj v šolo, popoldne pa iz šole), vendar ga na tem mestu moramo omeniti, saj šoferji sprejmejo tudi druge potnike. Njegova pomankljivost pa je, da vozi le od ponedeljka do petka in le med šolskim letom.

Z Lendavo Bukovnica nima avtobusne povezave, vendar pa na relaciji Murska Sobota - Dobrovnik - Lendava in nazaj vozi ob delavnikih šest avtobusov, ob sobotah pet in ob nedeljah trije. Poleg tega vozi od Murske Sobote do Dobrovnika in nazaj ob delavnikih še sedem avtobusov.

Avtobusi, ki pripeljejo iz večjih slovenskih prometnih središč in iz Murske Sobote ter nadaljujejo svojo pot za Lendavo, vozijo po cesti preko Črenšovcev, zato potnikom, namenjenim na Bukovnico, ne koristijo. Le eden je takšen, ki pelje preko Dobrovnika, to je avtobus, ki ob sedmih odpelje iz Ljubljane, ob petnajsti uri in štirideset minut pa se vrača iz Lendave.

Z zgoraj naštetimi progami se lahko pripeljemo do Bogojine oziroma do Dobrovnika, ki sta šest in pet kilometrov oddaljena od Bukovnice. Murska Sobota ima sicer dobre avtobusne povezave z ostalimi slovenskimi prometnimi središči: z Mariborom namanj vsako uro, z Ljubljano osemkrat in s Koprom dvakrat na dan.

Edina direktna mednarodna povezava je avtobusna proga Dunaj - Kuzma - Murska Sobota - Moravske Toplice (z Dunaja v petek in ponedeljek ob štirinajsti, iz Moravcev pa v petek ob peti in v nedeljo ob tiindvajseti uri).

Poglejmo še, kakšne so železniške povezave. Murska Sobota ima preko Ljutomera, Ormoža, Ptuja in Pragerskega železniško povezavo s pomembnimi prometnimi križišči v Sloveniji in po Evropi. Vendar lahko opazimo, da je treba iz Avstrije, pa tudi iz Maribora, tja potovati nekako "naokoli".

Tudi Lendava je povezana z železnico Pragersko - Čakovec (Hrvaška) - Budimpešta (Madžarska). Za potnike iz smeri Slovenije ta varianta ni ugodna, saj ni samo daljša in indirektna, ampak zahteva še plačilo po mednarodni tarifi. Za potnike iz Hrvaške in Madžarske pa je ta železniška povezava najugodnejša.

Kar se tiče načrtov za prenovu železnice, je položaj takšen, da so v "igri" tri variante, od katerih pa nobena ne bi ogrozila naravne zaščite Bukovnice. Kljub temu jih naštejmo:

- Murska Sobota - Martinje - Monošter (tako bi se priključila na pomembno povezavo med Avstrijo - Gradec in Madžarsko - Szombathely);
- Murska Sobota - Hodoš (ta povezava bi tekla po trasi proge, ki je nekoč že obstajala);
- Rédics (Madžarska) - Lendava (obnovitev stare trase) in nova povezava do Lipovcev.

Najbližje letališče je Letališče Maribor (81 km), ki se je v zadnjem času preusmerilo bolj na tovorni promet. Bolj zanimivo z vidika našega proučevanja je športno letališče v Rakičanu pri Murski Soboti. Nekateri potencialni inozemski gostje, ki se zanimajo za ekskluzivno turistično ponudbo, imajo tudi lastna letala. Takšni turisti so finančno izjemno zanimivi. In če gre za vplivne osebnosti, je ta segment pomemben tudi z vidika komuniciranja v marketingu.

3.2. Povpraševanje po mehkem turizmu

Pojem mehki turizem se uveljavlja od začetka osemdesetih let, ko je vzniknilo prizadevanje po kar največjem sožitju okolja in turistične dejavnosti. V tem izhodišču so se zrcalili tudi okoljski, kulturni in nenezadnje gospodarski problemi, ki naj bi se reševali tudi s pomočjo ustrežnejše turistične ponudbe (Hamele).

Podrobnejših proučitev po tovrstni turistični ponudbi pri nas ni na voljo, imamo pa možnost prikazati rezultate nemškega avtorja Hameleja. Res je sicer, da je družbeni razvoj v Nemčiji našega v marsičem prehitel, vendar se v osnovi pojavljajo podobni problemi in odzivnost ljudi nanje, tako da lahko rezultate študije dokaj zanesljivo uporabimo tudi za našo družbeno sredino, vsaj za njen urbaniziran ter industrializiran del. Sicer pa ponujamo mehki turizem v Bukovnici tudi tujskemu turizmu, ki naj bi črpal goste iz zaledja, ki doživlja nagle spremembe in se podobno odziva na različne razvojne probleme.

Kot potencialni povpraševalci po mehkem turizmu so izpostavljeni predvsem tisti, ki načeloma kažejo nagnjenost k:

- uporabi javnih prometnih sredstev;
- zanimanju za vsakdanjik in življenjske navade avtohtonega prebivalstva;
- omejevanju porabe na počitnikovanju;
- odrekanju vsakdanjim življenjskim navadam in udobju;
- ekološko aktivnemu odnosu do ohranjanja kvalitete okolja v območjih turističnih destinacij ter
- zavesti, da turizem s svojimi učinki prinaša povečane obremenitve tako človeku kot naravi.

Podrobnejše proučitve potencialnih povpraševalcev v letu 1988 so privedle do naslednjih spoznanj:

- blizu polovica ljudi se je na potovanjih pripravljena odpovedati svojemu vsakdanjemu življenjskemu stilu in udobju ter se prilagajati oziroma omejevati;
- okoli dve tretjini se jih je na tem ali onem popotovanju pripravljeno odpovedati avtomobilu, ker so javna prevozna sredstva za prevoz na počitnice in v krajih destinacije cenejša, hitrejša in bolj udobna;
- več kot 80% jih je mnenja, da si mora človek na popotovanju vzeti dovolj časa za določeno vznemirljivo doživetje, tudi če zaradi tega prvotno načrtani program pade v vodo;
- več kot 90% jih meni, da je potrebno na potovanjih spoštovati šege in navade domačinov in upoštevati njihova občutja;
- več kot 90% jih je tudi pripravljeno ohranjati naravo in okolje v območju počitnikovanja, celo če tega domačini ne počno.

Sinteza proučitev kaže, da ima več kot tri četrtine ljudi relativno visoko zavest. Zavedajo se, da turizem prinaša povečanje obremenitev tako za okolje kot za lokalno prebivalstvo.

Potencial za mehke oblike turizma je torej visok in lahko predvidevamo, da se bo kvečjemu še povečal. Samo na območju nekdanje Zvezne republike Nemčije je bil ocenjen na okoli 10 milijonov interesentov, pri čemer so bile upoštevane le nad 14 let stare osebe. V primerjavi s povprečjem je skupina povpraševalcev nekaj mlajša, ima višjo izobrazbo in pripada višjim socialnim slojem, čeprav naletimo na povpraševanje prav v vseh prebivalstvenih skupinah.

Kvaliteta okolja ima torej v turističnem povpraševanju (in tudi ponudbi) izjemno vlogo. Pri močnih obremenitvah okolja v cilju potovanja je blizu 90% izletnikov z nagnjenjem do mehkega turizma pripravljeno spremeniti območje destinacije. Za s turizmom povzročene prekomerne okoljske obremenitve potencialni gostje prepoznavajo za odgovorne oba partnerja v dejavnosti: tako ponudnika kot turista samega. Pričakujejo, da takšno stališče lahko pomembno doprinese k očuvanju naravne in kulturne dediščine.

Kar se tiče ponujenih prenočitvenih kapacitet, se gostje nagibajo predvsem k uporabi zmogljivosti v obliki turističnih kmetij, manjših gostišč s prenočišči, apartmajev in bungalovov. Na to vpliva predvsem specifično ugodje domačnosti, ki ga s strani gostiteljev tovrstna ponudba navadno vsebuje. Devet od desetih potencialnih gostov pripisuje temu dejstvu izjemen pomen.

V Nemčiji kar okrog polovica gostov, ki se poslužuje tovrstne ponudbe, koristi stike z gostitelji za določene aktivnosti: razgovore o življenjskih navadah, skupne sprehode pa tudi za priložnostno pomoč pri določenih kmetijskih opravilih. Na ta način se bolj intenzivno in neposredno seznanjajo z lokalnim načinom življenja in pokrajino samo.

Tega dejstva se moramo zavedati tudi pri snovanju naše ponudbe in z izobraževanjem ustvarjati primerno klimo in sposobnosti za potrebno odzivnost na pričakovanja gostov.

Med rekreacijskimi oblikami je daleč največje zanimanje za sprehode, kolesarjenje in plavanje, ki jih mora vsebovati vsaka resna ponudba na področju mehkega turizma.

V Bukovnici bo kljub morebitni masovnosti potrebno poskrbeti za to pomembno skupino interesentov. To bi lahko dosegli s snovanjem prenočitvenih zmogljivosti v obeh sedanjih zaselkih zidanic: na Ovsišču in Malem Vrhu. Goste, ki si želijo relativnega miru, bi od siceršnjega pričakovanega vrveža v vasi ločili s primernim coniranjem območja, tako da bi glavnino prehodnih gostov usmerjali v območje južno od vasi v smeri proti Bukovniškem jezeru ali v vasi sami. Avtomobil v mirnih conah nima kaj iskati! Prevozi do prenočitvenih zmogljivosti bi bili nevsiljivo opravljeni s kočijami, kar bi v ponudbo prineslo dodatno kakovost in vznemirljivost.

Pomemben je še vizionarski vidik, da naj bi Bukovnica s svojo ponudbo predstavljala predvsem značilnosti Pomurja, Prekmurja in Goriškega. Slovenija s svojo visoko stopnjo regionalne različnosti bi si lahko v prihodnosti privoščila več tovrstnih bioturističnih vasi, ki bi ponujale značilnosti in specifiko denimo alpskega, predalpskega, dolenskega, belokranjskega, kraškega in briškega območja. Celoten raznolik spekter bi lahko predstavljal pomemben doprinos k ponudbi slovenskega turizma. Saj vendar iščemo specifiko naše identitete in opredeljujemo turizem za eno glavnih gospodarskih panog prihodnosti, mar ne?

4. VIZIJE BIOLOŠKEGA KMETOVANJA

Za problematiko, ki jo obravnavamo obstaja, vrsta izrazov: bio, eko, organska, naravna itd. hrana oziroma kmetijstvo, tako da bi lahko govorili o terminološki neenotnosti oziroma zmedi. Ne glede na terminološko neenotnost, kar zadeva definicijo, lahko na splošno dejavnost opredelimo takole: biološka pridelava hrane oziroma kmetijstvo je skupni pojem za različne načine pridelovanja, ki se zgledujejo po starih tradicionalnih načinih in ne uporabljajo kemično-sintetičnih sredstev za varstvo rastlin in ne kemično sintetičnih gnojil. Torej se biološke oblike pridelave hrane razlikujejo od konvencionalne, industrijske oblike predvsem v naslednjem:

- ne uporabljajo pesticidov (kemičnih zaščitnih sredstev);
- ne uporabljajo umetnih gnojil.

Seveda velja podobno tudi za predelavo (finalizacijo) biološko pridelane hrane; ni dovoljena uporaba nobenih aditivov, barvil ipd.

4.1. Današnja raba tal na Bukovnici

Za Bukovnico lahko trdimo, da je idilična prekmurska vas predvsem zato, ker je z vseh strani obdana z listopadnim gozdom z različnimi drevesnimi vrstami, čeprav prevladuje bukev (ime!). Ljudje so hiše gradili na zamočvirjenem, za obdelovanje neprimernem zemljišču (karta).

Ob hišah in gospodarskih poslopih so zasadili sadovnjake. Ti so manjši, tako da sadje gojijo le za lastne potrebe. Prevladujejo jabolane, hruške, češnje in višnje.

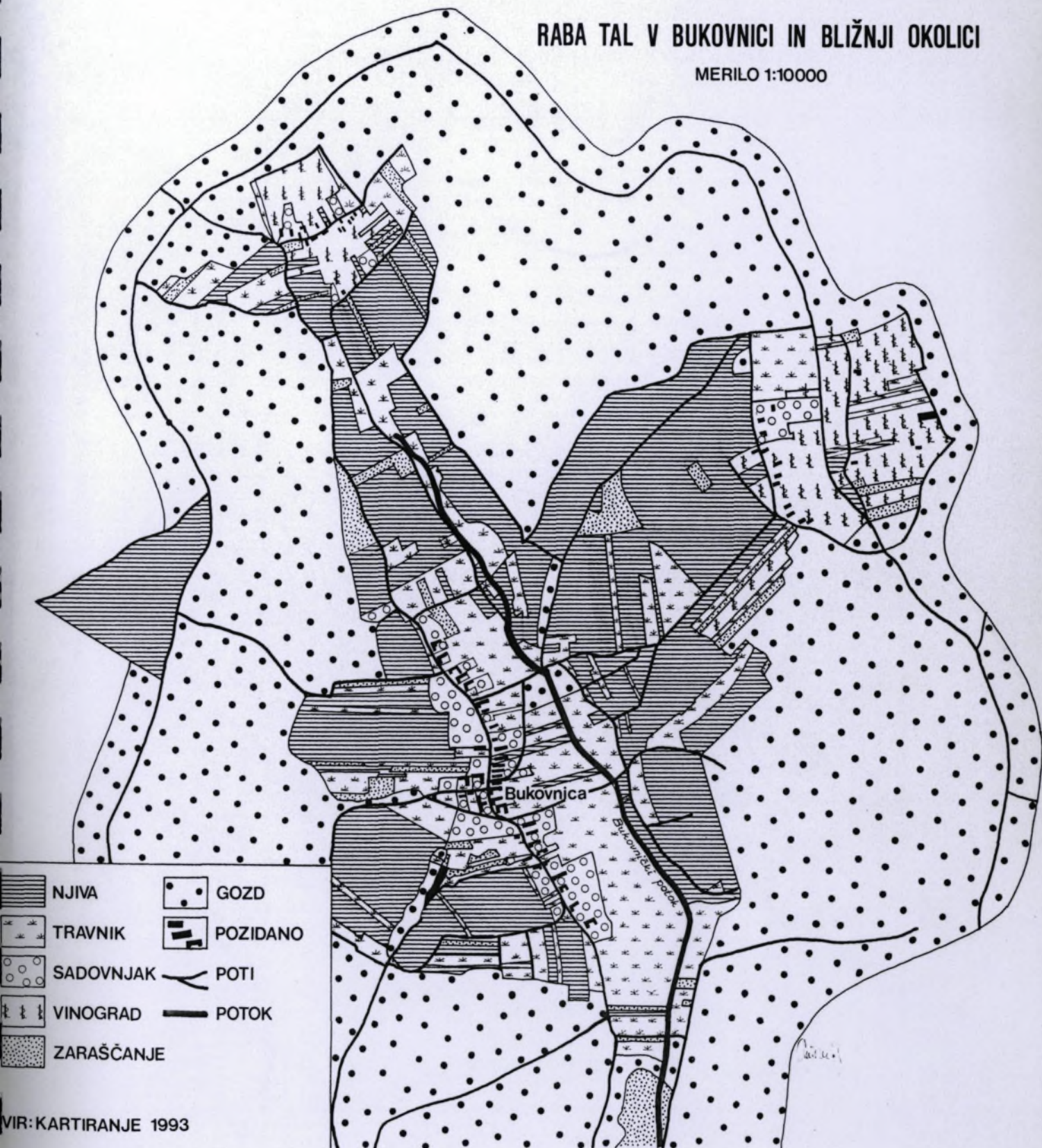
Na prisojnih vršnih delih pobočij uspeva vinska trta, v primeru bukovniškega obdelovalnega kompleksa v SV in SZ predelih. Med vinogradi stojijo zidanice, ki pripadajo pretežno domačinom. Namenjene so izključno pridobivanju vina in delu, ki je povezano z njim.

Velik del obdelovalnih zemljišč tvorijo njive, ki ležijo predvsem ob gozdu na rahlo vzpetem svetu in se širijo proti vasi. Na njivah pridelujejo žita (pšenica, ječmen, oves), peso, krompir, buče, mak (za gibanice). Večje travnike najdemo ob potoku, saj je le tam prevelika vlažnost za njivsko rabo. Skupaj je kmetijski rabi namenjeno približno 85 ha površin.

Omenimo še poljski kompleks Babošove njive, ki je prostorsko dislociran zahodno od vasi in na katerem že nekaj let uvaja biološko kmetovanje podjetje Mikrokozmos iz Ljutomera. Njegova funkcija je izredno pomembna, saj se lokalno prebivalstvo lahko že danes neposredno seznanja z metodami, rezultati in zadregami tovrstnega pristopa.

RABA TAL V BUKOVNICI IN BLIŽNJI OKOLICI

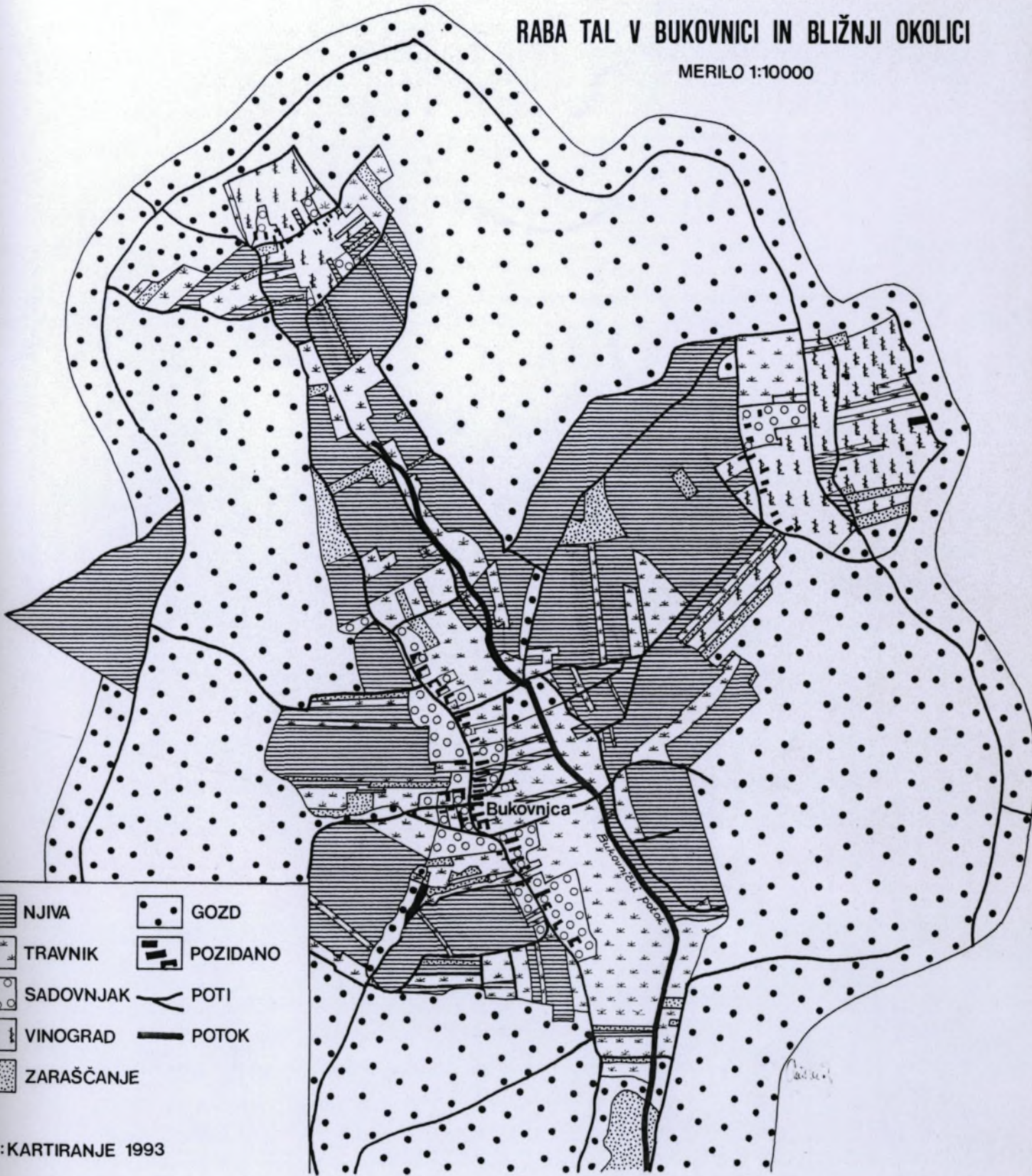
MERILO 1:10000

VIR: KARTIRANJE 1993

RABA TAL V BUKOVNICI IN BLIŽNJI OKOLICI

MERILO 1:10000

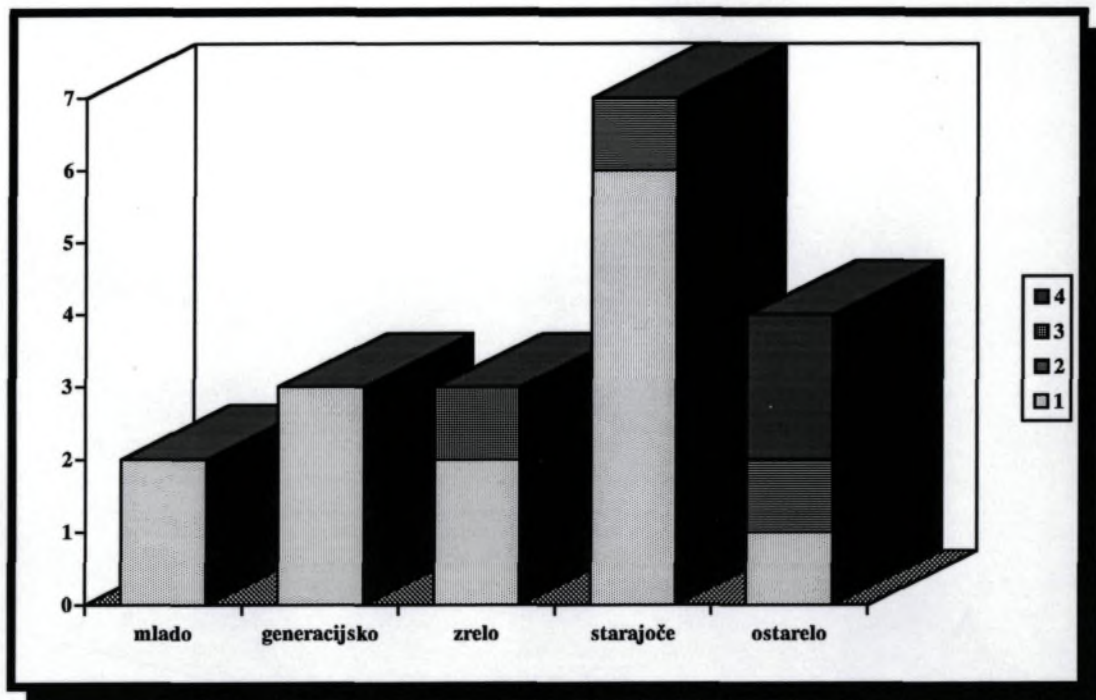

NJIVA	GOZD
TRAVNIK	POZIDANO
SADOVNJAK	POTI
VINOGRAD	POTOK
ZARAŠČANJE	

VIR: KARTIRANJE 1993

INTENZIVNOST IZRABE KMETIJSKIH POVRŠIN Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

LEGENDA:

- 1 = intenzivno se obdelujejo vse kmetijske površine
- 2 = obdelujejo se samo bližnja kmetijska zemljišča
- 3 = zemlja se obdeluje občasno
- 4 = kmetijske površine so v celoti opuščene

Ob gozdu lahko najdemo tudi območja zaraščanja, katera se bodo v prihodnosti verjetno spremenila v gozd. Poleg teh pa vaščani puščajo neobdelane tudi nekatere njive, katerih del je zaraščen z visokim plevelom, druge pa so zatravljene. To je posledica pomanjkanja delovne sile, ostarelosti domačinov (ne obdelujejo oddaljenih površin), deloma tudi zaradi škode, ki jo povzroča divjad (ob gozdu)(grafikon).

Na zemljiščih se vidi posledica dolgoletne prisotnosti ogrskega dednega prava. Polja so razdeljena na dolge in zelo ozke parcele. To pa povzroča nezadovoljstvo kmetov, saj je organizacija pridelave težja, stroški pa visoki. Prav zaradi tega si kmetje želijo komasacije (zložbe zemlje) in ponekod tudi melioracije (trajno izboljšanje rodovitnosti kmetijskih zemljišč), ki pa so ekološko oporečne. Komasacija in melioracija bi spremenili izgled vasi, to pa bi zmanjšalo vizualne vrednote ob uvajanju drugih načrtovanih dejavnosti.

Skoraj vsi zemljiški kompleksi so dostopni po poljskih poteh. Zelo zanimivo je vaško pokopališče, ki leži med njivami in travniki, na zahodu pa ga obkroža gozd. Ljudje si dajo že pred smrtjo na nagrobnike vklesati ime in rojstne podatke, da bi prihranili skrbi potomcem.

4.2. Vloga kmetijstva danes

Proučili smo jo v okviru mladinskega raziskovalnega tabora Pomurje 21. Glavna metoda je bilo anketiranje, s katerim smo zajeli 19 od 20 gospodinjestev oziroma 71 od 72 prebivalcev. Poglavitne izsledke ponazarjamo z grafikoni.

Naj na tem mestu pojasnimo metodologijo formiranja tipologije gospodinjestev, ki jo uporabljamo skozi celotno raziskavo ter način ugotavljanja glav velike živine z navedbo ustreznih koeficientov. Izbor uporabljenih metod smo prilagodili potrebam za proučitev regionalne diferenciacije in ugotavljanju delovanja socialnih grup. V prvi vrsti smo morali upoštevati razpoložljiv vir in željene rezultate.

Gospodinjestva smo glede na starostno strukturo sklenili grupirati v šest skupin. Vse prebivalce v družini smo razvrstili v eno izmed naslednjih treh starostnih skupin: 0-19, 20-60 in nad 60 let. Na osnovi zastopanosti posameznih skupin v določenih gospodinjestvih smo izvedli naslednjo členitev:

1. 0-19 in 20-60 let ali MLADO gospodinjestvo (perspektivno);
2. 0-19, 20-60 in nad 60 let ali GENERACIJSKO gospodinjestvo (perspektivno);
3. 20-60 let ali ZRELO gospodinjestvo (pogojno perspektivno);
4. 20-60 let in nad 60 let ali STARAJOČE gospodinjestvo (pogojno perspektivno);
5. nad 60 let ali OSTARELO gospodinjestvo (neperspektivno);
6. 0-19 in nad 60 let ali KOMBINIRANO gospodinjestvo (pogojno perspektivno).

Zadnji tip se v anketirani populaciji ne pojavlja.

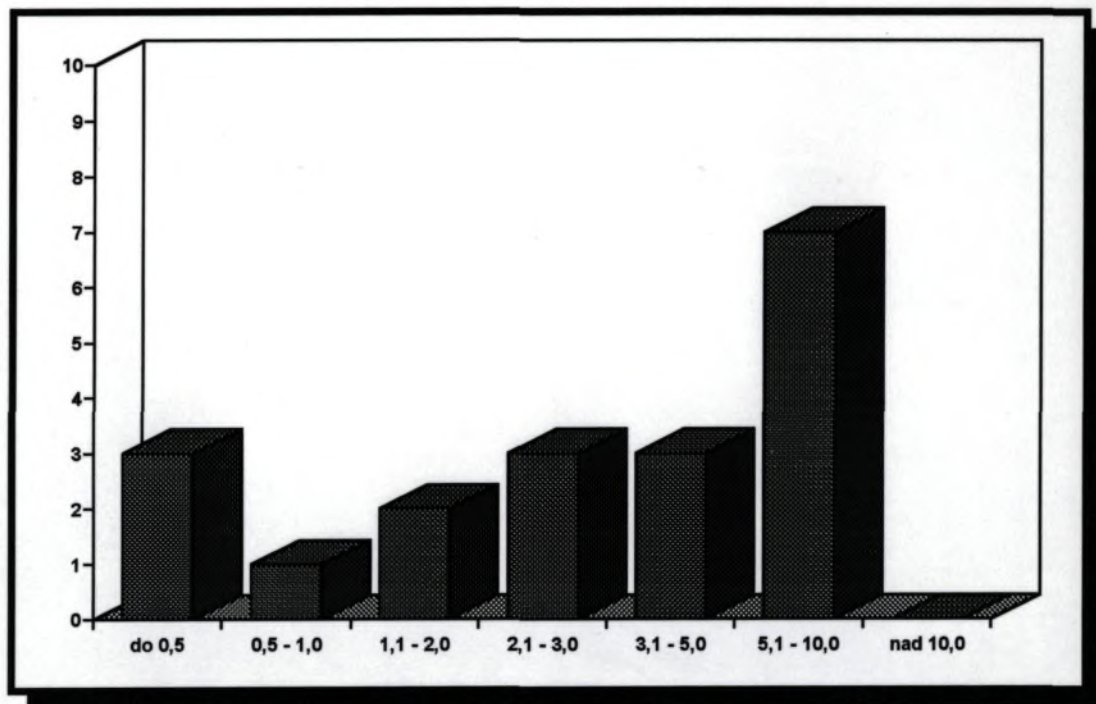
Pri formiranju socioekonomske stratifikacije smo se odločili za uporabo podatkov o aktivnosti ter zaposlovanju posameznih članov gospodinjstva, ker je zbiranje informacij o viru dohodkov (kar lahko da bolj zadovoljive rezultate) problematično, saj preveč neposredno posega v zasebnost in ne zagotavlja zadovoljive natančnosti. Znane so tudi druge stratifikacije na osnovi zaposlovanja nosilcev kmetovanja v družini: gospodarja, žene in naslednika, vendar smo se odločili za navedeno klasifikacijo, ker smatramo, da je gospodinjstvo v naših agrarnih območjih še vedno razmeroma trdna vez vseh pripadajočih posameznikov. Izoblikovali smo naslednjih pet tipov gospodinjstev:

1. ČIST O KMEČKO GOSPODINJSTVO - vsi aktivni družinski člani delajo na kmetiji (100%);
2. MEŠANO PRETEŽNO KMEČKO GOSPODINJSTVO - večji del aktivnih družinskih članov dela na kmetiji, manjši pa je redno zaposlen izven kmetije (65 - 99%);
3. MEŠANO ENAKOVREDNO GOSPODINJSTVO - približno enako število redno zaposlenih in aktivnih, ki delajo na kmetiji (35 - 66%);
4. MEŠANO PRETEŽNO NEKMEČKO GOSPODINJSTVO - večji del aktivnih družinskih članov je redno zaposlen (1 - 34%) - se ne pojavlja;
5. ČIST O NEKMEČKO GOSPODINJSTVO - vsi aktivni družinski člani so redno zaposleni (0%).

Glava velike živine (GVŽ) pomeni na enoto 500 kg težke krave preračunane ekvivalente posameznih vrst živine, pri čemer smo upoštevali naslednje pretvornike:

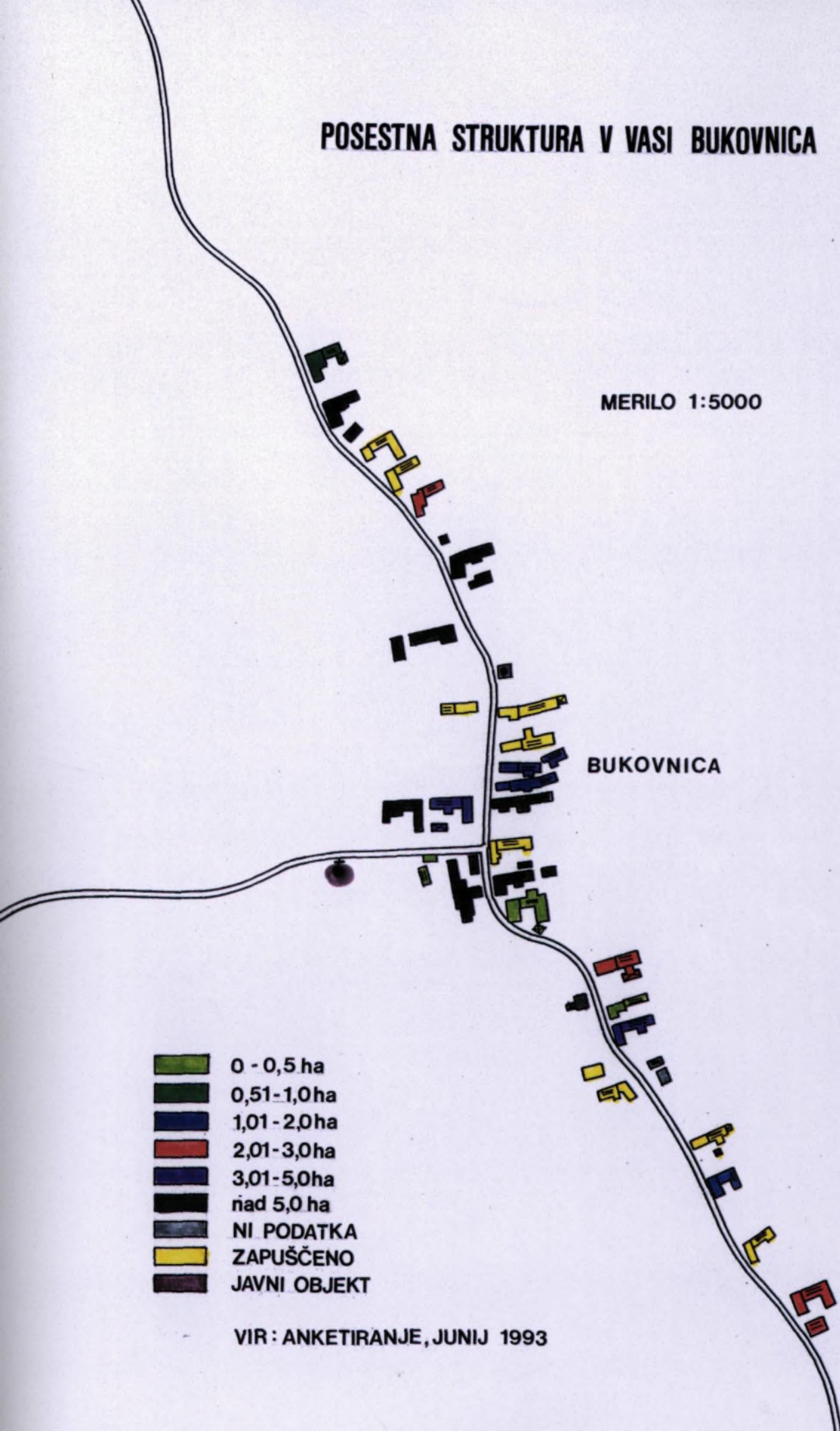
konji	1,3
biki	1,4
voli	1,2
krave	1,0
junice (6 -18 mes.)	0,7
teleta (do 6 mes.)	0,15
svinje, prašiči	0,25
mladi pujski (do 3 mes.)	0,03
ovce	0,1
jagenčki (do 6 mes.)	0,05
koze	0,08
kozlički (do 6 mes.)	0,04
zajci	0,01
perutnina	0,0015

POSESTNA STRUKTURA (v ha)

POSESTNA STRUKTURA V VASI BUKOVNICA

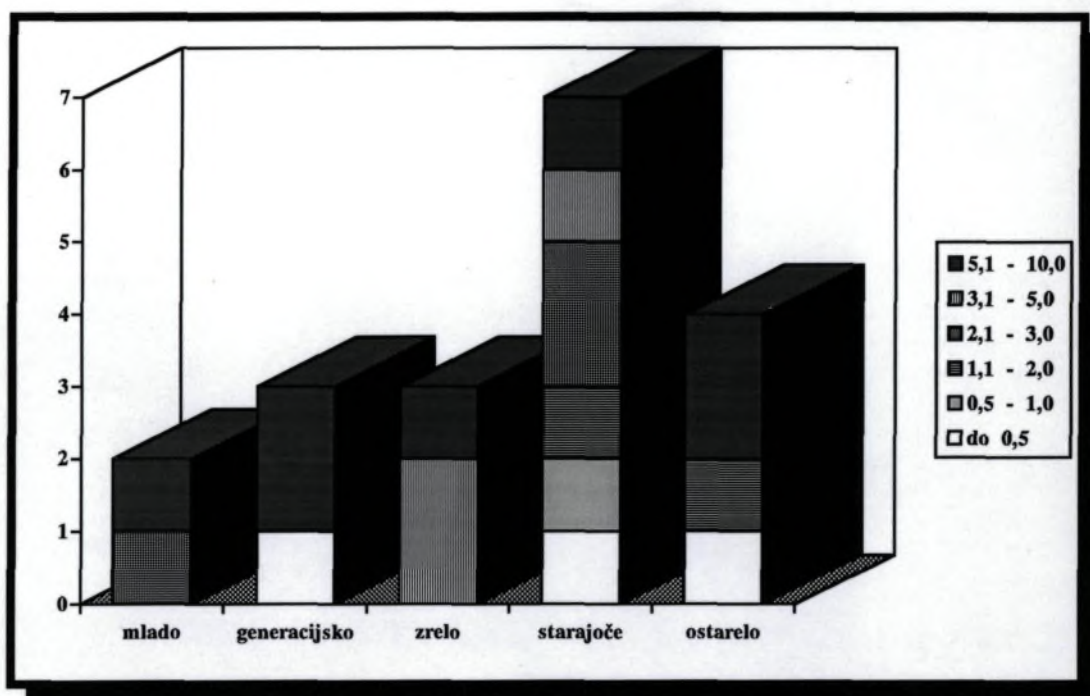
MERILO 1:5000

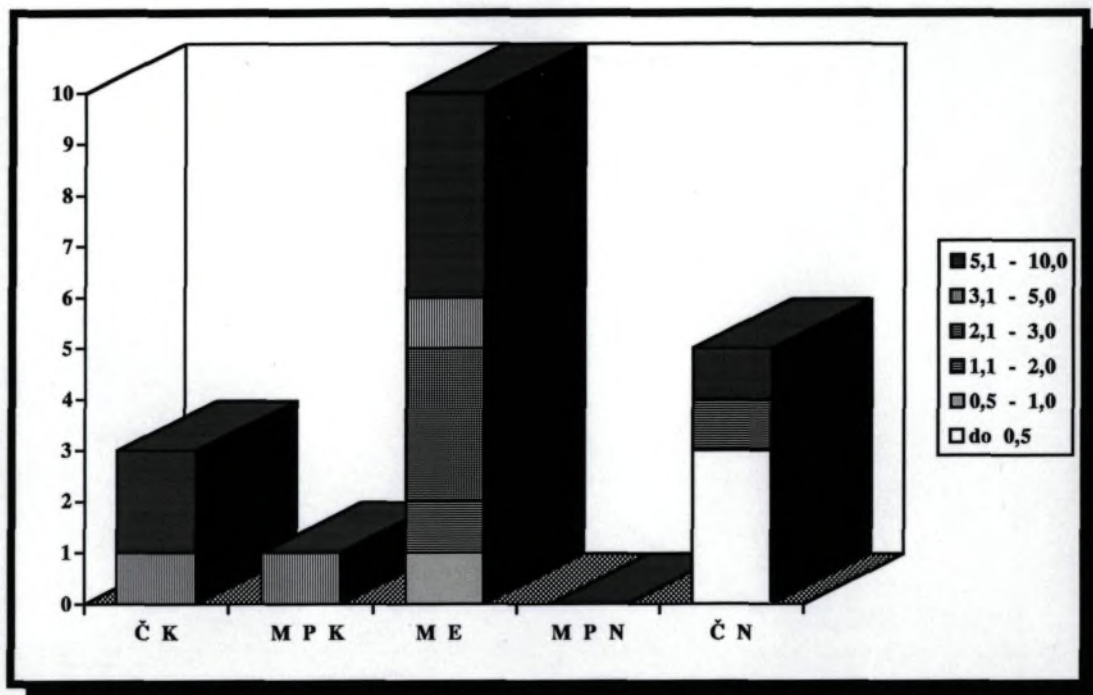
- 0 - 0,5 ha
- 0,51-1,0 ha
- 1,01-2,0 ha
- 2,01-3,0 ha
- 3,01-5,0 ha
- nad 5,0 ha
- NI PODATKA
- ZAPUŠČENO
- JAVNI OBJEKT

VIR: ANKETIRANJE, JUNIJ 1993

VELIKOST POSESTI (v ha) Z OZIROM NA STAROSTNO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

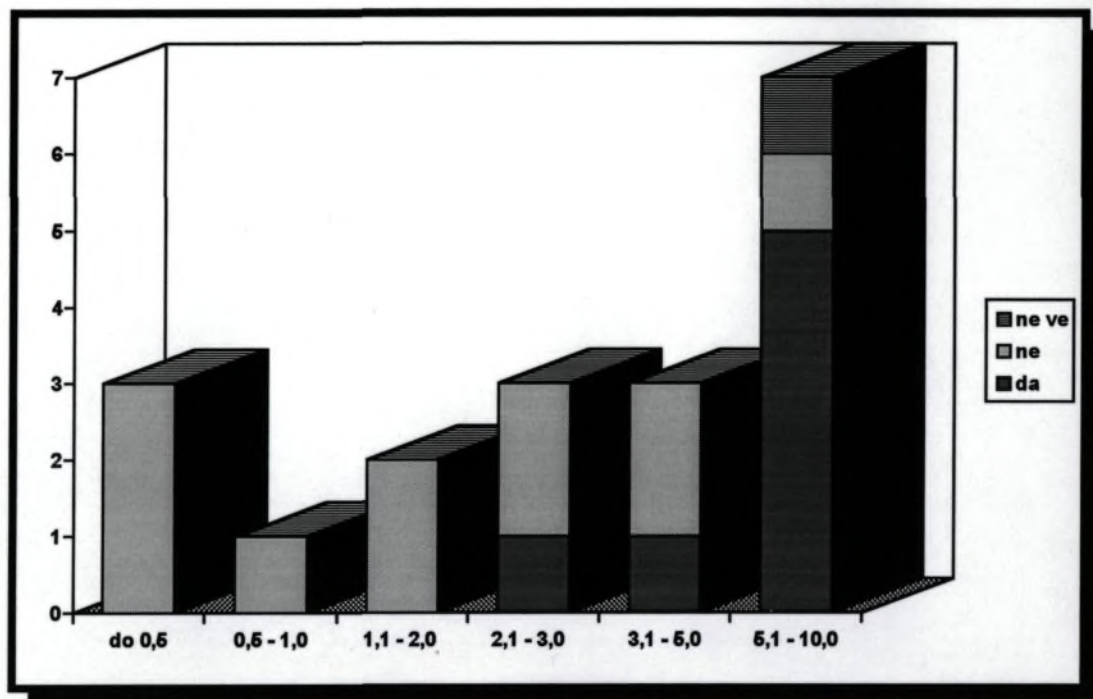
VELIKOST POSESTI (v ha) Z OZIROM NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

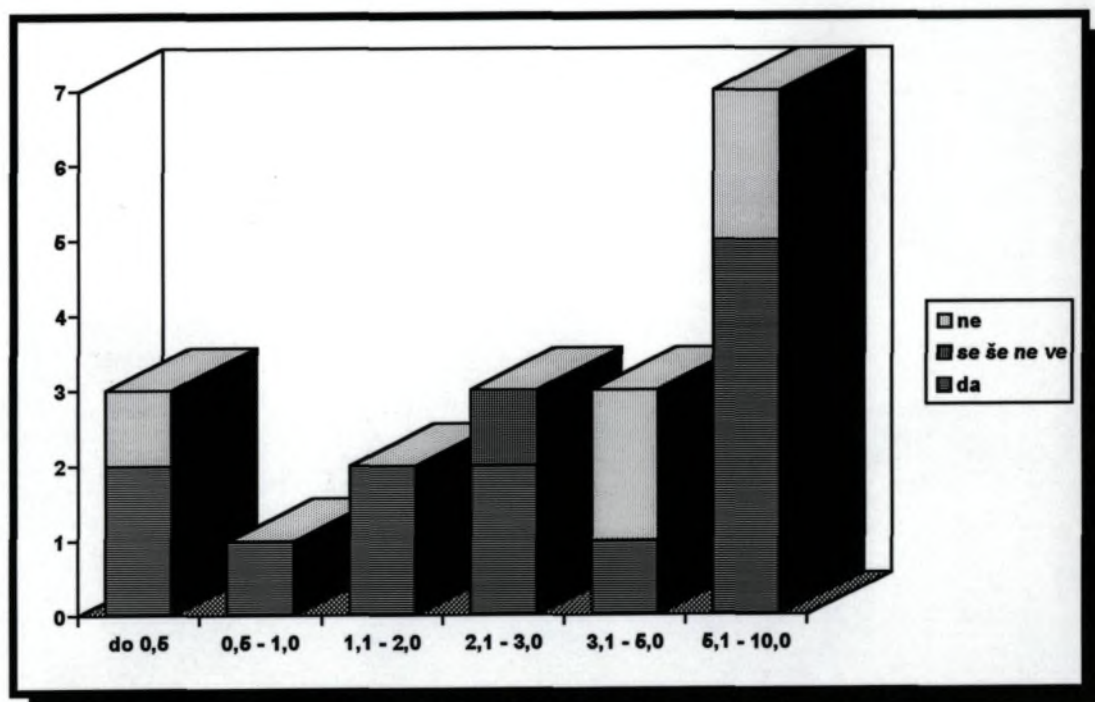
LEGENDA:

- Č K = čisto kmečko
 M P K = mešano, pretežno kmečko
 M E = mešano, enakovredno
 M P N = mešano, pretežno nekmečko
 Č N = čisto nekmečko

ZAŠČITENOST KMETIJE GLEDE NA POSESTNO STRUKTURO (v ha)

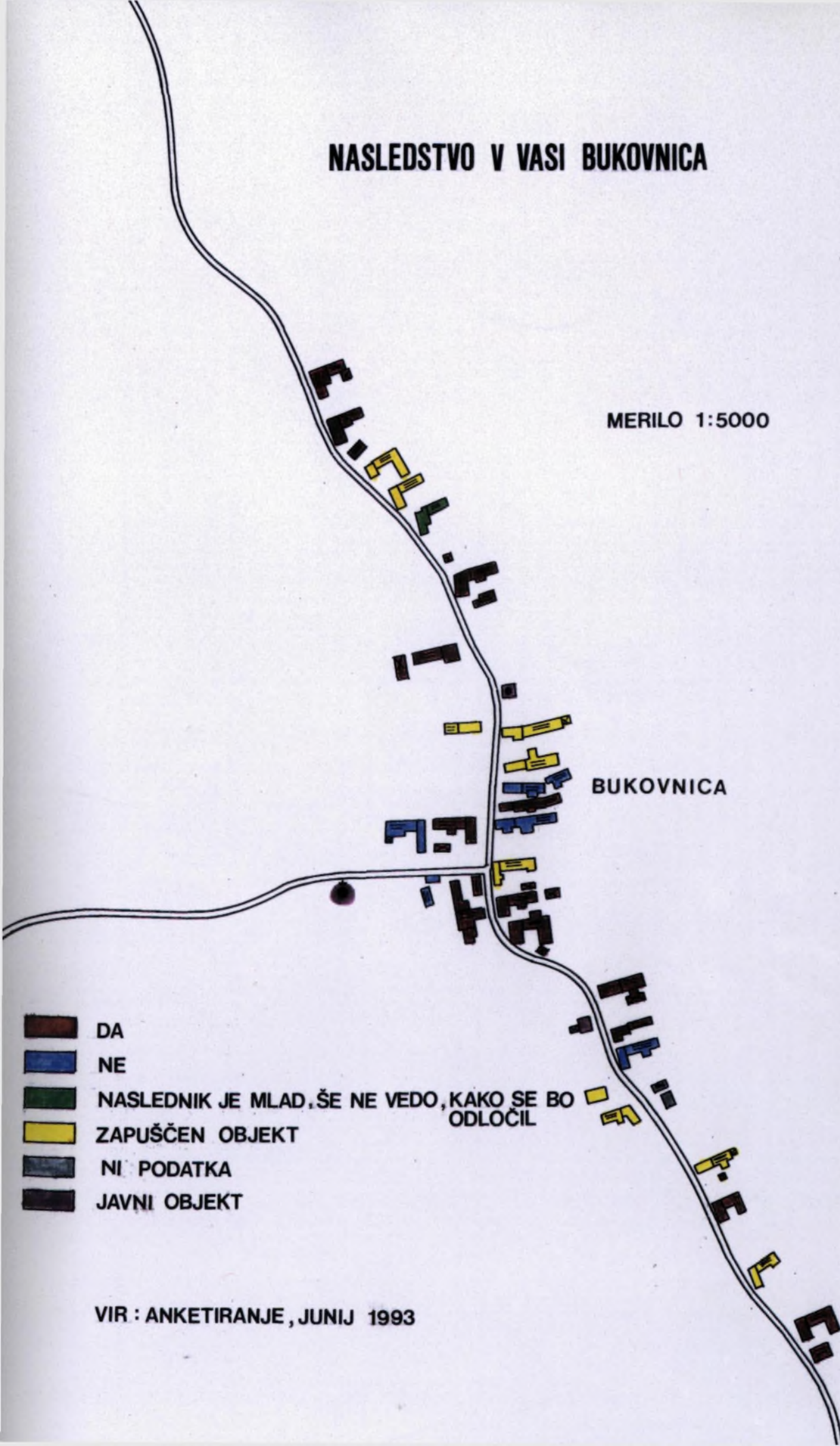

NASLEDSTVO GLEDE NA POSESTNO STRUKTURO (v ha)

NASLEDSTVO V VASI BUKOVNICA

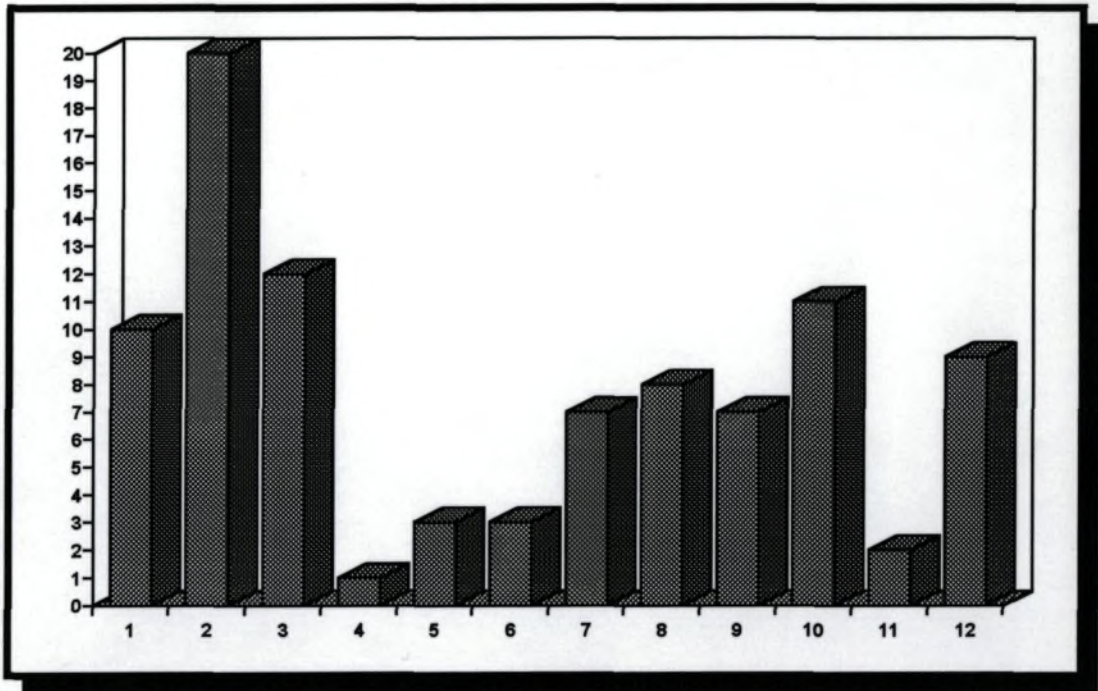
MERILO 1:5000

- DA
- NE
- NASLEDNIK JE MLAD, ŠE NE VEDO, KAKO SE BO ODLOČIL
- ZAPUŠČEN OBJEKT
- NI PODATKA
- JAVNI OBJEKT

VIR : ANKETIRANJE, JUNIJ 1993

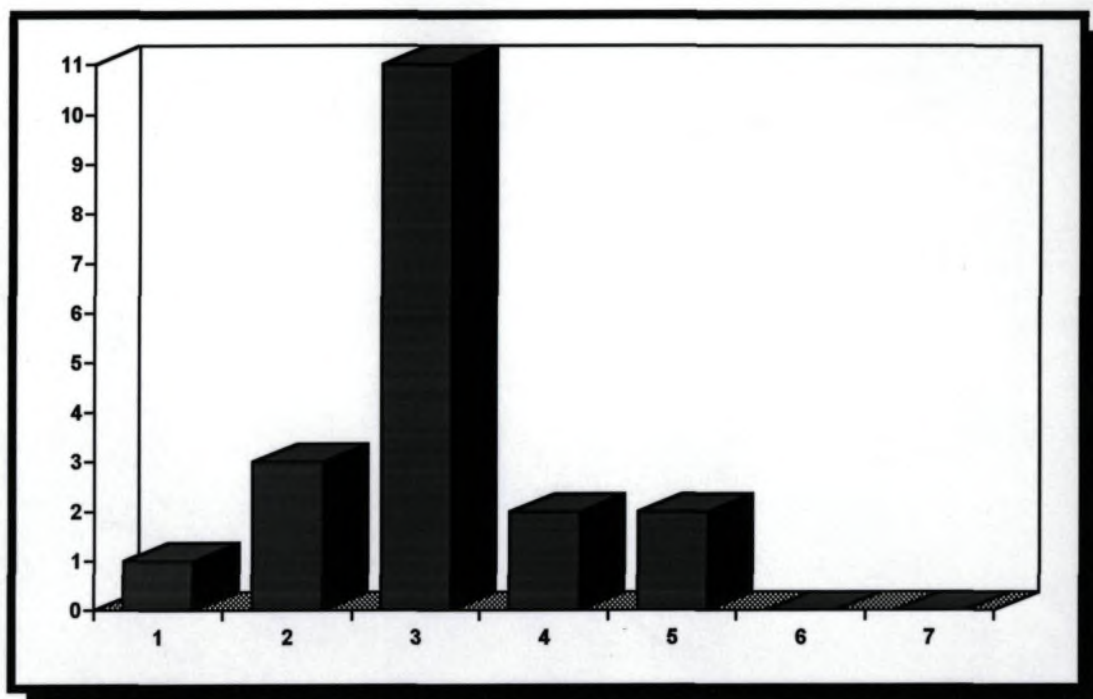
OPREMLJENOST S KMETIJSKO MEHANIZACIJO

LEGENDA:

- 1 = motorna kosilnica
- 2 = traktor
- 3 = obračalnik
- 4 = nakladalne vile
- 5 = trosilnik hlevskega gnoja
- 6 = trosilnik mineralnih gnojil
- 7 = sod za gnojevko
- 8 = sejalnik
- 9 = motokultivator
- 10 = silos
- 11 = molzni stroj
- 12 = motorna žaga

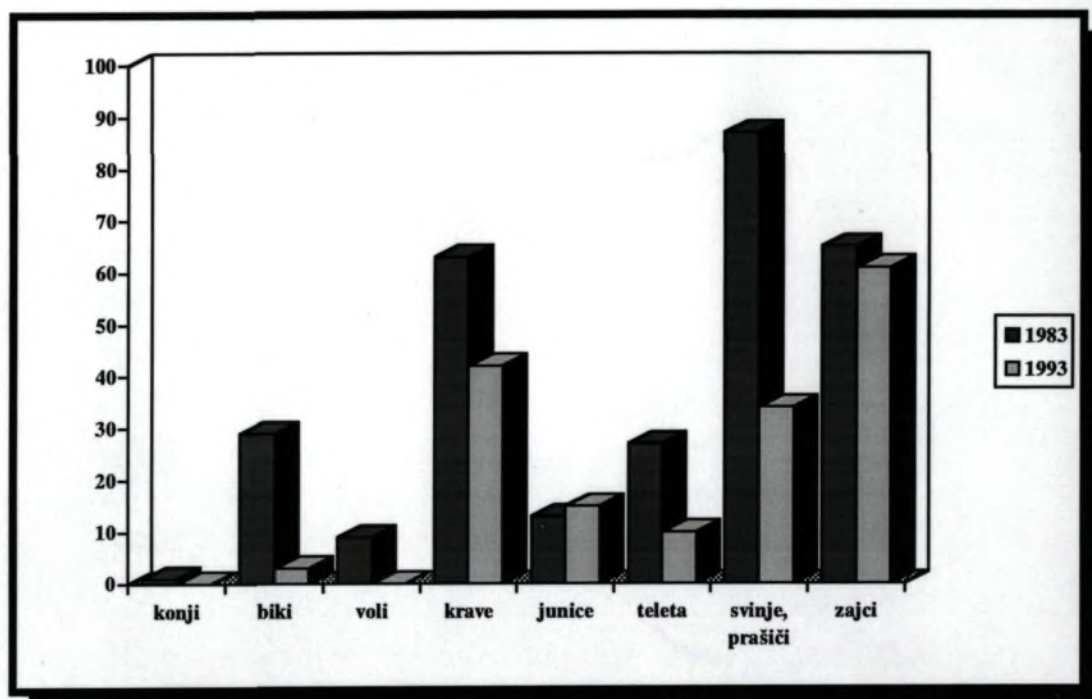
STANJE HLEVOV

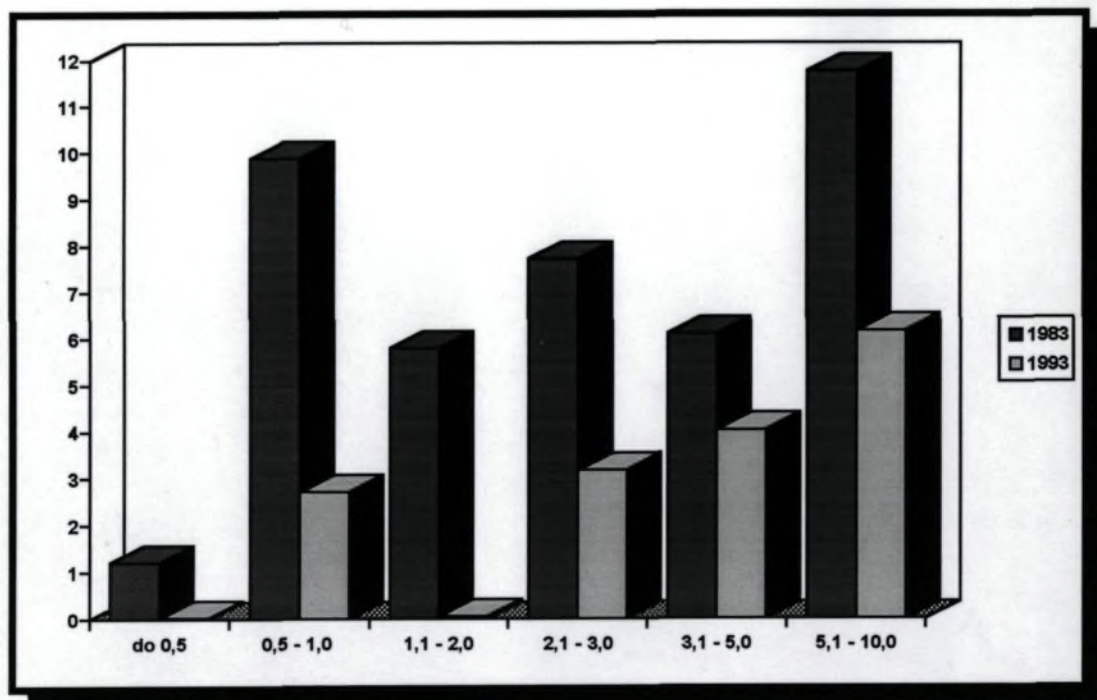
LEGENDA:

- 1 = hleva ni
- 2 = hlev je star in dotrajan
- 3 = hlev je star, a še uporaben
- 4 = hlev je obnovljen v zadnjih desetih letih
- 5 = hlev je nov z navezo
- 6 = hlev je nov z boksi
- 7 = hlev je predelan v druge namene

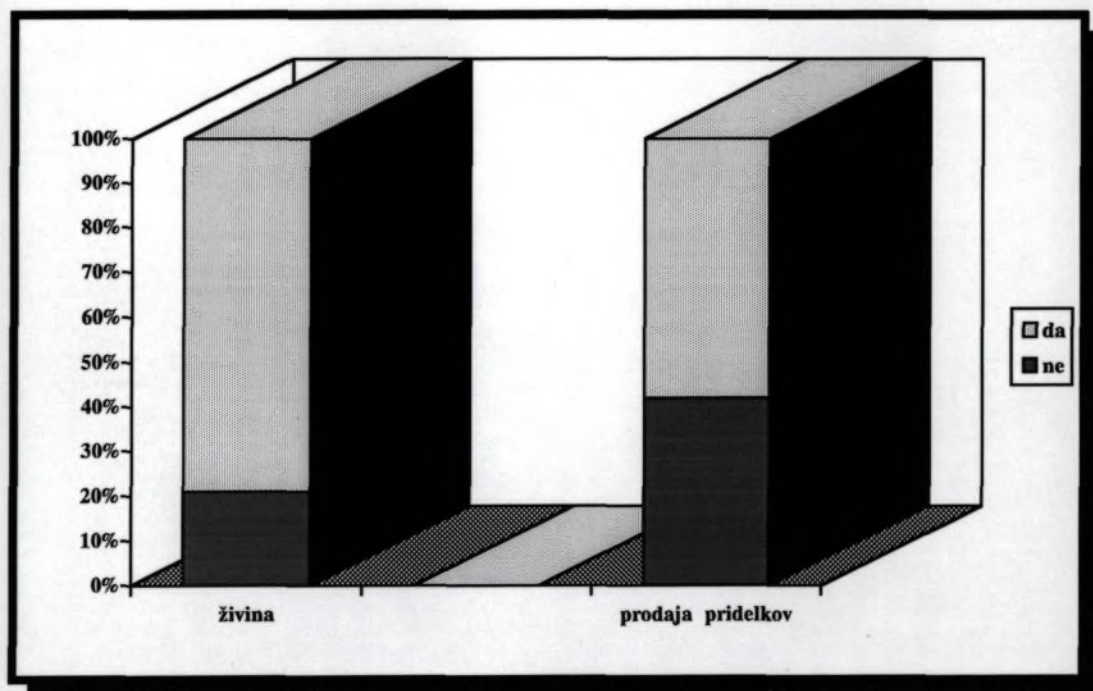
ŠTEVILO ŽIVINE LETA 1983 IN 1993

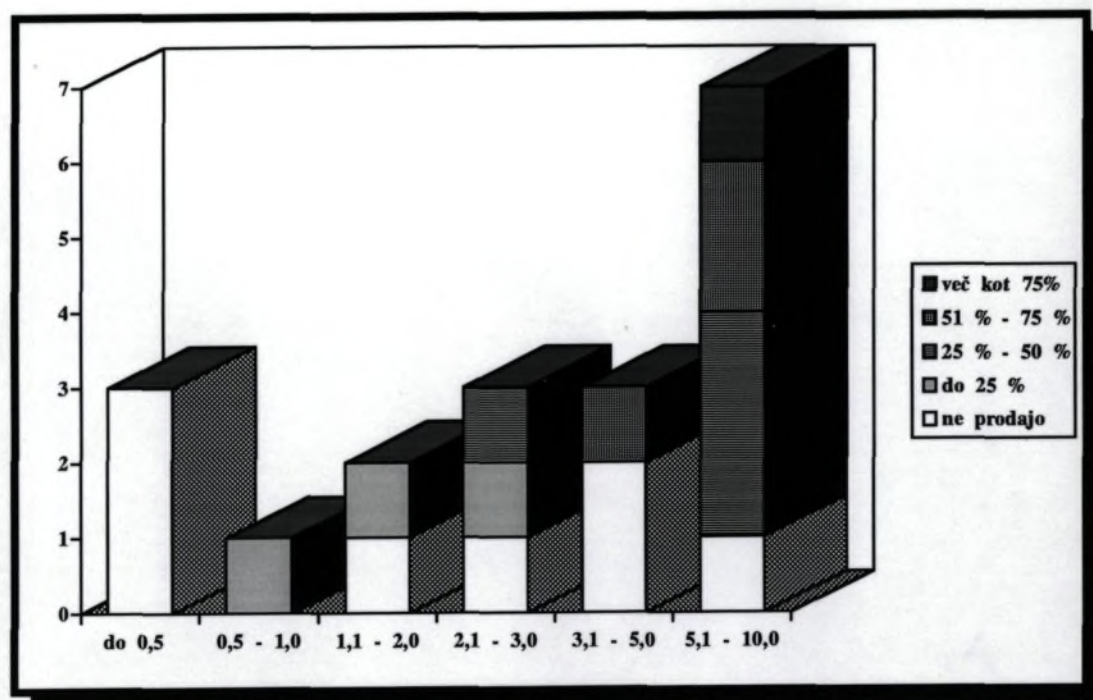
POVPREČNO ŠTEVILO GVŽ (glav velike živine) LETA 1983 IN 1993 NA GOSPODINJSTVO GLEDE NA POSESTNO STRUKTURO (v ha)

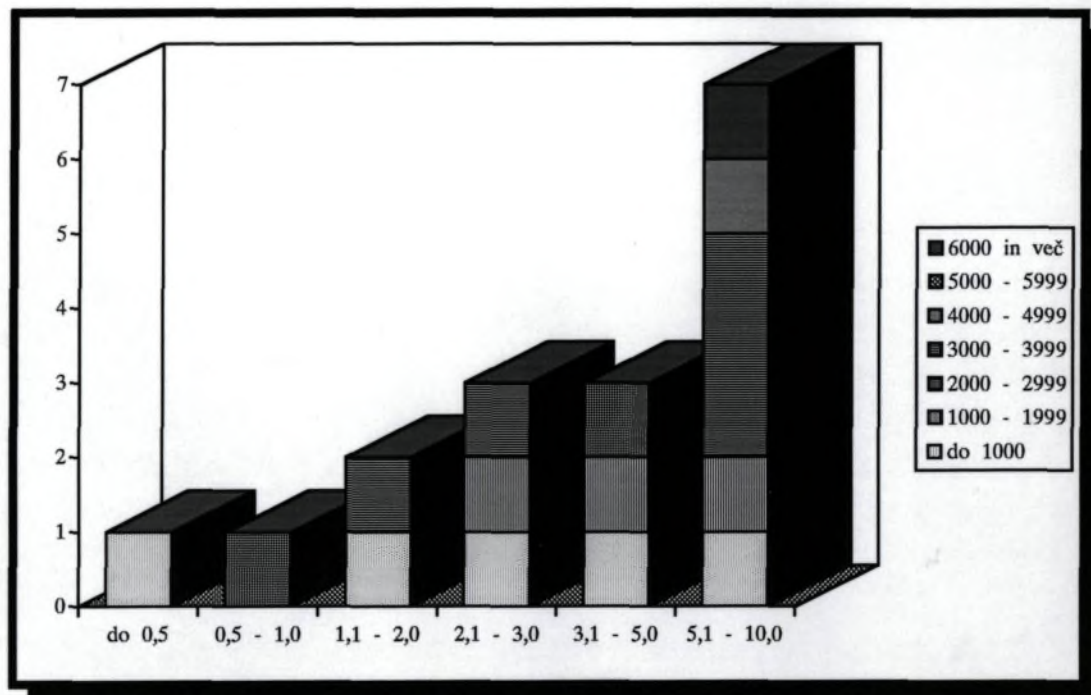
GOSPODINJSTVA GLEDE NA POSEDOVANJE ŽIVINE IN PRODAJO KMETIJSKIH PRIDELKOV

DELEŽ PRODANIH KMETIJSKIH PRIDELKOV GLEDE NA POSESTNO STRUKTURO (v ha)

KOLIČINA UPORABLJENIH UMETNIH GNOJIL (v kg) LETA 1992 GLEDE NA POSESTNO STRUKTURO (v ha)

Obdelava zbranih podatkov nam je povedala, da praktično vsa gospodinjstva žive na kmečkih gospodarstvih (kmetijah) in posedujejo poleg stanovanjske tudi gospodarske objekte in bolj ali manj obsežno kmetijsko zemljišče.

Prevladuje razdrobljena posest in v Bukovnici ni kmetije, ki bi imela več kot 10 ha kmetijskih zemljišč. Je pa kar 7 kmetij z več kot petimi hektarji. Pregled po tipih gospodinjstev kaže, da z ozirom na starostno strukturo ni mogoče ugotoviti kakšne globje zakonitosti, z ozirom na socioekonomsko strukturo pa je povsem v skladu s pričakovanji spoznanje, da velikost posesti praviloma narašča s stopnjo agrarnosti njihovega značaja. Vendar pa najdemo med čistimi nekmečkimi gospodinjstvi tudi enega z nad 5 ha velikim kmečkim gospodarstvom.

V skladu z zakonodajo iz začetka osemdesetih let je zaščiteni 7 večjih kmetij, kar pomeni, da jih lahko deduje en sam dedič in se ne smejo deliti. Med zaščiteni kmetijami prevladujejo mešana, enakovredna gospodinjstva, glede na starostno strukturo pa je razveseljivo, da med njimi ni pripadnikov ostarelih gospodinjstev.

Od skupno 19 proučenih gospodinjstev jih je 5 brez zagotavljenega nasledstva, v enem primeru pa se problem zaradi mladega potencialnega naslednika še ne javlja v vsej svoji resnosti (pravzaprav lahko med gospodinjstva brez naslednika štejemo tudi edino neproučeno gospodinjstvo, ki ga tvori starejša ženica, ki v anketiranju ni hotela sodelovati). Problemi nasledstva se v večji meri pojavljajo pri ostarelih in zrelih gospodinjstvih pretežno agrarnega značaja. Za vzdrževanje kulturne pokrajine je zaskrbljujoč podatek, da sta brez naslednika dve kmetiji v velikostni skupini 3 - 5 ha in dve celo v velikostni skupini nad 5 ha. Brez posegov v lastniško - posestna razmerja je mogoče pričakovati procese opuščanja obdelave v večjem obsegu.

Kmečka gospodarstva so razmeroma zadovoljivo opremljena z osnovno kmetijsko mehanizacijo, kar pa je tako in tako značilnost celotnega Prekmurja in Slovenije nasploh. Le dobra mehaniziranost omogoča kmetu - delavcu zadovoljivo obdelovati sicer majhna, a intenzivno razdrobljena kmečka gospodarstva. Mehanizacija je heterogenega porekla, zato jo je zahtevno in drago vzdrževati. Med traktorskimi priključki je največ obračalnikov, sejalnikov in sodov za gnojevko. V zadnjem času so se uveljavili silosi, na napredno mlečno živinorejo pa kažeta dva molzna stroja v vasi. Pomembni pripomočki so še motorne kosilnice, motorne žage in motokultivatorji.

Eno samo gospodinjstvo je brez hleva za živino. V treh primerih je hlev star in dotrajan, največ (11) pa je kmetij s starimi, a še uporabnimi hlevi. V zadnjem desetletju sta bila posodobljena dva tovrstna objekta, dva hleva z navezo pa sta bila na novo zgrajena.

Usihanje gospodarske in demografske moči Bukovnice se najbolj izrazito odraža skozi temeljito proučitev živinoreje in primerjalne analize v obdobju 1983-1993. Pravzaprav ni nobene

kategorije domačih živali, katere število se ne bi zmanjšalo. Zaskrbljujoče je, da se je zlasti močno zmanjšal stalež velike živine, medtem ko je padec manjši pri drobni živini: zajcih in perutnini. Konje so že pred desetletjem skoraj povsem nadomestili traktorji. Iz istega razloga so povsem izginili voli. Rejo pitancev za meso je nadomestila mlečna živinoreja, ki pa tudi počasi usiha. Danes je v vasi le še dobrih 40 krav. Svinjereja se je prepolovila. Štiri gospodinjstva sploh ne posedujejo nikakršne domače živali več.

Relativna vloga in stanje živinoreje se odraža v dejstvu, da je bilo leta 1983 še 148,8 glav velike živine (GVŽ) ali povprečno 7,8 na gospodinjstvo, julija 1993 pa je bilo še vsega 68,3 GVŽ ali 3,6 na gospodinjstvo. Živinoreja se je torej skrčila za več kot polovico (pri stanju pred desetletjem pa sploh niso upoštevana gospodinjstva, ki so pozneje propadla!). Najbolj drastično se je živinoreja skrčila na najmanjših kmetijah, ki ne nudijo realne osnove za preživetje. Pa vendar opazimo nazadovanje tudi v vseh drugih posestnih razredih, še najmanjše na kmetijah v velikosti od 3 - 5 ha. Na hektar kmetijskih površin pride manj kot 1 GVŽ, kar je za naše, še zlasti pa prekmurske razmere, izredno nizka obremenitev.

Stopnja tržnosti kmetijske pridelave je nizka, pa čeprav je kmetovanje glavna dejavnost precejšnjega dela gospodinjstev. Kmetijske pridelke prodaja samo 11 kmečkih gospodinjstev, 8 pa ne. Največ (5) je kmečkih gospodarstev, ki proda med četrtno in polovico količine celotne pridelave, tri prodajo med polovico in tremi četrtinami pridelkov, samo eno pa več kot tri četrtine. Razumljivo je, da pomen tržnosti kmetovanja narašča z večanjem posesti, na manjših kmetijah pa prevladuje pretežno pridelava, namenjena samooskrbi. Opazno je, da najdemo tržno neaktivne kmetije tudi na večjih posestvih, medtem ko posamezne manjše kmetije prodajo znaten del svojih pridelkov.

Med tržnimi artikli sta daleč najpomembnejša mleko in goveje meso. Dve kmetiji prodata znatne količine žitaric, posamezne pa v večjih količinah prodajajo tudi grozdje, vino in les. Osem kmetij proda več kot 5000 l mleka letno, med njimi pa samo ena nekaj več kot 10000 l, kar so po evropskih standardih še vedno izjemno nizke številke.

Za proučitev možnosti uvajanja biološkega kmetovanja je velikega pomena analiza uporabljanja umetnih gnojil. Že kmalu postane jasno, da je današnja stopnja uporabe precej daleč od zaželenih in so navade neoporečnega pridelovanja hrane še dokaj tuje. Izjemno veliko količino uporabljenih mineralnih gnojil smo registrirali na dveh sicer večjih kmetijah: pri eni 4000 kg in pri drugi kar 6000 kg v letu 1992.

Sklepamo lahko, da so umetna gnojila zaenkrat še vedno obvezen spremljevalec večje intenzivnosti kmetovanja ali povedano drugače: ni intenzivnega kmetovanja brez visoke uporabe umetnih gnojil. To trditev potrjuje tudi spoznanje, da manjše kmetije še bolj obremenjujejo obdelovalne površine z umetnimi gnojili kakor velike in s tem povečujejo pridelke na sicer

omejenih kapaciteteh.

Največje obremenitve smo zabeležili pri starajočih in mladih ter pri mešanih, pretežno kmečkih in mešanih, enakovrednih, najnižje pa pri ostarelih ter čistih nekmečkih gospodinjstvih.

Konkretno obremenitev posameznih obdelovalnih zemljišč je zaradi velike zemljiške razdrobljenosti in prepletenosti posameznih parcel z različnimi načini gospodarjenja nemogoče ugotoviti, pa vendar navedimo podatek, da je v bukovniškem vaškem atarju povprečno vsak hektar obdelovalnih zemljišč "obogaten" s 470 kg mineralnih gnojil letno. Če k temu prištejemo še neproučeno uporabo različnih zaščitnih sredstev, lahko potegnemo sklep, da je vaško zemljišče v Bukovnici v tolikšni meri kontaminirano, da potrebuje za potrebe biološkega kmetovanja daljši čas za regeneracijo.

4.3. Osnovne dileme biološkega kmetovanja

Za iztočnico vzemimo razmišljanja Martina Pavloviča (1991), ki se sicer nanašajo na opažanja v celotni Sloveniji in tujini, vendar jih lahko apliciramo tudi na območje proučevanja. Iz njih veje dokajšnja mera zadržanosti in skepse, zlasti zaradi problematične ekonomičnosti. Poglejmo si jih поблиže:

Čeprav Slovenija ni tako izrazito kmetijska dežela kot nekatere druge v naši okolici, pa so se na nekaterih območjih razvile intenzivne kmetijske panoge kot so vinogradništvo, sadjarstvo, hmeljarstvo, vrtnarstvo, pa tudi intenzivno poljedelstvo. V omenjenih panogah se v zadnjih desetletjih v precejšnjem obsegu uporabljajo kemična sredstva za zatiranje boleznih, škodljivcev in plevela.

Z uporabo kemičnih sredstev sicer ni neposredno prizadeta rodovitnost tal. Drugače pa je s podtalnico, saj je na lažjih prodnatih tleh precejšnja možnost izpiranja herbicidov. Z izpiranjem v globino pod 40 cm, kjer je potek razkroja mikroorganizmov že zanemarljiv, pa ob hudih nalivih lahko pridejo njihovi ostanki kaj hitro v podtalnico.

Omeniti velja še presenetljivo ugotovitev: splošno onesnaženje s HCH (lindanom) na dejansko vseh zemljiščih, celo na tistih, kjer insekticidov na tej podlagi nikoli niso uporabljali. Več kot očitno je torej, da gre za globalno onesnaževanje.

V medsebojnih stikih med dvema panogama kmetijstva, kot sta agrarna ekonomika in varstvo okolja, prihaja marsikdaj do različnih razhajanj zaradi različnih gledanj na kmetijsko pridelavo. Na takoimenovanih bioloških kmetijah je na račun varstva okolja in ideje biohrane v pre-

cejšnji meri zanemarjen ekonomski vidik.

V svetu so se pričele kot odgovor na vedno večjo stopnjo onesnaževanja bolj pojavljati takomenovane "organske ali biološke" kmetije. Sprva bi jih lahko zaradi nekaterih strogih zahtev v pridelovanju s strokovnega stališča ocenjevali kot absurd, saj tovrstni pridelovalci odklanjajo težnjo po čim večji ekonomski racionalizaciji pridelave in stremljenju po čim višjih pridelkih. Po drugi strani pa s svojim ekstenzivnim načinom pridelave lahko prispevajo veliko k ohranitvi okolja ter razbremenitvi ponekod že prenasičenega kmetijskega trga.

V Nemčiji ocenjujejo, da je bilo v letu 1988 že okoli 1600 takšnih kmetij, ki so obdelovale okrog 27000 ha zemlje, kar je sicer predstavljalo le 0,2% površine. V Švici jih je bilo okoli 1000. Tamkajšnje alternativne kmetije se razlikujejo od konvencionalnih po pestrejšem kolo-barju z več poljske zelenjave in stročnic, nekoliko manjši zasedbi z živino, nižjih hektarskih pridelkih, ki so posledica manj intenzivnega obdelovanja, občutno višjih stroških pridelave zaradi večjih izdatkov za ročno delovno silo, občutno manjši oziroma sploh nobeni porabi kemičnih sredstev in močnih krmil...

Pri razmišljanju se nam nehote zastavljajo številna vprašanja. Ali je alternativno pridelana hrana resnično boljša kot tista, pridelana na konvencionalen način? Kakšne so možnosti trženja biohrane? Kakšne so možnosti prevare?

Če bi bil trg z biohrano res tako pomemben, bi se ga gotovo skušalo zadovoljiti s pridelki iz več kmetij in več zemljišč. Nedvomno je ideja "biohrane" brez umetnih državnih finančnih impulzov oziroma izredno velikega zanimanja potrošnikov, pripravljenih kupovati takšno hrano po dosti višji ceni, obsojena na propad. Organiziran izvoz biohrane pa bi bil mogoč le po dumpinških cenah (Pavlovič, 1991).

Prvi poskusi pridelave biohrane segajo v Prekmurju v osemdeseta leta. Že prve izkušnje so pokazale, da je pridelava biohrane težavna naloga. Enako se je pokazalo, da je njena prodaja po običajnih, že vpeljanih poteh težavna oziroma negospodarna.

Zato bi bilo potrebno ubrati pri proizvodnji in prodaji biohrane nove poti in sicer:

- proizvodnjo biohrane organizirati na površinah, ki so bolj ali manj učinkovito ločene od površin, na katerih uporabljajo moderne metode obdelovanja zemlje in strupena zaščitna sredstva;
- prodajo opravljati v neposrednem stiku med pridelovalci in kupci in se tako izogniti stroškom in oviram na poti med proizvajalcem in porabnikom.

4.4. Funkcije biološkega kmetovanja na Bukovnici

V zvezi s previdenimi načrti uvajanja biokmetovanja v Bukovnici se glede na v prejšnjem podpoglavju izraženo skepsa nakazujejo predvsem naslednje dileme:

- ali bo biokmetovanje nosilna ali spremljajoča dejavnost;
- z ozirom na avtohtoni demografski potencial je osnovno vprašanje, kdo bo nosilec te dejavnosti;
- v zvezi z načrtovanjem celovite preнове vasi in njene preobrazbe v neagrarne namene se odpira problematika lokacije gospodarskih objektov oziroma kmečkih gospodarstev nasploh;
- kako doseči ekonomsko učinkovitost pridelave oziroma kako zagotoviti možnost preživetja nosilcev te dejavnosti.

Če navedene dileme povežemo, vidimo da jih moramo obravnavati kot celovit kompleks, ki se odraža v prvonavedeni alternativni.

Načeloma sicer drži, da bi varianta s ponudbo za ekskluzivne petične goste omogočila biološko kmetovanje v funkciji nosilne dejavnosti, ki naj bi prav zaradi svojih okolju prijaznih učinkov privabljala goste. Vendar je potrebno upoštevati načelo gospodarnosti in razpoložljivo (žal ostarelo) delovno silo, ki realnost tovrstnega pristopa močno omeujeta.

Druga alternativa je biološko kmetovanje kot spremljajoča dejavnost, ki se zdi mnogo bolj realna. Tudi v tem primeru je naš osnovni cilj zagotoviti ekološko neoporečno celovito ponudbo, pri čemer bi bile osnovne funkcije biokmetovanja zlasti:

- vzdrževanje privlačne kulturne (kultivirane) pokrajine;
- pridelovanje neoporečne hrane za direktno ponudbo v bioturistični vasi (preko specializirane trgovine in predvsem gostinskih lokalov);
- oskrbovanje zainteresiranih povpraševalcev z morebitnimi viški.

Podčrtati velja zlasti pomembnost prve alineje. Ni dvoma, da v celovito ponudbo sodi tudi urejena in privlačna pokrajina, ki mora ohraniti značilno podobo polpreteklega (v primeru Bukovnice sedanjega) stanja. To pa pomeni predvsem nujno očuvanje sedanje zemljiške (zlasti prostorske oziroma parcelne) razdrobljenosti, ki tako značilno odraža negativne učinke ogrskega dednega prava. Pričakovati je, da bodo želje in potrebe po povečani gospodarnosti kmetijske pridelave v Prekmurju ščasoma privedle do zemljiških zložb in oblikovanju kmetij z majhnim številom večjih zemljiških kosov. Želja po prikazu nekdanjega značilnega vzorca kmetovanja pa sleherni tovrstni poseg povsem izključuje. Izjeme bi bile mogoče le pri oblikovanju večjih travniških in pašnih kompleksov, pri katerih značilen parcelni vzorec zaradi slabe razpoznavnosti razmejitev v nižjem, bolj mokrotnem delu zemljišč, ne bi bil vizualno pretirano prizadet. Poudarjanje pomena zložbe zemljišč za nastanek večjih travnikov in pašnikov je povezano predvsem s skrbjo za zadosten pridelek sena za krmljenje živine pozimi in ureditvijo

pašnikov za pašo v vegetacijskem obdobju. V primeru odločitve za rejo konj za jahanje pa bi morali poskrbeti tudi za pridelavo ovsa za konjsko krmo.

Na razdrobljenih in majhnih kmetijah je nemogoče zagotoviti ekonomično pridelavo, kaj šele sprejemljivo končno ceno neoporečnih pridelkov, ki bi omogočala nosilec zadovoljive možnosti za preživljanje. Ker pa je osnovni skupni interes ponuditi značilen vzorec poljske razdelitve, ki mora biti vzdrževan in s tem privlačen, je edina možna (realna) pot v uvajanju načela notranjega subvencioniranja. To pomeni, da se sistem finančno sam vzdržuje po naslednjem principu: donosne dejavnosti so v okviru celovite ponudbe zainteresirane za vzdrževanje kulturne pokrajine in zagotavljanje neoporečne hrane, zato so pripravljene finančno pokrivati razlike med dejanskimi stroški in doseženim dohodkom pridelovalcev. V končni fazi naj bi jim tovrstna simbioza prinašala še večji dohodek. Mnenja smo, da v načelu tovrstna bremena ne gre valiti na pleča državnega proračuna, kar pa ne izključuje različnih (predvsem davčnih) olajšav v okviru systemskega reševanja tovrstne problematike (v okviru Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo), še zlasti v začetni fazi konkretnega oživljanja projekta.

Tovrsten pristop (pa tudi tisti, ki je naravnan manj ambiciozno) zahteva iskanje potencialnih nosilcev biološkega kmetovanja. Današnja demografska in socialna podoba vasi je namreč v tolikšni meri problematična, da je pričakovati ob neukrepanju razpad kulturne pokrajine, vsaj takšne, kakršna dandanes je. Realne rešitve vidimo v kombinaciji vključevanja v dejavnost mlajših, perspektivnih in zainteresiranih prebivalcev v vasi na eni ter dodatnih kmetijskih delavcev iz okoliških naselij na drugi strani, ki naj bi se dostojno preživljali s svojim prispevkom k celovitejši ponudbi Bukovnice. Na ta način bi se kreirala nova delovna mesta, zasnovana na okolju prijaznem pristopu.

Čeprav bi zemljiško razdrobljenost ohranili, pa to še ne izključuje racionalizacije v smeri zmanjševanja stroškov pridelave, kar bi dosegli tako, da bi posamezniki skrbeli za obdelavo prostorsko sklenjenih zemljiških kompleksov. To pa spet potegne za sabo poseganje v sedanje zemljiško - posestne razmere, kar bi bilo potrebno reševati s primernimi pravno - upravnimi ukrepi in postopki ter posledično z denarnimi nadomestili oziroma odškodninami prizadetim lastnikom.

Tu je še dilema ali uporabljati tudi tradicionalno kmečko orodje (plugi, brane, vozovi itd.) ter za vleko vprežno živino ali pa dopustiti uporabo medernih strojev in traktorjev. Seveda je povsem jasno, da se bodo vaščani, če bodo pri bodočem razvoju prpuščeni samim sebi, brez dvoma odločili za moderne in učinkovitejše pripomočke. Ker pa bo razvoj vasi usmerjen predvsem v turistično dejavnost in podjetniško organiziran, bi se moralo kmetovati predvsem na tradicionalen način in s tradicionalnimi pripomočki.

V okviru celovite ponudbe se odpira problem lokacije za biološko kmetovanje potrebnih gospodarskih objektov oziroma predvidenih kmečkih gospodarstev (preostalih kmetij). Turistična ponudba in kmetijstvo namreč v okviru celovite, z gostinsko - muzejsko - izobraževalno funkcijo oplemenitene revitalizacije ne gresta z roko v roki. Preostale kmetije bi morale imeti značaj živega muzeja, ki bi prikazoval današnji značilen (a vse bolj izginjajoč) življenjski vzorec. Tudi na zahodu danes prikazujejo nekdanje navade na kmetijah v okviru muzejev na prostem, kar vključuje rekonstrukcijo in posnetek stanja značilnih posestnih razmer, gospodarskih poslopij, mehanizacije, delovnega orodja, opreme in celo živalskih pasem. Tovrstnemu prikazu bi moralo biti namenjeno obrobje vasi, da ne bi prihajalo do medsebojno motečih učinkov z drugimi dejavnostmi.

V primeru Bukovnice je zlasti primeren severni rob v smeri proti Ovsišču. Ocenjujemo, da bi bili za ponazoritev povsem dovolj dve kmetiji, na katerih bi gospodarji tudi živeli. Druga potrebna gospodarska poslopja bi bilo potrebno nevsiljivo locirati v njuni bližini ali še bolje, v gozd zahodno od vasi v bližino predvidenega parkirišča. Da pa bi bilo potreb po gospodarskih poslopijih čim manj, priporočamo povdarjeno usmeritev v poljedeljsko rabo zemljišč, kar pa seveda ne izključuje očuvanja vinogradništva, sadjarstva in živinoreje.

4.5. Smernice in programi

Kot že rečeno, obstajajo različne oblike oziroma šole biološkega kmetijstva. Naj naštejemo nekatere najbolj znane:

- biodinamična šola R. Steinerja;
- organsko-biološka šola H. Mullerja in H. P. Ruscha;
- permakulturna šola B. Mollisona;
- makrobiotična šola - izhajajoča iz kudizma.

V evropskem prostoru se uveljavljata predvsem prvi dve šoli. Biodinamična šola prodaja svoje izdelke pod blagovno znamko DEMETER, medtem ko organsko - biološka pod znamko ORBI. Obe šoli sta vključeni v mednarodno zvezo gibanj za biološko kmetijstvo IFOAM in imata svoje smernice usklajene s smernicami IFOAM. Omembe vredna razlika med obema šolama je naslednja: biodinamična šola uporablja takoimenovane biodinamične preparate, medtem ko organsko-biološka šola le-teh ne uporablja. Prav zaradi uporabe pripravkov je biodinamična šola nekoliko zahtevnejša. Zahteva več znanja in potrpežljivega dela. Zato pa so tudi rezultati navadno boljši.

Kaže, da bodo smernice IFOAM postale merodajne v svetovnem obsegu. V IFOAM sta vključena tako DEMETER in ORBI, pa tudi različne nacionalne oziroma zveze iz vseh držav Evrope in sveta. Menimo, da bi smernice IFOAM ustrezale razmeram v Bukovnici.

V smernicah je natančno določeno:

- pridelava hrane (gnojenje, varstvo rastlin, regulacija plevelov, skladiščenje, reja živali,

specialne kulture);

- predelava, konserviranje;
- kontrola.

To pomeni, da je upoštevanje IFOAM-ovih smernic zadosten pogoj za uveljavljanje bioturistične ponudbe na zahtevnih evropskih in svetovnih trgih.

Čas preusmerjanja s konvencionalnega na biološko pridelovanje hrane lahko traja od dveh let do trajanja kolobarja. Obe zgoraj omenjeni zvezi sta se opredelili za dveletno obdobje preusmerjanja s konvencionalne na biološko obliko kmetovanja. Podobno velja za IFOAM smernice.

Iz tega sledi, da bi za slovenske razmere ustrezale evropske šole biološkega kmetijstva: organsko-biološka ali biodinamična. Upoštevanje smernic IFOAM, bi lahko izvedli preusmeritev iz konvencionalne na biološko kmetijstvo v roku dveh let.

Iz smernic IFOAM izhajajo za predelavo biološko neoporečne hrane predvsem napotila za naslednja področja:

- uskladiščenje,
- sušenje,
- predelavo in pripravo brez kemičnih dodatkov in barvil.

Nadalje je pomembno, da ohranimo biološko polnovrednost predelanih živil. To pomeni, da živil ne rafiniramo, ne odvezemo kakršnihkoli balastnih snovi.

Program pridelave žita in njegove predelave v kaše, mlevske izdelke, testenine, kruh in peciva

Vsa biološko pridelana žita se naravno posuši in primerno uskladišči. Tik pred uporabo gredo na čistilno linijo in šele potem za mletje in takoj za pripravo testa. Torej se moka ne uskladišči. Vse moke so mlete na kamen in se otrobov ne odvzema.

Pripravljali bi lahko naslednje moke:

- pšenično,
- rženo,
- ovseno,
- ajdovo,
- koruzno;

kaše:

- ješprenj,
- ovseni rižek,
- proseno kašo,
- ajdovo kašo;

testenine: različne testenine, vendar bi bilo za vse značilno, da bi bile iz polnovredne moke;

kruh in peciva: peka v krušni peči na drva. Za vse kruhe se pripravi moka tik pred mesenjem.

Prav tako bi lahko pripravljali različne kosmiče in muslije.

Priprava mesa in suhomesnatih izdelkov vsebuje:

- sveže meso različnih domačih živali, kar bi zagotavljala majhna klavnica,
- prekajeno in posušeno meso,
- domače klobase, krvavice,
- meso iz tunke.

Vse mora biti pripravljeno brez aditivov in barvil.

Za vegetarijance je prirejeno izdelovanje seitana (pšenišnega mesa) in tofuja (sojinega sira).

Pridobivanje mleka in mlečnih izdelkov:

- predvsem kravje, pa tudi kozje mleko,
- sire,
- maslo,
- kislo mleko,
- smetano.

V ta namen naj se predvidi postavitev mini mlekarne - sirarne, ki bi lahko bila locirana med drugimi objekti turistične ponudbe.

Olja:

- sončnično in bučno.

Možnost hladno stiskanega olja. Vsa olja bi bila predelana nerafinirano.

Sadje in izdelki iz sadja

Predvsem gre za jabolka, nekaj malega ostalega sadja:

- sušenje sadja: suho sadje za kruh in pecivo ter muslije,
- jabolčni sok,
- iz tropin jabolčni kis,
- marmelade in džemi.

Zelenjava in zelišča

Razen pridelovanja različne sveže zelenjave je možno še vlaganje vseh vrst zelenjave v kis in sušenje zelenjave.

Pridelava vseh vrst zelišč. Za uporabo so primerna sveža in posušena zelišča.

5. POTENCIALI ZA CELOVITO TURISTIČNO PODOBO BUKOVNICE

5.1. Demografski potencial

Demografski potencial predstavlja enega od najšibkejših členov v verigi snovanja bioturistične vasi, ki je prav zaradi svoje specifičnosti, saj določene ljudi najbolj neposredno zadeva, tudi najtežje rešljiv. Postavljeni smo pred dilemo ali pustiti življenje svojo pot z vsemi pričakovanimi negotovimi posledicami ali pa korenito poseči vanj in povzročiti nelagodje, neprijetnosti in prizadeti občutljivo bit zlasti starejšega prebivalstva.

Bukovnica je eno izmed najbolj demografsko ogroženih naselij v Prekmurju. Nekaj podobnih je še v severovzhodnem delu Goriškega. Razvoj ga je v tolikšni meri zaobšel, da se je vitalno prebivalstvo vseskozi izseljevalo in denarja za korenitejše posege v izboljšanje bivanjskih razmer ni bilo na voljo, kar je imelo za posledico relativno visoko stopnjo očuvanosti avtohtonega ambienta. Le-ta je ob naglejšem družbenoekonomskem napredku začel vse bolj vzbujati zanimanje neavtohtonih elementov.

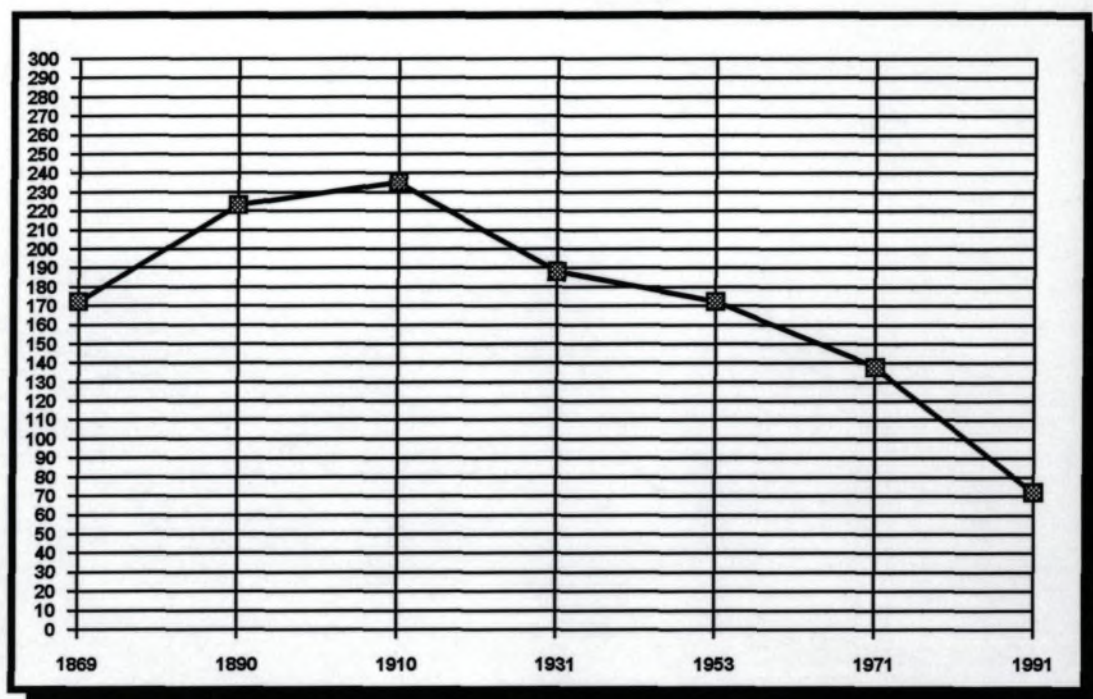
Poleti 1993 je v vasi živelo še 72 stalnih prebivalcev. V zadnjih dvajsetih letih se je število ljudi skoraj prepolovilo, medtem ko je največ prebivalcev (237) bilo leta 1910 v obdobju maksimalne agrarnosti in avtarktičnosti družbenoekonomskega razvoja.

Starostna struktura prebivalstva je izrazito neugodna. 33 ali 45,8% prebivalcev je starejših od 50 let. Za to skupino prebivalstva kakršnikoli programi dodatnega izobraževanja in usposabljanja ne pridejo v poštev. 13 oseb je starejših od 70 let, med njimi zlasti ženske. Otrok v starosti do 9 let je še 8. V oči bode popolna praznina v starostnem kontingentu 10 - 19 let, ki kaže na dejstvo, da se je vitalno prebivalstvo pred časom bolj intenzivno odseljevalo in so doma ostali le še največji entuzijasti.

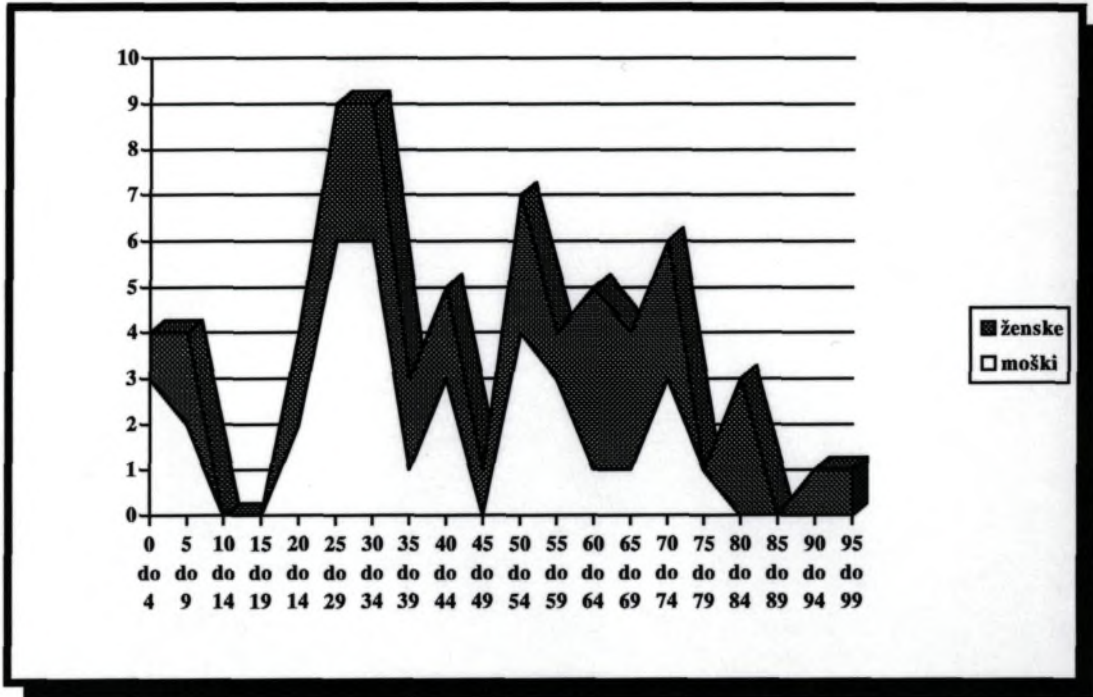
V kontingentu 20 - 39 let je še 25 prebivalcev. Prav nanje bi lahko ob udejanjanju projekta najbolj resno računali. Kot marsikje na podeželju pa je tudi tu prisoten pereč problem, da mlajši moški težko najdejo življenjske družice. Zato med populacijo navedene starosti moški (15) prevladujejo nad ženskami (10).

Kontingenta izključno na kmetiji delujočega in zaposlenega prebivalstva sta prevladujoča, s tem, da med kmeti rahlo prevladujejo ženske, med zaposlenimi pa moški. Tri za delo sposobne osebe so brezposelne. Otroci in del starejših sodi med vzdrževano populacijo, pokojnino pa prejema vsega 6 starejših ljudi.

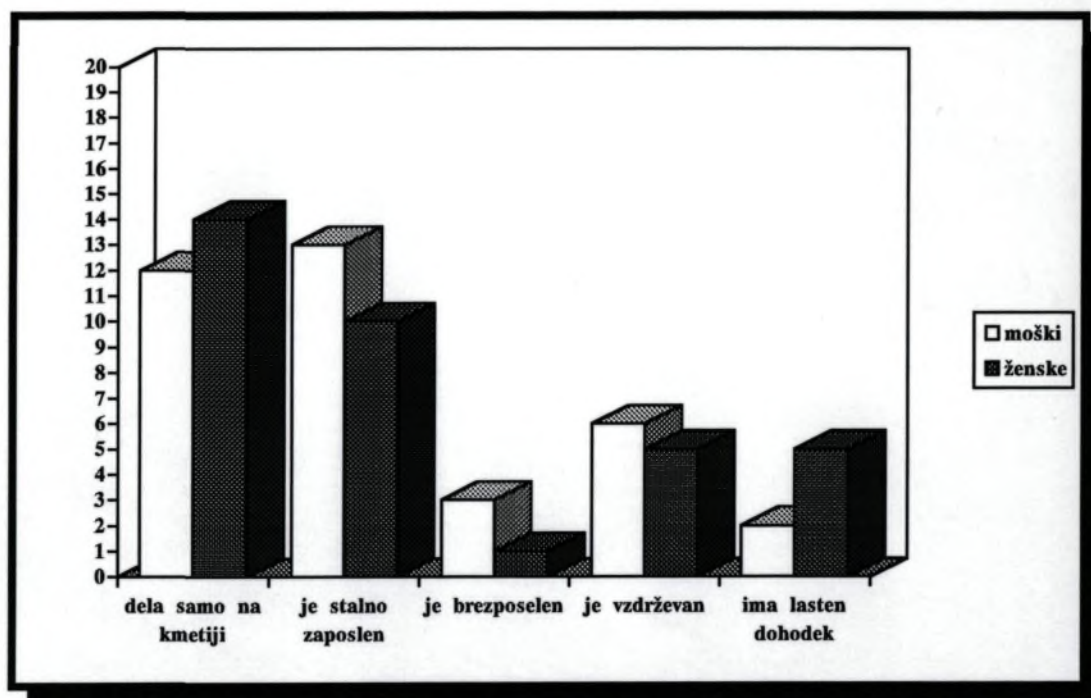
GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA V BUKOVNICI V OBDOBJU 1869 - 1991

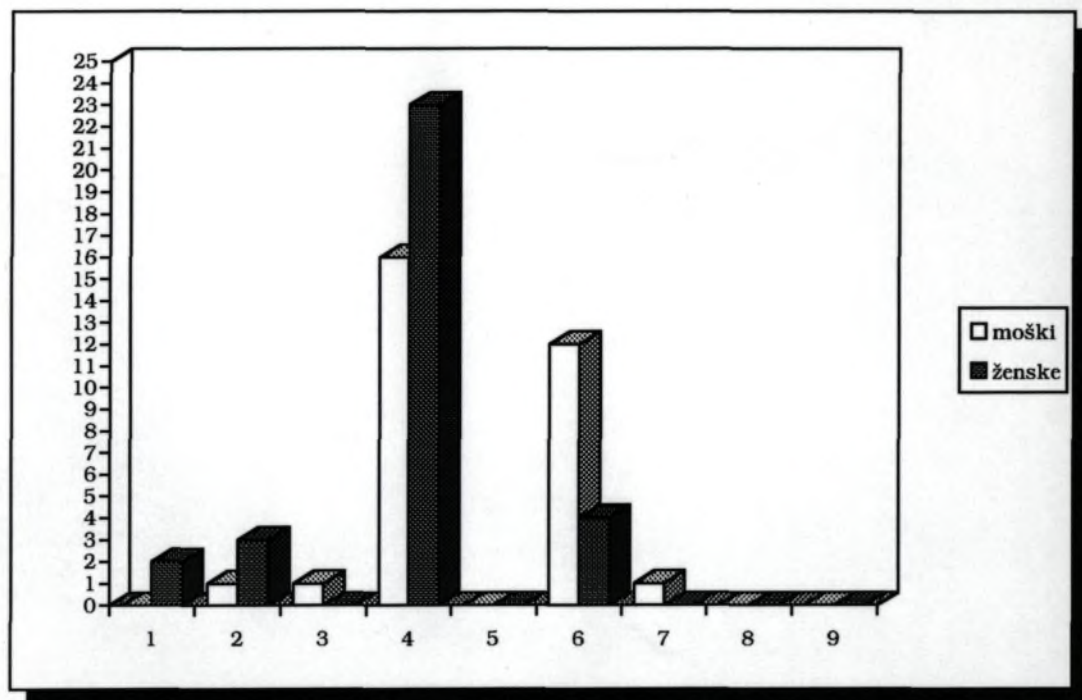
STAROSTNA STRUKTURA

SOCIALNI STATUS

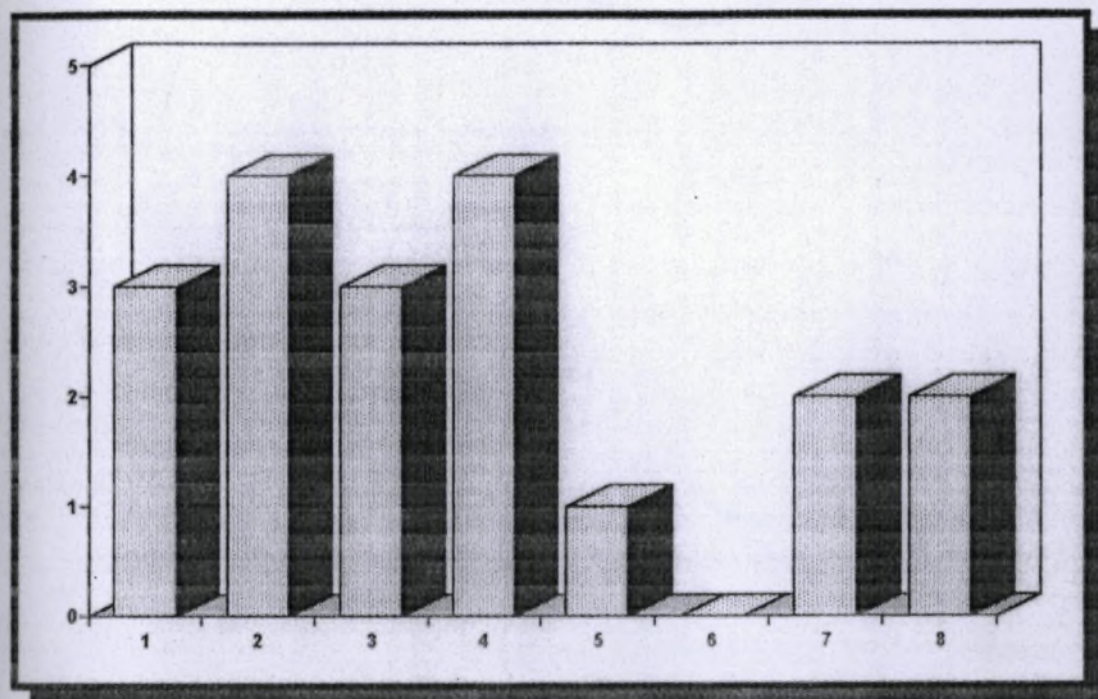
IZOBRAZBENA STRUKTURA

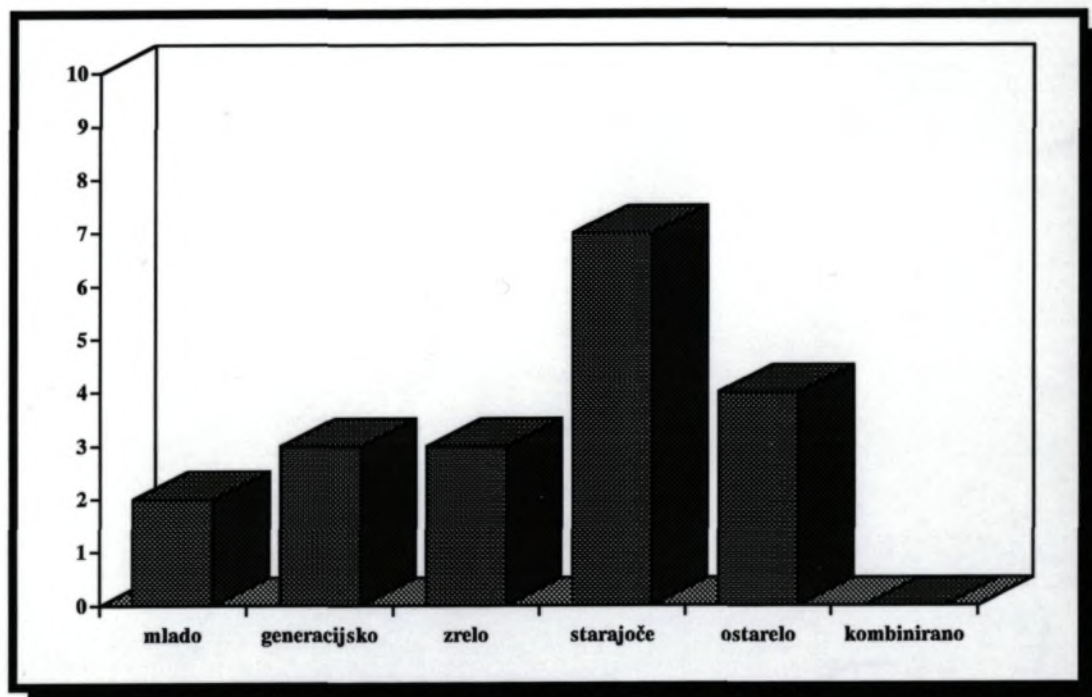
LEGENDA:

- 1 = brez šole
- 2 = do 4. razreda osnovne šole
- 3 = 5 - 7 razredov osnovne šole
- 4 = končana osnovna šola
- 5 = nepopolna srednja šola
- 6 = poklicna šola
- 7 = srednja šola
- 8 = višja šola
- 9 = visoka šola

ŠTEVILO DRUŽINSKIH ČLANOV V GOSPODINJSTVIH

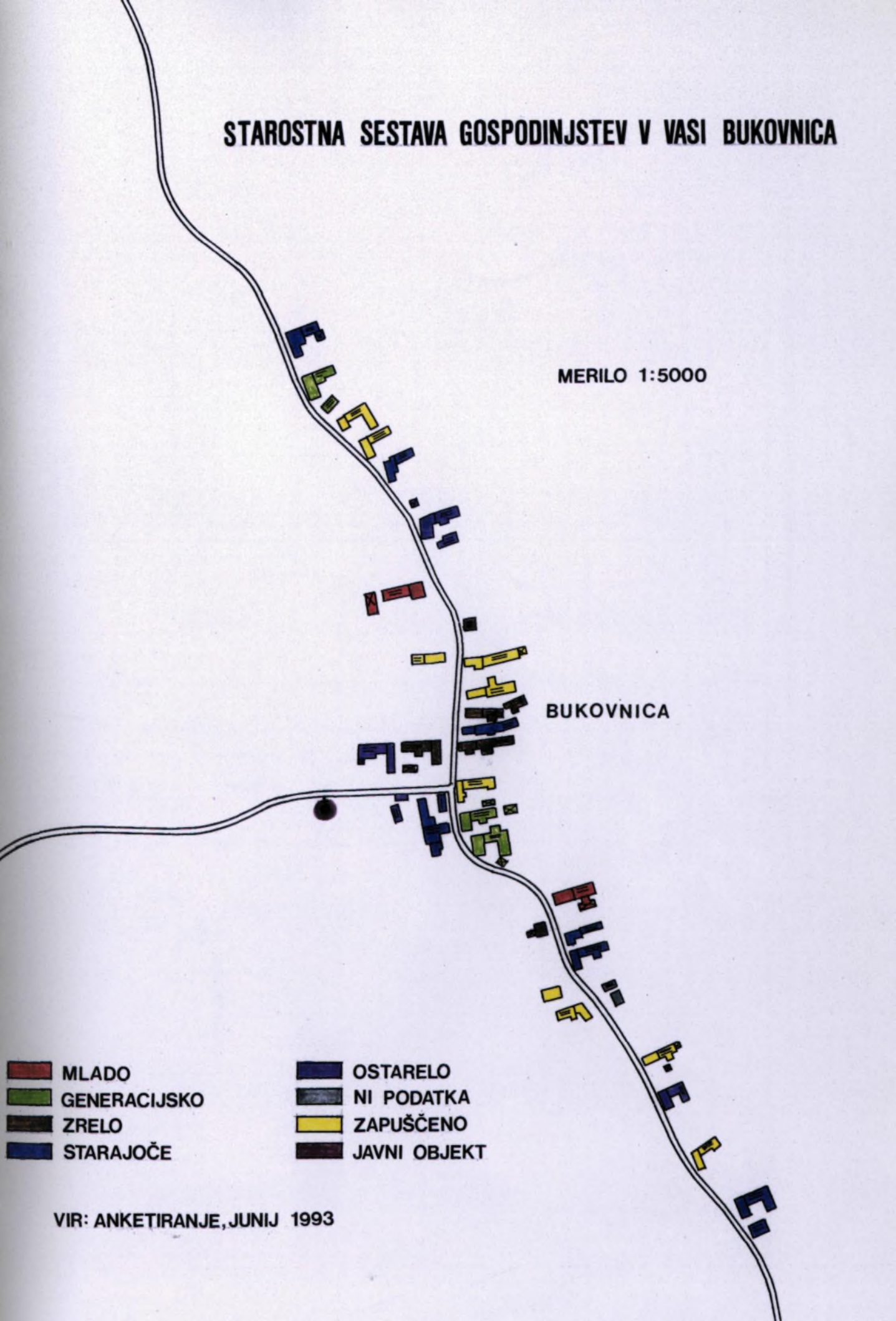

STAROSTNA STRUKTURA GOSPODINJSTEV

STAROSTNA SESTAVA GOSPODINJSTEV V VASI BUKOVNICA

MERILO 1:5000

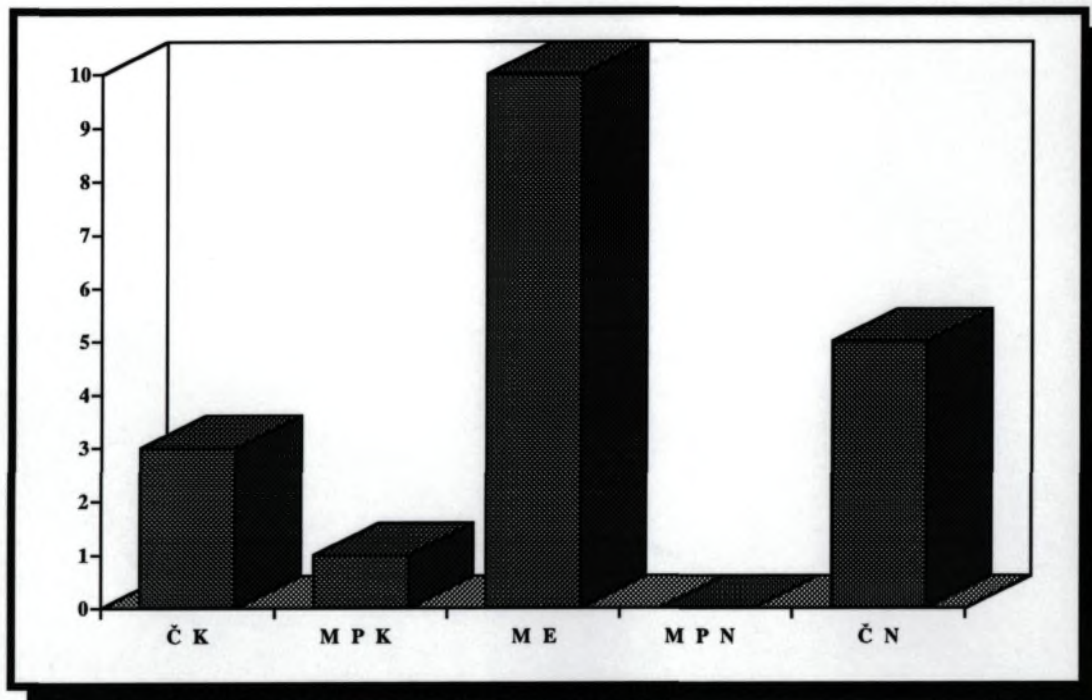

BUKOVNICA

MLADO	OSTARELO
GENERACIJSKO	NI PODATKA
ZRELO	ZAPUŠČENO
STARAJOČE	JAVNI OBJEKT

VIR: ANKETIRANJE, JUNIJ 1993

SOCIOEKONOMSKA STRUKTURA GOSPODINJSTEV

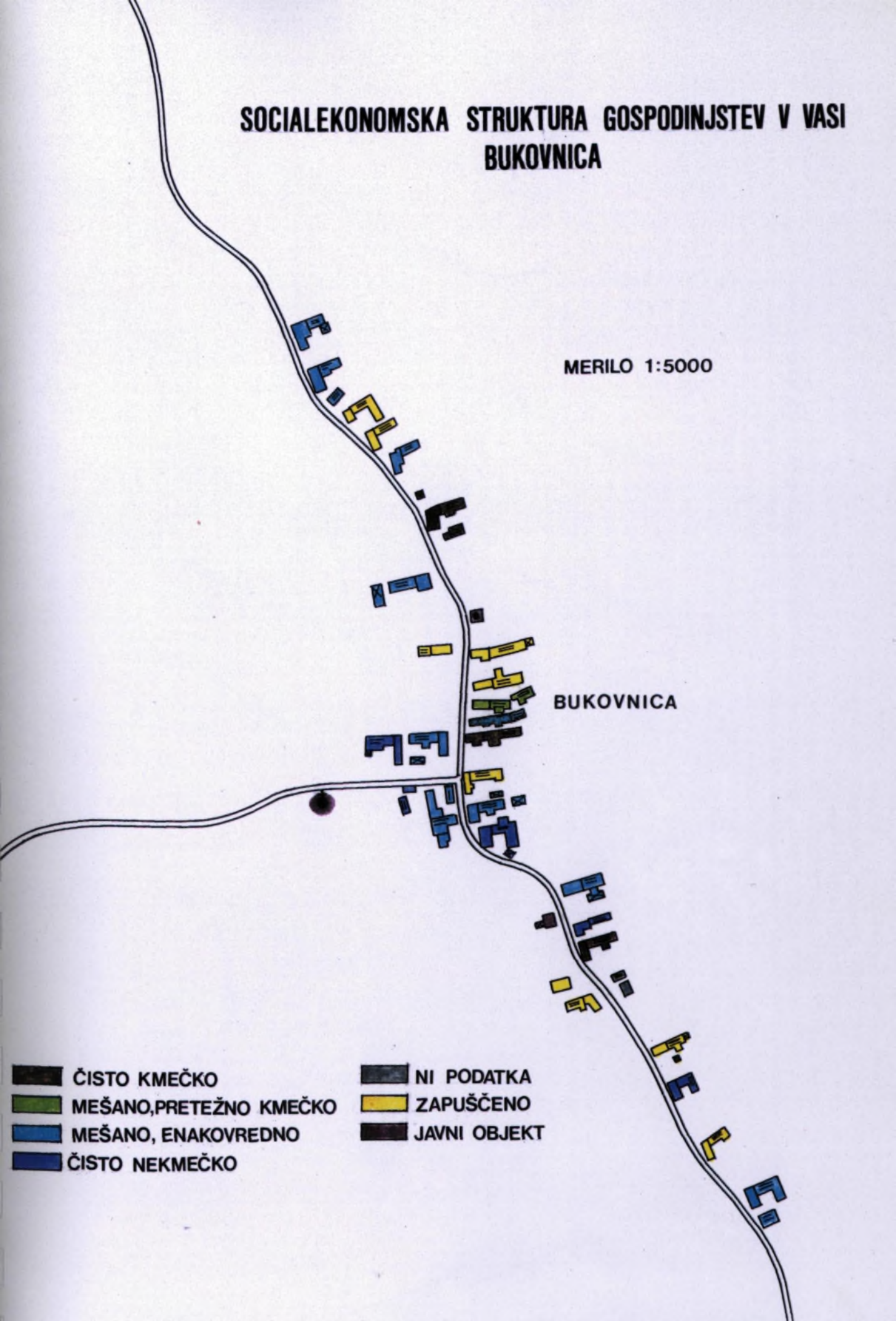

LEGENDA:

- Č K = čisto kmečko
- M P K = mešano, pretežno kmečko
- M E = mešano, enakovredno
- M P N = mešano, pretežno nekmečko
- Č N = čisto nekmečko

SOCIALEKONOMSKA STRUKTURA GOSPODINJSTEV V VASI BUKOVNICA

MERILO 1:5000

BUKOVNICA

ČISTO KMEČKO

MEŠANO, PRETEŽNO KMEČKO

MEŠANO, ENAKOVREDNO

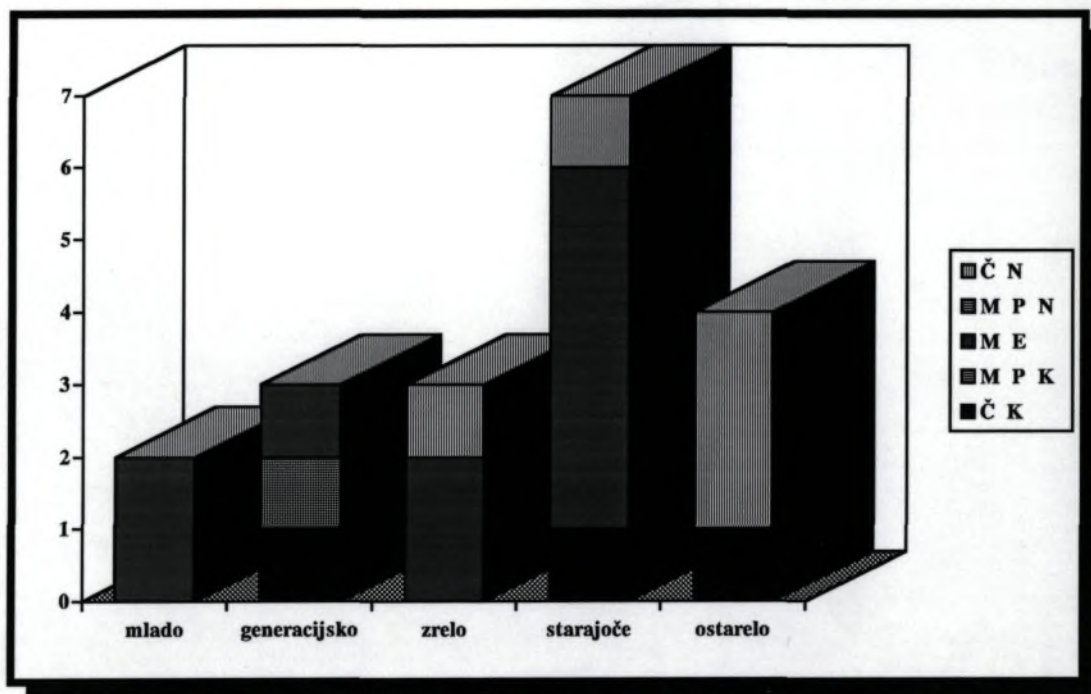
ČISTO NEKMEČKO

NI PODATKA

ZAPUŠČENO

JAVNI OBJEKT

STAROSTNA STRUKTURA GLEDE NA SOCIOEKONOMSKO STRUKTURO GOSPODINJSTEV

LEGENDA:

- Č K = čisto kmečko
- M P K = mešano, pretežno kmečko
- M E = mešano, enakovredno
- M P N = mešano, pretežno nekmečko
- Č N = čisto nekmečko

Izobrazbena raven je žal skromna, pri čemer ženske prednjačijo pred moškimi. Več odraslih nima niti končane osemletke, ki kot izobrazbena raven prevladuje. Poklicno izobrazbo ima 12 moških in 4 ženske, le en moški pa je končal srednjo šolo. Z višjo in visokošolsko izobrazbo ni nikogar. Podatki kažejo, da je za sleherno delo v turizmu nujno potrebno dodatno izobraževanje in usposabljanje.

Gospodinjstva so praviloma številčno majhna, čeprav so tudi posamezni primeri (po 2) s sedmimi in celo osmimi družinskimi člani. Klasična velika družina je tu torej še vedno prisotna, kar do neke mere izboljšuje razpoložljiv potencial.

Perspektivnih mladih in generacijskih gospodinjstev je skupaj 5, pogojno perspektivnih zrelih in generacijskih pa 10. Štiri gospodinjstva so ostarela in jim grozi odmrtnje. Zaradi delne transformacije klasične agrarne v industrijsko družbo je v skladu s pričakovanji, da z ozirom na socioekonomsko strukturo prevladujejo mešana delavsko-kmečka gospodinjstva, ki pretežno pripadajo mešani, enakovredni skupini. Tri gospodinjstva so čista kmečka, pet pa je čistih nekmečkih, v katerih so vsi aktivni prebivalci redno zaposleni izven kmetije. To pa še ne pomeni, da tudi nekateri njihovi družinski člani po rednem delu ne kmetujejo. Razporeditev socioekonomske stratifikacije v vasi ne kaže nobenih globljih zakonitosti. Če primerjamo odvisnost in medsebojno povezanost starostne in socioekonomske strukture, prav tako ni mogoče zaslediti globlje zakonitosti. Čista kmečka in mešana so tako perspektivna kot pogojno perspektivna in neperspektivna gospodinjstva, medtem ko so čista nekmečka le v skupini pogojno perspektivnih in malce presenetljivo, prevladujoče v skupini neperspektivnih ostarelih gospodinjstev.

Pomembni problemi lokalnega prebivalstva kot potencialnega izvajalca in do neke mere tudi nosilca bioturistične dejavnosti v Bukovnici izhajajo iz naslednjih dejstev:

- hitrega upadanja števila prebivalstva;
- ostarevanja;
- pomanjkljive izobrazbe (splošne, jezikovne, komunikacijske);
- pomanjkanja izkušenj tako na področju turizma kot biološkega kmetovanja;
- prevladujoče prilagojenosti načelom samooskrbe;
- pomanjkanja izkušenj na področju tržnega gospodarstva in skoraj popolne neprilagojenosti njegovemu uveljavljanju.

Oživljanje projekta neizbežno odpira vprašanje potrebne delovne sile za njegovo uspešno delovanje. Ob tem so v ospredju zlasti:

- vrednotenje in vklapljanje razpoložljive delovne sile v vasi sami;
- opredelitev potrebnega števila za celovito ponudbo;
- njena nastanitev.

Prvi vidik smo že obdelali v analizi demografske problematike. Potrebno število delovne sile je odvisno od sprejetega koncepta bodoče usmeritve, nanj pa se navezuje tudi bivanjska problematika.

Po minimalni (mehki) varianti bi prevladovala usmeritev v kmečki turizem, v okviru katere bi gostje prebivali v vasi sami na posameznih za to urejenih domačijah. Problem namestitve delovne sile bi bil s tem v veliki meri rešen. Drugo potrebno delovno silo za funkcioniranje načrtovanih dejavnosti (vzdrževalna dela, druga turistična ponudba, prodaja, nudenje preostalih uslug, delno tudi kmetovanje v funkciji vzdrževanja kulturne pokrajine in predelave pridelkov) bi lahko črpali iz bližnjih naselij. Osnovna dilema tovrstne usmeritve je nizka izobrazbena raven in s tem osiromašena ponudba, še bolj pa nujno potrebni novi gradbeni posegi, ki bi celovito podobo sedanje vasi (predvsem njeno gostoto zazidave in s tem morfološke vrednote) razvrednotili. Tu je še problem ekonomičnosti in upravičenosti naložb.

Maksimalna (trda) varianta ponuja celovito revitalizacijo obstoječe vasi in njeno funkcionalno preobrazbo (vključitev vseh objektov v turistično, gostinsko, muzejsko, izobraževalno ponudbo), vendar bi z njo ohranili sedanje arhitektonsko-morfološke vrednote (z adaptacijo motečih objektov). S tem bi zagotovili pestrejšo ponudbo, povečano povpraševanje in realnejše osnove za zagotavljanje načela samopreživljanja. Osnovni problem predstavlja dejstvo, da majhna prekmurska hiša poleg turizmu prilagojene ponudbe ne omogoča tudi hkratnega bivanja nosilcev in izvajalcev dejavnosti. Zato razen redkih izjem (na preostalih kmetijah) delovna sila ne bi mogla v vasi tudi prebivati. Zanj bi bilo potrebno zagotoviti nadomestne gradnje v okoliških naseljih, kar bi znatno povečalo potrebne stroške za izvedbo. Še zlasti bi bilo prizadeto starejše prebivalstvo, vajeno življenjskega vzorca in utripa današnje vasi. Z njim bi bilo potrebno ravnati skrajno subtilno in zanj pripraviti bivalne razmere, ki bi jih kar najmanj psihično obremenjevale. Morali bi ukrepati brez pretirane vsiljivosti in obešanja problema na veliki zvon, ki bi bil lahko izrabljen celo v političnih združenjih in sporih v centrih odločanja, kar bi izvajanje projekta ohromilo ali celo onemogočilo. Postaviti velja jasna in poštena merila.

Vsi zgledi v tujini kažejo, da lahko tovrstne usmeritve ožive le v obliki dobro organiziranega podjetja na ekonomsko zdravih temeljih. Podjetniški pristop pa je žal brez milosti.

Ocenjujemo, da bi maksimalna varianta lahko zaposlila tudi do 200 delavcev. Ob upoštevanju pomanjkanja delovnih mest in pričakovani nadaljni deagrarizaciji ob predvidenih zemljiških zložbah v okolici in hkratni rasti velikosti kmetij (kar je za ekonomično pridelavo nujen predpogoj!), je takšno podjetje izjemnega pomena. Kreiranje "zdravih" delovnih mest mora nasploh biti eno izmed osnovnih načel naše regionalno-razvojne politike.

5.2. Arheološke vrednote

Prvi podatek, ki omenja Bukovnico kot arheološko najdišče zasledimo pri J.Šašlu (Šašel, 1955), ki omenja kraj kot najdišče mlajše kamene dobe. Na žalost je omemba brez konkretnjših podatkov. F.Baš (Baš, 1956) govori o nepojasnjem zgodovinskem ozadju pripovedi o starem propadlem kloštru pri Bukovnici. Prav tako brez natančnejših podatkov zvemo, da je v gozdovih okrog Bukovnice šest gomil, tri južno od vasi, tri pa na severovzhodni strani (Pahič, 1961).

Sistematična arheološka topografska raziskovanja so se v Prekmurju pričela leta 1972 in so z manjšimi presledki trajala do leta 1988. V okviru te naloge je bil leta 1979 preverjan tudi teren v okolici Bukovnice. Uspelo je dokumentirati najdbo kamnite sekire, ki je bila najdena na poljih Obriže, natančno locirati rimske gomile v bližini vasi ter ugotoviti mesto "kloštra" (Šavel, 1981).

Najdba kamnite sekire na poljih Obriže, pa tudi poizvedovanja topografske ekipe Pokrajinskega muzeja Murska Sobota, je vzpodbudilo domačina M.Gyereka, da je skrbno in natančno preiskoval njivske površine okrog vasi in pri tem našel ne samo kamnito orodje (Šavel, 1987), ampak tudi kose različnih prazgodovinskih posod. Izredna številčnost kamnitih predmetov je vzbudila pozornost in tako je ekipa soboškega muzeja v letih 1986-87 opravila mikrotopografske raziskave tega predela in ugotovila, da so sledovi bivanja iz časa konca mlajše kamene in bakrene dobe zaznavni na poljih z ledinskimi imeni: Kot, Trebež, Duge njive, Obriže, Žgalina, Vlasunjek, Breg in Seče (Šavel, 1987).

Leta 1987 so se zaradi napovedanih agromelioracijskih posegov na območju evidentirane naselbine začela sistematična arheološka izkopavanja, vključena v raziskovalni projekt Kulturna dediščina Prekmurja. Izkopavanja so se nadaljevala naslednje leto, se za nekaj časa prekini-la in spet nadaljevala v letih 1991 in 1992.

Arheološka najdišča v okolici Bukovnice (karta):

Vzhodno od ceste Bukovnica - Filovci je v gozdu Ciganjšček na vrhu hriba nepoškodovana gomila. Gomila je precej poraščena z grmičevjem in drevesi. V višino meri 1,5 m, v premeru pa 15 m.

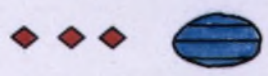
Na grebenu v gozdu Veščina, jugozahodno od vasi Bukovnica, sta dve gomili. Večja meri v premeru 18 m, v višino pa 2,5 m, manjša pa ima premer 10 m in višino 0,5 m. Obe sta obraščeni z drevjem. Večja ima v sredini na vrhu izkopano jamo v velikosti 2 x 2 m. Podatka o tem, kdo in kdaj je kopal v gomilo, ni.

Severno od Strehovec in vzhodno od Bukovniškega jezera je na vrhu hriba v gozdu Kiše troje gomil. Dve sta ohranjeni v celoti s premerom 18 m in višino do 2 m, tretja pa je ohranjena le

ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA V OKOLICI BUKOVNICE

- GOMILE
- LEGA NEKDANJEGA SAMOSTANA
- NAJVEČJA KONCENTRACIJA POVRŠINSKIH NAJDB
- DRUGA NAJDIŠČA
- OBMOČJA SISTEMATIČNIH IZKOPOV

do polovice, saj so gomilo ob gradnji železniške proge že pred vojno poškodovali. V premeru je merila 19 m, v višino pa 1,5 m.

Samostan ali kloster naj bi bil po pripovedovanju domačinov v gozdu Kiše, nedaleč od omenjenih gomil. Na tem prostoru se še danes najde precej črepij srednjeveških lončenih posod, pa tudi opeka. Domačini pravijo, da izvira ime Kiše od hiše (ki naj bi bile tu nekoč). Verjetno je bila na tem mestu v času srednjega veka naselbina, saj podatka o tem, da bi bil tukaj kloster oziroma samostan, v virih in v literaturi nismo zasledili. Teren bi bilo potrebno natančno raziskati in z arheološko metodo ugotoviti ali je bila na tem prostoru naselbina ali samostan.

Okoli Bukovnice je tudi več naselbinskih ostalin. Sledovi bivanja iz konca mlajše kamene in iz bakrene dobe so zaznavni na različnih poljskih kompleksih okrog vasi, kar nam potrjujejo slučajne najdbe, pobrane po njivskih površinah, sondiranja in izkopavanja. Gostota slučajnih najdb je največja na ledini Kot. Poleg keramičnih posod je bilo tukaj pobranih kar 14 kamnitih sekir ali njihovih odlomkov. Kot je rahlo dvignjen terasast predel na severovzhodni strani Bukovnice. Podobno konfiguracijo ima polje Trebež, ki leži na jugozahodni strani Bukovnice. Na površini so obdelane njive in travniki. Najdbe so kamnit odbitek in kosi keramičnih posod. Na rahlo dvignjenem platoju je polje Breg, ki leži na zahodni strani Bukovnice. Tudi tukaj so obdelane njive. Najdbe so bile koncentrirane na parc.št. 653 do 678 kot deli posod, hišni omet, 7 kamnitih sekir in dva odbitka. Poljski kompleks Vlasunjek je tudi na dvignjenem platoju na jugovzhodni strani Bukovnice. Najdba je bila kladivasta kamnita sekira. Severozahodno od vasi je polje Žgaline. Najdbe so 2 kamniti sekiri in fragmenti različnih posod. Kompleks Duge njive leži na severni strani Bukovnice, kjer na rahlo dvignjenem terenu prevladujejo njive. Najdbe so kamnit nožek in fragmenti posod. Med Žgalinami in Bregom je polje z imenom Seča. Najdbe so keramične posode in ploščata kamnita sekira. Na južni strani Bukovnice so Obriže, rahlo zvišan teren z njivami. Tu sta bili najdeni kalupasta in kladivasta kamnita sekira. Fragmenti eneolitских posod so bili odkriti na parc.št.1366. Na Baboševih njivah, severno od ceste Bogojina - Bukovnica, sta bili na parc.št.692 in 693 najdeni dve kamniti sekiri.

Ker je koncentracija površinskih najdb namočnejša na poljskem kompleksu Kot, je bil ta predel natančneje raziskovan. V letih 1987-88 in 1991 je bilo proučeno 624 m² površine. V letu 1992 so bile raziskave v predelu vzhodno od vasi na poljih z imenom Seče. Raziskano je bilo 96 m². Območje proučevanja pokriva ornica sivorjave barve z debelino od 20 do 30 cm. V tej plasti je bilo sorazmerno malo najdb, povečini so bili to od oranja zdrobljeni kosi keramičnih posod, vmes pa je bilo tudi nekaj recentne keramike. Pod ornico se je v vseh izkopanih kvadrantih pojavila rumenorjava ilovica, v kateri smo zasledili na različnih mestih večje in manjše temnejše lise. Na površini lis so bili zdrobljena opečena ilovica, delci oglja, opečena zemlja, žganina, pa tudi kosi keramike. Rumenorjava ilovica je sterilna plast, saj najdb izven temnih lis ni bilo. V Bukovnici je pereč problem ohranjenosti kulturne plasti, saj je le-ta na površini oziroma tik pod njo. Ohranjenost kulturnih ostalin pa je zaradi tega zelo slaba, saj gre za obdelovalne površine, svoje pa je opravila tudi erozija.

Podobno je z ohranjenostjo arhitekture nekdanjega naselja; le-ta je namreč ohranjena le tam, kjer je globlje posegala pod nekdanjo površino. Sledovi arhitekture so se ohranili kot manjše temnejše lise (z največ do 30 cm v premeru), ki so, kot so pokazali prerezi teh lis, jame za stojke. Sled arhitekture so tudi zelo skromni ostanki opečnega ilovnatega premaza, ognjišča oziroma peči in večje ter manjše jame, v katerih so bile materialne ostaline.

Jame za stojke so se pojavile na sterilni rumenorjavi ilovici, s premerom od 20 do 40 cm, segale so od 10 do 30 cm globoko, pri dnu so se ovalno, koničasto ali pa ravno zaključile. Vsebovale so drobce opečene ilovice in žganino.

Večje jame so se prav tako pojavile na sterilni rumenorjavi ilovici, s premerom 2-4 m in so segale od 0,5-1,5 m globoko. V jamah so bili drobci oglja, žganine, kosi opečene ilovice, drobno kamnito orodje in fragmenti prazgodovinske (eneolitske) keramike. Odkrita ognjišča so bila pravokotne ali okrogle oblike v velikosti do 1 m v premeru. Ognjišče je sestavljala črna, v spodnjem delu pa rdeče opečena ilovica, na dnu pa je bila plast žganine z ogljem.

Odkrita je bila ena peč okrogle oblike s premerom 80 cm, ki je segala 120 cm globoko. Peč so sestavljali kompaktni bloki opečene ilovice z odtisi kolov na notranji strani, močno ožgana zemlja in kosi prazgodovinske (eneolitske) keramike.

Prazgodovinska naselitev Bukovnice:

Keramično gradivo nam je pri kulturni in kronološki opredelitvi naselbine v največjo oporo. V eni izmed jam prevladujejo pretežno grobe, rdečerjavo in sivorjavo žgane posode. Po obliki, izdelavi in okraševanju so podobne najdbam, značilnim za stopnjo koncem lengyelske kulture III. (po klasični kronologiji je to čas okrog 4000 pr.n.š., po korigirani radiokarbonski pa 5300 pr.n.š.). Najdbe v drugih jamah pa sodijo v kulturno skupino od zgodnje do pozne lasinjske kulture z elementi kulture Retz-Gajary, prisotni pa so tudi oslavljeni vplivi kulture Boleraz (po klasični kronologiji je to čas okrog 3500 pr.n.š., po korigirani radiokarbonski pa okrog 4800 pr.n.š.).

Na Inštitutu Rudjer Boškovič v Zagrebu so opravili radiokarbonsko analizo vzorca oglja iz Bukovnice in ugotovili starost po C^{14} (BP) 5730, starost interv. kalibr. pa 4356 (BC).

Hribovito obrobje Goriškega pri Bukovnici je bilo eno izmed tistih lokacij v naši pokrajini, ki je bilo v času bakrene dobe primerno za poselitev. Vsekakor je bližina vode (Bukovniški potok) in rodovitna zemlja imela pri izbiri prostora za naselitev odločilno vlogo. Dosedanja raziskovanja so ugotovila, da se je naselbina zaradi neomejenosti prostora horizontalno širila.

Prebivalci so poznali gradnjo nadzemnih lesenih in z ilovico ometanih hiš, na prostem so bile peči in ognjišča ter večje jame. Največ izkopanega materiala predstavljajo izdelki iz gline in kamnito orodje, ki je v glavnem bilo najdeno v jamah. Ne poznamo pa niti lesenih in koščenih izdelkov, prav tako ne ostankov živalskih kosti. Nekaj drobcev kostnih ostankov so analizirali na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani in ugotovili, da so tako razbiti, da se njihove pripadnosti ne da ugotoviti.

Kamnito orodje iz Bukovnice je analiziral dr. Stanko Buser (Geološki zavod Ljubljana) in ugotovil, da pripadajo orodja serpentinitu, amfibolitu, gnajsu, peščenjaku in rožencu. Ugotovljeno je, da so izdelovalci kamnitega orodja uporabljali kamnine, ki jih dobimo v pliocenskih in pleistocenskih prodnih zasipih v večjem delu Prekmurja. Te zasipe so nanesele reke iz Centralnih Alp s sosednjega avstrijskega ozemlja, edino roženčevi odlomki izvirajo iz srednjetriasnih ali jurskih kamenin iz sosednje Madžarske.

Izkopano keramično gradivo kaže, da je bila naselbina povezana z istočasnimi najdišči zahodnega dela Madžarske predvsem z najdiščem Kisunym-Nadasi tabla, ki v keramičnih posodah nadaljuje tradicijo naselbine v Seje in ki je opredeljena v II. stopnjo lengyelske kulture. Prav tako pa so povezave z najdišči Ujperint in Janoshaza, katerih gradivo ima značilnosti III. stopnje neolitske lengyelske kulture. Naselbina v Bukovnici je torej nastala ob koncu neolitika, da pa je živela še naprej v mlajši čas, potrjujejo mlajše oblike posod s konkavno-konveksno profilacijo, lonci s trakastimi ročaji in bikonične sklede z ostrim prelomom in z jezičastimi izrastki, ki so značilne za mlajšo stopnjo leasinjske kulture (stopnja II-III). Prisoten je tudi vpliv še nekoliko mlajše retz-gajary in boleraz kulture, to sta kulturi značilni za srednjeevropski prostor v začetku mlajšega eneolitika.

5.3. Etnološke vrednote

Zaradi izoliranosti od drugih slovenskih pokrajin je Prekmurje ohranilo vrsto starosvetnih izvirnosti, kot so narečje, glasba in ljudsko izročilo.

Dosedanja etnološka raziskovanja:

V etnološki strokovni literaturi nismo zasledili, da bi bila v preteklosti Bukovnica predmet etnološkega raziskovanja. Kustostinja Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti Vlasta Koren je v letih 1965 in 1976 raziskovala sosednjo dvojezično vas Motvarjevce. Ob dejstvu, da gre za vas z večinskim madžarskim prebivalstvom je pomemben tudi podatek, da je večina vaščanov kalvinske veroizpovedi, ki se je ohranila v Sloveniji le v nekaterih narodnostno mešanih vaseh ob madžarsko-slovenski meji. Poleg kalvincev živijo v Motvarjevcih tudi protestanti augsburške

veroizpovedi in katoličani. Objavljena raziskava (Koren, 1976) nas zanima le, ker govori tudi o vplivu ljudske kulture v Motvarjevcih na ljudsko kulturo sosednjih slovenskih vasi.

O lovu in ribolovu tako izvemo, da so do konca 19. stoletja lovili na zanko iz žice, ali na zanko iz konjske žime, in sicer predvsem gozdno divjad: zajce, srne in lisice. Ribe so lovili v Motvarjevskem potoku z rokami in jih omamljali s strupom. Takšen ribolov so opustili po prvi svetovni vojni. Sicer pa so lovili rake s pletenimi košarami. Rake so prodajali v Beltince in Mursko Soboto. V reki Rabi na Madžarskem so prav tako lovili ribe s košarami okrogle in jajčaste oblike, ki pa niso bile primerne za lovljenje velikih rib.

Pri tkalski dejavnosti naj bi, za razliko od Motvarjevcev, kjer je bila značilna konoplja, v bližnjih slovenskih naseljih bolj gojili lan. Domače platno so v sosednjih slovenskih vaseh tkaničili le z ozkimi bordurami, medtem ko so za Motvarjevce in sosednje madžarske vasi (Pordašinci, Prosenjakovci, Domanjševci, Hodoš) značilne širše bordure. Trdimo lahko, da so Slovenci izdelovanje tkaničenega blaga prevzeli od Madžarov. V sosednjih slovenskih vaseh in v Prekmurju nasploh je bil tkalec moški, v Motvarjevcih in v drugih vaseh, poseljenih z madžarskim življem v Prekmurju, pa je bila tkalka ženska.

Vsakdanja noša iz domačega platna ni poznala gumbov. Zavezovali so jo s trakovi, ki so jih ženske same izdelovale. Te domače obrti danes ni zaslediti nikjer več v Prekmurju, čeprav so trakove uporabljali v prekmurski narodni noši.

Vezenje je bilo najbolj razširjeno v letih od 1930 do 1935. V obdobju 1830 - 1910 je bilo v navadi, da so dekleta kvačkala čipke. Tkalke so na statvah tkale preproge iz ozkih pasov, razrezanih iz starega blaga, in konopljinih niti. Preproge so tkali na metre. Z njimi so pokrivali tudi živino.

Lončarstvo je bilo v Motvarjevcih najbolj razvito v letih 1895 - 1900. Tedaj je bilo v vasi pet ali šest lončarjev. Lončarstvo so se hodili učiti v sosednjo vas Središče. Izdelovali so črno in neloščeno posodo. Po letu 1910 so opuščali lončarstvo in so se začeli ukvarjati z bolj donosnim opekarstvom.

Konec 19. stoletja je za vasjo stalo petdeset lončarskih peči. Leta 1930 jih je bilo še 30. Do leta 1960 se je ohranila le ena, na skrajnem vzhodnem delu vasi. Po ustnem izročilu so lončarji posodo največ zamenjavali za naturalije, predvsem za koruzo, pšenico in ječmen. Stari lončarski izdelki so danes zavrženi po podstrešjih domačij.

Tradicionalne dejavnosti v vasi Bukovnica:

Lončarstvo:

Po pripovedovanju vaščanov so bile v vasi Bukovnica v preteklosti razvite številne domače obrti. Čeravno so bila v okolici vasi nahajališča kakovostne gline, ki je bila navadno pogoj, da se je lončarstvo v določenem kraju razmahnilo, se vaščani ne spominjajo, da bi bil v Bukovnici kak lončar. Pravijo, da je vzrok preprosto v tem, ker se nihče ni odločil za ta poklic in tako ni bilo nikogar, ki bi širil to domačo obrt. So pa kakovostno glino s pridom izkoriščali lončarji sosednjih vasi, ki so imele razvito lončarsko dejavnost: Središče, Motvarjevci, Kobilje, Filovci, Dobrovnik, Strehovci...Od naštetih vasi se je do danes ohranilo lončarstvo le še v Filovcih.

Etnolog Vilko Novak je v svoji raziskavi (Vilko Novak, 1951) takole zapisal o lončarskem cehu: "Vsi lončarji so bili združeni v cehu, ki je imel svojega cehmeštra, pri katerem so hranili cehovsko škrinjo. V njej je bila cehovska knjiga s pravili. Pri cehovskem mojstru so priredili letno kako nedeljo okoli Novega leta zbor. Tu so predvsem sprejemali vajence, ki so si sami izbrali svojega mojstra, pri katerem so se nameravali izučiti. Ko je bil vajenec gotov z vajeniško dobo, so ga vpisali v cehovsko knjigo. Za to priliko je moral narediti kak vzoren izdelek, ki je pričal o njegovi sposobnosti. Ceh je imel štirikrat letno mašo v župnijski cerkvi v Bogojini... V cerkvi so imeli tudi lončarji svojo cehovsko bandero (zastavo) kakor ostali cehi, n.pr. mlinarski, kovaški. Na njej je bila podoba njihovega patrona Sv.Florjana, o katerem je lončar šaljivo dejal, da je pomagal, da se niso lonci vžgali. Ceh je prenehal leta 1912. Leta 1923 so ustanovili lončarsko zadrugo in so kot njeni člani plačevali le malenkosten obrtni davek..."

Oblike lončarske posode so bile najrazličnejše. Na ognjišču so kuhali v srednjevelikih loncih. V večjih so kuhali repo, krompir in podobno za prašiče - to so bili reipnjeki. Največji lonec je bil oubar, v katerem so barili meso in slanino; v takem loncu so kuhali tudi juho na gostiji, saj drži okoli 30 litrov. Velik lonec v katerem so kuhali za prašiče, je bil tudi kropnjača. Najznačilnejši in najpogostejši so bili dugi lonci ozke oblike z ročajem ali brez njega. V teh loncih so imeli predvsem mleko.

V putri, trebušasti posodi z ozkim vratom in ročajem, v katerem je luknjica, da so lahko skozi njo pili, so hranili zlasti kis. Take putre so bile zelenkaste ali rjave barve. V črnih putrah pa so nosili vodo na njive. Doma so imeli vodo v kuhinji ali v lesenem škaflu ali v črnih visokih vrčih. Ti so bili žgani iz črne ilovice. Iz vodnjakov pa so zajemali vodo z vedrom ali z vrčekom, ki je bil različne velikosti in barve. Večja lončena posoda za mešanje solate je bila latvica. Lončene so bile še tepsije raznih velikosti za sušenje sadja. Sklede so bile plitve in globoke. V premožnejših hišah so imeli tudi modele za bider. Starejše solenke so bile prav tako lončene in dokaj velike. Imeli pa so večinoma lesene solnice (Vilko Novak, 1947).

V zadnjih tridesetih letih so izdelovali tudi razne igrače v obliki živali, piščalke, okrasne predmete - vaze, pepelnike, skledice in miniaturne oblike vrčev, puter in nekaterih drugih posod. To so delali po naročilu Doma iz Ljubljane.

Tkalstvo:

Tkalstvo je bila najbolj razširjena domača dejavnost v vasi Bukovnica. Po pripovedovanju vaščanov naj bi bili v vasi poleg kovača, kolarja, mizarja in treh čevljarjev tudi štirje tkalci in več pomočnikov.

Lan so sejali okoli 17.marca. Pozni lan so imenovali tudi drugi lan. V zvezi s sejanjem lanu je bil znan rek: če so v starem letu dolge ledene sveče na strehi, tedaj bo zrastel dolg lan, če pa pred Gregorjevim 12.marca pojejo žabe, tedaj zareglajo lan. Udomačeno je bilo mnenje, da je lan najlepši, če ga sejejo stoti dan v letu.

Lan je bilo potrebno poskubiti okoli Ladislavovega, 27.junija. Nekoč je veljala vraža, da se teritev ne sme pričeti pred Veliko mašo 15.avgusta, ker bi sicer pridelek pobila toča.

Iz prvega prediva so izdelovali žaklje in ponjave. Iz druge vrste prediva so tkali platno za slabše prte, včasih so iz njega izdelovali tudi hlače. Iz tretje vrste platna so imeli namizne prte, obleke, srajce. Najboljše kar je ostalo, je bilo za praznično obleko.

O tkalcih so razširjene naslednje vrstice:

Dur, dur, tri lakte, tri dni,
en krajcar dobi, z njim
v krčmo beži.

Statev za izdelovanje platna v vasi Bukovnica nismo našli. Vaščani so nas opozorili, da bi se posamezni deli za statve mogoče še lahko našli pri hišah številka 2 oziroma 4, katerih lastniki so v Avstriji oziroma v Murški Soboti.

Kovaštvo:

V zgornjem delu vasi je na desni strani odlično ohranjena stara kovačija. Ker v njej še poteka delo po ustaljenih navadah, bi bila potrebna le manjših vzdrževalnih del. V njej lahko že sedaj občasno pripravimo občasne predstavitve kovaških spretnosti, v okviru takoimenovanih kreativnih delavnic za mladino in tudi odrasle.

Kulinarika:

Domače prekmurske in pomurske jedi imajo značilno preteklost. Večina izmed njih se je do današnjega dne močno izboljšala in kalorično obogatila. Pomembne pa so tudi vse preproste jedi, saj nekatere izmed njih, preveč izboljšane in obogatene, sodijo med tiste, ki pogojujejo nezdravo prehranjevanje.

Pri juhah je značilno, da imajo za osnovo doma pridelano zelenjavo in so pripravljene z različnimi dodatki.

Mesne jedi so pred desetletji vsebovale prekajeno svinjsko meso, saj je bilo prekajevanje edini način konzerviranja. Občasno so gospodinje pripravljale nekaj domače perutnine. Z uporabo zmrzovalnikov se je prehrana bistveno spremenila. Mnogo več svežega mesa je v novejšem času tudi govejega. Znano je, da so nekoč kuhano govedino pripravljale le redke premožnejše družine ob božičnih, novoletnih ali pa velikonočnih praznikih. Nekatere izmed mesnih jedi, na primer meso iz tunke in domače klobase, so se razvile v pravo in iskano specialiteto.

Ne moremo pa mimo vplivov, ki jih v našo kulinariko prinašajo kuhinje naših dveh sosed Madžarske (bograč, langaš, pereci, zouniki - zelo preprosto pecivo iz navadnega belega kvašenega testa, obogateno z nadevom ribanih jabolk; to so bile nekoč navadne okrogle pogače, danes pa so zelo lepo narejene pletenice) in Avstrije (dunajski zrezek, razna peciva, torte).

Zelo značilno za kulinariko je, da je v preteklosti črpala pridelke iz lastne zemlje. Med solatami naj posebej omenimo prvotno samonikle (regrat, motovilec) z različnimi zabelami. Posebno pozornost zasluži od nekdanj znano surovo kislo zelje, včasih imenovano siromašno jušno zelje, ker vsebuje veliko vitamina C.

Močnate jedi: Če izvzamemo domači kruh, ki je vsekakor najpomembnejša jed med močnatimi jedmi, se največ uporablja vlečeno in kvašeno testo, nekoliko manj pa krhko testo. Še posebej so znane zelo preproste nekdanje gibanice, tudi tiste, pri katerih je gospodinja del moke nadomestila s kuhanim krompirjem.

Značilno je, da imamo za isto jed v različnih delih Prekmurja različno ime. Tak primer so gibance (bibe, idinjače, repnjače).

Pecivo iz kvašenega testa: Med kvašenim pecivom so omembe vredne posolanke, kvasenice in potice z raznimi nadevi: mak, orehi, rozine. Med velike kose peciva štejemo vrtanke v Prekmurju in bosmane na desnem bregu reke Mure.

Konzerviranje: Med stare načine konzerviranja spada sušenje sadja in gob, s tem, da se je to nekoč opravljalo izključno na prostem in v krušnih pečeh, danes pa deloma tudi v sodobnejših sušilnicah.

Mnoge jedi, ki so bile prvotno razširjene le v posameznih območjih Prekmurja, so se razširile širom po pokrajini (okrogli pereci so madžarski, prekmurski pereci pa so v obliki podolgovatih štručk navitih na trstiko).

Stari običaji:

Šege in navade uravnavajo življenje, ravnanje skupnosti in so tesna vez posameznika z družbo. Tiste, ki spremljajo človeka ob vseh pomembnih dogodkih v življenju, posebno ob rojstvu, ženitvi in smrti, imenujemo življenjske ali družinske šege.

Otroci so bili po rojstvu nekoč mnogo bolj kot danes izpostavljeni boleznim in prezgodnjemu, kar množičnemu umiranju. Ljudje so si pri tem skušali pomagati na različne čarne načine, zato so skušali vplivati že na lahek porod s tem, da so na primer ob poroki dali nevesti na roko predivo, ki ga je odpihnila ali ji postavili jajce, da je stopila nanj, kar bi naj vplivalo na lahek porod. Nosečnica se je morala izogibati določenih krajev, dejanj, jedi, da bi obvarovala otroka bolezni ali vsaj neprijetnih zunanjih znakov. Po porodu so skušali obvarovati novorojenca pred neznanimi boleznimi, katerih povzročitelje so videli sprva v zlih duhovih, pozneje v zlih ljudeh, čarovnicah, zlem pogledu, z dejanji in predmeti, ki bi naj odbijala zle vplive in otroka branili pred njimi. Tako so na primer polagali pred vrata dve prekrižani metli, polagali k otroku kak železen predmet ali se ga dotaknili z njim.

Ob pomembnem prehodu dveh ljudi v skupno sožitje, ob ženitvi, so prav tako menili, da jima skušajo škodovati zli duhovi, zato so že pri snubitvi skušali te škodljivce prevarati z govorjenjem in nastopanjem, ki je zakrivalo pravi namen. Taka je npr. govoricca z znaki, ko je snubec pri nevestini hiši sedel na klop ob peči. Sam ali njegov spremljevalec ju je predstavljal kot popotnika, trgovca, ki povprašujeta po mladi živini itn. Če so ju uslišali, so jima ponudili ocvirke in druge izbrane jedi. Vrsta obveznih obrambnih dejanj je vezala nevesto med zaroko, na poti k poroki in od nje, na poti v novi ženinov dom, na gostiji - gostüvanju itn. Posebno pri ženitvi je vselej pomembno nastopala vaška skupnost, ki je že pred poroko nevesto obdarovala, ko je hodila od hiše do hiše prosit darove - podaraj. Skupnost je k hiši prinašala jedila in živila, spremljala na razne načine novoporočenca - mladoženca k poroki, se udeleževala gostije itn. Dolga vrsta čarnih dejanj je bila namenjena vedeževanju o sreči in usodi mladega para, na primer, kdo bo imel glavno besedo pri hiši; skušala je pričarati tudi rodovitnost neveste.

Tudi ob smrti in pogrebu so vaščani videli prehod v skrivnostno družbo rajnih, ki so jih čistili na mnoge načine. Njihovo posmrtno življenje so si zamišljali čisto stvarno, podobno zemeljskemu, zato so verovanja skušala obvarovati žive pred zlim vplivom mrtvih, z drugimi dejanji pa so skušali omogočiti dostojen prehod v novo, posmrtno življenje ter poskrbeti za njihove potrebe v onostranstvu. Tudi bližajočo se smrt koga v vasi ali v hiši so napovedovali iz raznih znakov, kakor so napovedovali prihodnost tudi ob rojstvu in poroki. Kot obrambno sredstvo so uporabljali plužno železo, ki so ga nekoč težko umirajočemu položili na čelo. Polaganje krste z mrličem na prag, ko so ga nesli iz hiše, so si razlagali tako, da potem ne bo hodil nazaj, bolj po domače in novejšje pa, da se tako poslavlja od doma. Živino so odgnali ali jo izpustili iz hleva, ko so ga nesli z doma, da bi naj ostala zdrava. Drugod so premešali žito, da bi ostalo rodno. Posebno pomembne pa so bile po pogrebu sedmine - kermine, gostije pogrebcev, katerih prvotni namen je bil nahraniti pokojnika, o katerem so mislili, da živi naprej, in se združiti z njim v uživanju hrane. Kot na ženitnini, so tudi na sedmini bile navadno stalne jedi. Zelo stara je tudi prvina, da so otroku dali v roke novce, češ da bo imel za brod - kar spominja na verovanja raznih ljudstev, da duše mrtvih potujejo čez reko pozabljivosti v večnost.

Kakor so ljudje spremljali pomembne dogodke v življenju z ustaljenimi, toda s časom se spreminjajočimi šegami in verovanji, tako so tudi v vseh letnih časih na določene pomembne dneve - pozneje navezane na določene praznike in svetniške godove - opravljali razna dejanja, izvirajoča iz verovanja, ki so jih spremljala. Tudi vir teh šeg in verovanj je bil isti kot pri življenjskih dogodkih: obvarovati človeka, živino in pridelke nesreče, nerodovitnosti, bolezni, smrti, to so skušali doseči z obrambnimi dejanji, na drugi strani pa vplivati na zdravje, rodovitnost in srečo, kar so skušali doseči z različnimi čarovnimi dejanji, temelječimi na verovanju v moč besede in različnih predmetov. Pomladne šege se še danes pričenjajo s pustom. Prekmurski fajšček in kar so na ta dan delali ali jedli, je imelo namen pričarati plodnost prebujajoče se zemlje. V zvezi z rodovitnostjo so bile tudi ženitve, ki so jih opravljali navadno pozimi, ko so imeli več časa in obilnejše zaloge hrane. Od tod izhaja šaljivo vlečenje ploha - bora, kadar se v vasi ni nihče poročil, kot sramotenje tistih, ki za obnavljanje prebivalstva niso skrbeli.

Hrupno veseljačenje z obilnim uživanjem jedi in pijače na ta dan je prav tako imelo obrambni in rodnot čarajoči namen.

Kakor se v pustnem boru ohranja črna moč zelenja, tako imamo ostanek tega prastarega verovanja v pokristjanjenem blagoslavjanju zelenih vej - mačic (v Bukovnici presneč) na cvetno nedeljo, ko so jih žgali ali zatikali v polje ob nevihti. Vaščani še danes nosijo za Veliko noč, (po prekmursko še po prastarem: vuzen, kar je nastalo iz meso - vzem po postu, ko niso uživali mesnih jedi), jedila k blagoslovu. K blagoslovu nosijo tudi pisanice - remenke (iz rumen, kar je prvotno pomenilo rdeč), kar je tudi prastara navada.

Čistilni in čarni namen so imele tudi pomladanske navade ob Jurjevem v zvezi z zelenjem, na Florjanovo pa spomladanski kres v pustnem času ali ob vuzmu. V poletnem času v Prekmurju nimamo ohranjenih šeg in navad ob določenih dnevih, ampak le nekatera verovanja, ki se v tem času nanašajo na kmetovanje in vreme. V Bukovnici so se ob začetku žetve, ko so prišli na njivo, najprej prekrizali in zmolili Oče naš in Zdravo marijo, da je Bog očuval pridelek. Znani so bili takoimenovani dožnjetki, česar ne smemo gledati le kot pogostitev delavcev, marveč kot nekdanje žrtvovanje skrivnim silam plodnosti. Kakor so ob setvi na razne načine čarali rodovitnost, tako so ob žetvi nekoč peli kot del posebnega zahvalnega obreda. Dvignili so prvi snop kot žrtvovanje pridelka - v Pomurju pa je ostala navada, narediti venec iz zadnjega klasja - dožnjek, kar je danes le šaljev dar gospodarju, nekoč pa je bila daritev duhu rasti z namenom, da bi žito prihodnje leto dobro obrodilo.

Edini pomembnejši dan poleti, s katerim so povezane stare šege in verovanja, je velka meša (15. avgusta), ko po stari cerkveni šegi, segajoči v 10. stoletje, v cerkvi blagoslavljuje zelišča in rože. V Sloveniji je ta navada ohranjena le v Prekmurju, Goriških Brdih in tudi onstran meje v Beneški Sloveniji. V Prekmurju morajo biti v šopku predvsem kaline, valentinke in vmes kaka sunčavnica. Šopekshranijo, ponekod ga denejo na streho in ga uporabljajo predvsem za zdravljenje šena in trganja v udih. Kaline so polagali v semensko žito, da ne bi bilo snetljivo.

Med poznojesenskimi prazniki je bil v ljudskih šegah in verovanjih posebno pomemben dan vseh svetih - sisveci, ne samo zaradi krašenja in obiskovanja grobov, marveč tudi zavoljo raznih verovanj v zvezi z rajnimi, oziroma pokojnimi, kot jih imenujejo v krajih ob Muri. Na ta večer so položili na mizo ali okno za pokojne kako posebno močnato jed in kozarec vode ali mošta kot nadaljevanje čaščenja rajnih po pogrebu ali sedmini. V pozni jeseni se vrstijo pomembni dnevi, dandanes imenovani po kakem svetniku, ki so začetek pradaavnega čaranja rodovitnosti v novem, bližajočem se letu. Martinovo med vaščani Bukovnice ni bilo posebej v čisljih. Vedeževanje deklet o prihodnjem možu se je pričelo na Andrašnje (30.11.); marsikaj so imeli opraviti tudi v zvezi s Katalenjim (Katarinino 28.11.).

V decembru pa se nizajo dnevi z že izumrlimi, le še v spominu živečimi ali pa še živimi šegami in verovanji Barbarinje (4.12.), ko tudi v Bukovnici hodijo polaziči - prvi novoletni koledniki, voščilci sreče, rodovitnosti na polju in pri živini. Ponekod teh nazivov sicer ne poznajo in rečejo le, da hodijo kokodakat: dečki prihajajo navsezgodaj v hišo, pokleknejo na kolena in voščijo: Kokodak! Bog van daj telko picekov...itd. Gospodinja jih mora obdarovati, ker je darilo z voščilom del nekdanjega čaranja rodovitnosti. Ti polaziči - voščilci in prinašalci sreče, so bili nekoč našemljeni in so ponazarjali duhove. Pozneje so te maske prenesli na Miklošnje (6.12.) na miklouše. Polaziči so hodili voščiti tudi na Lucijino (13.12.). Bolj značilen za ta dan pa je - danes sicer le še malo razširjen - obhod z belo rjuho zakritih Lucij, ki nosijo na krožniku svinjske oči in grozijo otrokom. Toda vse to je danes samo še šaljev ostanek nekdanjega verovanja.

5.4. Arhitektonske vrednote

Naselje je del ustvarjene vrednosti v prostoru in je lahko kot tako "nepremična kulturna dediščina". S tem zapade v pristojnost Zakona o naravni in kulturni dediščini pa tudi Zakona o urejanju prostora in Zakona o urejanju naselij in drugih posegov v prostor. Prvi zakon mu, kot kulturni dediščini, daje možnost identifikacije in zavarovanja, druga dva pa možnost planskega zavarovanja kot prostorske sestavine dolgoročnih planskih aktov in kot del strokovnih osnov prostorskih izvedbenih aktov.

Grajene strukture v prostoru (ustvarjena vrednost, ki je posledica delovanja človeka) so sestavljene iz treh vrednostnih sistemov: objekta (kot sistema na spodnji ravni), naselja (kot sistema na srednji ravni) in kulturne krajine (kot sistema na zgornji ravni) in povezovalnega člena med naravnim in ustvarjenim prostorom. Naselje združuje v sebi vrednostni sistem objektov in jih povezuje v novo kvaliteto, ta pa je del kulturne pokrajine. Naselje kot prostorski sistem srednje ravni združuje v sebi določene značilnosti, ki narekujejo metodo identifikacije in določanja vrednosti njegove individualne prostorske zgradbe (Hazler-Papič, 1992).

Na podlagi zgornjih predpostavk o naselju kot sredinskem sistemu med grajenimi in kombiniranimi prostorskimi strukturami je bila izoblikovana formula PUA za ugotavljanje stopnje razvosti določenega naselja in za ugotavljanje vrednosti med osnovnimi sestavnimi deli (ogrodja) naselja in vrsto parametrov, ki dodatno opredeljujejo te odnose (Hazler-Papič, 1992).

Osnovni sestavni deli so:

- prostor (krajina);
- naselje (naselbinska zgradba);
- objekt.

Med parametri so zastopani:

- odnos med naseljem in krajino;
- ocena krajine;
- volumen naselja;
- urbanizem (zasnova naselja);
- enota naselja (funkcionalna enota);
- arhitektura (objekti);
- detajl.

Parametri so razdeljeni v tri skupine, tako kot gradijo tri sisteme: objekt, naselje in pokrajino.

Fister (1992) je pri vrednotenju prostorske dediščine in oblikovanju slovenskih arhitekturnih krajin opredelil tri vrednostne kategorije naselij. Skladno z našimi spoznanji lahko Bukovnico brez zadržkov uvrstimo v najvišjo, 1.kategorijo, za katero veljajo naslednje značilnosti:

- ohranjena je večina kvalitetnih razmerij med celotno stavbno dediščino z vsemi vključenimi arhitekturnimi, urbanističnimi in ruralnimi spomeniki in splošno identiteto arhitekturne krajine;
- ohranjena je osnovna identiteta naravne dediščine;
- ohranjena je prostorskim značilnostim in naravnim danostim prilagojena raba prostora in tipika arhitekture;
- ni izrazito motečih stavb ali drugih posegov v prostor, ki bi razvrednotile bistvene dele arhitekturne krajine (dopuščen je obstoj že izvedenih, manjših neprimernih posegov).

Kot glavne cilje varovanja in gospodarjenja v najvišji kategoriji navaja:

- varovati kvalitetno vlogo naselij in dominant v prostoru in ne dopuščati preseganja značilnih meril ter arhitekturne hierarhije;
- ohranjati arhitekturno tipiko v vseh najpomembnejših sestavinah in pojavnosti, nove gradnje ne smejo izstopati kot destruktivne sestavine; tipski načrti načeloma ne bi smeli biti dovoljeni;
- izpostaviti potrebo po specifični vsebini: posebne oblike kmetijstva, gozdarstva in drugih vrst izkoriščanja naravnih bogastev, prednosti turizmu, poudarek na nemotečih dejavnostih, prepovedati moteče melioracije in ureditve vodotokov, posebej oblikovati energetske in prometne poti, če so te nujno potrebne;
- poudarjeno varovati kulturne spomenike in spomeniške komplekse ter uvesti varovanje zaščitene arhitekturne krajine.

V naših prizadevanjih zasledujemo prav vse navedene varstvene vidike, s tem da skušamo izoblikovati še bolj izostrene kriterije.

5.4.1. Morfološke značilnosti

Za naselje Bukovnica je predvidena usmeritev v bio-kmetijstvo in specifično obliko turizma na deželi. Naselje razpolaga s takšnimi potenciali, da se zdi takšna usmeritev ustrezna. Ker pa je pri vseh prostorskih ureditvah posredi vprašanje KAKO (ne le KAJ in KJE), je namen tega poglavja prikazati usmeritve za prostorsko urbanistično ureditev naselja, ki naj bo prirejena prej omenjenim dejavnostim.

Osnovna vodila pri urejanju podeželskih naselij so naslednja:

1. gradnja z upoštevanjem lokalnih razmer;
2. enostavna, ekološko neoporečna gradnja;
3. ukrepi, ki vzpodbujajo življenje v skupnosti.

Tem osnovnim usmeritvam je skupno, da izhajajo iz avtohtonih razmer v pokrajini, njihovih specifičnosti in posebnosti. Usmeritev podkrepljuje spoznanje, da je podeželje (in s tem podeželska naselja) območje z lastnimi strukturnimi zakonitostmi, ki so drugačne od tistih, kot veljajo v urbanih območjih.

Poglejmo поблиže, kakšen je njihov pomen:

1. Naselja so pravzaprav proizvod pokrajinskih razmer in značilnosti. Njihova zasnova in izgled izhajata iz prirodnih razmer, prevladujoče gospodarske dejavnosti in družbeno-socialnih razmerij. Posledica tega je poenotenost zgradbe in oblike naselij v določeni pokrajini, pa tudi raznolikost, če jo primerjamo med različnimi pokrajinskimi enotami.

Zasnovana in oblikovana so tako, da so čim bolj prilagojena prirodnim omejitvam in prednostim, ki jih nudi določena lokacija. V stoletnem obstoju so zrasla s pokrajino; med prirodnim in antropogenim je vzpostavljeno določeno ravnovesje.

Neupoštevanje tega vodi k degradaciji pokrajine in ambientalnih vrednot naselja. (V to nas prepričuje dosedanja praksa urejanja naselij). Po eni strani se izgublajo regionalne posebnosti, novi objekti pa z okoljem nimajo nič skupnega, ker so prenešeni iz urbanih območij.

Gradnja z upoštevanjem lokalnih razmer zagotavlja ohranjanje osnovnih značilnosti naselij. Gre za razvijanje kontinuitete in tistih načel stavbarstva, ki dajejo identiteto konkretnemu naselju v določeni pokrajini. Razvijanje kontinuitete nikakor ne pomeni konzerviranja, ob katerem bi nastal živ muzej, ki bi bil v nasprotju z dosežki in zahtevami sodobnega načina življenja. Smisel kontinuitete je drugje: pomeni namreč nadaljevanje in razvijanje že uveljavljenih načel stavbarstva, zraslih iz lokalnih razmer. Postopno odtujevanje in oddaljevanje od prvotnega je pri tem neizbežno. Vendar je ob tem procesu zmeraj moč zaznati preteklo, izvorno sporočilnost.

Elementi zgradbe in oblike naselja, ki so pomembni za ohranjanje kontinuitete, so po našem mnenju naslednji:

* hiša: položaj, razmestitev in oblika hiše so med najbolj oblikotvornimi prvinami naselja;

* prometnice: za ohranjanje podobe naselja se zdi pomemben način speljave in obzidanosti prometnic;

* središče: v vsakem naselju obstaja točka, v kateri so združene dejavnosti, ki obvladujejo in uravnavajo življenje skupnosti;

* topografija: položaj naselja kaže način razumevanja in prilagajanja prirodnim razmeram; kot tak določa zasnovo naselja, vedute, prometne poti.

Njihove značilnosti in odnose z drugimi elementi, ki sestavljajo naselje, razberemo iz morfološke strukture. V njej so zapopadene lokalne razmere, ki so izhodišča za nadaljnje urejanje.

2. Ta usmeritev dopolnjuje prejšnjo, izpostavlja pa vzdrževanje ekološkega ravnovesja v pokrajini. Čeprav vseh razsežnosti te kategorije ne poznamo, je očitno, da je vdor masovnosti in s tem povezane različne oblike koncentracije "potencialna nevarnost" ekološkemu ravnovesju.

Ekološko vprašljivi so v tem smislu obsežni projekti melioracij, intenzivnega industrializiranega kmetijstva, neurejena odlagališča odpadkov, gradnja iz neustreznih materialov, arhitekturni ekshibicionizem, energetno potratna gradnja.

Za ekološko sprejemljivo gradnjo velja tista, ki je grajena iz naravnih in lokalnih materialov; ki je prilagojena prirodnim razmeram (npr. v sončni in zavetrni legi, na zemljišču, kjer ni potencialne nevarnosti plazov ali ogrožanja podtalnice, kjer ni potrebno večje odstranjevanje vegetacije); ki je energetske varčna; ki ločuje organske in anorganske odpadke, izkorišča bio plin, ima urejen odtok komunalnih vod ipd.

Zgleda za tovrstno ureditev novogradenj in naselij najdemo pogosto v naselju samem in poznavanju lokalnih razmer.

3. Bistvo vsakega naselja je skupnost: ekonomska, socialna, naselje je konec koncev tudi skupnost zgradb in prometnic.

Nekdanje prostorske ureditve so vzpodbujale življenje v skupnosti; tako je bilo središče naselja prostor socialnih stikov, podobno velja za ograjenost kmečkih hiš, ki je bolj določala posestne razmere, kakor omejevala druženje. Tudi nekdanje prometnice so imele veliko bolj socialno vsebino, ki pa jo je danes nadomestila izrazito prometno-tehnična. Individualizem, odtujenost, brezosebnost, ki iz mest prehajajo na podeželje, so vaškemu življenju tuji. Ubežati jim hoče tudi sodobni meščan, ki v bivanju na podeželju vidi poleg ekoloških tudi socialne prednosti.

Nove prostorske ureditve podeželskih naselij bi naj zato dajale možnosti za zbliževanje in povezovanje vaščanov.

Omenili smo že, da pri urejanju podeželskih naselij izhajamo iz njihovih morfoloških značilnosti. V morfološki strukturi - zgradbi in obliki posameznega naselja je potrebno razbrati morfološke elemente ter jih kot merila in vrednote uporabiti pri snovanju bodočih ureditev.

Pri prostorskem urejanju Bukovnice je to še posebej pomembno. Usmeritev v turizem na deželi zahteva dosledno upoštevanje avtohtonih značilnosti, kajti le ta daje naselju potreben pridih rustikalnosti, idiličnosti in avtentičnosti. Znano je namreč, da so obiskovalci (gostje), ki se poslužujejo tovrstne ponudbe dovezetni predvsem na visoko stopnjo prvobitnosti okolja in so se na ta račun pripravljene odreči udobju, kakršnega nudi urbano okolje. Hkrati je to tudi komparativna prednost Bukovnice, na kateri lahko gradi svoj razvoj.

Izhodišča pri urbanistično prostorskem urejanju Bukovnice so zato nekoliko drugačna od običajnih. V ospredju je ohranjanje obstoječe prostorske zasnove z minimalnimi ureditvami, ki jih takšna razvojna usmeritev zahteva, ter saniranje in odpravljanje konfliktnih elementov.

Morfološka analiza naselja:

Pri analizi zgradbe in oblike naselja nas zanimajo tisti morfološki elementi in odnosi med njimi, ki so relevantni za ohranjanje ustroja in izgleda naselja. Analizirali smo jih v naslednjih sklopih:

1. geneza, prostorski razvoj naselja

Prostorski razvoj naselja je pomemben element kontinuitete. Iz različnih razvojnih faz je mogoče razbrati determinante razvoja oz. tiste prirodne elemente, ki odločilno zaznamujejo zasnovo kraja. Pomen prirodnih determinant je danes veliko manjši kot je bil nekoč. Vendar pomeni neupoštevanje teh determinant tudi izgubo kontinuitete in pogosto tudi izgubo identitete naselja.

Genezo Bukovnice smo skušali rekonstruirati z določanjem starosti objektov, uporabili smo stare topografske karte, pomagali smo si tudi s poizvedovanjem pri domačinih.

Faze prostorskega razvoja smo lahko določili samo v grobem. Zaradi manj odpornih gradbenih materialov lahko objekte datiramo kvečemu za 100 let nazaj. Starejši objekti so bodisi odstranjeni in je na njihovo mesto postavljena nova hiša ali pa o njihovem obstoju ni sledov.

Menimo, da je najstarejši del Bukovnice nastal na spodnji strani ceste med hišno številko 15 in 25. Na mestu današnjega vodnjaka je po pripovedovanju domačinov nekoč stalo 5 (6) objektov, ki pa so jih ob gradnji vodovodnega sistema porušili. Ostale hiše pod cesto so orientirane drugače - z daljšo fasado ob prometnici, postavljene so manj tesno skupaj, pa tudi videti so mlajše, kar sklepamo predvsem po stavbnem okrasju, členjenosti fasade in konstrukcijskih elementih. Podobna je tudi večina zgradb nad osrednjo prometnico, razen dveh, ki sta zgrajeni po letu 1950.

Iz novejšega obdobja (po letu 1960) je hiš, ki bi nastale na novi lokaciji, v naselju zelo malo - kmečka hiša in zbiralnica mleka. Ostale novogradnje so postavljene na istem mestu kot nekdanji objekti ali v njihovi neposredni bližini.

Zaselka Ovsišče in Mali Vrh sta iz različnih časovnih razdobj. Na Ovsišču prevladujejo stari objekti - samo 6 je novih, od tega dva na novi lokaciji, ostali so preurejeni; na Malem Vrhu pa sta samo 2 stara objekta, ostali so zgrajeni na novo.

2. prilagojenost prirodnim razmeram

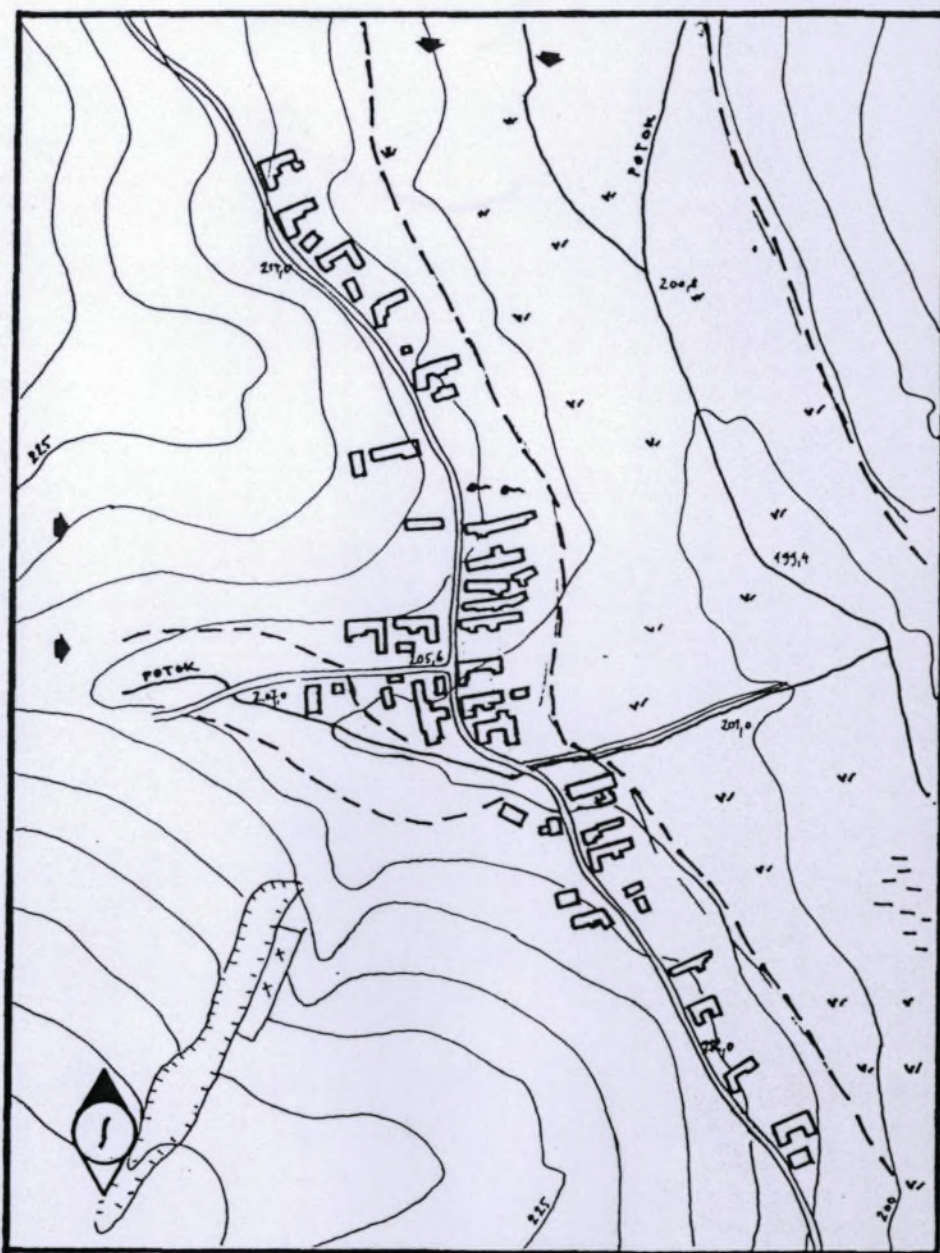
V tem delu analize želimo ugotoviti tiste prirodne dejavnike, ki so relevantni za položaj naselja in njegovo prostorsko zasnovo. Zaključke povzamemo na podlagi izrabe tal v okolici naselja, na podlagi odnosa med topografijo in položajem kraja oziroma lokacije objektov ter na osnovi poznavanja značilnosti posameznih prirodnih elementov.

Na splošno velja, da v ravninskih območjih zasnovo in položaj naselij določata hidrografski in pedološki element. Zdi se, da se ta zakonitost potrjuje tudi v primeru Bukovnice.

Naselje leži na prisojnem delu doline Bukovniškega potoka, približno 5 do 10 m nad dolinskim dnom. Tak položaj je imel več prednosti: zaradi mokrotnih tal na dnu doline, je položaj iznad poplavnega območja in mokrotnega terena ugodnejši. O tem nas prepričuje prevlada travnikov ob potoku in mestoma izrazito hidrofilna vegetacija. Poleg tega je pred ureditvijo vodnega režima Bukovniški potok večkrat poplavljal; naselje je zato locirano nad poplavnim območjem.

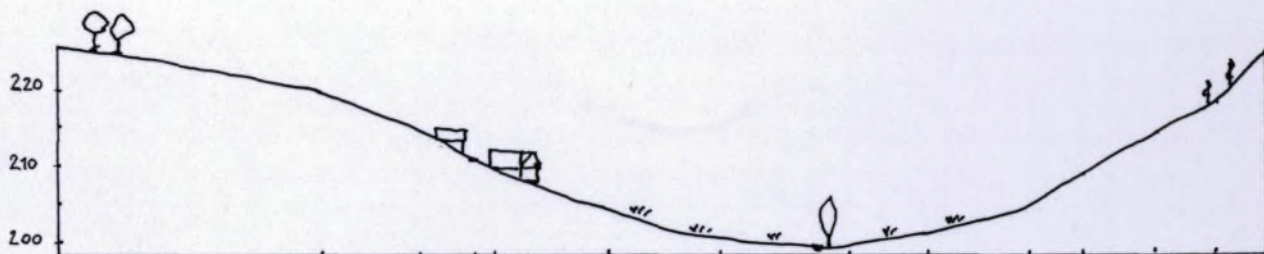
Nad naseljem se do roba gozda razprostirajo polja. Tudi v tem primeru gre za izogibanje nevarnosti poplav. Če primerjamo izrabo zemljišč na celotnem območju, vidimo, da se pojavlja značilen vzorec izrabe zemljišč: travniki v dnu doline, polja na rahlo nagnjenih pobočjih iznad poplavnega sveta, vinogradi na prisojnih delih strmejših pobočij. Bukovnica je locirana nekako na sredi; med travniki in njivami, na meji zemljišč različne kvalitete. Zasnova naselja je tako longitudinalna. Temu je prilagojena tudi zemljiška parcelacija v ozkih progah.

BUKOVNICA prirodne determinante

- 225 izohipse, nadmorske višine
- potok
- ∨ ∨ travniki
- - - mokrotna zemljišča
- ↖ smer vetra

Položaj naselja sredi pobočja najverjetneje pojasnjuje tudi klimatski razlog - naselje leži v takoimenovanem termalnem pasu, nad jedrom hladnega zraka, ki se nabira v dnu doline (glej prečni prerez).

prečni prerez čez dolino Bukovniškega potoka

Da je večina hiš postavljenih pod cesto, obstaja prav tako racionalen razlog. Pred izgradnjo lokalnega vodovoda so se vaščani oskrbovali z vodo iz vodnjakov in zajetij ob potoku. Večja ko je višinska razlika med strugo potoka in koto dvorišča, globlji je moral biti vodnjak. Zanimivo, med hišami nad cesto sta samo dva vodnjaka, ki pa sta locirana tik ob prometnici.

Odnos med prirodnimi razmerami in položajem objektov je manj izrazit. Opazna je povezava med orientacijo objektov in prevladujočo smerjo vetrov pozimi. Vhodi v hiše in dvorišča so dosledno na zavetrni strani (v hladni polovici leta prevladujejo vetrovi iz severnih smeri).

Med orientacijo objektov in smerjo izohips ni relevantnega razmerja, kar je pri tako blagih naklonih razumljivo. Slemenata streh potekajo vzporedno s plastnicami, pa tudi pravokotno nanje.

Iz zahodne smeri se po pobočju steka manjši potok, ki je ustvaril majhno globel. Potok teče po travniku za cerkvijo in od tod proti Bukovniškemu potoku. Hiš je v tem delu naselja razmeroma malo, kar si razlagamo s (najverjetneje) poplavnim območjem in mokrotnejšimi prstmi.

Največ hiš je tako na bolj vzpetem terenu severno in južno od osrednjega dela naselja.

V zaselkih Ovsišče in Mali Vrh je razmerje med prirodnimi elementi in položajem objektov izrazito, čeprav ni vzročno povezano. Objekti so postavljeni na položnejšem delu pobočja oziroma na vrhu hriba, slemena streh so pravokotna na smer izohips. Takšen položaj narekuje zemljiška razdelitev vinogradov po pobočju navzdol.

3. diferenciacija prostora

Pod tem pojmom razumemo členitev naselja na predele, ki imajo v zasnovi kraja poseben pomen. Različen status območij je lahko posledica socialnih razlik in socialne diferenciacije prostora, lahko pa izvira iz razmestitve funkcij in s tem pomensko vrednejšega dela naselja. Običajno so funkcije naselja skoncentrirane okoli središča.

Socialna diferenciranost se v fizični strukturi naselja kaže kot območje, kjer prevladujejo večje, lepše grajene in okrašene hiše napram območjem, kjer prevladujejo skromnejša bivališča.

Na Bukovnici takšna diferenciacija ni razpoznavna. Obstajajo sicer hiše, ki se po obilici stavbnega okrasja ločijo od drugih, vendar ne gre za dele naselja, ki bi imeli razpoznaven socialni status, niti ni mogoče ugotoviti, ali so bolj okrašene hiše morda novejše. Vzrok temu je majhnost naselja, številčno skromna socialna skupina in najverjetneje izenačen socialni status prebivalcev. Med hišami, ki se po izgledu razlikujejo od ostalih, omenjamo hišne številke 21, 12, 32, 17 in 3.

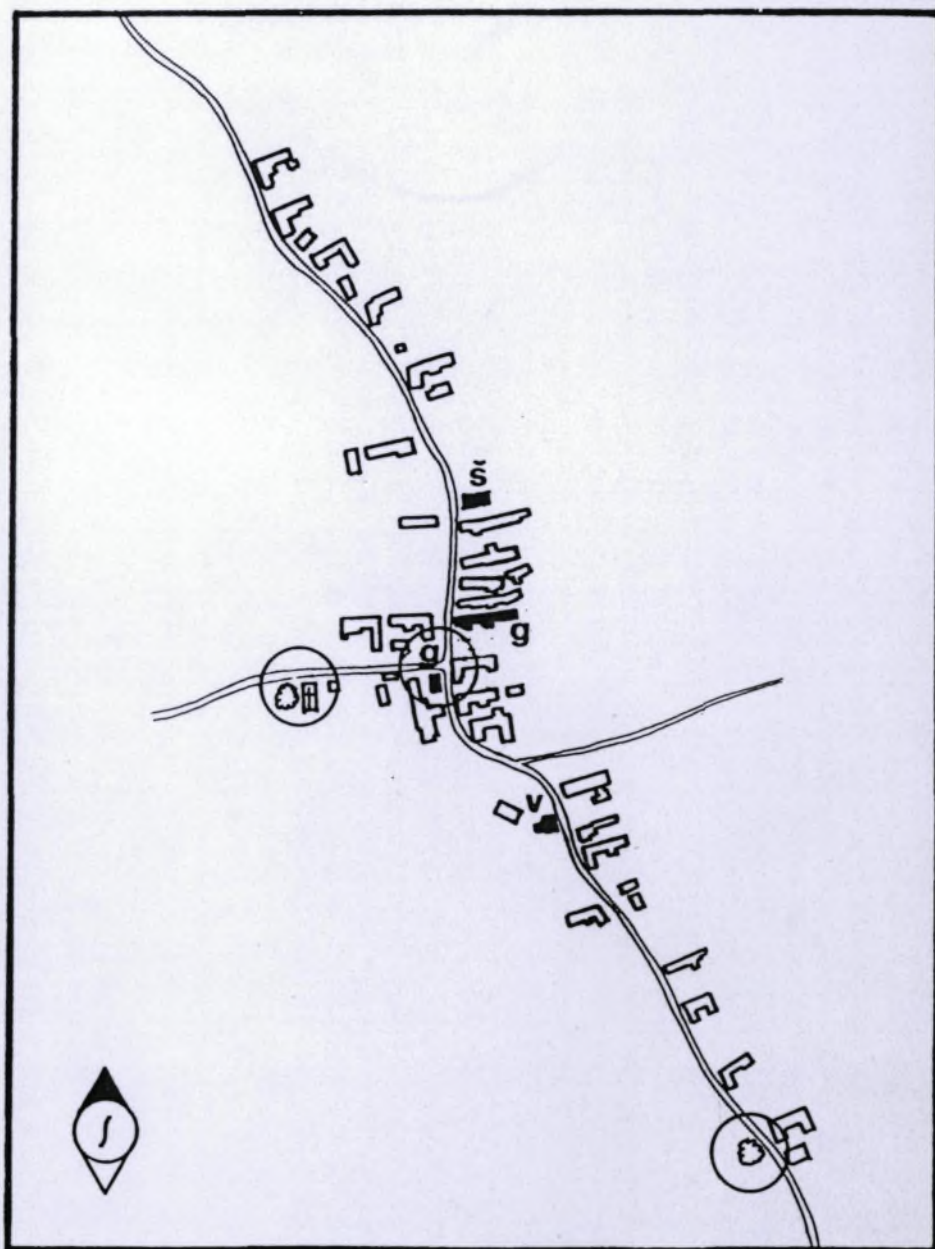
Druga oblika diferenciacije prostora je členitev naselja na območje, kjer so združene centralne dejavnosti. Gre za splošno veljavno zakonitost, saj so pri vsaki prostorski razmestitvi elementi razmeščeni okoli neke središčne točke.

V Bukovnici se zdi, da je takšen prostor okoli križišča s cesto, ki pripelje iz Bogojine. Po pripovedovanju so se nekoč na tem mestu zbirali vaščani; ob križišču je bila gostilna (h.š. 13), druga pa v neposredni bližini (h.š. 17), nedaleč od tod je bila tudi šola. Danes se je težišče premaknilo k cerkvi, ob kateri je tudi zbiralnica mleka. Očitno pa je, da nastaja osrednji prostor med cerkvijo, obema križiščema in vaškim domom.

Kot mesti posebnega pomena lahko označimo tudi vizualno obeležen vhod v naselje iz zahodne in južne smeri. Vhod zirova začetek naselja označujeta dve lipi.

Na Ovsišču in Malem Vrhju tovrstne diferenciacije nismo ugotovili.

BUKOVNICA diferenciacija prostora

- ~ razmestitev funkcij (nekoč)
- š šola
- g gostilna
- v vaški dom
- mesta posebnega pomena

4. značilnosti morfoloških elementov

Gre za najbolj pričevalna razmerja v morfologiji naselja. Odnosi med morfološkimi elementi so znotraj ene pokrajine skoraj tipizirani, v njihovi razmestitvi lahko razberemo določene zakonitosti. Vendar nas v našem primeru ne zanima toliko vzrok (zakaj so elementi v takih medsebojnih razmerjih), temveč posledica oziroma zunanji odraz tega. Analiziramo torej "sliko" naselja, način razmestitve morfoloških elementov in oblike odnosov med njimi.

Za prostorsko urejanje so pomembni samo nekateri sklopi morfoloških elementov:

* položaj objekta napram sosednjemu

Objekti na Bukovnici so razmeščeni v nizu, kar pomeni, da so stavbe med seboj enako oddaljene, stojijo istosmerno ter si sledijo v vrsti. Niz sicer ni na celem območju naselja enak, saj je ponekod objekti postavljeni z daljšo, ponekod pa s krajšo fasado napram prometnici. Značilno pa je, da so isto orientirane skupine objektov.

Glede razdalj med objekti ni trdnega pravila. Nekateri so postavljeni tesno skupaj (v domnevno najstarejšem delu vasi), drugod je razdalja med objekti precejšnja (okoli 7 m), predvsem v spodnjem delu naselja.

Na Ovsišču in Malem Vrhju stojijo objekti v nizu, dosledno s krajšo fasado proti prometnici.

* položaj objekta napram prometnici

Razdalja med objektom in prometnico ni enotna, vendar tudi ni zelo različna. Večina stavb je oddaljenih od prometnice od enega do 5 m. Bliže prometnici so zgradbe pod cesto, nekatere v tem nizu tudi omejujejo prometno pot, zgradbe nad cesto pa so od prometnice bolj oddaljene.

Poenoten položaj objektov ob prometnici ustvarja percepcijsko zanimiv ulični profil. V enem delu izstopajo fasadne ploskve, ki zapirajo dvorišča in dajejo naselju razvlečen videz. Ti objekti so običajno bliže prometnici. Med hišo in cesto je ograjen nasad rož ali manjši vrt. Na cesto obrnjena fasada je brez vrat, krasijo jo okenski profili. Pri drugi obliki postavljanja objektov izstopajo zamiki, ki jih ustvarjajo ozke fasade hiš in nizka ostrešja.

Prometnica ni obzidana obojestransko; večina objektov je pod cesto. Samo ob križišču sta pozidani obe strani ceste.

V zaselku Ovsišče so vsi objekti postavljeni s krajšo fasado proti prometnici in od nje oddaljeni okoli 5 in več metrov. Objekti so na obeh straneh ceste, pod in nad njimi so vinogradi.

Podobno je v Malem Vrhu, kjer je razdalja med cesto in zgradbami še večja, obzidan pa je samo zgornji del ceste.

* oblika objektov

Prekmurski kmečki domovi so postavljeni "na vogel" ali raztegnjeno hišo, kjer sta stanovanjski in gospodarski del pod isto streho. Na Bukovnici se pojavljata obe obliki. V domnevno najstarejšem delu naselja prevladuje iztegnjen tip, kjer je prostora več, je hiša postavljena "na vogel". V obeh primerih nastaja istosmernost strešnih slemen, kar v veduti naselja deluje harmonično, skladno.

Objekti so skromnih dimenzij. Pri starih objektih širina redkokje presega 3 m, saj zaradi gradbenega materiala in konstrukcijske zasnove večji tloris ni mogoč. Hiša je zato podolgovata, iztegnjena, v dolžino meri tudi do 15 m - tip iztegnjenega doma. Grajena je iz lesenih hlodov in ometana z blatom, zmešanim s slamo. Zaradi enostavne konstrukcije ima prekmurska hiša veliko prizidkov in nadstrešnic. Mnenja smo, da je zaradi tega tudi tako odprta na dvorišče, ki je nekakšna "razširjena hiša".

Nasploh je dvorišče (ograd) pomemben del prekmurske hiše. Vhod v stanovanjski del je dosledno iz dvoriščne strani, je manipulativni prostor za kmetijska opravila, na dvorišču običajno stoji še kakšen gospodarski objekt, ki rabi kot skladišče, garaža.

V barvni lestvici prevladujejo svetle in tople barve. Nekoč so omet iz blata prebarvali z apnom ali modrilom; takih hiš je na Bukovnici in na Ovsišču še nekaj.

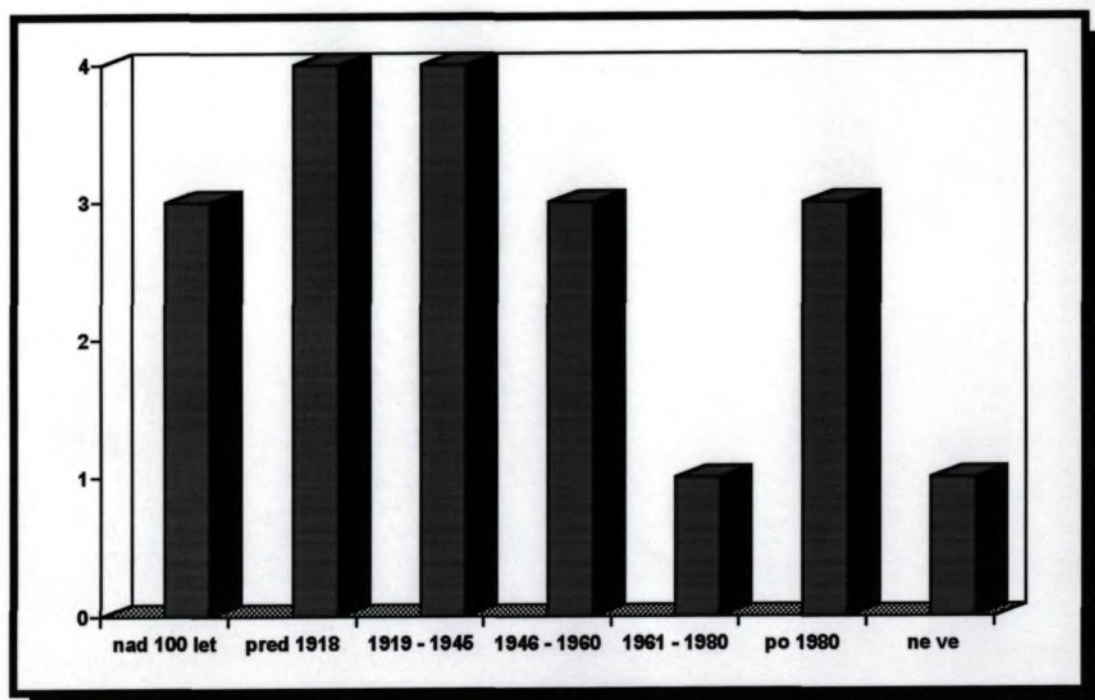
Prvotno so bile strehe krite s slamo, kasneje je prevladal bobrovec, danes pa salonit (grafikon).

S časom se je izgled naselja močno spremenil. Obnova in vzdrževanje objektov pogosto nista bila skladna z avtohtonimi značilnostmi in oblikami, temveč sta se ravnala po zgledih iz urbane okolja. Posledica tega je vdor alohtonih elementov v zgradbo in obliko naselja, kar je opazno tudi na Bukovnici.

Najpogostejša je zamenjava kritine. povečanje oken, ureditev sanitarij, sprememba gradbenega materiala, povečanje tlorisa stanovanjskega dela hiše. Lep primer tega je preureditev hiše na Bukovnici (h.š. 12), kjer je še jasno razvidna stara zgradba in prizidan (razširjen) novi del.

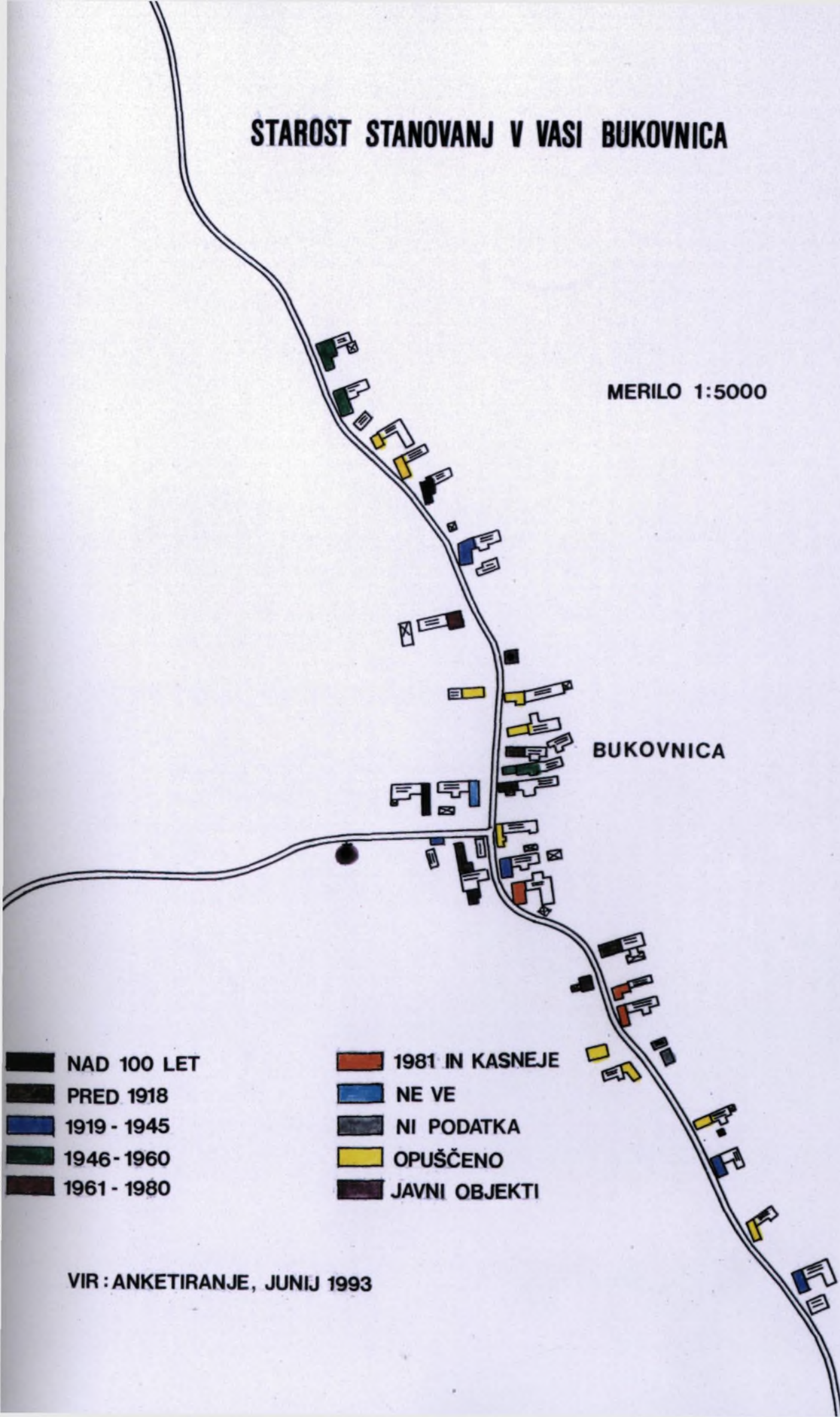
Iz karte stanja objektov v naselju je razvidno, da so objekti, ki so še avtohtoni, slabo vzdrževani ali propadajo, vse vzdrževane hiše pa imajo več neavtohtonih elementov (izjema je h.š. 34).

STAROST STANOVANJSKIH POSLOPIJ (LETO IZGRADNJE)

STAROST STANOVANJ V VASI BUKOVNICA

MERILO 1:5000

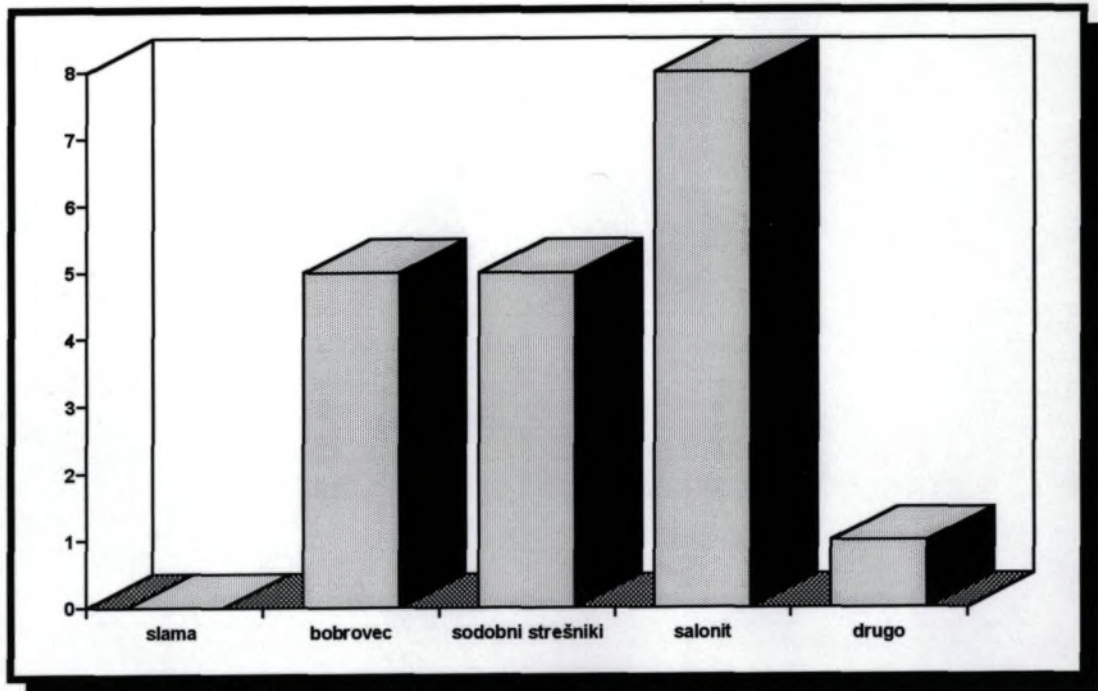

- NAD 100 LET
- PRED 1918
- 1919 - 1945
- 1946 - 1960
- 1961 - 1980

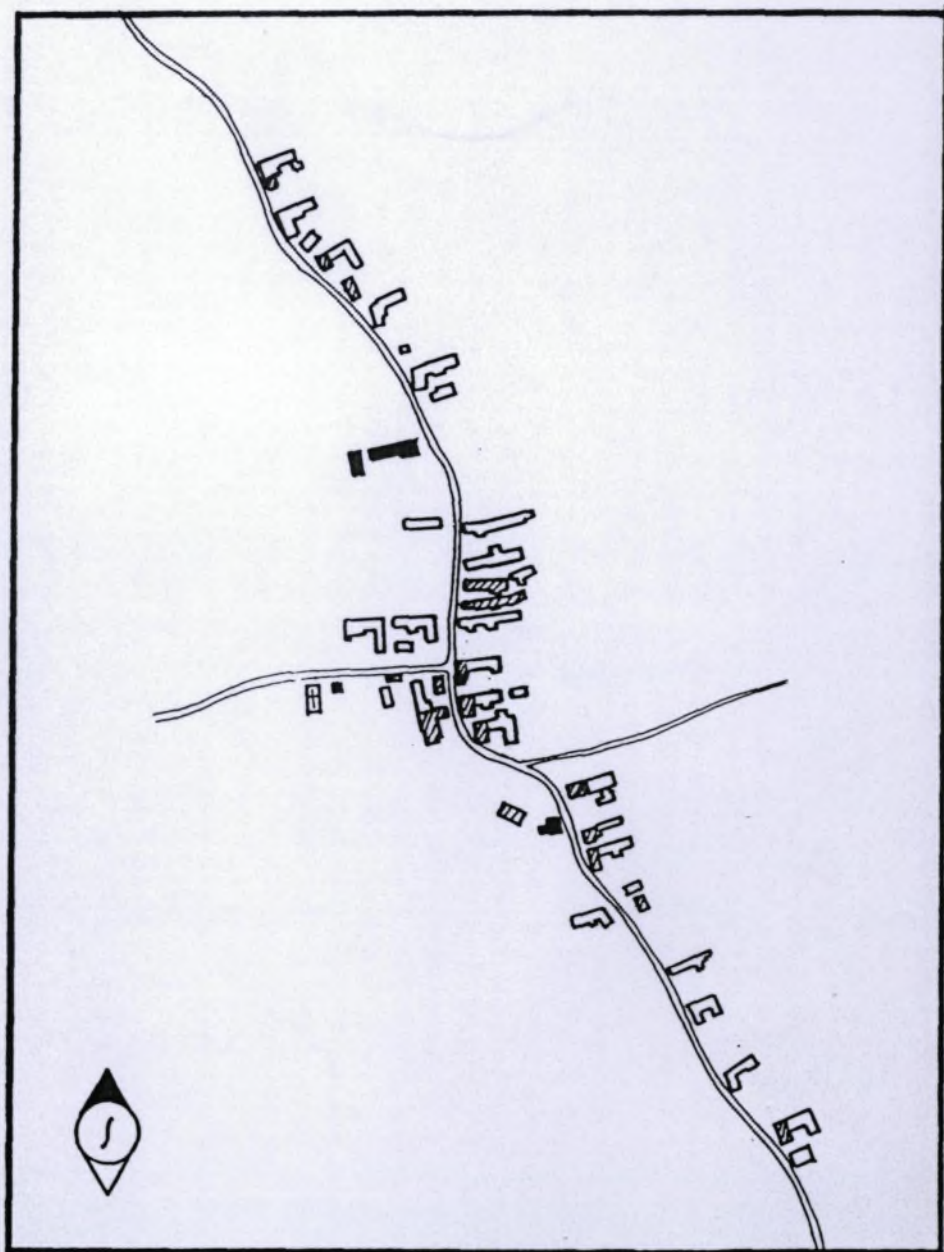
- 1981 IN KASNEJE
- NE VE
- NI PODATKA
- OPUŠČENO
- JAVNI OBJEKTI

VIR : ANKETIRANJE, JUNIJ 1993

VRSTA STREŠNE KRITINE STANOVANJSKIH POSLOPIJ

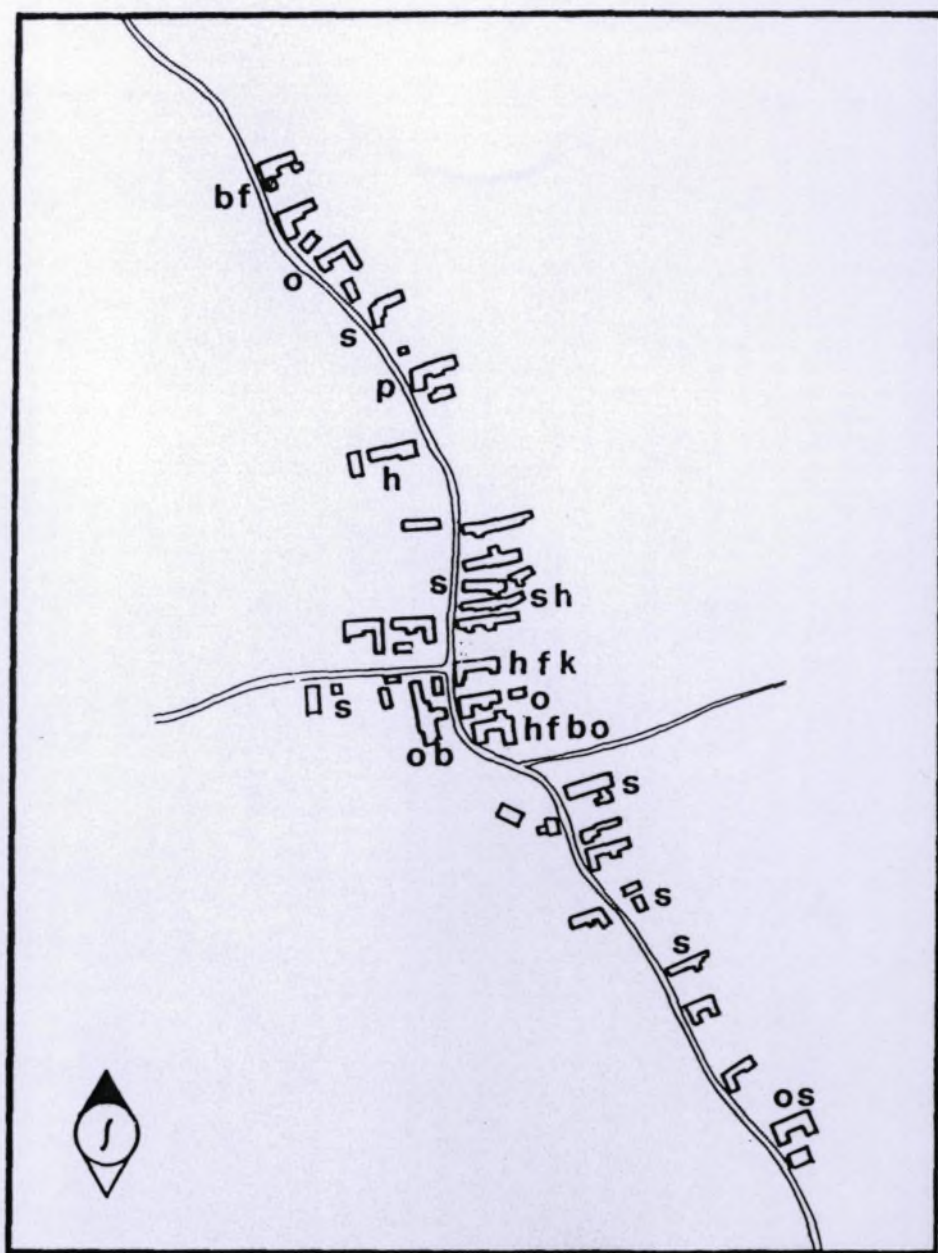

BUKOVNICA starost objektov

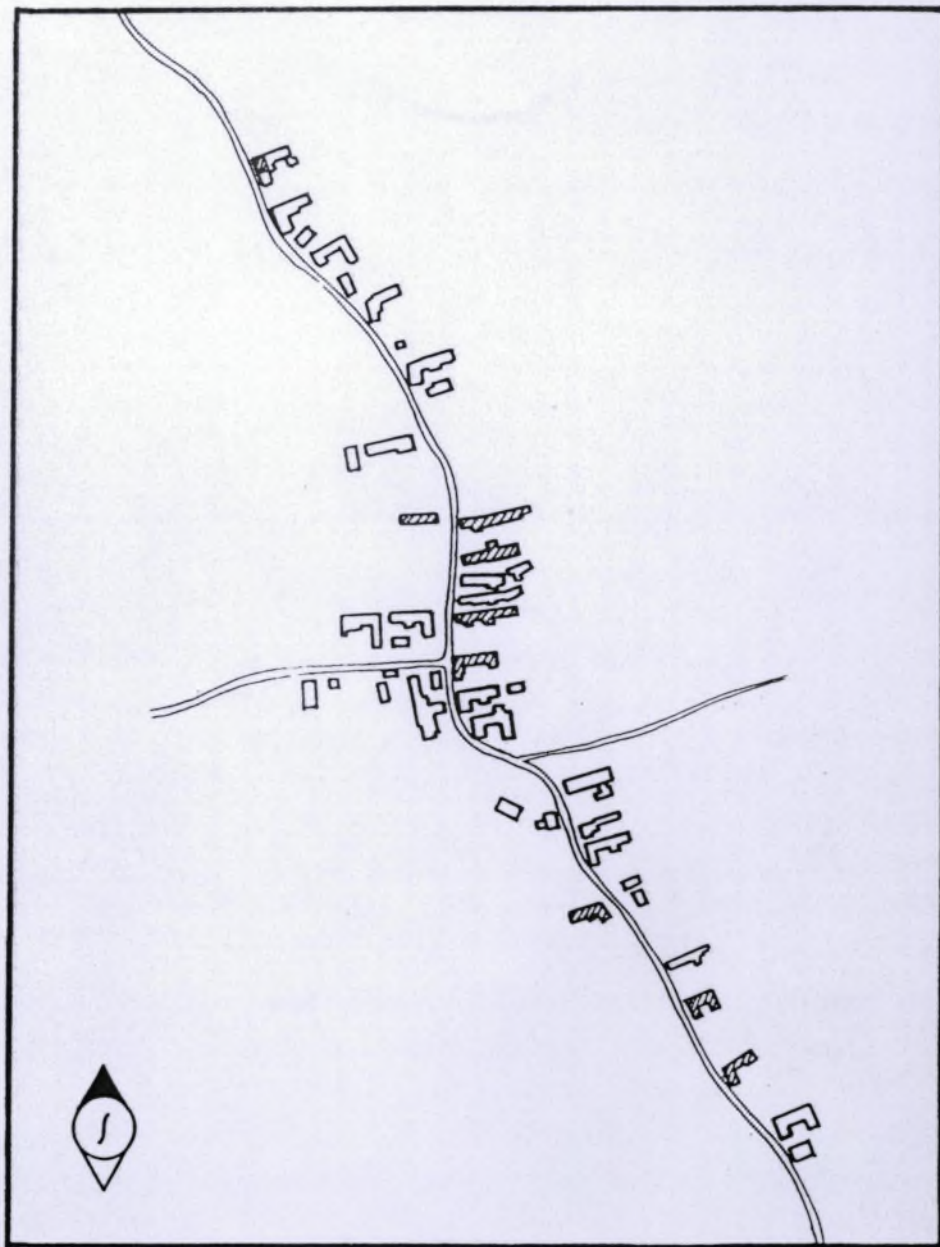
- stari objekti
- prenovljeni objekti
- novi objekti

BUKOVNICA neavtohtoni elementi

- s streha
- f fasada
- o ograja
- b balkon
- k okna
- p prizidek
- h tip hiše

BUKOVNICA propadajoči in nevzdrževani objekti

Na Ovsišču je večina objektov iztegnjenega tipa, vsi so vzdrževani in izkazujejo visoko stopnjo avtohtonosti. Na Malem Vrhu pa prevladujejo novi objekti, ki pa pretežno niso prilagojeni lokalnim značilnostim.

* značilnosti prometnic

Prometno omrežje je enostavno. Obstaja osnovna prometnica, okoli katere je razmeščenih večina hiš. Sredi naselja se priključuje cesta iz Bogojine. Križišče prometnih poti morfološko ni zaznamovano. Od osnovne prometnice se cepijo poljske poti, drugih prometnih poti v naselju ni. Prometnice so široke približno 3,5 m. Nekatere hiše nad cesto nimajo urejenega dovoza, tako da dostop s prevoznim sredstvom ni mogoč.

Ob prometnicah je veliko vegetacije, predvsem sadnega drevja, kar izpolnjuje naselje.

Za prometnici na Ovsišču in Malem Vrhu veljajo iste značilnosti.

5. oblika naselja

Oblika naselja je pomemben nosilec kontinuitete. Izraža se v gabaritu, obliki objektov, dominantah, vedutah in koloritu.

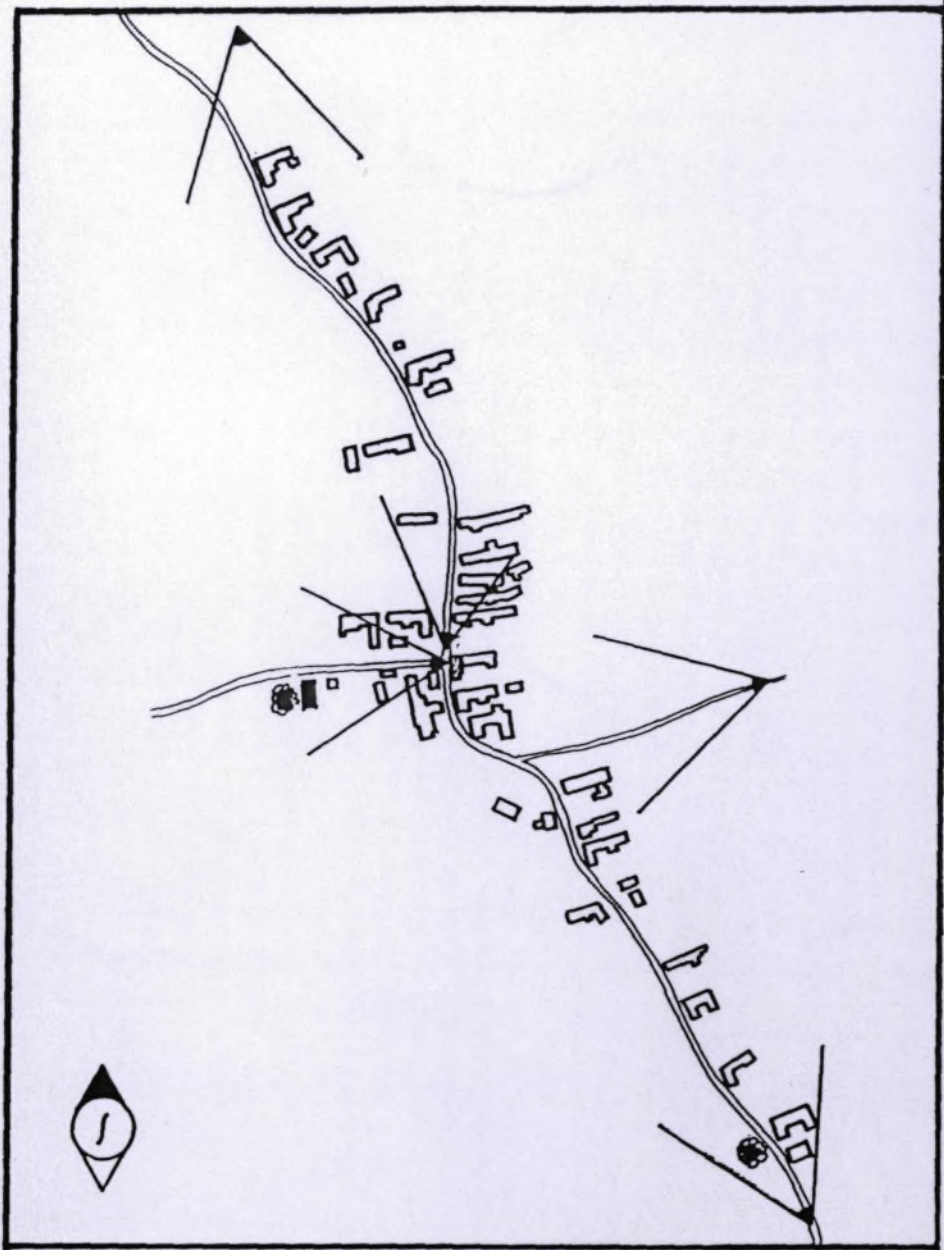
* položaj naselja v pokrajini

Položaj Bukovnice v pokrajini je percepcijsko neizrazit. Naselje je položeno v pobočje in je zaradi obilice vegetacije, ki ga obdaja, zraslo z okolico. Rob naselja - okolica objektov, je porasla s sadnim drevjem, ki varuje vas pred sunki vetra in blaži prehod med kmetijskimi zemljišči in pozidanim območjem. Med sadnim drevjem je največ jablan in sliv, pojavljajo se tudi iglavci.

Zaradi enotnega gabarita, istosmernosti objektov in enotne barve kritine, deluje naselje homogeno, harmonično; zaradi številnih avtohtonih objektov daje vtis idiličnosti.

Ovsišče je percepcijsko neizrazit, vendar zaradi oblikovne homogenosti ambientalno zanimiv in vreden zaselek. Obrasel je z vegetacijo, robovi naselja so zazelenjeni. Zaselek na Malem Vrhu percepcijsko bolj izstopa, žal v negativnem pomenu. Novogradnje so postavljene na vrhu hriba, kar ni običaj pri podobnih naseljih, pa tudi arhitekonsko se razlikujejo od nekdanjih zidanic.

BUKOVNICA elementi oblike naselja

vedute
dominante

* dominante

V naselju ni dominant, ki bi vizualno obvladovale okolico. Kapelica nedvomno je dominantna, čeprav bolj pomenska kakor vizualna, ki pa zaradi konfiguracije terena ni vidna daleč naokoli. Dominanten je tudi položaj dveh lip, ki zaznamujeta začetek naselja. Ena stoji ob kapelici, druga pa nasproti hiše s h.š. 1.

Na Ovsišču in Malem Vrhju ni dominant; kot vidni poudarek lahko opredelimo sakralno znamenje (lesen križ).

* gabarit

Vsi objekti v naselju so pritlični, kar ustvarja enotno silhueto in vedute brez motečih elementov (nebotičnikov). Tudi kapelica vertikalno ne izstopa, čeprav je višja od okoliških stavb. Postavljena je namreč ob potoku na dnu doline, kjer je skrita med bolj vzpetim terenom.

Zidanice na Ovsišču in Malem Vrhju so prav tako pritlične, nekatere novogradnje pa imajo izkoriščeno podstrešje.

* vedute

Vrednih in prepričljivih vedut na naselje kot celoto Bukovnica nima. Zanimiv je razgled iz Ovsišča, kjer je poleg položaja vasi razvidna še oblika izrabe zemljišč. Podoben je tudi pogled iz Malega Vrhja.

Ob vstopu v naselje iz bogojinske smeri je vreden pogled na cerkev in obulično zazidavo; moti le neurejen objekt na osrednji prometnici (h.š. 15). Lepa je tudi veduta iz križišča proti zahodu in na zgornji del kraja ter ob vstopu iz južne smeri.

Zanimivi in likovno vredni so posamezni ambienti v naselju, kjer gre za visoko stopnjo avtonomnosti in prvobitnosti prekmurske arhitekture (npr. vodnjaki ob h.š. 32 in 8, tipične hiše npr. h.š. 2, 5, 31, 27, 34).

Na Ovsišču je najvrednejša veduta iz osrednje poti na zaselek, pa tudi razgled po dolini; Mali Vrh pa je brez vrednejših pogledov.

6. urbanistično prostorske kvalitete

To so vsi elementi in okoliščine, ki prispevajo k njegovi enkratnosti, identiteti in poudarjajo zgradbo in obliko naselja. So elementi, na katerih temelji ureditveni koncept, nekakšne deter-

minante nadaljnjega urejanja, ki zaradi ambientalnih in drugih vrednosti izstopajo iz strukture naselja.

V Bukovnici smo opredelili naslednje:

* odmaknjenost

Položaj vstran od urbanih središč, sredi neokrnjene narave je nedvomno kvaliteta, ki omogoča usmeritev v bio-kmetijstvo in specifično obliko turizma na deželi.

* položaj naselja v pokrajini

Skrit, neizrazit položaj naselja je prav tako kvaliteta, ki jo je pri nadaljnem razvoju potrebno upoštevati.

* ohranjenost

Ohranjena je celotna zasnova naselja, prevladujejo avtohtoni objekti. Večjih degradacij v naselju ni, nekatere moteče elemente je možno sanirati.

* vredni mikro ambienti

Nekateri deli naselja izstopajo po ambientalnih kvalitetah in vedutah, ki jih je potrebno ohraniti oziroma nadgraditi:

- razširjenost vegetacije, predvsem sadnega drevja;
- okolica vodnjakov (ob h.š. 32 in 8);
- pogled od križišča proti kapelici;
- teren za kapelico proti vaškemu domu;
- niz hiš v najstarejšem delu naselja;
- vhod v naselje iz južne strani;
- istosmernost slemen streh in enaka barva kritine;
- okolica nekaterih najbolj prvobitnih objektov.

7. urbanistično prostorski konflikti

To so tisti elementi in okoliščine, ki jih je v urejanju naselja potrebno odstraniti, zmanjšati ali njihov vpliv (posledice) omejiti. Gre za okoliščine, ki kazijo podobo naselja, predstavljajo neusklajenost med različnimi uporabniki prostora, zmanjšujejo kvaliteto bivanja ali ne ustrezajo sodobnim razmeram.

Vsi konflikti seveda niso enakega reda velikosti. Nekateri zadevajo celotno naselje, domet drugih je omejen na konkretnega lastnika hiše ali zemljišča. Poleg tega so nekateri rešljivi z manjšimi posegi, razreševanje drugih pa je skoraj nemogoče, ker imajo značaj že izvršenega dejstva.

V Bukovnici se zdijo konfliktne situacije naslednje:

* propadajoče hiše

Najmanj 6 objektov je takih, ki jih je potrebno obnoviti. To so tudi hiše, ki so med najbolj avtohtonimi in predstavljajo bistven del identitete kraja, na katerem je grajen prihodnji razvoj.

* neurejena dvorišča

Veliko dvorišč je neurejenih, polnih navlake, kar deluje zanemarjeno in neestetsko. K temu sodijo tudi številni prizidki, ki se po velikosti, gradbenemu materialu, naklonu strehe in barvi kritine razlikujejo od glavnega objekta.

* izgubljanje avtohtonih elementov

Pri večini hiš, ki so obnovljene in vzdrževane, obstajajo elementi, ki zmanjšujejo njihovo avtohtonost. Najpogosteje gre za neustrezno kritino (salonit), prevelika okna, fasado brez profilov ali brez ometa, balkone in terase, neprimerne ograje iz betona ali železa. Kot da se ljudje premalo zavedajo vrednosti tradicije...

* neustrezen dovoz v naselje

Dovozne ceste v Bukovnico so brez asfaltne prevleke.

* hiše nad cesto nimajo urejenega dovoza

Zaradi višinske razlike in občestnega jarka je dostop do nekaterih hiš nad osrednjo prometnico neprimeren.

5.4.2. Arhitekturna analiza

Proučitev arhitekturne analize vasi Bukovnica ima zelo enostaven namen: izkristalizirati skupen arhitekturni morfološki imenovalec, ki ga hranijo arhitekturne in ostale vrednote v obstoječem, trenutnem stanju v sami vasi.

Da smo do takega skupnega arhitekturnega morfološkega imenovalca prišli, smo uporabili arhitektom in urbanistom dobro znano in preverjeno arhitekturno analizo. Na začetku obravnavamo makro oziroma mikro lokacijo vasi ter iščemo v tem opisu nastavke, na katerih lahko definiramo faktorje, ki omenjeni imenovalec tvorijo. Čim več teh faktorjev ugotovimo, tem bolj je naš iskani imenovalec popoln.

Samo vrednotenje objektov je možno z determinacijo imenovalca, le-ta pa poleg ovrednotenja tudi nudi in pogojuje vse ostale rešitve in postopke, ki bi bile v smislu oživljanja in ohranjanja vasi s strani stroke zaželjene.

Skupni arhitekturni morfološki vzorec:

Sama vas ima iz pokrajinskega vidika zanimivo lego, ker je dobesedno položena v veliko krčevino, ki se zelo razgibano vije proti Bukovniškemu jezeru. Tako gibanje glavne žile vasi spoznamo v smeri sever - jug, sama arhitektura pa se ob celi žili odpira proti jugozahodu. V tem smislu so oblikovane vse domačije tako, da se z dnevnim, življenjskim delom objekta ter z gospodarskim delom, s katerim tvorita atrij, prilagajajo že prej omenjeni orientaciji.

Če podrobneje razčlenimo vsako domačijo, se nam skupni arhitekturni morfološki imenovalec izkristalizira v naslednjih bistvenih elementih:

- pritličnost stanovanjskega in gospodarskega dela;
- dvokapničnost strešin z delnimi in polnimi čopi ali brez njih;
- fasade svetlih nijans pastelnih barv;
- orientacija atrijev proti jugovzhodu;
- jasno opredeljen arhitekturni kontekst fasade proti cestni, javni, hrupni površini;
- majhne, kontekstualne okenske odprtine;
- malo ornamentike na sicer jasno deljenih arhitekturnih členih cestnih fasad.

Če bi želeli ob kakršnem koli strokovnem posegu v vas spoštovati tradicijo in koncept vasi, bi bilo nedvomno prav, če bi bil že izkristalizirani arhitekturni skupni morfološki imenovalec v čim večji meri razviden in vsebovan. V takem primeru se ne bi bilo treba bati za kazenje vasi, ki se je ohranila neverjetno dobro navkljub vsesplošni modernizaciji in razmahu informatike.

Pri objektih v vasi, ki že stojijo in smo jih ovrednotili, pa bi morali ob morebitnem pomanjkanju arhitekturne vsebine predvidevati posege, ki bi jim to vsebino vdihovali, za razliko od tistih, ki jo že imajo, so pa slabo vzdrževani.

PREGLED URBANISTIČNEGA VZORCA :

MOŽDJINE

Primerjalna analiza
po arhitekturi kvalitno - nekvalitetno

Legenda
ZGALINE

kvalitetno

nekvalitetno

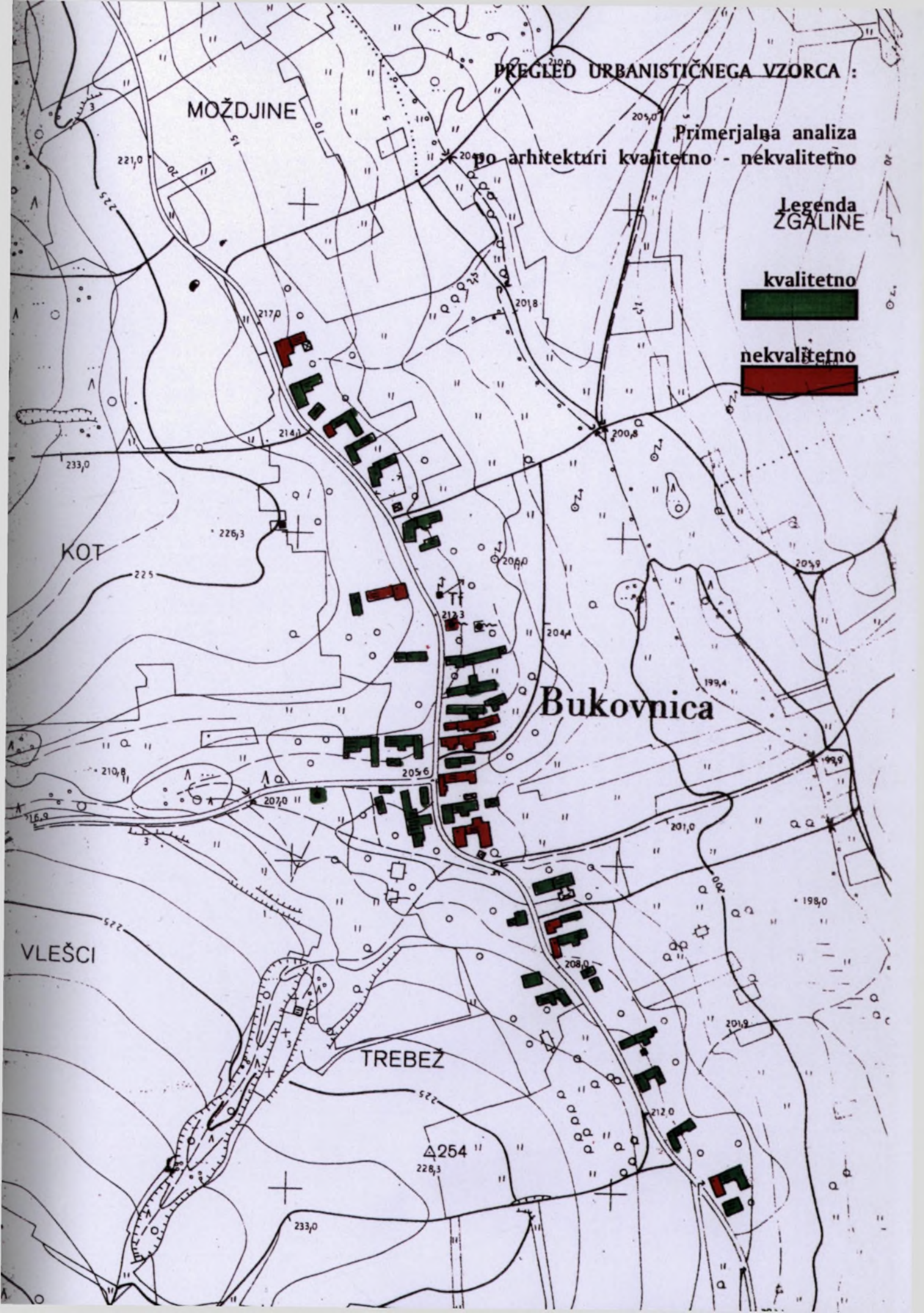

Bukovnica

KOT

TREBEŽ

VLEŠCI

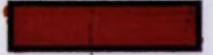

PREGLED URBANISTIČNEGA VZORCA :

Primerjalna analiza
dobro vzdrževani - slabo vzdrževani objekti

Legenda
ZGALINE

dobro vzdrževani

slabo vzdrževani

MOŽDJINE

Bukovnica

KOT

VLEŠCI

TREBEŽ

Δ254

OVREDNOTENJE OBJEKTOV PO SKUPNEM ARHITEKTURNEM MORFOLOŠKEM IMENOVALCU

MERILO 1:5000

Objekt pri kapelici, ki je primer kvalitetne arhitekture, ki je tudi dobro vzdrževana (objekt spada v kategorijo E)

Pogled na objekta, ki sta obdržala kontekst dvokapnosti strešin, ne pa tudi izbire pravega materiala za kritino ter obliko fasadnih okenskih osi, ki jih narekuje kontekst tukajšnje arhitekture (kategorija C)

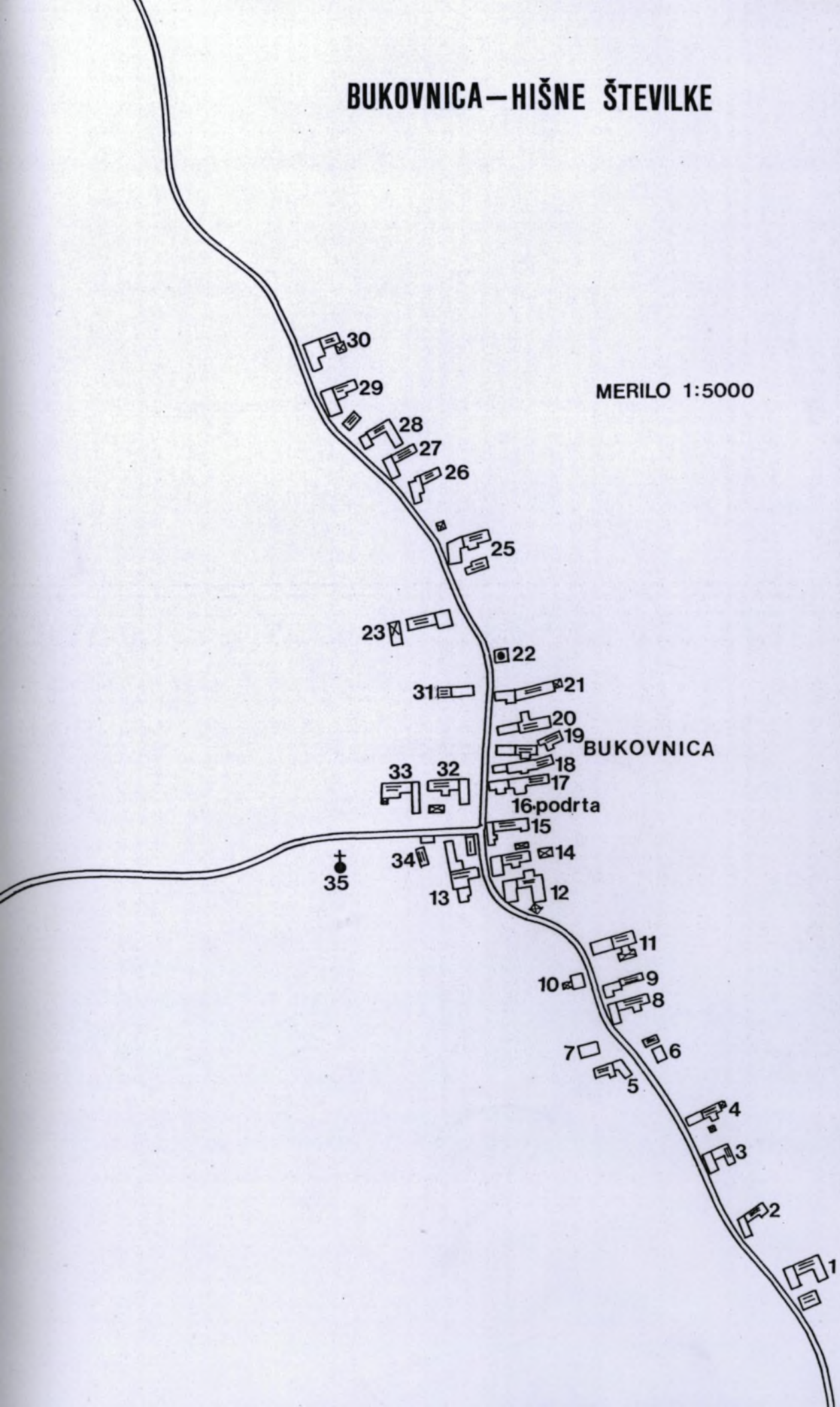
Objekt, ki je izredno kvaliteten po arhitekturi in ohranjenosti
(spada v kategorijo E)

Primer objekta, ki je dobro vzdrževan, vendar nekvaliteten s
strani arhitekture (kategorija C)

BUKOVNICA—HIŠNE ŠTEVILKE

MERILO 1:5000

Sam urbanistični vzorec predstavljamo tudi z naslednjimi primerjavami (karta):

- kvalitetno - nekvalitetno po arhitekturi;
- dobro - slabo vzdrževani objekti.

Kot sintetično ponazoritev smo na podlagi vrednotenja objektov po skupnem arhitekturnem morfološkem imenovalcu izoblikovali naslednjih 5 kakovostnih kategorij in jih prikazali na karti:

- A) po arhitekturi nekvalitetni objekti;
- B) po arhitekturi srednje kvalitetni objekti, slabo vzdrževani;
- C) po arhitekturi srednje kvalitetni objekti, dobro vzdrževani;
- D) po arhitekturi kvalitetni objekti, slabo vzdrževani;
- E) po arhitekturi kvalitetni objekti, dobro vzdrževani.

5.4.3. Pregled objektov v Bukovnici, na Ovsišču in na Malem Vrhu

Bukovnica:

Bukovnica 1:

- hiša z gospodarskim poslopljem še vedno kmetuje;
- sam objekt je obnovljen in v zelo dobrem stanju;
- enako velja za hlev in senik;
- kmetija že na prvi pogled kaže dobro opremljenost s kmetijsko mehanizacijo.

Bukovnica 2:

- hiša je zapuščena;
- bila je adaptirana pred 15 leti;
- lastniki danes živijo v Avstriji;
- odselili naj bi se pred približno 10 leti;
- lastniki se vračajo domov približno trikrat na leto.

Bukovnica 3:

- to je že starejša hiša, ki jo počasi načenja zob časa;
- na čelni strani se nahaja letnica 1936, ki verjetno označuje leto obnove (fasada);
- prav tako je vidno opuščanje kmetovanja.

Bukovnica 4:

- objekt je nastal že pred mnogimi leti (sodeč po temeljih);
- prenovljen je bil 1950 (izvršena so bila najnujnejša dela: prekrivanje strehe in tanek omet, pod katerimi sta še vedno les in ilovica);
- ker streha ni bila popolnoma prekrita (zamenjava nekaterih strešnikov), je to potrebno storiti;
- gospodarsko poslopje ne služi svojemu prvotnemu namenu;
- leta 1991 se je lastnica odselila k hčerki v Mursko Soboto, tako da je hiša zdaj prazna.

Bukovnica 5:

- tudi ta hiša je zapuščena;
- leta 1992 je lastnica hiše umrla, tako da je hiša obsojena na propad;
- hiše ne vzdržuje nihče, čeprav sestra pokojne lastnice živi v hiši št. 6;
- pred hišo pokosi travo sosed.

Bukovnica 6:

- spominja na lepo urejen vikend;
- je ena najmanjših hiš v vasi (približno 24 m²);
- kljub svoji majhnosti mimoidočega opozarja nase;
- vrt je vzorno vzdrževan, enako velja za sadovnjak.

Bukovnica 7:

- usoda, ki preži na zaprte in zapuščene hiše, je tu opravila svoje delo;
- prebivalci so se preselili v hišno št. 30, tako da je bila hiša prepuščena propadanju;
- danes na mestu, kjer je nekoč bila, kraljuje gosto grmovje.

Bukovnica 8:

- gospodar kmetije je še mlad, tako da delo na kmetiji normalno poteka;
- po pričevanju gospodarja se je sin odselil v Mursko Soboto in se ne namerava ukvarjati s kmetovanjem;
- pred hišo se nahaja zelenjavni vrt;
- stanovanjsko poslopje kot tudi spremljajoči hlev sta v zelo dobrem stanju.

Bukovnica 9:

- edina hiša, pred katero je mogoče opaziti kup opeke, pripravljen za gradnjo;
- ker je hiša v lepi preobleki in niso potrebna obnovitvena dela, sodimo, da bo šlo za novo-gradnjo;
- zanimivo je tudi, da lastnik poseduje satelitsko anteno.

Bukovnica 10:

- to je gasilski dom v vasi, ki je bil pred kratkim preseljen iz starejšega poslopja (150 m oddaljenega od hišne številke 34).

Bukovnica 11:

- stanovanjski del objekta je že precej star, vendar potekajo na hiši obnovitvena dela;
- tudi stanje hleva je solidno;
- kmetija je dobro mehanizirana.

Bukovnica 12:

- prvotni temelji hiše so bili ozki in dolgi, sedaj pa se je objekt razširil tako v višino kot v širino (to dokazuje opeka, iz katere je zgrajen prizidek);
- vključuje gospodarsko poslopje, ki pa ni bilo deležno obnovitvenih del;
- v ne ravno bleščečem stanju še vedno služi svojemu namenu;
- kmetija je mehanizirana.

Bukovnica 13:

- hiša je bila postavljena pred letom 1918;
- kljub starosti je hiša v dobrem stanju, ker je bila l.1937 posodobljena (glino in les je zamenjala opeka);
- ob vstopu na dvorišče obiskovalca preseneti dobro vzdrževan vrt;
- za hišo je velik hlev, poleg pa še drvarnica;
- že na prvi pogled pa padejo v oči drva, s katerimi je hiša zelo založena. Za tem se skriva mlad gospodar (40 let), kateremu pri opravljenih pomaga mlajši sin;
- kmetija je mehanizirana.

Bukovnica 14:

- tudi ta hiša je prenovljena;
- leži neposredno ob cesti;
- stanovanjsko poslopje se nadaljuje v gospodarsko, obe pa sta potrebni obnovitvenih del;
- kmetijstvo se počasi opušča, tako da v prihodnosti ni pričakovati večjih vlaganj v hlev;
- hiša izvira iz obdobja med vojnama.

Bukovnica 15:

- hiša je bila opuščena pred nedavnim (dvema mesecoma);
- potem, ko je gospodarjevo ženo zadela kap, se je odselil k sinu v Mursko Soboto;
- hiša leži v samem središču vasi in kazi celovito podobo Bukovnice.

Bukovnica 16:

- ta hišna številka ne obstaja več;
- po smrti gospodarja se je vdova poročila z lastnikom hišne številke 33;
- dveh hiš nista mogla vzdrževati, zato sta se odločila, da bosta hišo podrla.

Bukovnica 17:

- na hiši je letnica 1908, po stanju sodeč pa je bila hiša tega leta prenovljena;
- potrebna je večjih investicij;
- tukaj je tudi gospodarsko poslopje, ki ni v najboljšem stanju, z izjemo strehe, ki je pokrita s salonitom;
- kmetija je mehanizirana;
- okolica hiše je izredno zanemarjena.

Bukovnica 18:

- hiša je sodobno zgrajena, vendar se tudi tu pozna sled stare hiše;
- zraven stoji še starejša hiša, ki so jo spremenili v gospodarsko poslopje;
- še vedno se ukvrjajo s kmetovanjem;
- vrt je deloma urejen.

Bukovnica 19:

- hiša s čelno stranjo gleda na cesto;
- postavljena naj bi bila pred letom 1918;

- v zadnjih desetih letih se lastnik ni lotil večje adaptacije na stanovanjskem delu;
- gospodarsko poslopje je staro, vendar še uporabno;
- streha je novejšega datuma, pokrita s salonitom;
- lastnik velja za enega bogatejših v vasi;
- kmetija je dobro mehanizirana.

Bukovnica 20:

- hiša je zapuščena;
- zaprla se je pred 15 leti (1977), ko je umrla neporočena hči prejšnjega gospodarja (bila je edini zakoniti dedič);
- to se opazi že na prvi pogled: iz dela hiše raste grmovje in trava, streha na večih delih močno pušča - enako pa se godi gospodarskemu poslopju;
- iz zidov odpada omet in so tudi močno razpokani;
- del hiše je še vedno vzdrževan, pred hišo je tudi les (drva in deske), kar opozarja na to, da se lastnik vrača nazaj;
- kmetija je bila mehanizirana, kar dokazujejo stroji pred poslopjem (vse je že močno poškodovala rja).

Bukovnica 21:

- gre za zapuščen objekt;
- polovica strehe je že propadla, oken in vrat ni;
- gospodarsko poslopje je v zadnji fazi propadanja, saj so ostali le zidovi (južna stena hiše ne obstaja več);
- k popolni sliki stanja in razpadanja pa prispeva še drevje in grmovje, ki je objekt že skoraj popolnoma preraslo;
- tudi ta hiša leži s čelno stranjo proti cesti, tako da mimoidoči dobi čuden občutek, ob srcu pa začuti tesnobo in praznino;
- hiša je za vedno zaprla svoja vrata leta 1973, ko je umrla gospodarica, njeni otroci pa so ostali v mestih in se niso vračali domov.

Bukovnica 22:

- transformator;
- s svojo vpadljivo višino je vizualno moteč element.

Bukovnica 23:

- hiša leži neposredno ob cesti; je malo dvignjena in sodobnejša od ostalih;
- gospodarsko poslopje je malce starejše, vendar v zelo dobrem stanju;
- če se obiskovalec malo bolj posveti prevladujočemu načinu gradnje in arhitekturi, kmalu ugotovi, da se hiša ne vklaplja v niz objektov na Bukovnici;
- streha je salonitna;
- že na prvi pogled se vidi, da je kmetija mehanizirana.

Bukovnica 24:

- hiša ne obstaja več; o njej ni več nobenega sledu;
- vrisana ni niti na Osnovni državni karti.

Bukovnica 25:

- sam objekt je bil postavljen že pred več leti, na kar opozarjata tako njen tloris kot tudi oblika (ozka in podolgovata);
- stanovanjskega dela se drži tudi gospodarsko poslopje;
- celotni del ima fasado, le zadnji del je brez, ker je fasada odpadla;
- hiša leži na križišču med cesto v vasi in potjo, ki zavije na desno in obiskovalca pelje proti njivam, ki nosijo ledinsko ime Žgaline;
- navkljub starosti je hiša še v dobrem stanju, čeprav bo v prihodnosti potrebnih kar nekaj obnovitvenih del.

Bukovnica 26:

- hiša je kmečkega tipa (dolga in ozka) in bočno leži malenkost stran od ceste;
- v zadnjih letih je bila prenovljena (nov belež in barva), vendar pa ohranja svojo pristnost;
- bila je na novo prekrita, kar pove salonitna streha (ki malo kazi zunanji videz);
- ima tudi gospodarsko poslopje, ki pa prvotnemu namenu ne služi več (hlev je prazen);
- nekaj posebnega je obnovljen vodnjak (ki opozarja, da obstaja ljudska umetnost tudi v gradnji vodnjakov);
- gospodarja obiskuje sin, ki mu pomaga pri večjih opravilih.

Bukovnica 27:

- to je majhna hišica (približno 24 m²);
- ker je že od leta 1938 hiša zaprta (lastnica je umrla, hišo pa le redko obiskuje njen sin), jo je načel zob časa;

- najbolj je na udaru streha, tako strešniki kot tudi cimper, ki se je na nekaterih mestih že močno pobesil;
- zidovi so v dokaj dobrem stanju - imajo lep omet in fasado;
- leži na desni strani ceste in je malo odmaknjena od ceste.

Bukovnica 28:

- hiša je opuščena, zaprla pa se je pred nekaj leti, ko je umrla lastnica;
- sin se je še do nedavnega vračal domov, ker pa se je ubil v prometni nesreči, hišo obiskujeta le snaha in vnukinja;
- vračanje snahe zaenkrat ohranja hišo še dokaj dobro pri življenju, tako da ne daje zapuščenega videza;
- bela fasada je v dobrem stanju, medtem ko gospodarsko poslopje naglo propada (ženska ni zmožna težaških opravil);
- vrt za hišo se je spremenil v travnik, poraščen z visoko travo, podobno pa se dogaja z dvoriščem;
- hiša leži neposredno ob cesti.

Bukovnica 29:

- hiša je v zelo dobrem stanju, saj je lastnik premožen;
- kritina je opečnata (čeprav je novejšega datuma) in se tako lepo vklaplja v ambient;
- napušč je bil pred kratkim prebarvan, enako tudi žlebovi (to opozarja na prisotnost mlajšega človeka, saj ni lahko barvati na lestvah);
- objekt leži neposredno ob cesti;
- tloris hiše opozarja, da je že starejša, vendar z rednim vzdrževanjem predstavlja pravi mali biser vasi;
- kmetija ima več gospodarskih poslopij in je zelo dobro mehanizirana;
- je edina hiša, ki ima asfaltirano dvorišče, kar ni v skladu z izgledom, ki naj bi ga vas kot celota predstavljala.

Bukovnica 30:

- stanovanjski del hiše se deli na starejši in novejši; novejši ima fasado, medtem ko jo starejši že izgublja;
- ima bočno lego proti cesti;
- hiša je dolga in ozka, tako da lahko z gotovostjo sklepamo, da je starejša in lepo dopolnjuje arhitektonski mozaik Bukovnice;
- hiša ima novejši prizidek;
- mlajši sin si ureja garažo;

- ne ravno bleščoč vtis ustvarja razmajan plot pred hišo tik ob cesti, ki naj bi služil kot ograja, vendar je vrt v glavnem opuščen.

Bukovnica 31:

- gre za zapuščen objekt;
- hiša je manjša in stoji na hribčku malo nad cesto;
- ima lep nov omet in novo barvo (pod katero se skrivata ilovica in les);
- okna so majhna in izdajajo, da je hiša že stara;
- hiša ima lep napušč, ki gleda na cesto;
- pred hišo je tudi majhen nasad trte, ki jo lastnik neguje;
- vrt ni vzdrževan, ker trava že dolgo ni bila košena.

Bukovnica 32:

- objekt se nahaja v samem "centru" vasi, nekaj metrov stran od ceste;
- zanimiv je njen tloris, ker je zgrajena v obliki črke L;
- zanimiva je podrobnost, ki jo zazna malo bolj natančen opazovalec: to je glinasti petelin, ki se nahaja na sami konici hleva;
- preseneča vodnjak, ki stoji kakšnih 10 m od hiše in ni neposredno ob cesti;
- gospodarsko poslopje je bilo pred kratkim dozidano;
- kmetovanje je še živo in tudi majhen sadovnjak ob cesti je solidno vzdrževan;
- pred hišo je zelenjavni vrt, ki je kar solidno obdelan.

Bukovnica 33:

- hiša je grajena iz lesa in ilovice, pred kratkim je dobila novo preobleko (belež in barva);
- pokrita je s salonitom, vendar je slednji že dokaj načet (veliko prispeva tudi lega hiše pod drevesom);
- stoji malo stran od ceste in ima z ograjo zaprt vhod na dvorišče;
- dvorišče ima asfaltirano;
- pred hišo je vodnjak, ki pa ni obnovljen;
- gospodarska poslopja so v dobrem stanju;
- vrt pred hišo ni vzdrževan (lastnika sta stara).

Bukovnica 34:

- lega hiše je vzporedno s cesto;
- prekrita je z bobrovcem, ki ni najnovejši in s tem vzbuja starinski občutek;

- sama hiša je brez dvoma to, kar si želijo videti turisti in kar hočejo ponuditi turistični delavci;
- ima lepo fasado, ki se dopolnjuje z na novo pobarvanim napuščem in tramovi; tudi zeleno pobarvana okna z rožami vred lepo dopolnjujejo lepoto objekta;
- piko na i pa doda tudi lepo urejen vrt.

Ovsišče:

Zaselek Ovsišče leži 1,5 km severozahodno od središča Bukovnice na prisojnim pobočju, ki ga v glavnem preraščajo vinogradi. Tu so si domačini postavili zidanice, v katerih pridelujejo vino. Od Malega Vrha se loči po lastništvu, saj med lastniki prevladujejo domačini in le trije objekti so v lasti posameznikov, ki po poreklu ne izvirajo iz Bukovnice. Prihajajo iz Murske Sobote, Moravskih Toplic in Ižakovcev. Objekti s svojo strnjeno pozidavo tvorijo zaključen gradbeni niz. V večini izmed njih se odraža izjemen občutek lastnikov za ohranjanje prvobitne avtohtone arhitekture, zato je Ovsišče v primerjavi z Malim Vrhom bistveno bolj primerno za snovanje predvidenega turističnega utripa.

Ovsišče 1:

- objekt se nahaja na pobočju desno od ceste;
- postavljen je bil pred kratkim (popolnoma nova fasada) - gre za montažno gradnjo;
- hiša je dokaj majhna in opravičuje ime zidanica (površina je okoli 16 m²).

Ovsišče 2:

- hiša je starejša, zato bi bila potrebna obnovitvena dela;
- površina je 36 m², zraven pa je še prizidek, velik približno 9 m²;
- travnik okoli hiše ni pokošen (opozarja, da lastnik ni reden obiskovalec);
- streha je iz salonita, ki opominja, da je bila hiša na novo prekrita.

Ovsišče 3:

- hiša je stara okoli 100 let;
- zgrajena je iz lesa in ilovice, vrata in okna pa so značilna za kmečke hiše;
- streha iz strešnikov Kikinda se opira na stare, lesene stebre;
- zadnji in stranski del hiše pričata, da je bila hiša prenovljena, saj nista prebarvana;
- površina hiše je okoli 38 m²;
- ima zanemarjen in star sadovnjak, vendar pa so že zasajena nova mlada drevesa.

Ovsišče 4:

- videz kaže, da je bila hiša obnovljena pred daljšim časom, čeprav so vrata in streha na novo postavljeni;
- streha je iz salonita;
- okoli hiše je urejen vinograd;
- elektrike ni;
- površina znaša okoli 15 m²;
- glede na videz lahko sklepamo, da se lastnik trudi ohraniti prvobiten videz hiše.

Ovsišče 5:

- že prvi pogled ustvarja občutek, da je to nekaj novega;
- očitno je, da pred tem tu ni bilo objekta, saj ni opaziti starih temeljev;
- objekt je vzdrževan - ima fasado, spodnji del je zaščiten z barvo;
- na Ovsišču je to najmlajši in najbolj vzdrževan objekt (lastnik ni domačin, saj je potrebno v ta objekt vlagati veliko denarja);
- kritina je salonitna;
- površina objekta je okoli 36 m².

Ovsišče 6:

- to je že na videz zelo star objekt;
- spodnji del je prezidan z mešanico ilovice in betona (klet);
- zgornji del je narejen iz brun, ki dajejo občutek preprostosti kmečkega življenja;
- objekt je star okoli 60 let;
- pred zidanico je tudi vinska trta;
- kritina je opečnata.

Ovsišče 7:

- tudi ta gradnja je starejša;
- pred hišo je urejen vrt, kar pove, da lastnik redno obiskuje zidanico;
- grajena je iz gline in lesa, ker pa je lastnik nagnjen k temu, da ohranja pristnost, je vredna ogleda;
- hiša kmečkega tipa (vrata so nizka in ozka, okna so majhna);
- v najslabšem stanju je streha, ki je podprta s tramovi;
- cimper je dotrajan (je močno zvit);
- hiša je podolgovata, njena površina je okoli 40 m².

Ovsišče 8:

- objekt je star več kot 100 let in zob časa je že močno načel sam obstoj hiše;
- potrebna bi bila velikih investicij, ker na eni strani zid pri temeljih močno propada;
- na desni strani je napušč močno poškodovan;
- večina ometa je že odpadla in če ne bo resnejšega posega, je hiša obsojena na propad;
- tudi streha je v slabem stanju;
- drugače pa je hiša zgrajena na kmečki način - okna in vrata so nizka;
- površina je okoli 25 m²;
- vrt je nepokošen in mimoidoči dobi občutek, da hiša ni ravno pogostokrat obiskana.

Ovsišče 9:

- to je pred kratkim postavljena hiša in ni zgrajena v stilu drugih tukajšnjih hiš;
- da je hiša mlajšega datuma, govori tudi streha, ki je pokrita s salonitom;
- okoli hiše je urejen sadovnjak, nekaj deset metrov v stran pa tudi vinograd.

Ovsišče 10:

- zaradi neredne prisotnosti lastnika se je del hiše že porušil, pa tudi preostanek je brez posega obsojen na propad;
- hiša bi bila potrebna dokaj velikih posegov, da bi dobila svoj nekdanji sijaj;
- hiša poseduje tudi vinograd, ki je urejen in ne daje zanemarjenega vtisa.

Ovsišče 11:

- še zmeraj daje vtis kmečke hiše, vendar je preurejena;
- posebno privlačna je streha, ki je iz slame in ima drugačno obliko kot ostale;
- okrog hiše je urejena travnata površina;
- površina je približno 30 m².

Ovsišče 12:

- še en primer obnovljene, tipične hiše iz lesa in ilovice;
- okolje je lepo urejeno: pokošena trava, vzdrževan vinograd in sadovnjak;
- potrebna bi bila manjša opravila, sicer pa je objekt v dobrem stanju.

Ovsišče 13:

- ta hiša je podobna prejšnji;
- pred hišo je urejen vinograd, sadovnjaka je bolj malo, pa še ta je star;
- površina hiše znaša približno 45 m².

Ovsišče 14:

- to je primer sodobnega vikenda;
- streha je iz salonita;
- poleg je manjša njiva;
- tu je tudi urejen vrt, sadovnjak je star (vzdrževan), a je že zasajen mlad.

Ovsišče 15:

- ta objekt je eden izmed biserov, ki daje blišč Ovsišču;
- čeprav je hiša stara, je v dobrem stanju (malo razpok, ne lušči se barva, čeprav že leta ni obnovljena);
- pred nedavnim je lastnik uredil vrt ter dodal hiši še stvari, ki ponazarjajo dragulj vasi: lesene, preproste stole in mizo z nevsiljivo, z barvo hiše usklajeno barvo;
- da je vse v kmečkem stilu, dokazuje slamnata streha;
- tudi sadovnjak priča o častitljivi starosti, vendar pa rastejo tudi mlajša drevesca;
- pred hišo je vinograd z lesenimi stebri, ki je tudi v tradicionalnem stilu;
- pozornost vzbuja oblika hiše v obliki črke L;
- površina hiše znaša okoli 45 m².

Ovsišče 16:

- to je novejši objekt, pri katerem človek lahko upravičeno dvomi o dobrem okusu;
- največja ironija je, da objekt stoji poleg hiše, ki je pravi ponos ljudske arhitekture;
- hiša je že na zunaj bogato opremljena in bi jo lahko imenovali kar vila;
- tudi kritina je modernejša - salonitna;
- ima tudi izkoriščen zelenjavni vrt, ki je eno redkih zemljišč, ki ni izkoriščeno zgolj v vinogradniške in sadjarske namene;
- vse to in trta pred hišo, ki služi tudi za senco, pove, da je lastnik reden obiskovalec;
- vendar pa ostaja občutek, da hiša tu ne bi smela stati, saj kazi pristnost, ki jo ponujajo ostali objekti.

Ovsišče 17:

- na videz lepo urejena starejša kmečka hiša;
- kot še nekatere ima hiša majhen nadstrešek, ki je prekrit na novo s salonitom;
- lastnik še ni obnovil prizidka za hišo;
- ima značilne arhitektonske elemente: majhna in ozka vrata, prej linam podobna okna;
- zadnja stran hiše še ni adaptirana, zato lahko pričakujemo nadaljevanje obnovitvenih del;
- s čelno stranjo je hiša obrnjena proti cesti.

Ovsišče 18:

- tudi ta objekt je starejšega datuma;
- grajen je iz lesa in ilovice, prav tako je lastnik prebelil in prebarval njegove zidove;
- hiša je že doživela nekaj adaptacij - polovica strehe je prekrita na novo, pred hišo je zložen les, ki je predviden za obnavljanje;
- hiša je še vedno pristnega videza.

Ovsišče 19:

- hiša je stara več kot 100 let;
- že sama starost objekta pove, da je kmečega tipa (majhna in ozka vrata);
- streha ni v najboljšem stanju, tako opeka, kot samo ostrešje;
- ima podolgovato obliko in njena površina znaša 56 m²;
- grajena je iz ilovice in lesa, lastnik pa je zid le prebelil.

Ovsišče 20:

- to je popolnoma na novo postavljen objekt;
- je še v gradnji in potreben finalnih del;
- lastnik se ni ravno trudil, da objekt ne bi izstopal že na prvi pogled;
- takšna hiša ne sodi na Ovsišče.

Ovsišče 21:

- to je starejši objekt, ki ni redno vzdrževan;
- ker je hiša narejena iz brun, jo močno načenjajo lesni črvi in drugi insekti, ki uničujejo les;
- pokrit je s salonitom, ki pa je že ves preperel in poraščen z mahom;
- obiskovalec dobi občutek zapuščenosti.

Mali Vrh:

Mali Vrh je zaselek zidanic 1,2 km severovzhodno od središča Bukovnice na prisojnjem, z vinogradi poraslem pobočju, katerega vršno slemo predstavlja razvodje v smeri proti Motvarjevcem. Glavnina hiš je skoncentrirana na pobočju, nekaj objektov pa je na vršnem slemenu in dva celo onstran njega ob gozdnem robu na vzhodu. Na slemenu zamenjajo vinograde sadovnjaki, njive in travniki, nekaj zemljišča pa se tudi zarašča z gozdom. Arhitektonsko so objekti v primerjavi z Ovsiščem bistveno manj kvalitetni, čeprav nekatere samotne hiše ponujajo izvrstne potenciale za sproščen, miren oddih sredi malo okrnjene, od pričakovanega vaškega vrveža odmaknjene narave.

Mali Vrh 1:

- počitniška hišica je popolnoma nova, potrebna le manjših finalnih del;
- stoji na lepi razgledni točki;
- za počitniško hišico se nahaja lepo urejen vinograd;
- sodeč po številu oken je to objekt z najmanj dvema urejenima bivalnima prostoroma;
- površina je okrog 48 m²;
- da je hiša dobila elektriko pred kratkim, pove števec, ki kaže le nekaj porabljenih kilovatnih ur;
- ima salotnino kritino in novo belo fasado;
- urejen pristop omogoča, da se avto lahko parkira za hišo.

Mali Vrh 2:

- po izgledu je objekt starejši in spominja na adaptirano staro kmečko hišo;
- ima sadovnjak, ki je lepo negovan in tudi vinograd;
- namesto fasade ima lep barvni omet, ki daje občutek pristnosti;
- kritina je pokrita s starejšim strešnikom (strešnik Kikinda);
- ima urejeno vinsko klet;
- lastnik si je poleg uredil majhno garažo;
- hiša ni posebno velika, drži pa se je še drvarnica in površina znaša 36 m²;
- sodeč po zunanjem izgledu, stoji hiša tu že več desetletij in je vsekakor starejša od prvega vikenda.

Mali Vrh 3:

- objekt je še v fazi obnove in je potreben večjih obnovitvenih del;
- tudi ta je bil postavljen že pred časom;
- ima že dotrajano streho;

- ima tudi majhno drvarnico, ki pa je tudi starejšega datuma in še ni obnovljena (spominja na podrtijo);
- v vinogradu so betonski stebri zamenjali lesene;
- lastnik bo v prihodnosti verjetno zidanico adaptiral do konca (nekaj materiala je že pred hišo);
- pred hišo ima majhen vrtiček.

Mali Vrh 4:

- ob pogledu na hišo dobi človek vtis, da ima objekt dva lastnika;
- samo jedro hiše je staro, vendar je bila izvršena prezidava, ki je verjetno predvidena za drugega lastnika;
- dozidava ni skladna z okoljem in se ne vklaplja v kompleks z ostalimi hišami;
- okrog objekta je veliko zemlje; že samo dvorišče je veliko večje od ostalih;
- pred hišo na dvorišču stoji obnovljen vodnjak;
- za hišo je vinograd.

Mali Vrh 5:

- to je tisto, kar se želi tako na Bukovnici kot na Malem Vrhju in Ovsišču;
- je izredno lepa, tipična kmečka hiša, ki ni obnovljena drugače, kot da je pobeljena (pod beležem se še vedno skrivata les in ilovica);
- ima tipična nizka in ozka vrata, pa tudi okna opozarjajo na starost in dobro grajenost objekta;
- kritina je potrebna obnove;
- drugače bi bilo potrebno to hišo ohraniti v stanju, v kakršnem je, saj bi bila lahko zelo zanimiva in lepa atrakcija za turiste;
- za hišo je vinograd, ki ima nove trse.

Mali Vrh 6:

- obnovljen objekt je starejšega datuma;
- zunanji videz se sklada z ostalimi hišami v zaselku;
- pred tem je bila to verjetno kmečka hiša;
- za hišo je vinograd;
- urejeno ima klet (verjetno vinsko), na čelni strani pa je tudi balkon;
- streha je iz salonita, površina hiše je okrog 85 m².

Mali vrh 7:

- to je še eden od redkih biserov Malega Vrha, saj je objekt ohranjen v izgledu, kakršne so bile kmečke hiše v prejšnjih stoletjih;
- je lesen in obmetan z blatom - ilovico, ki je prebarvana;
- vsa okna in vrata so ohranila tradicionalno izročilo - vrata so visoka le 1,5 m, okna pa spominjajo na line;
- streha iz bobrovca je že zelo dotrajana (cimper je zvit, prav tako je močno preperela opeka);
- hiša ima dvorišče s sadnim drevjem, ki je že zelo staro;
- površina hiše je okrog 52 m².

Mali Vrh 8:

- starost hiše ne sega daleč nazaj v zgodovino;
- to je objekt, pri katerem že na prvi pogled opazimo garažo z modernim vhodom;
- pokrita je s salonitom, kar ponovno dokazuje, da je hiša novejšega datuma;
- površina hiše znaša približno 24 m²;
- okoli hiše je majhen sadovnjak.

Mali Vrh 9:

- objekt je v obnovi, vendar se pod ometom še vedno skrivata les in ilovica;
- ima tipičen tloris kmečke hiše;
- na dvorišču je sadno drevje, vendar pa nima vinograda (trta je propadla).

Mali Vrh 10:

- objekt je v gradnji in še ne služi svojemu namenu;
- streho in dimnik ima že zgrajen, vendar bo potrebno še nekaj časa, preden bo vseljiv;
- že sedaj pa je vidno, da takšna gradnja ne sodi na Goričko - hiša spada bolj na Gorenjsko.

Mali Vrh 11:

- za razliko od prejšnje je to starejša hiša z značilnim tlorisom;
- streha je prenovljena do polovice, saj polovico strehe prekriva salonit, drugo polovico pa strešniki iz Kikinde;
- daje videz zanemarjene hiše, saj nima vinogradov, urejenega vrta, pa tudi sadovnjak ni negovan;
- površina hiše je približno 65 m².

Mali Vrh 12:

- to je na novo postavljen stanovanjski objekt, ki mu manjkajo fasada in žlebovi, pa tudi napušč je v slabem stanju;
- v takem stanju kot je, je že nekaj časa; izgleda, da je lastniku zmanjkalo denarja ali volje za dokončanje;
- okoli hiše je majhen zanemarjen vrt, vinograd pa je opuščen;
- hiše se drži majhna drvarnica, ki prav tako še ni dokončana;
- kritina je salonitna.

Mali Vrh 13:

- starodavna kmečka hiša iz lesa in ilovice;
- hiša ni bila bistveno prenovljena (vendar je bila prekrita in prebarvana);
- na njeno prvobitnost in starost opozarjajo tudi majhna, ozka vrata in miniaturna okenca;
- streha je podprta s stebri in pokriva poleg stanovanjskega dela še drvarnico iz brun;
- hiša je zgrajena v obliki črke L;
- ima veliko dvorišče z majhnim zelenjavnim vrtom, za hišo pa se nahaja tudi vinograd;
- površina hiše je približno 24 m².

Mali Vrh 14:

- sama hiša stoji že dolgo, vendar izgleda, da je lastniku zmanjkalo denarja za fasado in druga dela, ki so še potrebna;
- zgrajena je iz opeke, ki je pripadala starejši hiši;
- ima veliko dvorišče, ki ga v spodnjem delu omejuje sadovnjak, v zgornjem pa vinograd;
- temelji hiše so po videzu starejši od samega objekta;
- streha je pokrita s salonitom;
- površina hiše je približno 35 m².

pogled na naselje iz Malega Vrha

pogled na niz najstarejših hiš

varovana veduta v središču naselja

bukovniška idila

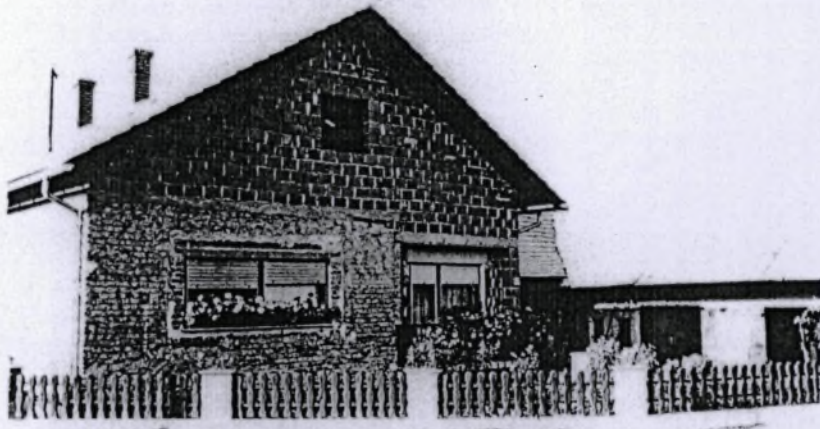
hiša po opremi in arhitekturnih detajlih odstopa od ostalih;
nekdanja gostilna

avtohtona hiša

obnovljena hiša

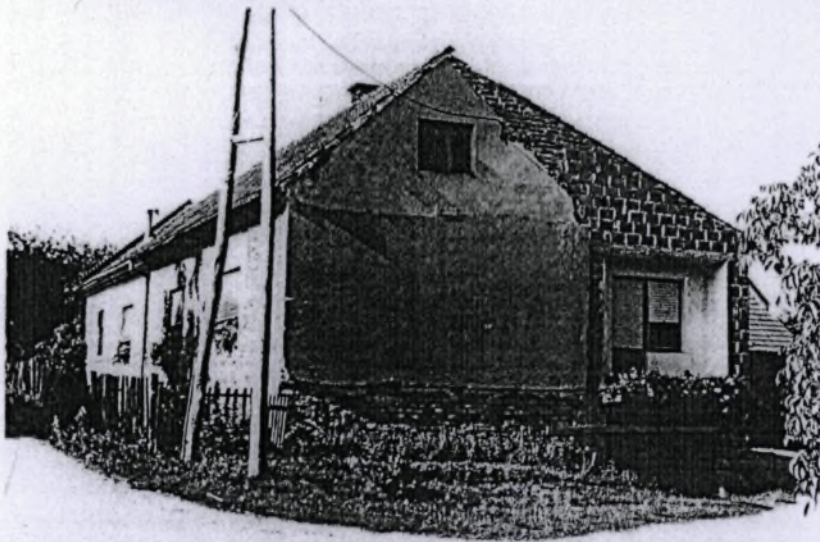
neprimerno obnovljena hiša

novogradnja, ki ne povzema meril prekmurske hiše

z drugačno kritino in ograjo bi hiša ohranila avtontono podobo

adaptacija, ki zahteva novo adaptacijo

neurejeno dvorišče

takšnih prizidkov v prihodnje naj ne bi bilo

stare zidanice na Ovsišču

in nove na Malem Vrhu

Pogled proti Bukovnici z Ovsišča, ki razkriva čudovito amfiteatralno lego sredi listnatih gozdov.

Zaselek Ovsišče leži na pobočju severovzhodno od Bukovnice. Na prisojnjem vršnem delu pobočja prevladujejo vinogradi, med njimi pa so v uličnem nizu razvrščene številne zidanice. Čeprav od daleč objekti ne delujejo pretirano avtohtono in usklajeno, se med njimi skrivajo številni arhitektonski biseri.

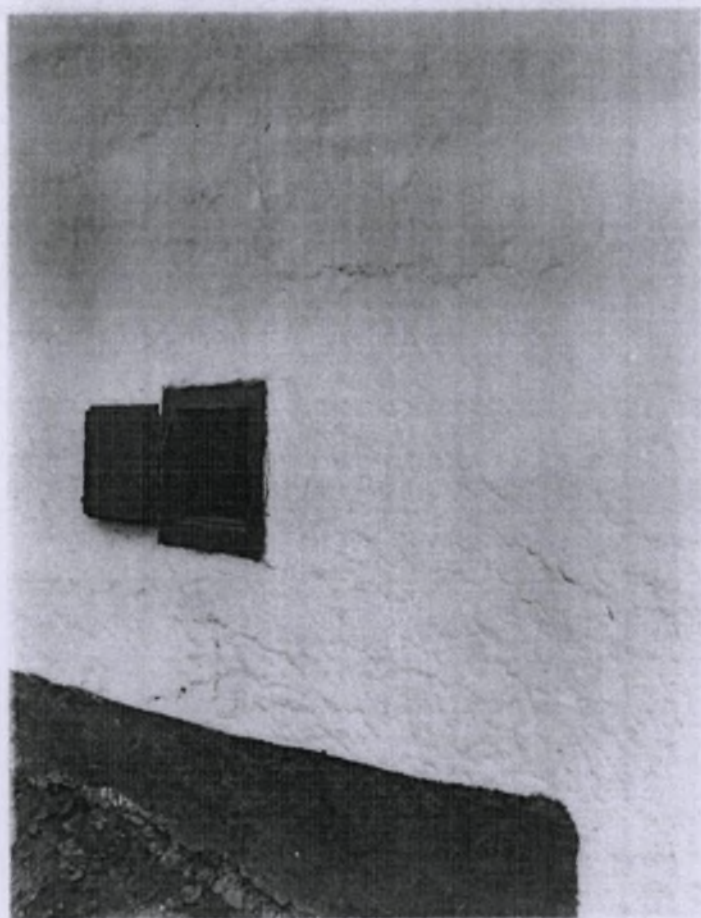
Zidanice na Ovsišču so postavljene obakraj ceste in tvorijo zanimiv ulični niz.

Primer relativno posrečeno obnovljenega objekta na Ovsišču, ki pa ga kazi vpadljiv salonitni nadstrešek.

Tudi na Malem Vrhu najdemo okusno in občuteno preurejene zidanice, krite s slamo.

Pri tradicionalni, tipični panonski hiši so nepogrešljiva na line spominjajoča majhna okenca. Primer je z Malega Vrha.

Ta zidanica na Malem Vrhu kar kliče po izrabi v turistične namene, za kar pa bi jo bilo potrebno ustrezno infrastrukturno posodobiti.

Kaj pa je tebe treba bilo? Primer neustreznega gradbenega posega na Malem Vrhu, ki bi po svojih značilnostih bolj sodil v alpski svet kot v blago gričevje Goričkega.

Pogled po ulici v vasi kaže karakter urbane celote, ki ga definira tudi skupni morfološki arhitekturni imenovalec, in sicer orientacija atrija gospodarskega in stanovanjskega dela proti jugozahodu in jasna členjenost zunanje, cestne, javne fasadne opne

V vasi je možno videti tudi od zunaj prijetno, majhno kovačnico

5.5. Izobraževalna komponenta

Spoznali smo, da je izobraževalna dejavnost muzejev na prostem izredno pomembna. Obiskovalcem ne smemo samo povedati, koliko so predmeti stari, od kod izvirajo, čemu rabijo, ampak jim moramo poglobljeno razložiti povezanost med načinom gospodarjenja in načinom življenja v zgodovini, spremembe teh načinov in njihov vpliv na naše sedanje življenje.

Da bi to spoznanje približali širokim plastem prebivalstva, smo razvili različne načine, npr. trajne napise, tiskovine, izobraževalne prireditve.

Izobraževanje v muzeju poteka prek preprostih napisov, oglasnih desk na predmetih (stavbah) ali poleg njih. Postavimo lahko stalne ali občasne razstave, ki so ločene od muzejske zbirke. Za njih lahko uporabimo tudi sodobne tehnične pripomočke, kot so diapozitivi, filmi, video.

Tiskano besedo uporabljamo na različne načine: od skromnih vodnikov, ki naj bodo kratki in zgoščeni, da nam lahko rabijo pri ogledovanju muzeja, prek daljših in podrobnejših vodnikov do obsežnih monografij. Vse to je povezano z znanstvenim raziskovanjem. Ne smemo podcenjevati razglednic, slikanic, navodil za izdelovanje modelov razstavljenih stavb in predmetov, kar je zanimivo za mnoge mlade in stare, ki uživajo v rokodelstvu.

Med izobraževalne prireditve uvrščamo: vodenja in razlage, prikaze nekdanjih načinov dela, načinov življenja v hiši, pri delu za zagotovitev sredstev za preživetje, z družabnim življenjem, vključevanje obiskovalcev v vse to. Za to dejavnost potrebujemo usposobljeno osebje. To je vsakemu blizu. Primerjava med sedanjim in preteklim je poučna.

Vse zgornje navedbe in priporočila so povzeta iz Deklaracije o muzejih na prostem. Ni dvoma, da bi jih morali uresničiti v kar največjem obsegu. Opredelili pa smo tudi možne konkretne oblike in načine izobraževanja, ki bi jih lahko ponujala Bukovnica v okviru svoje celovite ponudbe.

Zaradi lažje preglednosti smo oblike izobraževanja razdelili na aktivne in pasivne. V prvi fazi razvoja projekta dajemo prednost pasivnim oblikam izobraževanja, pozneje pa bo večja intenzivnost na področju aktivnih izobraževalnih pristopov.

Aktivne oblike izobraževanja:

Vas je s svojo avtentičnostjo sama po sebi v nekem smislu ne samo živi muzej na prostem, temveč poleg ostalih dimenzij predvsem izobražuje obiskovalce. To počne s svojo arhitektonsko, kmetijsko, zemljiško, naravno in pokrajinsko prvinskostjo. Ob tem velja poudariti, da bi bilo potrebno to prvinskost v nekaterih segmentih šele vzpostaviti. V poglavitnih elementih

(prvobitni pokrajini, značilni zemljiški strukturi, delno arhitekturi) pa je že dana.

Aktivne oblike izobraževanja spadajo med tako imenovano "software" opremo bioturistične vasi. To pomeni, da je intenzivnost dogajanja na področju izobraževanja odvisna od akterjev programskega dela in omejena predvsem z razpoložljivo infrastrukturo.

Med aktivne oblike izobraževanja uvrščamo v prvi vrsti seminarje, delavnice, šole, tabori, razna usposabljanja, poklicna izobraževanja in podobno. Pričetek intenzivnega izobraževanja bo gotovo moral počakati na primerne infrastrukturne rešitve. Zato bo potrebno dinamiko dela na tem področju konkretizirati sprva z organizacijo poletnih oblik izobraževanja, kot so tabori, poletne šole in delavnice, poletni "vikend seminarji" na prostem ipd. Po ureditvi dvorane ali primerne stavbe za izobraževanje bo možno koncipirati glede na interese in aktualnosti posameznih vsebin naslednje oblike:

- enodnevna izobraževanja;
- "vikend" izobraževanja;
- enotedenska izobraževanja;
- enomesečna izobraževanja;
- permanentna izobraževanja.

Pasivne oblike izobraževanja:

Največkrat se ne zavedamo, kaj v naši okolici nas pravzaprav izobražuje, ne da bi si sami k temu posebej prizadevali. Akterji dogajanja v vasi morajo imeti to jasno pred očmi. Z različnimi pristopi je možno doseči visoko stopnjo izobraževalne funkcije vasi in okolice, tako da je bo deležen vsak gost. Pasivne oblike izobraževanja ločujemo glede na komunikabilnost:

a.) Neposredna komunikacija gostov z domačini:

Vsak gost bo zašel v komunikacijo z domačini, ki naj postanejo nosilci ljudskega izročila. Ta trenutek to razen izjem še niso. Za doseg tega ideala vasi bi morali motivirati vaščane, da bi ohranili v svojih družinah še prisotna znanja in jih aktualizirali. Z njimi si lahko ne nazadnje služijo kruh v obliki dopolnilnih dejavnosti. Velik del truda zato sodi k izobraževanju vaščanov.

b.) Posredna komunikacija z gosti vasi:

V mislih imamo označbe, ki gosta na neprisiljen način seznanijo s kulturnimi in naravnimi danostmi kraja. Tako bi bila označena pot skozi močvirje, do jezera in v gozd, ki bi pokazala tipične rastlinske in živalske vrste tega območja. Označbe morajo biti estetsko dodelane in v skladu s celostno podobo kraja oziroma vasi. Pot, ki pelje skozi močvirje okrog jezera v gozd,

seznanja z označbami oziroma napisi, ki v nekaj stavkih pod imenom opišejo konkretni fenomen (rastlino, stavbo, biotop, ...) Prav tako bi lahko zasnovali učno pot skozi tradicionalno obdelano agrarno pokrajino, s katero bi z ustreznimi obvestilnimi tablami goste med sprehom neprisiljeno seznanili z značilno razdrobljeno zemljiško rabo, elementi tradicionalnega kmetovanja in drugimi prvinami. Kot najbolj primerna se ponujajo polja v trikotniku med severnim delom Bukovnice, Ovsiščem in Malim Vrhom.

Naslednja oblika izobraževanja poteka posredno preko prospektnega materiala, razglednic, plakatov, brošur ali podobnih tiskanih materialov. Ti morajo biti oblikovani skladno s celostno podobo vasi.

Ciljne skupine:

Zaradi lažjega pregleda nad aktivnostmi, katere bo v uvajanju projekta potrebno izvajati, smo del ciljev izobraževanja uvrstili v funkcijo izobraževanja domačinov, del pa za izobraževanje gostov. V idealu izvedbenega projekta bi bilo kasnejše vzajemno izobraževanje gostov in domačinov. Eni drugim lahko posredujejo znanja na sproščen način v obliki individualnih razgovorov ali družabnih srečanj. Tako se srečujeta utrip mesta in vasi v svojih najkvalitetnejših dimenzijah.

a.) vaščani:

Predvidevamo, da bo izobraževanje vaščanov intenzivnejše v začetnem obdobju, ko bo program blagega turizma šele v uvajalni fazi. Številčno bo zelo omejeno zaradi majhnosti vasi, zaradi neugodne starostne strukture in nagnjenj samih vaščanov. Predvsem bo težko animirati vaščane za lastno izobraževanje v smeri domačih obrti (lončarstvo, kovaštvo, tkanje ipd.). V primeru, da bodo vaščani idejo o novi podobi vasi sprejeli za svojo, bodo tudi sami izrazili potrebo po izobrazbi.

b.) gostje:

Izobraževalne oblike, namenjene gostom Bukovnice, bodo prevladujoče. Glede na izredno široko paleto možnosti pritegnitve različnih ciljnih skupin, mora organizator izobraževanja v vasi upoštevati dejstvo, da je od razpisanih oblik izobraževanja odvisna tudi struktura gostov v vasi. Za vas, ki ponuja blagi turizem je smotrno, da jo obiskujejo takšni gostje, ki imajo pozitiven odnos do kulturne in naravne dediščine, ekologije in ljudskega izročila. Različne oblike izobraževanja so lahko namenjene različnim interesentom, ki jih opredeljujemo kot možne goste vasi:

- glede na starost (otroci, šolska mladina, študentje, odrasli, ostareli);
- glede na domicil (vaščani, meščani, tujci);
- glede na zahtevnost (eni, ki potrebujejo oddih in mir, drugi, ki iščejo v vasi njeno avtentičnost in sporočilnost in tretji, ki prihajajo v vas po nova znanja).

Področja izobraževanja:

Na tem mestu področja in teme izobraževanja zgolj nakazujemo, saj bo njihova tržnost pokazala, katere od njih bodo postale stalne, katere občasne in katere izobraževalne teme se v kraju ne bodo oprijele.

* domače obrti:

- lončarstvo;
- kovaštvo;
- tkalstvo;
- od lanu do lanenega prta;
- mlinarstvo...

* ekologija:

- biotopi;
- vode;
- gozdovi;
- izumirajoče rastlinske in živalske vrste...

* kmetijstvo:

- biološko kmetovanje;
- biološko vrtnarstvo;
- biološko sadjarstvo in vinogradništvo;
- zeliščarstvo;
- semenarstvo;
- gojenje rastlin pod folijo in v rastlinjakih...

* drugo:

- tuji jeziki;
- branžna izobraževanja;
- računalništvo;
- podjetništvo;
- izkoriščanje alternativnih energetskih virov;
- alternativne vede (medicina, prehrana,...)

Prostorske in infrastrukturne potrebe:

Prostorske determinante kraja bodo precej krojile dinamiko izvajanja posameznih izobraževalnih oblik. Na tem mestu smo se omejili na tri variantne prostorske rešitve: izobraževalne oblike, ki potekajo na prostem, izobraževalne oblike, ki se dogajajo v združenem domu in izobraževalne oblike, ki se dogajajo v temu namenu posebej prilagojenih domačijah.

Sedanjim potrebam vasi dvorana popolnoma ustreza, saj se le redko uporablja - predvsem v funkciji zborovanj vaščanov. Za izobraževalne oblike, kot so seminarji, delavnice, razne šole ipd., je ta trenutek zelo malo prostorskih možnosti. Predvsem tiste oblike izobraževanja, ki zahtevajo zaprti prostor, bodo vsaj v začetni fazi zelo omejene. V ta namen je na razpolago le dvorana združnega doma, katero bi bilo potrebno temeljito renovirati in opremiti, da bi pridobila potrebno funkcionalnost za zahtevne goste (tudi tuje). Investicije v dvorano bi morale upoštevati arhitektonske in etnografske smernice, definirane za vso vas. Notranja oprema dvorane bi morala ob vseh sanitarnih normativih (priročna kuhinja, stranišča, zračnost, svetloba) odgovarjati še didaktičnim potrebam. Te so seveda za različne ciljne skupine precej različne, vsem skupne pa so nedvomno sedežna oprema v kmečkem slogu (vendar ne premasivna), tabla, grafoskop, računalniška oprema ipd.

Poleg dvorane združnega doma bi za delavnice ali seminarje z manjšim številom udeležencev (do 10) zadoščala tudi v ta namen urejena in opremljena vaška (stanovanjska) hiša. Njena lokacija je možna v vseh treh naselbinskih enotah: v centru vasi, na Ovsišču ali na Malem Vrhju. Koristniki posameznih izobraževalnih oblik so lahko nastanjeni pri domačinih, ki oddajajo sobe gostom ali v posebej za goste prirejenih bivalnih zgradbah. Predpostavljamo, da bi lahko bila sčasoma ponudba bivalnih možnosti dokaj pestra.

Izobraževalne oblike na prostem imajo najboljše možnosti za taborske oziroma "camp" nastanitve ob Bukovniškem jezeru. Tam je možno poleg že utečenih oblik taborniškega poletnega utripa izvajati še številne druge, predvsem poletne oblike izobraževanja. Nastanitev v naravi je primerna za mlajše ciljne skupine. Ne kaže izključiti tudi možnosti, da pridejo gostje na posamezne izobraževalne oblike od drugod. Na nekatere delavnice lahko hodijo gostje iz okoliških

zdravilišč in hotelov (Pomurja). Možno je predvideti tudi udeležbo koristnikov posameznih izobraževalnih oblik iz zaledja (Murska Sobota, Lendava, Ljutomer, Gornja Radgona) in okoliških vasi.

V gornjih razčlenitvah možnosti različnih izobraževalnih oblik in tem smo že pokazali na prepletenost izobraževalnih aktivnosti s turističnimi dimenzijami utripa v vasi. Jasno je, da mora biti projekt izobraževanja za uspešno funkcioniranje celotnega projekta vsaj delno uresničen. To velja predvsem za začetna izobraževanja prebivalcev vasi in za pasivne oblike izobraževanja. Vse ostale možnosti ostajajo odprte in odvisne od akterjev oziroma iniciatorjev izobraževanja. Več jih bo, večji bo efekt turističnega izkupička od gostov, ki bodo prihajali v vas zaradi vasi same, zaradi izobraževanja ali zaradi obojega hkrati. Nedvomno se same teme izobraževanja vklapljujejo v avtentično podobo vasi in jo celo plemenitijo. Izgled in fenomen kraja je sam po sebi brez izobraževalne funkcije namreč preskop, da bi animiral vsakega gosta. Z razpisom posameznih tem izobraževanja dosežemo poleg ostalih pozitivnih učinkov še to, da sami vplivamo na izbor ciljnih skupin obiskovalcev vasi.

5.6. Dodatna ponudba

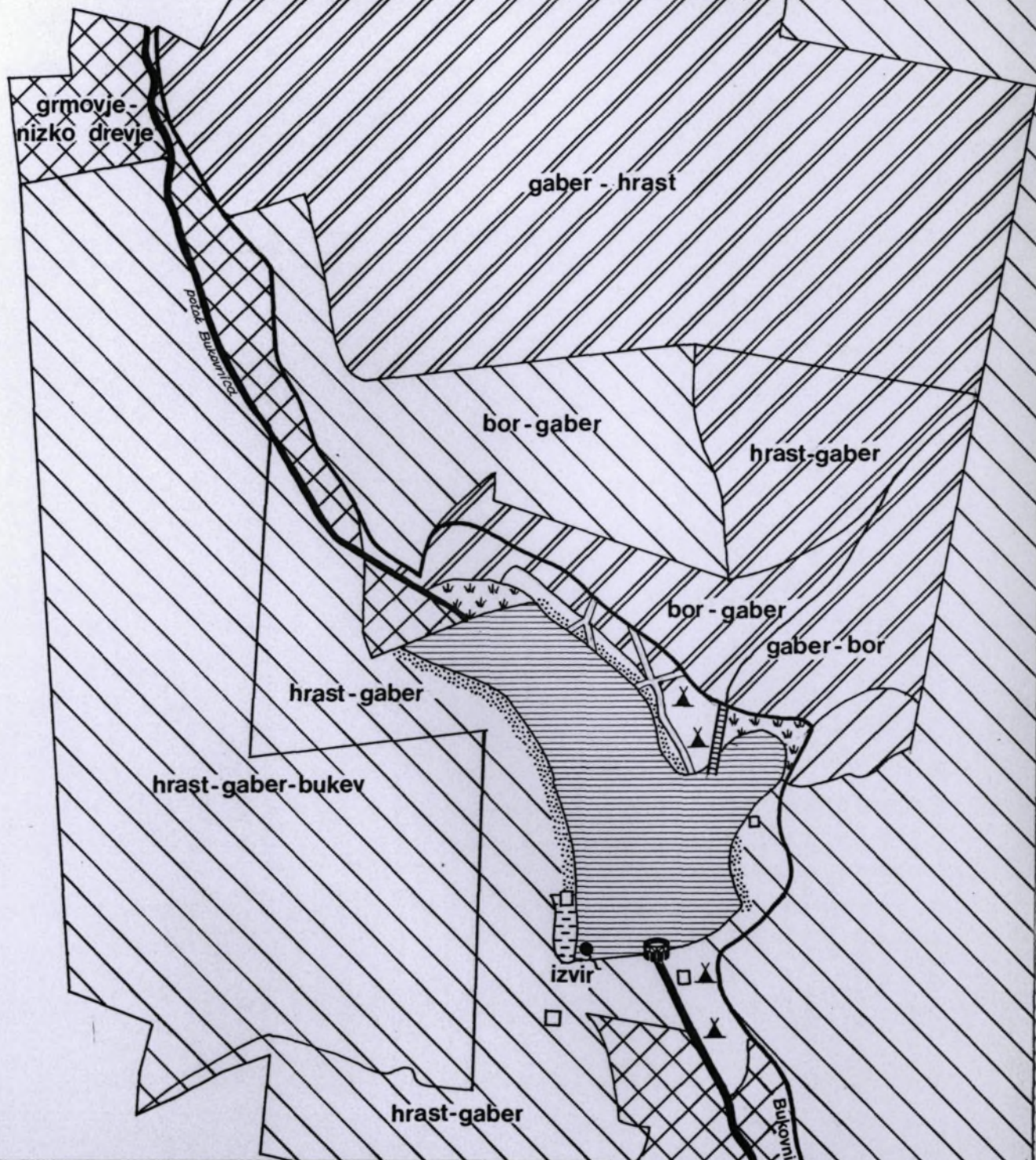
Rastlinstvo je na splošno zelo bogato, od najmanjših cvetlic do velikih dreves. V gozdu (to je največji gozd v Prekmurju) okoli vasi prevladuje bukev, od tod tudi ime Bukovnica. Za nabiralce so zanimive različne vrste gob ter jagode in borovnice, prav tako pa je bogato tudi drugo podrastje. V bližini Bukovnice so z zakonom zaščiteni gozdni rezervati Ginjevec v Dobrovniku, Motvarjevci in Zgornje Kobilje na Kobilju, v katerih je prepovedano sleherno gospodarjenje.

Tudi živalstvo je zelo pestro. Za razliko od ostalih delov Prekmurja, je v gozdovih okoli Bukovnice manj nizke divjadi. Prevladujejo divji prašiči, jeleni in srnjad. Med raznovrstnimi pticami je tudi veliko selivk, ki se tu ustavljajo med svojimi preleti, ali pa takšnih, ki tukaj prebijejo toplejšo polovico leta. Med njimi je najznačilnejša štokrlja, ki je pravi simbol pokrajine, in je po zakonu o lovu zaščiten ptica. Na mokrotnem svetu je obilo žab. Z onesnaženjem Mure in potokov so se ribe zredčile, ribiške družine pa jih gojijo v stoječih vodah, zlasti v umetnih jezerih.

Tik pred izstopom iz gozda na jugu v smeri proti Dobrovniku so povirje potoka Bukovnica zajezili v Bukovniško jezero, ki je primerno za kopanje, čolnarjenje in ribolov. V njem Ribiška družina Lendava že vrsto let načrtno goji krape in linje, prodaja pa tudi ribolovne dovolilnice.

VALORIZACIJA OKOLICE BUKOVNIŠKEGA JEZERA

MERILO 1:10000

- SREDNJE GOSTI SESTOJ GOZDA
- GOSTI SESTOJ GOZDA
- GOSTI SESTOJI JELŠE, ZAMOČVIRJENA ZEMLJIŠČA (GOSTA PODRAST)
- ZAMOČVIRJENA OBALA S TRAVO
- ZAMOČVIRJENA OBALA Z LOČJEM
- SUHA, LAHKO DOSTOPNA OBALA
- JEZERO
- ŠOTORIŠČA
- POT DO VODE (DOSTOP ZA KOLESA IN AVTOMOBILE)

- POMOL
- HIŠE IN DRUGI OBJEKTI
- ZAPORNICA

Jezerska voda je sicer zdravstveno neoporečna, vendar je neprijetnega videza z barvo, ki spominja na belo kavo. Proučiti bi bilo potrebno možnosti za izboljšanje njene vizualne privlačnosti, čeprav zaradi obilice mulja uspeh ni gotov oziroma je povezan z večjimi stroški.

Za zagotovitev celovitejše izrabe Bukovniškega jezera v turistične namene so nujno potrebni tudi naslednji ukrepi:

- izboljšati možnosti vstopa v vodo,
- urediti in očistiti jezersko obalo,
- temeljito očistiti jezersko dno, ki je z različno navlako in predvsem ostrimi robovi starih pločevink nevarno za kopalce (dno je namreč tako plitvo, da je mogoče daleč od brega hoditi),
- razmejiti sektorja za kopališko in ribiško rabo,
- zavarovati drstišče rib,
- urediti manjšo izposojevalnico čolnov,
- urediti sprehajalno pot okoli jezera,
- preprečiti neposreden dostop avtomobilov do jezerske obale (urediti je torej potrebno parkirišče),
- izboljšati ambient in ponudbo v že obstoječih objektih, ki nudijo pijačo,
- urediti možnosti za šotorjenje (v kampu naj ne bi bile prikolice, temveč le prostori za manjše platnene šotore; za to so dovolj ugodne možnosti na lokacijah, ki so že danes delno koriščene v ta namen).

Valorizacija okolice jezera je pokazala, da je ambientalno v dovolj privlačnem okolju, ki ga krasijo tipični obvodni gosti jelševi sestoji, na severovzhodu gostejši sestoji gabra, hrasta in deloma bora, na vseh ostalih straneh pa manj gosti sestoji hrasta, gabra, bora in bukve.

Bukovniško jezero bi lahko pomenilo pomemben košček v mozaiku bukovniške ponudbe, saj omogoča prej naštete aktivnosti le pol ure hoda od vasi. Vseeno pa bi bilo potrebno do Bukovnice urediti sprehajalne, jahalne in kolesarske poti, nikakor pa ne dopustiti možnosti za avtomobilske prevoze.

V bližnji okolici je še nekaj pomembnih vodnih pojavov. Pod vasjo teče potok Bukovnica, katerega povirje je zelo močvirno in pred vstopom v gozd na južni strani tvori pravo malo močvirje. Močvirja so prekmurska značilnost, ki pa ji politika izsuševanja zemljišč ni bila naklonjena. Zato so ogrožene mnoge živalske in rastlinske vrste. Omenjeno močvirje je potrebno proučiti in ga opremiti z ustreznimi izobraževalnimi napisi, ki bodo o tej naravni značilnosti poučevale obiskovalce in nato to tržiti v sklopu celostne turistične ponudbe. Lahko bi bilo vključeno v gozdno - vegetacijsko učno pot, vsekakor pa ga je potrebno strogo varovati, ker ima poleg ostalih tudi pomembno samočistilno ekološko funkcijo za vaše odplake.

Blizu Bukovniškega jezera je kapela Svetega Vida. Proščenje v nedeljo po Vidovem (15. junija) je povezano z božjo potjo. Iz studenca blizu kapele zajemajo vodo za "zdravljenje oči".

V okviru dodatne rekreacijske ponudbe bi bilo potrebno poskrbeti predvsem za ustrezno urejene:

- sprehajane poti,
- kolesarske steze,
- jahalne poti,
- otroško igrišče (zabavišče).

Razne opremljene poti je mogoče speljati tudi do bolj oddaljenega, a privlačnega zaledja. V vseh smereh okoli Bukovnice, predvsem pa do bližnjih vasi, ki bi s tem zajemale del dobrobiti od izvedbe projekta. V njih bi se lahko sčasoma izoblikovala dodatna turistična infrastrukturna ponudba. Lahko bi organizirali krajše in daljše izlete do Mure. Do Mure peš, na konjih, z vprego, z avtomobili itd., nato pa spust s čolni po toku reke in spet povratek na enega od prej omenjenih načinov. To lahko zadovolji tudi avanturistično navdahnjene turiste. Ob poti bi si lahko ogledali različne zanimivosti in znamenitosti, spoznali še Ravence in Dolince, zgodovino Prekmurja, pomen reke Mure itd.

Seveda pa ne smemo pozabiti znamenitih okoliških cerkva: plečnikove umetnine v Bogojini, romanske cerkve Sv. Martina v Martjancih itd., zdravilišč in termalnih kopališč, vinorodne pokrajine Lendavskih in Slovenskih goric. Za tovrstno celovitejšo ponudbo pa so potrebne ustrezne organizacijsko-povezovalne oblike, ki bi morale prinesiti pozitivne učinke vsem vključenim partnerjem...

6. KOMUNALNA IN INFRASTRUKTURNA OPREMLJENOST

Stanje na področju komunalne in energetske infrastrukture je eden od pogojev funkcioniranja vasi. Predmet tega dela raziskave je analiza obstoječega stanja in predlog potrebnih ureditev glede na končno namembnost vasi.

V vasi Bukovnica ni obrtne dejavnosti, niti trgovine ali drugega oskrbnega objekta. Vse oskrbne funkcije so v bližnji Bogojini.

Namen projekta revitalizacije je, da se ohrani prvobitnost vasi, ob tem pa se spremeni namembnost posameznih objektov, ki se preusmerijo v turizem, domačo obrt ipd.

Analiza obstoječega stanja je narejena na osnovi terenskega dela, razgovora z upravljalci posameznih infrastrukturnih objektov in na osnovi razgovora s prebivalci vasi.

* Vodooskrba

Vodooskrba v vasi Bukovnica temelji na vaškem vodovodu, na katerega je priključeno okoli 70% gospodinjstev. Ostala gospodinjstva imajo zgrajene lastne vodnjake.

Vodovodni sistem je zgrajen iz dveh vodnjakov v centru vasi (poleg trafo postaje). Iz vodnjakov se voda prečrpava v vodohran, ki je zgrajen na zahodni strani vasi. Vodohran ima prostornino 10000 l. Iz vodohrana je do posameznih objektov speljan vaški vodovod. Kvaliteta cevi vodovodnega sistema je različna, odvisno od časa gradnje in dograjevanja posameznih krakov.

Obstoječi vodovodni sistem ne zadošča za napajanje celotne vasi, zato je nekaj gospodinjstev zgradilo lastne vodnjake. Povprečna globina vodnjakov je 8 - 9 m; voda je do sedaj neoporečna. Pomanjkanja do letošnjega leta oziroma zadnjih dveh sušnih let ni bilo. Značilno je, da je treba vodnjake redno čistiti, ker se zamuljijo.

Voda se uporablja za prehrano, sanitarne potrebe in napajanje živine.

* Odvod odpadnih voda

Odvod odpadnih vod v naselju ni urejen. Meteorne vode iz cestišča in strešin se stekajo po terenu.

Večji problem predstavljajo fekalne odpadne vode iz gospodinjstev in fekalne vode od živinoreje.

Praktično vsaka hiša ima sanitarije in odvod odpadnih vod iz kuhinje. Urejeno odvodnjo preko greznic ima samo šest novejših objektov. Kakovost greznic ni bilo možno proučiti, vendar sklepamo, da so zgrajene v obliki ponikovalnic. Ostali objekti imajo urejene izpuste direktno po terenu ali v bližnje gnojne jame iz hlevov.

Vsaka hiša z živino ima pripadajočo jamo za gnoj in odpadne vode. Vsi objekti so neustrezno urejeni, ni možnosti lovljenja izcednih vod, gnojnica se ponekod prosto izliva nizvodno po travniku.

Takšno stanje je za varovanje okolja neustrezno in predstavlja možnost onesnaženja vodnjakov in pitne vode.

*Električna energija

Vas se oskrbuje z električno energijo preko 20 kV sistema iz RTP Murska Sobota. V vasi je zgrajena stolpna trafo postaja, v kateri je montiran transformator moči 100 kVA (oznaka trafo postaje TP 111 - Bukovnica). Iz trafo postaje je zgrajeno prostovodno nizkonapetostno električno omrežje do posameznih objektov. Z električno energijo so oskrbovana vsa gospodinjstva v vasi.

Obstoječe električno omrežje povsem zadošča potrebam. Napetost je izredno dobra, nihanj praktično ni. Tudi omrežje samo je, po izjavah upravjalca (Elektro Murska Sobota), v dobrem stanju. Težave z električno energijo imajo samo bližje zidanice, ki so preveč oddaljene za oskrbo iz TP Bukovnica in se išče ustrežnejša rešitev napajanja.

* Telekomunikacije

V vas Bukovnica je napeljana telefonsko omrežje iz bližnje Bogojine, kjer je končna telefonska centrala, iz katere je speljano PTT omrežje v vasi Bogojina, Ivanci, Filovci in Bukovnica. Kapacitete centrale so zasedene.

Do Bukovnice je zgrajen prostozračni PTT kabel. V vasi je 8 telefonskih priključkov, možnosti dodatnih v tem trenutku ni.

Predlog potrebne ureditve:

* Vodooskrba

V končni ureditvi vasi oz. njeni revitalizaciji bi bilo smotrno vodooskrbo poenotiti. To je potrebno predvsem zaradi nemotene oskrbe, kakor tudi zaradi lažje kontrole neoporečnosti.

V ta namen je potrebno poiskati dodatne vodne vire (varianta dodatnega vodnjaka v vasi ali bližnji okolici). Povečati je potrebno tudi kapaciteto vodohrana oziroma zgraditi novega. Prostornina naj se giblje do 50 m³, kar je odvisno od končne namembnosti objektov. Preveriti in zamenjati je potrebno tudi vodovodno omrežje, da se izgube zmanjšajo na minimum.

Vodnjaki pri posameznih hišah naj vsekakor ostanejo. Uporabljajo naj se za napajanje živine. V njih pa je potrebno zagotavljati ustrezno kvaliteto pitne vode.

Za potrebe požarne zaščite predlagamo ureditev manjšega zajetja na Bukovniškem potoku, ki lahko služi tudi drugim namenom (ima lahko estetsko privlačno funkcijo sredi sprehajališč).

* Odvod odpadnih vod

Problematiko odpadnih vod je potrebno reševati ločeno za odpadne vode iz gospodinjstev in odpadne vode iz živinoreje.

Odvod odpadnih vod iz hlevov (gnojnica) je potrebno rešiti tako, da se ob gospodarskih objektih uredijo ustrezna gnojišča in sicer v vodotesni obliki (bazeni, pregrade ipd.). Omogočeno mora biti lovljenje izcednih vod, preprečen njihov izliv po površini in ponikanje v podtalje. Na gnojišča se ne sme izlivati nevarnih in strupenih snovi, saj se gnoj in gnojnica vračata na polja. Samo na ta način je možno preprečiti morebitno onesnaženje podtalja in s tem izvirov pitne vode.

Odpadne vode iz gospodinjstev se morajo voditi ločeno. V prvi fazi predlagamo pri vsakem objektu izgradnjo vodotesnih greznic. Iz greznic se naj odpadna voda črpa in vozi na najbližjo čistilno napravo (v fazi projektov je sistem Bogojina - Filovci, Murska Sobota).

V končni fazi je možna izgradnja kanalizacijskega sistema z izgradnjo biološke čistilne naprave. V primeru Bukovnice predlagamo izgradnjo Emšerjevega usedalnika in biološkega močvirja (lagune). Ta način popolnoma ustreza količini in vrsti odpadnih vod v naselju Bukovnica. Lokacija čistilne naprave je na vzhodni strani naselja ob Bukovniškem potoku.

Zavedati pa se je potrebno, da je izgradnja kanalizacijskega sistema in čistilne naprave odvisna predvsem od razpoložljivih finančnih sredstev (upravičenost investicije).

* Električna energija

Oskrba z električno energijo ni problematična. Obstoječi sistem zadošča tudi za povečane potrebe. Tudi ob veliki dodatni potrošnji je možno obstoječo trafo postajo rekonstruirati na moč 400 kVA brez novih gradbenih posegov (zamenjava transformatorja).

V končni ureditvi okolja bi bilo potrebno električno omrežje kablirati. Tedaj se v glavni povezovalni cesti vzpostavi komunalni koridor, v katerem se položijo vsi komunalni in energetski vodi (vzhodna stran ceste). Kabli se položijo v zaščitnih plastičnih ceveh. V ceveh se izvedejo tudi vsi zemeljski priključki.

V isti koridor se položi tudi telekomunikacijsko omrežje. Njegova širitev je povezana z razširitvijo kapacitet PTT centrale v Bogojini.

* Odvoz smeti

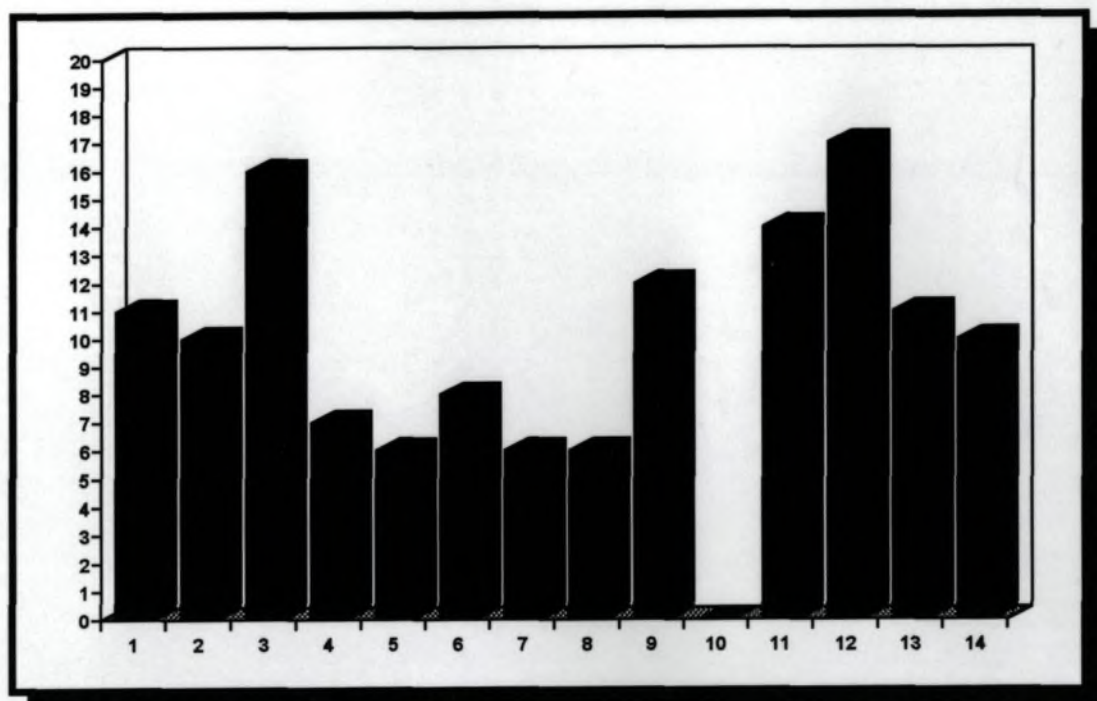
V končni ureditvi vasi je potrebno urediti tudi odvoz smeti.

Izkušnje kažejo, da v takšnih okoljih praktično ni bioloških odpadkov. Papir in podobni odpadki se skurijo v pečeh. Tako nam ostanejo samo odpadki kot so steklovina, kovinski odpadki, večji kosovni odpadki in posebni odpadki iz gospodinjstev (baterije, zdravila, olja ipd.). Zato je smiselno uveljaviti kontejnerski način zbiranja odpadkov (steklo, kovine, drugo). V naselju naj se postavi en večji keson za večje kosovne odpadke in kovino ter nekaj manjših kesonov za steklo ipd.

Z anketiranjem proučena infrastrukturna opremljenost gospodinjstev v vasi Bukovnica potrjuje zgoraj navedene trditve. Dodamo lahko še spoznanje, da problematiko oskrbe s tekočo vodo 6 gospodinjstev rešuje s hidrofori. Opremljenost s sodobnimi sanitarijami je na izredno nizkem nivoju, le nekoliko boljše pa je s kopalnicami.

Črnobele televizorje izpodrivajo barvni, vendar pa je skupno le 12 od 19 gospodinjstev opremljeno s tem pripomočkom. Tudi pralne stroje imajo le mlajša gospodinjstva. Kot najbolj pogosta gospodinjska pripomočka sta razumljivo zastopana hladilnik in zmrzovalna skrinja (omara), ki omogočata dolgotrajnejše hranjenje živil.

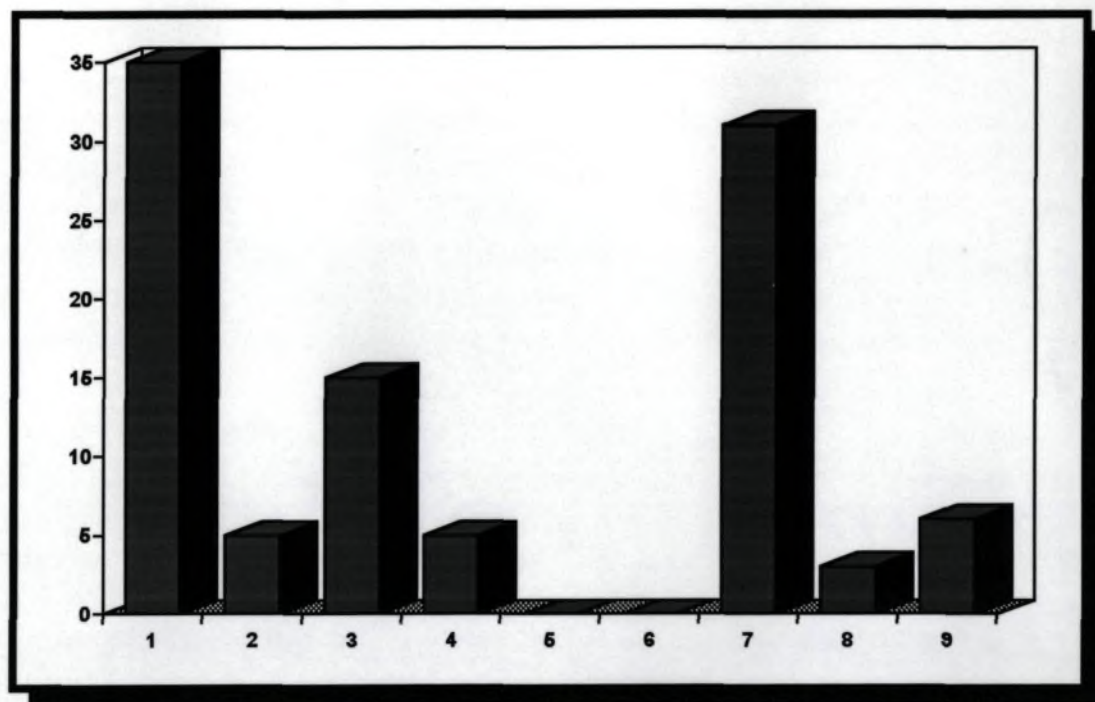
INFRASTRUKTURNA OPREMLJENOST GOSPODINJSTEV

LEGENDA:

- 1 = trofazni tok
- 2 = telefon
- 3 = tekoča voda v hiši
- 4 = hidrofor
- 5 = sodobno stranišče (na odplakovanje) v hiši
- 6 = kopalnica
- 7 = barvni televizor
- 8 = črnobeli televizor
- 9 = pralni stroj
- 10 = pomivalni stroj
- 11 = hladilnik
- 12 = zmrzovalna skrinja (omara)
- 13 = motorno kolo
- 14 = osebni avtomobil

POGLAVITNI PROBLEMI V VASI

LEGENDA:

- 1 = odseljevanje mladih (ostarevanje prebivalstva)
- 2 = neperspektivnost kmetovanja
- 3 = premalo delovnih mest v bližini
- 4 = neurejena komunalna infrastruktura
- 5 = ni trgovine
- 6 = slabi odnosi med vaščani
- 7 = slaba prometna povezanost
- 8 = nove politične razmere (meje)
- 9 = drugo

Opremljenost s prevoznimi sredstvi je relativno skromna. Značilno je, da število motornih koles (11) še vedno nekoliko presega število osebnih avtomobilov (10). S slednjimi so se oskrbeli zlasti mlajši ljudje, zaposleni v bližnjih zaposlitvenih središčih. "Cesta v svet" pa je v slabem stanju.

Zato ni čudno, da prebivalci Bukovnice kot enega izmed dveh najbolj perečih problemov, ki jih tarejo v vsakdanjem življenju, navajajo slabo prometno povezanost. Še bolj pa izpostavljajo problem odseljevanja mladih in z njim povezano ostarevanje prebivalstva. To kaže, da se zelo dobro zavedajo, da vas brez posegov od zunaj nima ravno svetle perspektive. Med ostalimi problemi bolj množično navajajo tudi pomanjkanje delovnih mest. Ključne probleme bi lahko z uvajanjem načrtovanih dejavnosti reševali hkrati.

Razen že navedenih problemov se pritožujejo tudi nad neperspektivnostjo kmetovanja (stvar splošne kmetijske politike), neurejeno komunalno infrastrukturo in poslabšanjem političnih razmer v zvezi z novo državno mejo proti Hrvaški.

Na visoko koherentnost vasi in trdnost vaške skupnosti kaže podatek, da prav nihče ne omenja slabih medsebojnih odnosov med vaščani, na povdarjeno funkcijo kmetijske samooskrbe pa dejstvo, da nikogar ne moti, da v vasi ni trgovine.

7. ZASNOVA PROSTORSKE UREDITVE OBMOČJA BUKOVNICE

7.1. Splošno o revitalizaciji Bukovnice

Z osamosvojitvijo Slovenije se se pričele in se še uveljavljajo obsežne družbenoekonomske spremembe, ki bodo sčasoma imele daljnosežne posledice v vseh porah našega bivanja in ustvarjanja. Pričakovati je postopne spremembe v proizvodnih odnosih, ki se bodo odrazile tudi v ustroju podeželja. Prav Prekmurje s svojo prevladujočo ruralnostjo je v okviru Slovenije zaradi nadpovprečno pomembne agrarne funkcije najbolj na udaru. Paleta preživelih poiskusov uvajanja samoupravnega socializma na vasi zahteva v pogojih uvajanja tržnega gospodarstva temeljito prestrukturiranje in prilagajanje proizvodnih in-putov željenim out-putom.

Zaradi zapletenega součinkovanja različnih dejavnikov je upoštevanje povsem neustrezno zemljiško lastniško strukturo, potrebo po denacionalizaciji, nedorečeno prostorsko zasnovo vaških naselij in podeželja nasploh, neprestano prestrukturiranje razpoložljive delovne sile in zagotavljanje njene polne zaposlenosti ter omejena finančna sredstva za izboljšave, pričakovati vrsto problemov, ki se bodo odrazili v mnogoterih konfliktih in le v počasnem, postopnem prilagajanju posameznih segmentov željeni optimalni zasnovi. Ni dovolj, da vidimo le željeni končni cilj, potrebno je jasno opredeliti potrebne ukrepe z ovrednotenjem vmesnih, kritičnih faz, obenem pa moramo pravočasno postaviti temelje razvojne (gospodarske, socialne, prostorske) politike, obogatene s predvidenim instrumentarijem za njeno realizacijo (Kladnik, 1993).

Ob proučevanju problematike v prekmurskih vaseh, smo razvili naslednji model pristopa k celoviti revitalizaciji podeželskih naselij (Kladnik, 1993)(priloga):

Čeprav splošni model našim izhodiščem ni v celoti prolagojen, je v posameznih segmentih nedvomno dovolj dobra osnova za razmišljanja in iskanje rešitev, zato smo mu skozi raziskavo vseskozi sledili.

Za oblikovanje zahtev za ohranjanje značilne prostorske identitete Bukovnice je potrebno vzpostaviti režim prostorskih ureditvenih pogojev, ki naj usmerja in uokvirja potrebne posege v naselju. Z njimi oblikujemo prostorske varstvene režime, ki postavljajo pogoje za gradnjo ali jo celo prepovedujejo. Posebna pozornost je namenjena jedru naselja.

Izhajamo iz rezultatov morfološke analize ter opredelitev kvalitet in konfliktov, ki v naselju obstajajo:

AGRARNE AKTIVNOSTI

- opredelitev predvidene stopnje samooskrbe
- izraba komparativnih prednosti
- zasnova rabe kmetijskih zemljišč
- predvidene optimalne površine kmetij
- potrebna delovna sila
- opredelitev viškov delovne sile

NEAGRARNE AKTIVNOSTI:

- uvajanje produktivnejšega zaposlovanja
- potrebna delovna sila
- odvečna delovna sila

- iskanje možnosti zaposlovanja
- kreiranje novih delovnih mest
- lociranje delovnih mest:

- na domu
- domači kraj
- drugo zaposlitveno središče

gospodarski elementi:

- potreben kapital
- zagotavljanje avtopropulzivnosti
- nove regionalne vrednote
- terciarizacija
- kroženje kapitala

socialni elementi:

- prevladujoč nekmečki živelj
- prepletanje kmečkega in nekmečkega življa
- odtujevanje med ljudmi
- ohranjanje avtohtone identitete

prostorski elementi:

- nove funkcije
- vaški vzorec

- očuvanje značilne vaške identitete
- vaške funkcije

bivanje

delo

centralne funkcije

komunala in infrastruktura

promet

knstrukcija in rekonstrukcija

kako doseči željeni cilj ?
- strategija

- spremembe zemljiškoposestnih odnosov
- funkcije zemljiške rabe:

denacionalizacija

vzpodbujevalni ekonomski ukrepi

kmetijstvo

rekreacija

zaščita okolja

pravni predpisi

varovanje identitete

* usmeritve za postavljanje novogradenj

Morebitne novogradnje so dopustne na zemljiščih, kjer je možno urediti minimalno komunalno opremo, ki obsega oskrbo s pitno vodo, električno energijo in navezavo na javno prometnico. Novogradnje morajo povzemati likovne in arhitekturne elemente avtohtonih zgradb. Položaj hiše napram prometnici se naj ravna po sosednjem objektu. V kolikor to ni mogoče, je možna drugačna postavitev, vendar mora biti objekt z daljšo ali krajšo fasado obrnjen proti prometnici in od nje oddaljen 1 do 3 m. Obvezna je pritlična hiša. Pri prenavljanju objektov je potrebno ohraniti osnovna razmerja starega objekta, smer slemena in vhoda v hišo.

* oblikovanje novogradenj in prenovljenih objektov

Obvezno je upoštevanje regionalnih arhitekturnih značilnosti po višini, tlorisnem razmerju, naklonu strehe, barvi fasade, barvi kritine, gradbenemu materialu in arhitekturnih detajlih. Za gospodarska poslopja veljajo vsebinsko ista določila kakor za stanovanjske hiše.

* odstranitev motečih, neavtohtonih elementov

V urejeni bioturistični vasi naj ne bi bilo salonitnih streh, neometanih hiš, neavtohtonega zelenja (srebrna smreka), balkonov in teras, ki posegajo v stavbno konstrukcijo, propadajočih hiš, neurejenih dvorišč...

* hišam, ki propadajo, je potrebno dati novo funkcijo

Predlagamo, da se najbolj avtohtoni objekti obnovijo in se v njih uredijo muzeji, delavnice in razstavišča izdelkov domače obrti, trgovina z bio pridelki ipd.

* vzpostavitev središča naselja

Menimo, da bi bilo primerno središču kraja dati funkcije, ki bi dopolnjevale njegovo identiteto. Predlagamo ureditev vodnjaka ali sakralnega znamenja; v vsakem primeru objekta točkastega značaja.

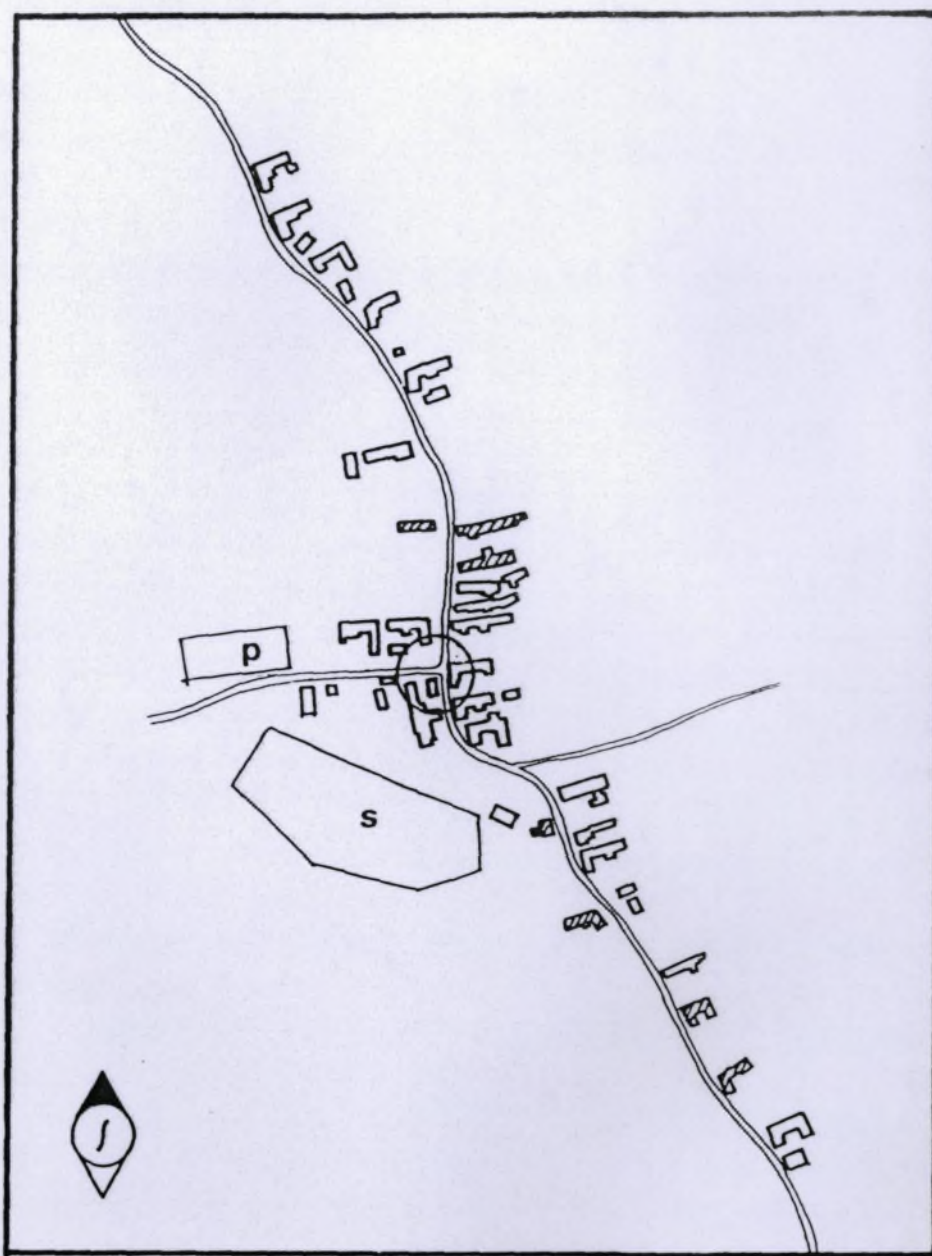
*vedute

Vedute, ki so označene v grafičnem delu, so varovane. V vidnem polju niso dovoljeni posegi, ki bi kakorkoli zmanjšali ali okrnili njihovo pojavnost.

* urejanje prometnic

Prometne poti naj ne bodo širše od 3,5 m; lahko se uredijo odstavna mesta oz. izogibališča. Biti morajo brez robnikov in utrjenih bankin. Poljske poti se naj ne asfaltirajo, temveč se po kolesnicah položijo mrežasti tlakovci. Škarpe in drugi objekti za utrjevanje cestišč naj bodo izvedeni z lokalnimi materiali in zazelenjeni. Obstoječo asfaltno prevleko znotraj vasi bi bilo potrebno sanirati tako, da bi cesta dobila pristnejši videz.

BUKOVNICA usmeritve za urejanje

- p** ureditev parkirišča
- s** prostor za skansen
- ureditev središča
- hiše, primerne za muzej

* ureditev parkirišča

Predvideti je potrebno zadostno število parkirnih mest izven oz. na robu naselja, saj bi bil motorni promet v naselju omejen. Predlagamo ureditev zatravljenega parkirišča v velikosti približno 70 do 100 m² v gozdu ob izhodu na vaško obdelovalno zemljišče na desni strani ceste iz smeri Bogojine. Po potrebi bi ta prostor lahko razširili.

* urejanje komunalij

Komunalne storitve morajo biti izvedene na način, ki zagotavlja ustrezo varovanje okolja.

* ureditev dvorišč

Takšna kot so, niso v okras naselju. Osveščanje lastnikov o celovitosti turistične ponudbe bo ena od prednostnih vsebin v procesu animacije domačinov.

* okolica objektov

Pri prenavljanju objektov je potrebno ohraniti drevesa okoli objekta. Okolica objektov mora biti zazelenjena z avtohtono vegetacijo; predlagamo jablane, slive in orehe.

* poenotenje ograj

Sedanje raznolike oblike ograj bi bilo potrebno poenotiti, ker takšne kot so kazijo videz naselja. Predlagamo nizko leseno ograjo.

* na Ovsišču bi bilo potrebno čim bolj vzdrževati ohranjenost in avtohtonost objektov.

* na Malem Vrhu predlagamo delno zasaditev vizualno najbolj vpadljivih počitniških hiš (zidanic).

* ureditev informacijskega središča

Potrebno bi bilo urediti prostor, kjer bi obiskovalec dobil vse potrebne informacije o naselju, turistični ponudbi, dopolnilnih dejavnostih ipd. V ta namen bi lahko služil vaški dom ali eden izmed obnovljenih objektov.

* ureditev informacijskih panojev, ki seznanjajo obiskovalca z vsebino ponudbe.

Možnosti predstavitve arheoloških potencialov:

Danes je vse manj tistih, ki se spominjajo preteklosti, saj izročila, ki so se prenašala iz roda v rod, bledijo in izginjajo iz spomina. Vse manj jih tudi ve za gomile v gozdovih, na travnikih ali na poljih, ki so v ljudskem izročilu ohranjena kot Atilovi ali turški grobovi. Ljudje jih več

ne spoštujejo, več gomil je izpostavljenih uničevanju in razkopavanju in vedno manj je takih, ki pričajo o davno minulih časih. Gomile okrog Bukovnice so torej ene izmed redkih, ki so še ohranjene v naši pokrajini in prav zato naj bodo deležne posebne pozornosti.

Glede na širok izbor arheoloških spomenikov v bližini vasi Bukovnica predlagamo, da se predstavijo širši javnosti. Njihova predstavitev naj bo nevsiljiva, tako kot so nevsiljivi ti spomeniki naše preteklosti, ki se skladno zlivajo z lepoto narave.

* Gomile

Na gomilna grobišča v okolici naj bi opozarjali smerokazi oziroma lično izdelane table. Prav bi bilo postaviti table ozoroma legende tudi pred vsakim gomilnim grobiščem, ki bi obiskovalce opozarjale na vlogo in pomen gomil, ki so se kljub naravnim katastrofam in vihri človeških nemirov ohranile do današnjih dni kot enkratna, izvirna in zanimiva oblika pokopa v času rimske zasedbe (sredina 1. do konca 2. stoletja).

Gomilna grobišča so prav gotovo svojevrsten in dokaj skrivnosten pojav na ozemlju današnje Spodnje Avstrije, zahodne Madžarske, Pomurja in severne Hrvaške. Avtohtoni prebivalci (ilirsko-keltska plemena) so namreč za svoje poslednje počivališče našli vzore v prazgodovinskih gomilnih grobiščih. Gomile kot nasute zemeljske gmote (pod katero so bili izključno žgani in največkrat posamični pokopi različnih oblik: preprost grob na površini, grob z žaro, grob v jami, grob s kamnito oblogo, grob iz kamnitih plošč, grob z zidano grobnico, grob s pepelnico) so bile najpreprostejše, najtrajnejše in hkrati tudi dovolj zbujujoče oblike groba, ki je poudarjala individualnost posameznika in njegov pomen v politično in socialno razčlenjeni družbi.

* Prazgodovinske naselbinske ostaline

Tablica pred vasjo Bukovnica naj bi obiskovalce opozarjala, da je na nižjih vzpetinah okrog vasi bila najstarejša znana naselbina v Prekmurju in sicer iz časa konca mlajše kamene in bakrene dobe. Danes so na prostoru, kjer je bila naselbina, v glavnem njive ali travniki, ostaline pa so za vedno ostale skrite našim očem, le nekaj malega se je izkopalo pri arheoloških sistematičnih izkopavanjih. Izkopano gradivo hrani Pokrajinski muzej v Murski Soboti. Obiskovalcem Bukovnice bi lahko ponudili predstavitev tega starodavnega naselja v obliki muzejske zbirke v eni izmed praznih hiš v vasi ali v obliki rekonstrukcije dela naselbine na enem izmed platojev (npr. na poljskem kompleksu Kot) okrog Bukovnice.

Možna je tudi ureditev arheološke muzejske zbirke. Za predstavitev je potrebno izbrati primeren in varen prostor v vasi, ga opremiti s potrebno infrastrukturo (elektrika, ogrevanje, varnostne naprave itd.). Zbirka bi bila razdeljena na več tematskih sklopov:

- predstavitev arheoloških spomenikov na Bukovnici in njeni okolici (teksti, fotografije, fotopovečava, zemljevidi);

- predstavitev arheološkega raziskovalnega dela v tem kraju z rezultati (tekst, načrti, fotopovečave, risbe);
- predstavitev eneolitske naselbine na Bukovnici z izborom izkopanih predmetov. Poudarek bi bil na časovni in kulturni opredelitvi naselbine, komunikacij, trgovanja, socialnoekonomske podobe naselja, duhovnega življenja, umetnosti, obredov in verovanja, obrti v naselju (fotopovečave, teksti, risbe, načrti);
- prikaz rekonstrukcije življenja v prazgodovinski vasi (mogoče del dvorišča s hišo, s pečmi, ognjišči, jamami, prikaz izdelovanja keramičnih posod, izdelovanje kamnitega orodja, prikaz tkalstva, izdelovanje oblačil itd.);
- obstaja tudi možnost rekonstrukcije naselbine na planem (vendar pokritem prostoru), v bližini vasi (najprimernejša bi bila lokacija na polju Kot, ki je lažje dostopna). Rekonstrukcija naj bi zajela eno ali več hiš, z dvoriščem, kjer bi bila peč, ognjišče oziroma kurišče, jame. V hišah bi bila predstavljena rekonstrukcija notranje opreme, lončena posoda, kamnito orodje in drugi izdelki pa bi bili odlitki originalov.

Možnosti in načini ponudbe etnoloških vrednot:

* Pleti njive skupaj s kmeti, obdelovati polja po luninem koledarju

Opravila, ki so bila nekoč povsem vsakdanja, lahko danes postanejo predmet turistične ponudbe. Nekateri kmetje na Dolinskem že sodelujejo v raznih projektih za zdravo prehrano in znova plevejo rži, namesto da bi jih škropili s herbicidi. Tem kmetom bi lahko bilo v veliko olajšanje, turistom pa v samopotrditev njihovega počitniškega iskanja, če bi to delo opravljali skupaj. Zmenili bi se lahko tudi, da jim bodo kmetje pridelke pozneje prodali, kolikor je to pač mogoče in kolikor bi turisti to potrebovali. Starejši kmetje še vedo, v kateri fazi mora biti luna za to ali ono opravilo na poljih. Tudi v tem primeru se lahko približevanje k naravnemu ritmu v prijaznem kmetovanju poveže s finančnimi učinki, ki bi jih omogočil ustrezno koncipiran bio-turizem.

* Pomagati pri delu v vinogradu

Na vinorodnih območjih, kjer se pretirano še ne uprabljajo kemična sredstva v boju zoper škodljivce, bi se z ustrezno materialno in idejno podporo pomagalo gospodarju preiti na biološko pridelavo grozdja in vina. Pri tem bi zagotovo zlahka našli turiste, ki bi se vključevali v delo v vinogradu.

Za turiste bi bilo zanimivo, da bi večere preživljali v pristnih starih kletih. Tako bi ob starih jedeh in dobri kapljici preživeli nekaj dni. Dodatna ponudba vsega naj bi bila, da bi se turist brezplačno udeležil trgatve in užil njeno predtrgatveno vzdušje z vso pripravo na trgatve. Ob vrnitvi domov bi odnesel s seboj tudi nekaj zaslužene kapljice.

* Kuhati domače jedi

Med značilnosti posameznih krajev, pokrajin oziroma narodov spadajo nedvomno tudi nacionalne jedi. Tako se lahko turist seznanil s prekmurskimi jedmi in tudi sam pomaga pri njihovi pripravi. Hkrati spozna značilno posodo in vse druge pripomočke v kuhinji. Primer: Peka kruha je del ljudskih navad. Vonj po kvasu, ki polni kuhinjo na dan, ko se peče kruh, je nepozaben. Doma pečen kruh je nekako združen s pojmom družine in ni prijetnejšega občutka, kot je okus prve rezine pravkar pečenega kruha, namazane s svežim maslom.

Nemalo je gospodinj, ki znajo speči kruh v lončenih pečeh. Peka kruha je dandanes prava umetnost, saj je zanjo potrebno veliko znanja od priprave kvasa, pa vse do kurjenja v peči.

* Nabiranje zdravilnih rastlin

Večtisočletno izkustvo preprostega človeka potrjuje, da je živel in še živi z naravo. In čim bolj je živel z njo, tem bolj je segal po zdravilih, ki mu jih je dajala. Izročilo pa mu je dalo na voljo vrsto zdravilnih zelišč, in to izročilo se je bogatilo iz roda v rod.

Med vodenimi sprehodi po travnikih, gozdnih jasah in gozdovih v okolici vasi Bukovnica bi lahko turist spoznaval zdravilne rastline in se seznanil z delovanjem, uporabo in pripravo zdravilnih zelišč.

Tečaji domače obrti

V nekaterih vaseh še danes najdemo za Prekmurje nekdanje tako značilno obrt - tkalstvo. V to dejavnost bi lahko vključili zainteresirane turiste, gospodarju pa bi lahko s tem ponudili možnost dodatnega zaslužka.

Turist bi se med drugim tri do štiri dni udeleževal nekaj urnega pouka tkanja in se pri tem naučil osnov stare in lepe obrti. V zahvalo za svoj trud bi svoj izdelek dobil v trajno last, obenem pa bi po želji lahko še razširil svoje znanje v tej dejavnosti. Ročno narejana rjuha ali prt bi turistu pomenila več kot pisani prospekt, razglednica ali značka.

Smo eden tistih narodov v Evropi, ki imamo izredno pestro in raznoliko lončarsko dediščino, še posebej v Prekmurju. Z raznimi tečaji bi lahko turiste seznanili tudi s to domačo obrtjo.

Podobno bi veljalo urediti na Bukovnici še kovaško, kolarsko, mizarsko in čevljarstvo delavnico, saj so bile nekdanje te domače dejavnosti v vasi najbolj razširjene. Kovaška delavnica občasno še danes zaživi.

Dodatno bi lahko kot hobby program ponudili osnovna znanja iz pletarstva, izdelovanje izdelkov iz papirja ter izdelkov iz slame. Možna bi bila tudi samo demonstracija različnih obrti in prodaja izdelkov na licu mesta.

Ponuja se tudi demonstracija v obliki oživljanja in ponazoritve tradicionalnih šeg in običajev, ki bi bile lahko posredovane v obliki obdobjnih prireditev:

- prekmursko gostüvanje,
- praznik kolin,
- lončarska noč,
- sejem ljudske obrti,
- dnevi prekmurske kuhinje,
- dnevi vina in pesmi,
- martinovanje,
- lucijino.

Odpirajo se tudi možnosti širše ponudbe, ki bi vključevala popotovanje od kmetije do kmetije in bi vključevala značilno ponudbo tudi v okoliških naseljih. Lahko bi se organiziral niz kmetij z različno ponudbo, tako da bi turisti lahko po krajšem bivanju na eni odšli na drugo, kjer bi jih čakala drugačna doživetja. Poudariti moramo, da je najpomembnejše, da te značilnosti niso samo navidezne, marveč pristne.

Potrebno bo zagotoviti gostinsko ponudbo tudi za prehodne goste. Hrana in pijača bodo v glavnem iz bio pridelave in predelave na Bukovnici. Pomembno je, da bi bilo mogoče ponuditi hrano tudi za vegetarijance.

Priprava jedi bi bila po eni strani obrnjena k tradiciji, po drugi strani pa naj bi zasledovala tendence nove prehranjevalne kuhinje. Glede na pričakovanja o precejšnjem zanimanju za prekmurske specialitete, se ponujajo možnosti za specializirane prodajalnice gibanic, retešev, mesa iz tunke, domačih salam ipd. Za otroke ne bi bila odveč ponudba ocvrtega krompirčka...

Osnove marketinškega pristopa:

Potrebno je oblikovati in ponuditi tako bogat razvedrilni program ter ga tudi cenovno dovolj privlačno oblikovati, da bo tako stacionarni kot prehodni gost kar največ časa prebil v vasi.

V turistično razvitem svetu so prešla gostinska podjetja na oblike skupne prodaje gostinskega blaga in storitev (Pauko, 1982). Izoblikovala se je vodoravna in navpična poslovna povezanost.

Z vodoravnim gostinskim povezovanjem zagotavljamo funkcioniranje prodajne, nabavne, kadrovske, socialne in finančne službe. Gre za delitev dela in sočasno povezovanje istovrstnega dela. Na Bukovnici kot bioturistični vasi bo vsekakor obstajala določena homogenost (sličnost) predmetov poslovanja, kar je pogoj za možnost vodoravne integracije. Gre za sličnost predmetov poslovanja ne le na področju turizma (gostinstva), ampak tudi kmetovanja kot posebne dejavnosti in ostalih dopolnilnih dejavnosti. Zaradi majhnosti in majhnega števila obstoječih in predvidenih objektov ter njihove lociranosti na majhnem območju, predlagamo enovito organizacijsko obliko (podjetje), ki bi lahko v največji meri realizirala obravnavana stičišča in dosegla čim večji sinergetski učinek.

Znotraj Bukovnice kot bioturistične vasi je nujno tudi navpično povezovanje. Predvsem pa je vidik navpičnega povezovanja pomemben pri povezovanju Bukovnice navzven. Mislimo predvsem na povezovanje s prevoznimi organizacijami in na oblikovanje določenih "paketov storitev".

Obstajajo možnosti povezovanja s prevozniki (Integral, Certus, Izletnik, Avtobusni promet Murska Sobota in drugimi manjšimi, pa zato morda bolj prilagodljivimi), ki bi pripeljali turiste na Bukovnico ob delovnih, folklornih ipd. prireditvah. Še bolje pa se je povezati z agencijami, ki so znane po vsebinsko (tudi zgodovinsko) bogatih izletih (itinerarjih).

Naslednja oblika povezovanja pa je povezovanje z velikimi turističnimi centri v Pomurju. Moravske Toplice, Zdravilišče Radenci, Zdravilišče Lendava, Termalno kopališče Banovci so središča, iz katerih lahko v skupinah ali pa tudi posamič pridobimo goste.

Kreiranje turističnih služb:

Njihova osnovna naloga je pospeševanje prodaje v obliki pomoči in svetovanja gostom, da bodo čim bolj polno doživeli bukovniško ponudbo. Gostu je potrebno ponuditi čim več kar najbolj kakovostnih uslug, tako da dosežemo njegovo čim večjo potrošnjo in ponovno vračanje na Bukovnico. V prodajni politiki stremimo za tem, da bo gost postal naš prodajni agent (pripovedoval bo o Bukovnici in njeni ponudbi prijateljem, sorodnikom, znancem). Gost nam bo dajal tudi ideje za nove, drugačne ali dodatne gastronomske in razvedrilne užitke.

Nakazujejo se potrebe po formiranju informativno-recepcijske službe, ekonomata, vzdrževalne službe, služb za opravljanje različnih storitev in še kakšne.

Izjemnega pomena je učinkovita informacijsko-recepcijska služba, ki naj bi vključevala naslednje dejavnosti:

- vodenje informacijskega sistema,
- korespondenco s turisti,
- rezervacijski sistem,
- distribucijsko službo, ki bo usmerjala gosta,
- blagajno (obračunska služba),
- posredovanje raznih vrst prevozov (taksi-služba na relacijah Bukovniško jezero - Dobrovnik, Bukovnica - Bogojina, Bukovnica - Moravske Toplice, po potrebi pa še ne relacijah Bukovnica - Murska Sobota in Bukovnica - Lendava;
- izposojajo športnih in drugih rekvizitov (npr. koles).

Oblika in številčnost celotnega organizacijskega aparata, kot tudi konceptualna prostorska zasnova nasploh, bo odvisna predvsem od sprejetih izhodišč za morebitno realizacijo idejnega projekta. V zvezi s tem se odpirata dve osnovni različici, ki smo ju zasledovali skozi vsa dosedanja razmišljanja o določenih vsebinskih segmentih in razpoložljivih potencialih.

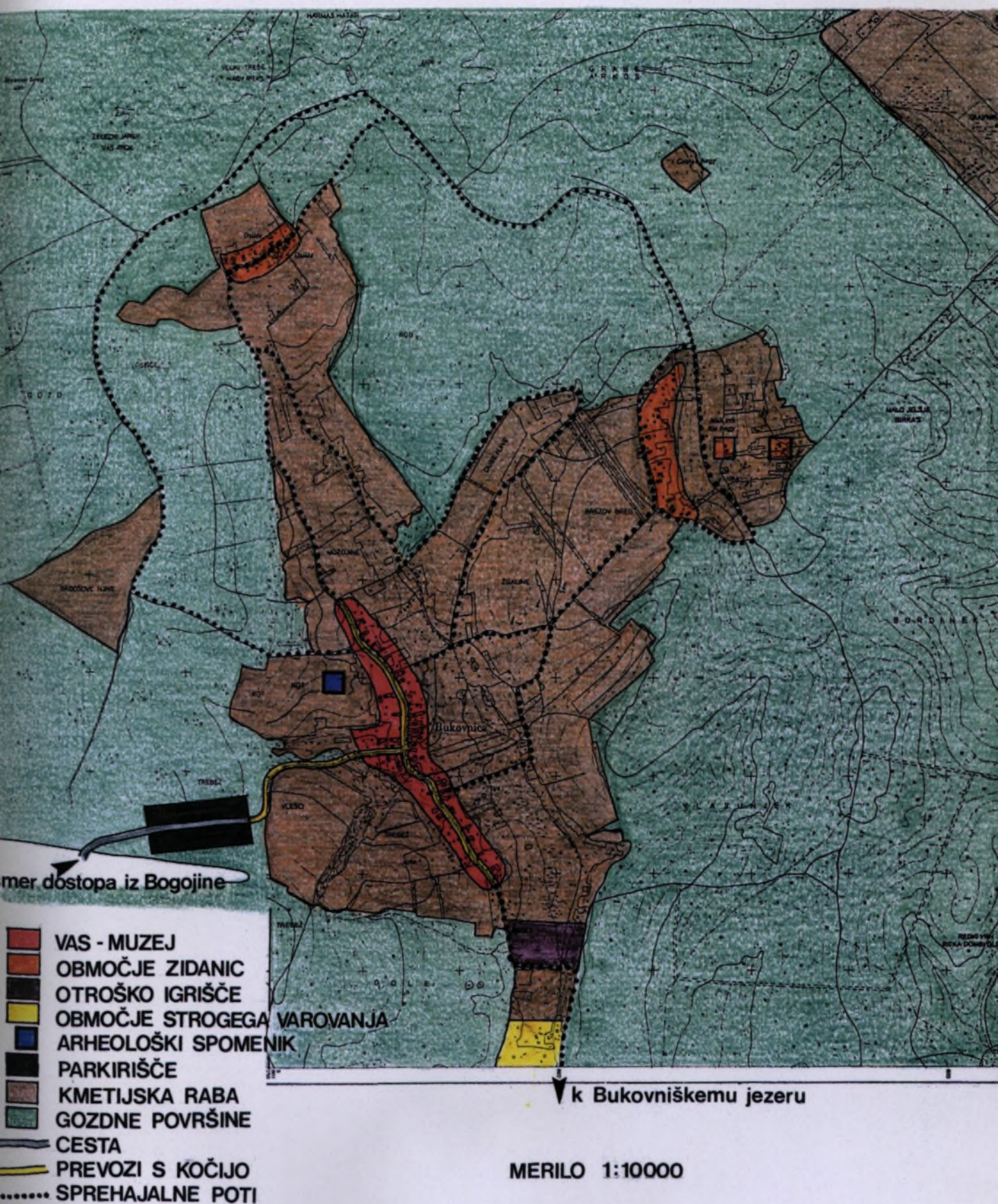
7.2. Minimalna varianta

Za razliko od modernega množičnega turizma, kjer za gotovo hrano neosebno poskrbi natakar, posteljo in sobo pa mu uredi sobarica, katere največkrat niti ne vidi, govori pa z njo skoraj nikoli in pri katerem ostane gost največkrat povsem ločen od socialnega okolja turistične dežele, tovrstna ponudba bioturistične vasi gosta povsem vsrka vase, mu pogrne mizo, postelje posteljo in odpre dušo. To ni množičen turizem, to je turizem za goste, ki si žele idilike in miru in ki potrebujejo tak oddih za psihološko uravnoteženje. Seveda pa je takšna turistična ponudba za gostitelja bistveno bolj naporna, vendar mu ob zagotovitvi boljšega dohodka pri prodaji lastnih pridelkov in zagotovitvi stalne zaposlitve doma, prinaša tudi zadovoljstvo medsebojnega duševnega bogatenja, saj je odnos med gostiteljem in gostom dvosmeren.

Ponujamo torej ekološko neoporečen kmečki turizem, pri katerem kmetijska funkcija še vedno ostaja primarna, turistična dejavnost pa je pomemben spremljajoč moment. Vaški ambient bi ostal relativno prvobiten, a prilagojen turistični ponudbi.

Eden najpomembnejših materialnih pogojev za začetek delovanja bioturistične vasi je gradbena ureditev vaških območij. Hiše na Bukovnici so premalo prostorne in ne pripravljene za sprejem gostov. Ker pa naj bi bodoči gostje živeli z gostiteljsko družino pod eno streho in naj v hiši ne bi bili tujci, ampak bolj prijatelji na obisku, bodo nujno potrebne temeljite preureditve in dozidave, da bo ob domači družini dovolj prostora tudi za goste.

ZASNOVA PROSTORSKE UREDITVE OBMOČJA BUKOVNICE (minimalna varianta)

Turistični ponudbi bi bili prilagojene tudi predelovalnice neoporečne hrane in morda tudi manjše prodajalnice.

Vsaka posamezna predelovalnica je sestavni del določenega kmečkega gospodarstva, kjer se ob osnovni kmečki dejavnosti ukvarjajo na primer s predelavo mleka v sir ali pa z mletjem žit in phanjem kaše.

Sirarna, mlin in druge predelovalnice bi morale biti tako urejene, da omogočajo gostom in obiskovalcem ogled, pri čemer pa prehodni obiskovalci ne bi smeli motiti delovnega procesa. Možnost sodelovanja in pomoči pri predelavi pa naj bi imeli v vasi živeči gostje.

Tovrstna usmeritev narekuje manjše posege v prostor izven vasi, a temeljitejše znotraj vasi same. Sedanji objekti v obeh zaselkih zidanic bi ohranili svojo prvobitno funkcijo. Povdarek na ureditvi rekreacijskih potencialov bi bil na sprehajalnih poteh v okolici vasi med bližnjimi zemljiškimi kompleksi in po bližnjih gozdovih. Gost bi si druge možnosti iskal sam ali pa bi jih odkrival v razgovorih z gostitelji. Za otroke bi bilo potrebno urediti večje, z naravo vizualno usklajeno igrišče, ki bi ponujalo razvedrilo na igralih iz naravnih materialov. Na igrišču bi bile postavljene različne naravne ovire, ki bi ponujale zabavo in sprostitvev tudi odraslim. Na poljskem kompleksu Kot bi lahko nevpadljivo prikazali del arheološke dediščine. Objekte, ki propadajo, bi lahko preuredili v muzeje in delavnice. Parkirišče bi bilo locirano ob robovih cestišča ob izstopu iz gozda (a še v gozdu) na edini prometni vpadnici iz smeri Bogojine, ki bi jo bilo potrebno asfaltirati. Avtomobilski dostop iz smeri Motvarjevcev in do Bukovniškega jezera bi bilo potrebno preprečiti.

Kot vsaka ima tudi navedena varianta prednosti in slabosti:

* prednosti:

- ohranjanje pristnih stikov med gostom in gostitelji,
- neprisiljena in naravna ponudba,
- majhna obremenjenost pokrajine,
- doživljanje njene prvinskosti,
- možnosti postopnega udejanjanja,
- ohranjanje identitete vaške skupnosti,
- večja realnost izvedbe (upoštevaje sedanjo prakso)

* slabosti:

- zahtevnost posredovanja ponudbe, ki je z ozirom na demografski potencial vprašljiva,
- potrebne dodatne gradnje,
- manj delovnih mest,
- relativno manjše povpraševanje,
- omejene možnosti koriščenja vseh potencialov,
- manjši interes potencialnih investitorjev,
- potreba po proračunskih finančnih injekcijah,
- vprašljivi finančni efekti glede na načelo samopreživljanja,
- večja stopnja tveganja,
- manjši učinki na celovito turistično ponudbo regije,
- večja nevarnost nadaljnega propadanja vasi.

7.3. Maksimalna varianta

Tovrstna usmeritev bi prinesla temeljito preobrazbo vasi, temelječo na celoviti ponudbi v obliki živega muzeja na prostem. Večino obstoječih objektov bi preuredili za turistično izrabo, pri čemer bi upoštevali elemente varovanja, ki naj bi ohranili čim bolj pristno podobo danes ambientalno relativno neokrnjene vasi. Moteče elemente bi sanirali. Vas bi s svojo ponudbo ohranila značilen in privlačen videz. Kmetje bi bili le še v severnem delu vasi, delujoči kot nekakšni živi muzejski eksponati. Drugi objekti (tako stanovanjski kot gospodarski) bi bili namenjeni specializirani ponudbi v obliki obrtnih delavnic, predelovalnic, trgovinic in gostinskih lokalov. Morda bi lahko uredili tudi prodajno galerijo izdelkov domače obrti in umetne obrti. Pričakovati je, da bi za takšno celovito ponudbo vladalo veliko zanimanje, ki pa na komercializacijo ne bi smelo vplivati tako, da ponudba ne bi sledila tradicionalnemu izročilu. Zaradi večjega števila gostov bi bilo potrebno bolj izdatno poskrbeti tudi za dodatno ponudbo rekreacije. Zato bi bilo potrebno urediti obsežnejše omrežje sprehajalnih poti, kolesarskih stez in stez za jahanje. V neposrednem vaškem zaledju bi veljalo urediti kmetijsko in gozdno - vegetacijsko učno pot, ki bi obiskovalce seznanjali z glavnimi značilnostmi obeh pojavov v proučevani pokrajini. Stacionarne goste bi usmerili v bungalove, ki bi jih pridobili s preureditvijo že obstoječih zidanic tako na Ovsišču kot na Malem Vrhu. Da bi jim ponudili bivanje v mirnem okolju, bi bilo potrebno prostorsko coniranje, ki bi zmanjšalo pritisk v smereh njihovega bivanja. To bi dosegli s celovito in zanimivo ponudbo v vasi sami, z usmerjanjem na privlačno otroško zabavišče in proti urejenemu Bukovniškemu jezeru. Možna je tudi izgradnja novega turističnega naselja, ki bi ga sestavljale imitacije tipičnih pomurskih hiš (na primer "cimprače" v obliki na ključ, krite s slamo in opremljene s tipično ornamentiko). K dodatni ponudbi bi sodila še ureditev skansna na prostih parcelah med kapelico in vaškim domom ob jugovzhodnem vaškem robu, ki bi imel regionalni značaj. Objekti pa bi lahko bili razmeščeni tudi razpršeno po celem naselju. Razstavljeni bi bili objekti iz različnih pokrajinskih enot

Prekmurja, ki predstavljajo del kulturne dediščine, na primer mlin, kmečka hiša z Goričkega, Ravenskega in Dolinskega, zidanica, tip iztegnjenega doma in doma "na vogel", čebeljak, lončarska delavnica ipd. Ponudba bi bila namenjena celim družinam, zato se za otroke predvideva zgraditev manjšega otroškega zabavišča, ki bi v zanimivosti in privlačnosti prekašalo sleherno dosedanje tovrstno ponudbo pri nas. Igrala bi imitirala naravne materiale, čeprav bi bila do določene mere tudi mehanizirana (in s tem bolj atraktivna). Za takšno obliko je na voljo vrsta zgledov v zahodni Evropi (na primer na Danskem), ki privabljajo obiskovalce tudi od daleč. Locirano naj bi bilo južno od vasi, izvedba pa ne bi smela ogroziti strogo varovanega močvirskega kompleksa s samočistilno funkcijo, ki leži še južneje proti Bukovniškemu jezeru. Arheološke ostaline bi bile predstavljene obiskovalcem v večjem obsegu kakor pri minimalni varianti. Večje bi morale biti tudi parkirišče na dostopu iz smeri Bogojine, ki pa ne bi smelo seči na odprto obdelovalno zemljišče.

* prednosti:

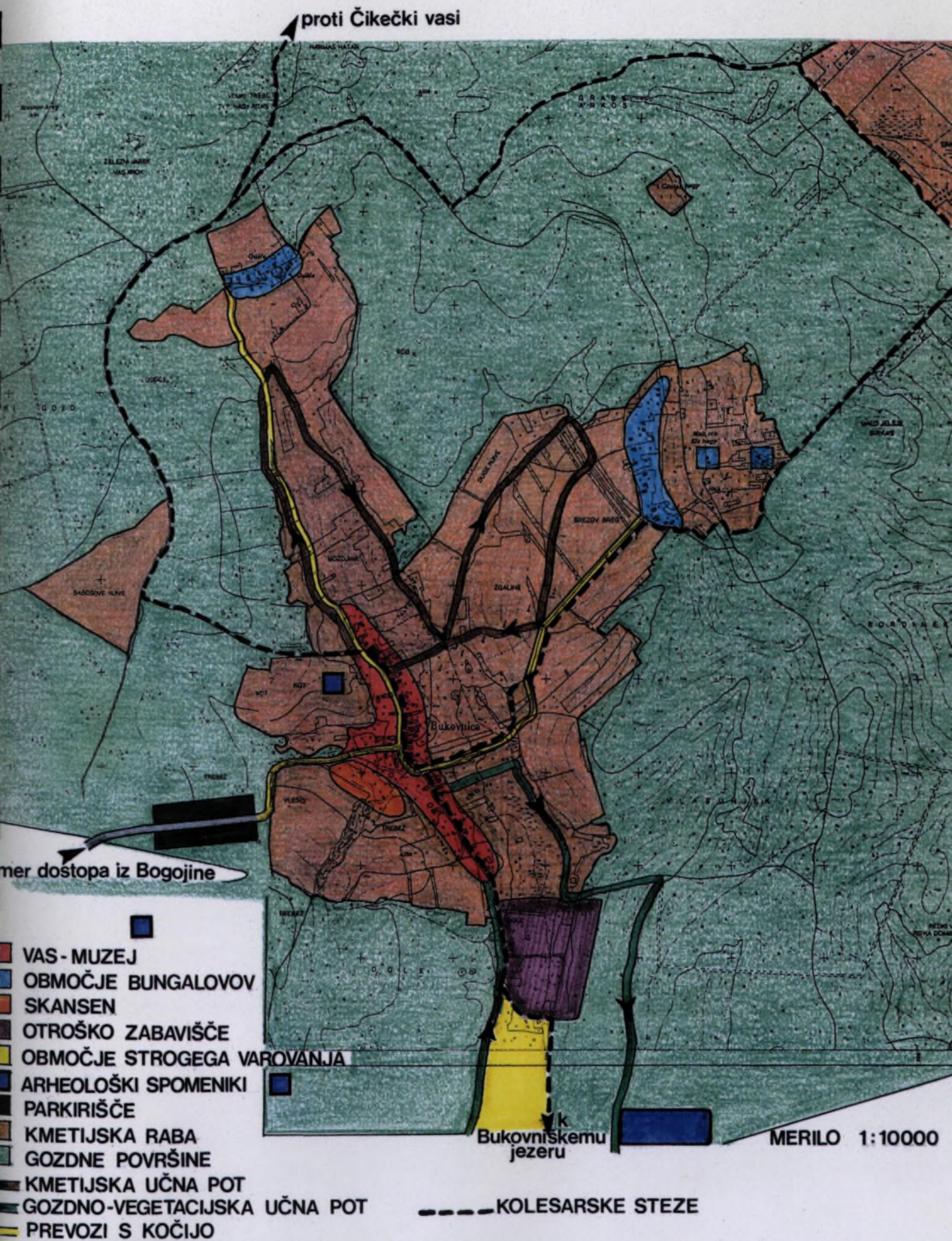
- večje povpraševanje,
- več delovnih mest,
- možnosti udejanjanja načela samopreživljanja,
- večja stopnja koriščenja potencialov,
- načrtno ohranjanje značilne tipike zanamcem,
- večji učinki na celovito turistično ponudbo regije,
- manjše tveganje,
- tržna naravnost,
- vspostavljen celovit kompleks za delovanje sistema,
- uvajanje podjetništva.

* slabosti:

- večje obremenitve (ki pa jih je možno ob razpoložljivih dodatnih vložkih sanirati),
- manj pristni odnosi med gosti in gostitelji,
- prizadeto lokalno prebivalstvo zaradi potreb po preselitvi v nadomestne gradnje,
- propad vaške skupnosti,
- potreba po hitrejši in celovitejši izvedbi,
- potrebna večja sredstva,
- manjša realnost izvedbe.

Obe varianti v bistvu predstavljata dve možni skrajnosti, čas in temeljit razmislek pa naj pokažeta, katera zasluži večjo pozornost. Problematiko je potrebno hkrati doumeti tudi v medsebojnem prepletanju obeh osnovnih idej, ki ustvarja realne možnosti za najrazličnejše vmesne rešitve, ki bi povzele prednosti obeh. V ospredju kakršnegakoli posega pa mora biti preprečitev nadaljnega propadanja vasi in zagotavljanja dostojnega življenja prebivalcem ob hkratnem upoštevanju gospodarnosti in načela samopreživljanja.

ZASNOVA PROSTORSKE UREDITVE OBMOČJA BUKOVNICE (maksimalna varianta)

8. NAMESTO ZAKLJUČKA...

Na osnovi temeljitih proučitev in predlaganih možnih rešitev, bi izboru najboljše možnosti lahko sledil izvedbeni projekt, ki naj bi še bolj poglobljeno opredelil presojo vplivov predvidenih posegov na okolje, ovrednotil pričakovane stroške in koristi ter natančno zasnoval potrebne ukrepe (načrti, nosilci, financerji ...) za konkretno izvedbo projekta samo. Snovalci idejnega projekta smo se pripravljene aktivno vključiti v obe naslednji fazi.

Hkrati lahko idejni projekt služi kot modelna rešitev, ki bi jo lahko z manjšimi popravki uporabili tudi za druga naselja pri nas, za katera bi se predvidele podobne razvojne rešitve.

Posebne pomena je zagotavljanje potrebnih finančnih sredstev za njegovo nadaljnje uresničevanje. Mnenja smo, da lahko pričakujemo odzivnost predvsem pri tistih subjektih, ki bi dolgoročno videli možnosti za oplemenitenje vloženih sredstev. To pa so lahko zainteresirani posamezniki, ki bi si bodisi zagotovili delovno mesto bodisi bi verjeli v uspešno poslovanje, turistična podjetja in turistične organizacije. Tujega kapitala se ne bi smeli braniti. Ob dobri izvedbeno - projektne zasnovi bi lahko morebiti kandidirali tudi za mednarodna posojila.

Za uspešno poslovanje bi bilo potrebno osnovati delniško družbo, ki bi interesente povezala in skrbela za varnost njihovih naložb. To pa zahteva trdo delo z mnogo znanja in ne dopušča ekshibicionizma. Prepričali smo se, da tudi v razviti Evropi, v katero se počasi integriramo, deluje lepo število naselij s podobno naravnostjo. Morda bi veljalo podrobneje proučiti mehanizme delovanja nekaterih izmed njih, tako da bi kasneje lažje postavili redne izvedbene temelje.

Kot potencialne nosilce nadaljnjih akcij vidimo podjetje z obilo pozitivne naravnosti, visoko stopnjo poslovnosti in poznavanjem marketinga, ki bi zaradi interesa po kar najboljših rezultatih vključevalo razpoložljivi potencial strokovnjakov in predstavnike drugih zainteresiranih institucij (muzejev, turističnih organizacij, lokalne skupnosti), da bi bila zagotovljena kar največja stopnja akcijske usklajenosti.

Ker pa se že danes nakazujejo določene nevarnosti (ogled vasi v oktobru 1993 je na Ovsišču razkril novogradnjo, ki povsem nenadzorovano ruši zazidalno razmerje in zakriva staro, pogleda vredno zidanico), ki bi lahko nadaljnje delovanje v smeri implementacije dobrega ohromile ali celo onemogočile, je potrebno nemudoma ukrepati v smeri konzervacije današnjega potenciala. Akcije naj bi bile usmerjene zlasti v:

- uveljavitev Bukovnice kot spomenika arhitekturne dediščine v ustreznih dokumentih spomeniško - varstvene službe;
- opredelitev naselja in neposredne okolice v prostorskem planu občine Murska Sobota za območje z namensko bioturistično rabo;
- preprečitev izvajanja v letu 1994 načrtovanih komasacij (z njimi bi uničili velik del potenciala);
- strogo ščitenje razpoložljivih obdelovalnih površin;
- preprečitev kakršnih koli posegov, ki bi zmanjševali ekološke in prostorske vrednote;
- sprejetje prostorskih ureditvenih pogojev, ki bi natančno opredelili možne posege na vseh objektih in v pokrajini;
- zagotavljanje potrebnih virov (vode, energije, ipd.), ki bi olajšali udejanjanje projekta in bi bili količinsko prilagojeni načrtovanim posegom.

9. LITERATURA IN VIRI

1. Anketiranje v Bukovnici, julij 1993
2. BAŠ F., 1956, Spomeniško Pomurje, Spomeniško Pomurje
3. BOGATAJ J., 1989, Domače obrti na Slovenskem, Ljubljana
4. BOGATAJ J., 1992, Sto srečanj z dediščino na Slovenskem, Ljubljana
5. BUSER S., 1987, Kameninska sestava neolitskega kamnitega orodja iz Prekmurja, Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 15, Ljubljana
6. Deklaracija o muzejih na prostem (z dopolnili), Etnolog 2/2 (LIII), Ljubljana, 1992
7. FISTER P., 1992, Prostorska dediščina - nova spomeniška vrednota, Varstvo spomenikov 34, Ljubljana
8. GABERŠČEK S., 1992, Posvet o mreži muzejev na prostem, Varstvo spomenikov 34, Ljubljana
9. HAMELE H., Das Nachfragepotential für umwelt - und sozialverantwortlichen Tourismus - eine Chance für die ländlichen Räume
10. HAZLER - PAPIČ M., 1992, Metodologija vključevanja naselbinske dediščine v prostorske sestavine dolgoročnih planskih aktov in v strokovne osnove prostorskih izvedbenih aktov, Varstvo spomenikov 34, Ljubljana
11. JERŠIČ M., 1985, Turistična geografija, Ljubljana
12. Kartiranje v Bukovnici, julij - avgust 1993
13. KERŠIČ I., KOŽELJ Z., GABERŠČEK S., HAFNER A., 1992, Muzeji na prostem v Sloveniji, Glasnik 32/3, Ljubljana
14. KLADNIK D., Problems of the Transformation of Rural Areas in the Transition to the Market Economy - the Prekmurje Example, v tisku (Geografski zbornik), Ljubljana
15. KOREN V., 1976, Nekaj značilnosti ljudske arhitekture v madžarski vasi Motvarjevci / Szentlászló v Prekmurju, Slovenski etnograf 29, Ljubljana
16. KOŽELJ Z., 1992, Mreža regionalnih muzejev na prostem, Glasnik 32/3, Ljubljana
17. Krajevni leksikon Slovenije, IV. knjiga - Podravje in Pomurje, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1980
18. NOVAK V., 1936, Lan in njegovi izdelki v slovenski krajini, Časopis za zgodovino in narodopisje 31/1, Ljubljana
19. NOVAK V., 1947, Ljudska prehrana v Prekmurju, Ljubljana
20. NOVAK V., 1951, Lončarstvo v Prekmurju, Slovenski etnograf 3-4, Ljubljana
21. NOVAK V., 1960, Slovenska ljudska kultura, Ljubljana
22. PAHIČ S., 1961, Antične gomile v Prekmurju, Arheološki vestnik 11-12, Ljubljana
23. PAVLOVIČ M., 1991, Onesnaževanje kmetijskih zemljišč skozi prizmo agrarne ekonomike, Sodobno kmetijstvo (november), Ljubljana
24. PAUKO F., 1982, Gostinski marketing, VEKŠ, Maribor

25. Podatki in karte Geodetske uprave občine Murska Sobota
26. Pomurje A - Ž, uredil B. Sever, Pomurska založba, Murska Sobota, 1990
27. Razgovori z domačini v Bukovnici, julij - avgust 1993
28. ŠAŠEL J., 1955, Doneski k zgodovini Prekmurja v starem veku, Kronika 3, Ljubljana
29. ŠAŠEL I., 1991, Arheološka topografija Slovenije, topografsko področje XX.
30. ŠAŠEL I., Bukovnica - rezultati terenskih raziskav v letih 1987-88, Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 20, (v tisku)
31. ŠAŠEL I., 1981, Bukovnica, Varstvo spomenikov 23, Ljubljana
32. ŠAŠEL I., 1987, Kamniti predmeti iz Bukovnice in drugih najdišč v Prekmurju, Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 15, Ljubljana
33. ŠAŠEL I., 1992, Poročilo o arheološkem izkopavanju v Bukovnici 1.1991, Zbornik soboškega muzeja 2, Murska Sobota

IN ČISTO ZA KONEC...

Vas Bukovnico sem obiskal kot etnolog, zaposlen v Naravnem zdravilišču Lendava, spomladi leta 1990. Na obrobje vasi, ki se imenuje Ovsišče so že nekaj let iz soboške kafilerije, Agro-merkurja ... vozili poginulo živino, črevesja, perutnino; po pripovedovanju vaščanov tudi po 2-3 tovornjake na dan. Poklical sem snemalno ekipo dopisništva TV (Ljubljana, g. Boris Cipot), ki je prispevek objavila tudi na televiziji. Kmalu zatem so vaščani sami naredili blokada in tako preprečili nadaljni dovoz odpadkov.

Poleti istega leta sem kot vodja etnološkega raziskovalnega tabora Turnišče 90 s skupino za video-delavnico ponovno obiskal Bukovnico. Zanimala nas je zelo dobro ohranjena stara kovačnica sredi vasi in panoramski posnetki polj na obrobju Bukovnice. Posneti video-film o možnostih mehkega turizma v Pomurju sem predstavil tudi na seminarju o turizmu avgusta 1990 v Strassbourgu.

Letos konec julija sem sodeloval na taboru v Bukovnici, ki ga je organiziralo podjetje Mikrokozmos. V času tabora sem naredil sondažo terena o tradicionalnih dejavnostih in starih običajih. Na Bukovnico sem se vračal še tudi v začetku meseca septembra.

Ob mojem zadnjem obisku sem si z domačinom Martinom Grekom ogledal tudi Voglarjevo kočo nedaleč od vasi, ki je skrita v gozdu. Že sedaj lahko sprejme prve goste. Potrebno jo je le počistiti ...

Štefan Skledar,
kustos Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti,
sodelavec pri raziskavi